

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
lesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

Liber Quartvs. De Sacramento Eucharistiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

LIBER QVARTVS, DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.
CAPVT PRIMVM.

Quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, & num extra usum sit verè corpus Domini sub specie consecrati panis.

ACTENVS DE VERITATE CORPORIS Domini in Eucharistia differuimus, quod erat fundamentum controuersiarum omnium de Sacramento Eucharistiæ. Nunc de Sacramento ipso differemus, atque eas controuersias explicabimus, quæ de ipsa natura Sacramenti, deque eius causis, & partibus, id est, de materia, forma, fine, & efficiente, & denique de usu eius existunt.

PRIMA igitur quæstio est, quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, consecratione panis, & vini, an res ipsa consecrata, an potius sumptio, & manducatio. ex qua quæstione pendet alia quæstio; Num corpus Domini sit in Eucharistia solùm, dum sumitur, an verò permaneat in ea, dum seruantur species illæ consecratæ. Nam cum Domini corpus non sit in specie panis, nisi quatenus illæ ad Sacramentum pertinent, si fortè sola sumptio Sacramentum sit, non erit corpus Domini in illis speciebus, quando seruantur in pixide, vel quando deferuntur ad ægrotos, &c. ex qua quæstione rursus pendet aliquo modo aliæ controuersia de adoratione Eucharistiæ, & de sacrificio, vt norum est. Hoc autè ordine præsentem cõtrouersiam explicabo. PRIMO, referam aduersariorum

Ccc 2 senten-

sententiam. SECUNDO, eam refutabo, & respondebo ad eorum obiectiones. TERTIO, explicabo sententiam Catholicorum.

Quod ad PRIMVM attinet, Lutherani, & Calvinistæ, alique huius temporis hæretici in ea sunt opinione, ut sacramentum, Sacramentum Eucharistiæ non esse rem permanentem, sed actionem transeuntem: cum è contrario Catholicus omnes sentiant, Sacramentum Eucharistiæ propriè rem permanentem esse, nimirum hostiam consecratam. Auctor sententiæ aduersariorum Martinus Bucerus fuit: nam (vt scribit Ioannes Cochlæus lib. 3. Miscellaneorum tract. 1. anno Domini M. D. XXXVI. 23. die Maij, persuasit Lutherus Bucerus, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi dum sumitur, & proinde ipsam sumptionem propriè Sacramentum esse. Excogitauit hanc sententiam Bucerus, vt per eam conciliaret inter se Lutheranos, & Zvinglianos: videbatur enim temperamentum quoddam, & quasi medium quid inter extremas illorum sententias. Sed quamuis concordia non successerit, tamen hanc sententiam libenter arripuerunt, tum Lutherani, tum Zvingliani, quòd viderent per eam detur adorationem Eucharistiæ, & alia nonnulla quæ in vltimo erant apud Catholicos. Itaque Philippus Melanchthon ex Lutheranis eam tueretur in locis communibus, loco de cœna Domini. Ioannes Brentius in Confessio. VVirtemberg. cap. de Eucharistia. Matthias Illyricus in Apologia pro Confessione Auerpiensi, cap. de Cœna Domini. & Martinus Kemnitius, verbosissimè de hac retractat in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 3. & cap. 6. Ex Zvinglianis, Ioannes Calvinus lib. 4. Instir. cap. 17. §. 37. & 39. & Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 88. & 132. & alibi.

Sed OBSERVANDVM est, non eodem modo vltimum Sacramenti explicari. Nam Calvinus, & Martyr, & Illyricus contendunt tunc solum panem & vinum esse Sacramentum, dum comeditur, & bibitur, sicut aqua Baptismi tantum est Sacramentum, cum abluit: vnde negant manere Sacramentum, si deferatur ad ægrotos. At Kemnitius, vt elicitur testimonio Patrum, docet in tota actione Cœnæ Domini Sacramentum, & corpus Domini manere, id est, dum panis benedicatur, frangitur, distribuitur, & etiam dum ex ipsa Cœna immediatè defertur ad ægrotos, vel ad absentes, vt illum co-

medant, non vt feruent. Quidam etiam eò vsque progressi sunt, vt dicerent toto triduo posse seruari Eucharistiam propter aegrotos, & toto illo spatio temporis esse Sacramentum, & in ea re ipsa manere corpus Domini, vt ex Lindano refert Claudius Sanctes, repetitione 4. de Eucharistia, cap. 12. extremo. Sed profectò qui concedunt triduum, mirum est, cur nõ etiam quatrimum, & octiduum, & eadem ratione integrum mensem, vel annum concedant.

Porò fundamenta aduersariorum tria sunt. PRIMVM institutio Domini, qui ait: *Accipite, edite.* SECVDVM similitudo Baptismi, & aliorum Sacramentorum, quæ omnia in actione consistunt. TERTIVM testimonia quædam veterum, qui iubebant reliquias cœnæ Domini, vel comburi, vel dari puerulis edendas, ne quid superesset.

CAPVT SECVDVM.

Probatur ex verbis institutionis Dominica, Sacramentũ Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanentem existere.

AM verò Catholici omnes conueniunt, panem ritè consecratum, siue corpus Domini sub specie panis contentum verè, & propriè esse Sacramentum, siue sumatur, siue feruetur in pixide. Id quod expresse habetur in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 3. & 6. & can. 4. & 7.

Esse autem hoc verissimum, probatur PRIMO ex verbis Domini in institutione Sacramenti prolatis. Verba Domini (*Hoc est corpus, Hic est sanguis*) prius dicta sunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi; ergo ante illam actionem fuit corpus Domini præsens in cœna, & proinde etiam Sacramentum Eucharistiæ confectum. Consequentia probatur dupliciter. PRIMO, quia iuxta Augustinum tractatu 80. in Ioan. *Accedit Verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Sed ante actionem comedendi, & bibendi, verbum ad elementum accessit; ergo ante actionem comedendi, & bibendi factum est Sacramentum. SECUNDO, verba Domini mox atque prolata fuerunt, vera fuerunt. Sed prolata sunt ante illam actionem manducandi, & bibendi; ergo ante illam vera fuerunt;

runt; ergo fuit verè corpus Domini, & proinde Sacramentum, ante illam actionem.

Ad hoc argumentum Illyricus, Calvinus, & Kemnitius respondent. Illyricus negat antecedens: dicit enim Dominus locutum esse de pane in actu existente, id est, dum comedebatur. Et posset id confirmari ex verbis Domini: nam Euangelistæ dicunt, panem datum discipulis, & postea dictum esse *Hoc est corpus meum*. nam Matth. 26. sic legimus: *Accipite panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum*. Itaque videmus simul concurrisse prolationem verborum Domini, & actionem manducandi: nam sicut post panis distributionem immediate sequuta est prolatio verborum, ita etiam post eandem distributionem immediate sequuta est manducatio.

RESPONDEO; Non oportet attendere in hac re, quæ verba Euangelistæ prius posuerint, & quæ posterius: illi enim certis de causis sibi notis aliquando mutant ordinem verborum. Nam Marcus cap. 14. sic ait de calice: *Et accepto calice gratias agens dedit eis; & biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est sanguis meus novi Testamenti*. Vbi si attendamus ordinem verborum Euangelistæ, colligemus verba illa (*Hic est sanguis*) dicta esse post actionem bibendi; quod nemo admittit: quia tunc nihil demonstraret pronomen (*Hic*) & verba essent infusa, vel oporteret post actionem bibendi remansisse partem aliquam vini consecrati, & de ea dictum esse: *Hic est sanguis*, quod aperte pugnet cum sententia adversariorum. Oportet igitur colligere ex verborum sensu, & significatione, et ex ordine, quo sunt scripta, quid prius, & quid posterius in sacra cœnâ factum sit.

PORRO sensus verborum cogit, ut dicamus prius fuisse à Domino prolata illa verba: *Hoc est corpus*, & *Hic est sanguis*, quam dederit discipulis cibum illum, & potum. Nam illa verba: *Hoc est corpus*, continent rationem, cur debuerit comedere ille cibus; & similiter illa verba: *Hic est sanguis*, continent rationem, cur debuerit bibere ille potus. Vnde Matth. 26. ponitur particula causalis, cum dicitur: *Hic est enim sanguis, &c.* Prius autem debuit ratio illa à Domino explicari, & esse percipi ab audientibus, quam eis daretur panis ille comedendus, nimirum ut scirent, quid acciperent. PRÆTEREA fit vitantur ad bibendum, quia est sanguis; ergo prius fuit sanguis, quam

quàm illi biberent. AD HÆC Lucas cap. 22. & Paulus I. Corinth. II. scribunt: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo.* Ergo in calice fuit sanguis, & non solum in ore sumentium: & sanè prius in calice, quàm in ore sumètiùm; nam ex calice ad os peruenit, non contrà. AD DE verba Pauli I. Corinth. 10. *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Domini est? & calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* Hic enim apertè Paulus indicat, panè prius consecrari, & mutari in corpus Domini, quàm frangatur, & distribuatur: dicit enim id, quod frangitur, non esse futurum, sed iam esse corpus Domini. Vnde CHRYSOSTOMVS in commentario eius loci: *Quid est, inquit, in calice? quod ex latere Christi fluxit.* Huc etiam pertinent illa capitis II. *Non diiudicans corpus Domini.* vbi dum arguit Corinthios, quod non discernere corpus Domini ab aliis cibis, qui in mensa ponebantur, significat potuisse discerni, & proinde ibi fuisse ante manducationem. DENIQUE, in omnibus Liturgiis etià antiquissimis, Iacobi, Baslij, & Chrysostomi, & in nostra Latina, quæ S. Petri, & Clementis esse censetur, verba Dominica: *Hoc est corpus, Hic est sanguis,* multò antè pronunciantur, quàm panis sanctificatus distribuatur, & manducetur.

Alia solutio (si tamen alia) est Ioannis Caluini lib. 4. Institut. cap. 17. §. 37. vbi non disputat, quid Dominus prius pronunciauerit, sed contendit verba Dñi: *Hoc est corpus meum,* non antè impleri, & verificari, quàm ipsa manducatio re ipsa exerceatur. Id verò probat, quia Dominus simul coniunxit præceptum, & promissionem; præceptum enim fuit: *Accipite, & comedite,* promissio autem: *Hoc est corpus meum,* non debet autem promissio impleri, nisi præceptum impleatur. Itaque accipientibus, & manducantibus, iuxta Domini mandatum, panis ille fit corpus Christi: sed extra illum usum non fit, quia non est annexa promissio, nisi tali mandato. Illustrat rem totam Caluinus similitudine: *Mandatum,* inquit, *dedit Deus, cum diceret: Inuoca me: promissionem addidit; Exaudiam te. Si quis inuocato Petro, aut Paulo, hac promissione gloriatur, nonne omnes clamabunt eum perperam facere?*

Hæc Caluini solutio non magno negotio refutari potest. Nam INPRIMIS, si verba illa, *Hoc est corpus,* promissionem cõtinerent, certè per verbum futuri temporis expressa fuissent,

vt factum videmus in similibus promissionibus: sic enim de Baptismo legimus Marci ultimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et in exemplo Caluini: *Inuocame, & exaudiam te.* Hoc autem loco non dixit Christus, *Hoc est* sed, *Hoc est corpus meum.*

DEINDE, si ista verba promissionem præcepto annexæ continerent, impletio eius promissionis non comitarietur, sed sequeretur actionem manducationis; proinde non haberent fideles Sacramentum, & ipsum corpus Domini, dum manducarent, sed solùm posteaquam manducassent; atque ita nõ manducarent corpus Domini, ne in Sacramento præterea, quod est absurdissimum, & ipsis etiam Caluinistis repugnans. Id autem sequi probatur, quia id videmus in omnibus similibus promissionibus; semper enim actio præcepti quæ imperata fuit, & tandem sequitur impletio promissionis. Et ratio etiam reddi potest huius ordinis, quia impletio promissionis est effectus actionis imperatæ, & semper causa est prior suo effectui, saltem natura. Itaque sicut prior est Baptismus, quàm remissio peccatorum, & prior est inuocatio, quàm exauditio: ita prior erit manducatio, quàm præterea corporis Domini, siue in re, siue in Sacramento. Quod autem hoc sit absurdum, etiam ex Caluini sententia, probatur. Nam cum tractatur de Communione impiorum, de quo Apostolus ait, I. Cor. II. *Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat.* Calvinus dicit, hoc interesse inter pios, & impios, quod pii, dum sumunt ore corporali Sacramentum, sumunt ore fidei ipsum verum Domini corpus: impii autem sumunt ore corporali Sacramentum, vt non sumant ore fidei corpus Domini. Vide Caluinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 14. Omnes igitur, qui communicant, Sacramentum manducant ore corporali: at quomodo manducant, si non prius inceptum esse Sacramentum, quàm absoluta sit manducatio?

TERTIO, Scriptura, & Patres corpus Domini non solent in ore fidelium, sed etiam in altari, & vasis sacris agnoscunt: ergo verba illa extra manducationem verificantur, & non in sola manducatione Sacramentum consistit. Antecedens probatur ex illis Pauli locis: *Panis quem frangimus, & Calix benedictionis, &c; Hic calix nouum Testamentum est, &c; Non de iudicans corpus Domini.* I. Corinth. 10. & 11. Concilium Nicænum dicit, in sacra mensa Agnum Dei situm esse: quæ

Canonem Nicæni Concilij esse fatetur Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 36. Optatus Mileuitanus li. 6. contra Parmenianum, vocat altare sedem corporis Christi, & calices, Christi sanguinis portatores. Chryostomus homil. 24. in priorem ad Cor. dicit eundem Christum nunc in altari consistere, qui aliquando in præsepi à Magis fuit adoratus. Cyprianus in serm. de lapsis dicit, corpus Domini fuisse in arca. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 5. mystagoga, iubet accipi dextera manu. Augustinus concione 1. & 2. in Psal. 33. dicit, Christum portasse in manibus corpus suum, quando de co, quod in manibus habebat, dixit: *Hoc est corpus meum*. Siue autem portauerit corpus suum verum, & naturale, vt nos credimus, siue in Sacramento tantum, vt Calvinistæ volunt, nihil interest ad id, quod nunc tractamus: semper enim concludimus, Sacramentum ante manducationem confectum fuisse, & proinde falsum esse, quod ait Calvinus, verba illa: *Hoc est corpus meum*, non adimpleri, nisi dum panis manducatur. Et quia eiusmodi testimonia passim occurrunt, non modò in Patribus, sed etiam in ipsis hæreticorum scriptis; manifestè colligimus Caluini sententiam improbabilissimam esse, & cum ipso suo auctore pugnantem.

Restat Kemnitij responsio. Is animaduertens, nõ posse vllò modo defendi, quod maiores sui responderant, in sola sumptione Sacramentum consistere: alia via sibi ingrediendum esse censuit. Itaq; docuit, quod Lutherani dicunt, Sacramentum hoc in solo vsu consistere, non debere restringi ad solum vsum manducationis, sed ad omnem vsum, siue omnem actionem, quæ exercetur in cœna. In cœna autem quinque actiones fuisse, acceptionem panis in manibus, benedictionem, fractionem, distributionem, manducationem; & de his omnibus intelligi posse illud: *Hoc est corpus meum*, vt sit sensus: Hoc quod accepi, quod benedixi, quod fregi, quod distribui, quod manducatis, est corpus meum. Ex quo deducit, Sacramentum Eucharistiæ, & ipsum corpus Domini fuisse ante manducationem in facta mensa, tamen non fuisse ante omnem actionem cœnæ; nec superesse post omnem actionem cœnæ, & eo modo in sola actione consistere.

At hæc responsio est omnium absurdissima. Nam aut vult Kemnitius in istis quinque actionibus simul sumptis consistere hoc Sacramentum, aut in singulis seorsim. Si in omnibus

Ccc 5 simul

simul sumptis, tunc redit opinio Caluini, & Illyrici: nam non erit perfectum, & integrum Sacramentum, nisi peracta manducatione, atque ita falsum erit, quod dicit Kemnitius, ante manducationem esse corpus Domini in mensa. Si in singulis seorsim; ergo quinque erunt Sacramenta Eucharistiae, eaque diuersissima.

PRAETEREA, vel ita est in singulis, ut sit formaliter quaelibet illarum actionum, aut ut tantum coëxistat singulis. Non potest esse formaliter quaelibet illarum actionum, quod sic probo. Actio accipiendi, quæ est omnium prima, non potest esse formaliter Sacramentum Eucharistiae; nam quod est formaliter acceptio, non existit, nisi dum accipitur. At hoc Sacramentum existit post acceptionem, dum frangitur, distribuitur, manducatur; ergo, &c. **VERSUS**, actio manducandi, quæ est vltima, non potest esse formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non existeret, nisi dum manducatur: existit autem ante manducationem, dum accipitur, frangitur, &c. **DEUSQUE**, actiones intermediæ, benedictio, fractio, distributio, non possunt esse formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non existeret, nisi dum illæ actiones fiunt. Atqui existit ante illas, & post illas; ergo non est aliqua illarum, sed tantum coëxistit illis; ergo est res permanens: nam quod est aliquid, & non est actio transiens, necessariò est res permanens.

TERTIO probo, Sacramentum hoc necessariò esse rem permanètem ex doctrina Kemnitij, ac per hoc probo doctrinam ipsius seipsam destruere. Sacramentum Eucharistiae, & præsentia corporis Domini durant toto tempore, quo fit sacra cœna. Sed inter vnâ actionem, & aliam, sæpe intercedit, aut certè intercedere potest tempus (quis enim prohibet quominus minister post fractionem panis aliquantulum quiescat, antequam illum distribuere incipiat: vel qui Sacramentum de manu ministri accipit, aliquândiu retineat, antequam manducare aggrediatur?) Quæro igitur, vtrum illo tempore interiecto inter duas actiones, Sacramentum, & corpus Domini perseuerent, an non. Dicitur non potest non perseuerent, nam tunc non in toto tempore cœnæ Sacramentum, & corpus Domini adessent, quod est contra aduersarium: & præterea oporteret Christi corpus tempore cœnæ sæpius accedere, & recedere, quod est omninò ridiculum. Quis enim credit Christi corpus adesse, dum panis accipitur in manibus, & frangitur.

tim euanesce, deinde iterum adesse, dum panis frangitur, & finita fractione euanesce; tum iterum redire, dum distribuitur panis, & rursus continuò abire? Ergo necesse est confiteri Sacramentum, & corpus Domini præfens adesse tempore illo interiecto inter duas actiones, & proinde rem esse permanentem: quod enim manet omni actione cessante, non potest dici res transiens, sed manens.

QUARTO, exposito fundamento in argumento superiori, probo etiam post omnem actionem cœnæ, Sacramentum, & corpus Domini perseverare in ea parte Sacramenti, quæ non fuerit à communicantibus consumpta. Nam perseverat Sacramentum, & corpus Domini in eo tempore, quod est interiectum inter distributionem, & manducationem, si quis velit (vt diximus) aliquântulùm hæreret, & quiescere ante manducationem; ergo perseveraret etiam, si quis differret manducationem illam in alterum diem, vel mensem. Si enim perseverare potest per quadrantem horæ, cur non per integram horam? & si per horam, cur non per diem? & si per diem, cur non per mensem? & si per mensem, cur nõ per annum? & tandem semper dum species illæ non consumuntur?

Ex his soluitur argumentum primarium aduersariorum, quod ex Scriptura petitum huiusmodi est: *Sacramenta pendent à diuina institutione, ita vt Sacramenta non sint, si non seruentur in illis consuectis ritibus, & institutione Domini. At Dominus iussit panem benedici, frangi, distribui, manducari, non autem iussit seruari in pixide, gestari in supplicatione, exhiberi adorandum in Ecclesia; ergo non est Sacramentum, cum seruetur in pixide, gestatur, adoratur, sed solum cum benedicitur, frangitur, distribuitur, manducatur.*

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, negando consequentiam, quia asseruatio in pixide, gestatio, & adoratio non repugnant villo modo diuinæ institutioni. Dominus enim iussit panem benedici, & manducari; sed non iussit continuò post benedictionem manducari, præsertim totum, & ab omnibus: vnde non repugnat institutioni dilatio manducationis, modò ad eum finem benedictio, seu consecratio ordinetur. Atq; hoc facit Ecclesia: semper enim consecrat Eucharistiam in ordine ad manducationem, sed conseruat aliquam partem Sacramenti, non vt non manducetur, sed vt tẽpore oportuno manducetur, nimirùm, vt deferatur ad ægrotos, quancuncq;

neces-

necesse fuerit. Oportet enim ob varios, & maximè repetitios casus Eucharistiam semper esse paratam: eo autem tempore quo conseruatur, nihil impedit, quò minus possit vel gestari vel ostendi ad deuotionem populi excitandam.

SECUNDO dico, si quis legitimus Sacerdos existens Eucharistiam consecraret, iis seruatis, quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur, non tamen in ordine ad manducationem, sed ad quemuis alium finem, is quidem malè faceret, tamen verum Sacramentum conficeret, & perseveraret Sacramentum illud, quamdiu species illæ panis perseverarent. Ratio est, quia institutio Domini non complectitur solùm essentiam Sacramenti huius, sed etiam Sacramenti vsum: benedictio enim seu consecratio ad Sacramentum faciendum pertinet, dissimulatio, & manducatio ad vsum. Porro res non pendet quòd esse suum, ab vsum. Sicut ergo, si quis faciat sedem, cuius sedendo vsum est, & tamen nemo vnquam ibi sedeat, non propterea desinet esse sedes; immò etiam si quis faciat sedem, non vti sedeatur, sed vt in spectaculo exhibeatur, adhuc erit verissima sedes: sic etiam sacrosanctum Sacramentum non desinet esse Sacramentum, licet nemo illo vtatur ad id, ad quod est institutum.

CAPVT TERTIVM.

Probatnr ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistie, Eucharistiam rem esse permanentem.

NUNC iam expendemus alterum aduersarij fundamentum, & sicut ipsi ex similitudine Sacramentorum probare nituntur, Eucharistiam solo vsum consistere: ita nos ex dissimilitudine contrarium ostendemus. Sit igitur hæc ratio. In Baptismo non est aliqua res permanens, sed sola actio, quæ dicatur, & fit Baptismus; in Eucharistia è contrario, non est aliqua actio, sed sola res permanens, quæ dicatur, & fit Eucharistia, siue corpus Domini, siue Sacramentum corporis Domini; ergo Sacramenta ista dissimilia sunt, & vnum in actione, alterum in re permanente consistit.

Probatnr antecedens. Ac PRIMVM de Baptismo notandum est, aquam, quæ est res permanens, non dici Baptismum, nec Sacramentum Baptismi, sed ablutionem, quæ est actio, dicitur Baptismus.

Baptifmum, & Sacramentum Baptifmi. B. Paulus Baptifmum vocat lauacrum aquæ in verbo vitæ, Ephes. 5. & lauacrum regenerationis, Tit. 3. Si autem de re ipsa agatur, certum est, aquam, vt est res permanens, non esse Sacramentum Baptifmi: nam Sacramenta, vt Auguftinus dicit lib. 20. contra Fauftum, cap. 13. non nascuntur, fed fiunt per myfticam precem, aqua autem non fit per myfticam precē, fed olim à Deo creata fuit. Neque obftat quod in Ecclefia benedici folet; nam illa benedictio non est de effentia Sacramenti: poffent enim in aqua fluminis, aut maris fine vlla præcedente benedictione aquæ, homines verè baptizari. Et fimiliter certum est, Sacramenti definitionem optimè conuenire ablutioni; illa enim est fignum & cauffa instrumentalis inuifibilis gratiæ, & à Deo per miniftrum efficitur. Et deniq; verba, quibus efficitur Baptifmus, non diriguntur ad aquam, fed ad hominem, qui Baptifmum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vnde baptizare non est aquam consecrare, fed hominem abluere.

Atque hinc apparet ineptiffimè ratiocinari Kemnitium in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, feff. 13. cap. 3. cum ait; Si quis verba institutionis Baptifmi pronunciet super aquam, & nemo adfit qui baptizetur, nullum fieri Sacramentum. Nam verba Baptifmi: *Ego te baptizo, &c.* non poffunt nifi à ftulto aliquo pronunciarì super aquam, cum non ad aquam, fed ad hominem referantur. At alia ratio est de verbis Euchariftiæ, vt mox dicemus. Itaque de Baptifmo nullum est dubium, quin propriè in actione confiftat.

At in Euchariftia omnia aliter fe habent. Nam IMPRIMIS, fi agamus de modo loquendi, nemo vnquam vocauit Euchariftiam, vel corpus Domini fractionem, vel consecrationem, vel distributionem, vel manducationem, vel aliam actionē, fed rem permanentem, id est, panem sanctificatum. Sic IUSTINVS in Apologia 2. *Hic cibus*, inquit, *à nobis Euchariftia appellatur.* IRENEVS lib. 4. c. 34. dicit, panem communem post acceptam benedictionem non esse amplius panem communem, fed Euchariftiam constantem ex re terrena, & cœlesti. Sic TERTULLIANVS in lib. de resurrectione carnis: *Caro*, inquit, *corpore & sanguine Domini vescitur.* vbi corpus Domini non appellatur actio vescendi, fed cibus ipse quo vescimur. Sic Auguftinus lib. 20. contra Fauftum, cap. 13. panem
confe-

consecratum appellat Sacramentum religionis. Oportet lib. 2. queritur de furore Donatistarum, qui Eucharistiam canibus dederunt: & Victor Vticensis lib. i. historia, cap. 3. narrat Arianos Eucharistiam in terram abiecisse, & pedibus concussisse. At quomodo potuerunt ista fieri, si Eucharistia non res permanens? I T E M Iustinus, Ambrosius, Eusebius Emilianus, Theodoretus, Gelasius, & alij passim conferunt Eucharistiam cum Verbo Incarnato; quia sicut in Christo duæ sunt naturæ, ita in hoc Sacramento duæ sunt naturæ, nimirum corpus Christi, & accidentia panis. D E N I Q U E Patres passim dicunt, Eucharistiam, seu corpus Domini offerri, confici, parari, manducari, quæ nullo modo conueniunt actioni, sed rei permanenti.

Quod autem ad rem attinet, Sacramentum Eucharistiae non consistere in actione, sed in re permanente, probatur. P R I M V M, quod non in actione consistat, patet; quia nulla est actio, cui conueniat tota ratio Sacramenti. Præcipua actio per aduersarios est manducatio: at hæc nullo modo potest esse Sacramentum. Nam ista est actio solius suscipientis, non Dei, aut ministri: nec enim Deus, aut minister manducant, sed suscipiens manducat. At Sacramenta non sunt actiones suscipientis, alioqui essent opera nostra: vnde in Baptismo Sacramentum est ablutio, vt à Deo per ministrum datur. P A R T E R A verba Sacramentalia, sine quibus Sacramentum non fit, non dicuntur à manducante, neque ad manducantem, sed à ministro super panem: illa enim verba: *Hoc est corpus ad panem pertinent, non ad manducantem.* Et hinc est, quod non dicitur Eucharistiæ Sacramentum facere, qui manducant, sed potius illud consumere: & tamen reuera dici potest Sacramentum facere, si in illa actione consisteret; sicut dicitur baptizare, qui abluit. I D E M probari potest de actione frangendi, & distribuendi panem sanctificatum. Illæ enim actiones non sunt Sacramenta; nam non significant gratiam inuisibilem: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut distribuit. R E S T A T sola consecratio, quam aduersarij præter ceteras negligunt: sed nec est ipsa propriè Sacramentum Eucharistiæ. Nam consecratio non est signum, neque causa proxima inuisibilis gratiæ, quæ duo requiruntur ad rationem Sacramenti nouæ legis. Consecratio enim, vt verba ipsa sonant, solùm significat, & efficit corpus Domini

ex pane; proinde Sacramentum efficit, non est ipsa Sacramentum.

Quod autem rei permanenti, id est, pani consecrato conveniat tota definitio Sacramenti, perspicuum est. Nam ille panis est signum sensibile, & causa internæ atque inuisibilis nutritionis spiritualis. PRAETEREA fit à Deo per ministrum, idque ritu, & cæremonia à Deo instituta. DENIQUE elementum & verbum concurrunt ad hoc Sacramentum, ut ad omnia alia. Neque obstat, quod non maneat in hoc Sacramento iam confecto elementum, id est, panis triticeus, neque verbum. Nam elementum, & verbum requiruntur ad Sacramenti effectiorem, & idè in his Sacramentis, quæ in actione consistunt, & quorum idem est fieri & esse, elementum & verbum sunt principia, tum effectiorem, tum essentiæ ipsius Sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud est fieri, aliud esse, principia illa concurrunt propriè ad Sacramenti effectiorem: in ipsa autem re effecta manent, sed alio modo. Nam elementum manet, quoad externas species, & verbum manet, quoad virtutem: sicut etiam in mixtione elementorum manent elementa, sed alterata, & secundum multos manent solùm, quoad virtutes, non quoad substantiam.

Ex his soluitur argumentum SECUNDVM aduersariorum, quod huiusmodi est: *Sacramentum Baptismi in actione consistit; ergo & Sacramentum Eucharistia. Probatur antecedens; nam Sacramenta nouæ legis eiusdem generis sunt. Et præterea, si Sacramentum Baptismi in actione consistit, quia Dominus dixit; Baptizate omnes Gentes, Matthæi ultimo: quanto magis Eucharistia in actione consistet, cum Dominus in eius institutione non vno serbo, sicut in Baptismo, sed multis actionem declarauerit, dicens; Accipite, manducate, bibite, hoc facite, &c.*

RESPONDEO, Sacramenta nouæ legis sunt eiusdem generis, sed non eiusdem speciei: & quamuis eiusdem speciei essent, adhuc posset vnum in actione, alterum in re permanente consistere; ista enim differentia materialis est, & ad rationem formalem Sacramenti non pertinet. Verba autem Scripturæ citata, usum Sacramenti continent, non essentiam, nisi per accidens, quando usus ab essentia non distinguitur, ut in Baptismo.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Probatnr eadem veritas testimonii Patrum.

VLTIMO loco probanda est eadem veritas testimonii Patrum: semper enim in Ecclesia ista fidei legitur. Ac PRIMVM ipso tempore Apostolorum CLEMENS Romanus lib. 8. constit. cap. 17. in 2. editione, cap. 20. iubet peracta Communione, quod super de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuerentia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, cap. 21. Hieronymus in comment. cap. 22. Isaiæ, ubi dicit, pastophorium significare tabernaculū, seu thalamum, ubi templi positus habitat. Hinc igitur Apostoli vas illud, in quo Sacramentum asseruandum recōdebatur, pastophorion dixerunt, quòd in eo Sacramento verè Christus sit, qui est verus templi Præpositus. Opera autem Clementis, et si non ab omnibus recipiantur, tamen Kemnitius repudiare non potest, quia qui (vt infra videbimus) vtitur eiusdem Clementis testimonio, contra Catholicos.

Post annum Domini C. primo seculo post Apostolos IUSTINVS in Apologia 2. prope finem, scribit post facta peracta in Ecclesia, dari consueuisse Eucharistiam Diaconis deferendam ad absentes fratres, qui aliqua de causa impediri fuerant, ne interessent celebrationi mysteriorum. Quo loco debetari non potest, quin Diaconi non antè discederent: et conuentu Ecclesiæ, quam tota actio finiretur: ex quo aperte sequitur, post ipsam actionem totam, fuisse in Eucharistia verum Sacramentum, ac verum Christi corpus. Nam alioquin quorsum ille labor deferendi Eucharistiam ad absentes?

Eodem seculo IRENÆVS in epistola ad Victorem Papam quam refert Eusebius lib. 5. hist. cap. 24. testatur morem illius temporis, vt Papa Eucharistiam mitteret in signum pacis, & communionis ad alios Episcopos. At quid, quæso, miraretur, si Eucharistia non est, nisi dum manducatur, vel dum peragitur sacra Cœna?

Post annum Domini CC. TERTVLLIANVS in 2. libro de vxorem, testatur consueuisse suo tempore deferre Christianos Eucharistiam ad suas domos, vt ibi eam oportuno tempore sumerent: *Non sciet, inquit, maritus, quid in oculis eius omnem cibum sumas?*

Eodem

Eodem seculo CYPRIANVS in sermone de lapsis: *Mulier quadam, inquit, cum arcam suã, in qua sanctum Domini fuerat, indignis manibus tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est.* At quid, obsecro, in illa arca includi potuit, si Eucharistia (de ea enim loquitur) extra actionem Cœnæ, neque corpus Domini est, neque Sacramentum?

Eodem seculo DIONYSIVS ALEXANDRINVS in epist. ad Fabium, quam refert idem Eusebius lib. 6. hist. cap. 36. scribit, Serapionem quendam in extremis agentem misisse puerum ad presbyterum, vt ad se veniret cum Sacramēto Eucharistiæ: sed presbyterum fortè tunc ægrotantem non potuisse per se accedere, sed misisse per eundem puerum particulam Eucharistiæ. Ex quo loco apertissimè patet, morem fuisse asseruandi Eucharistiam propter ægrotos: neq; enim presbyter ille tunc sacram Cœnam celebrauit, quippe qui ægrotabat, & fortè hora intempestiua erat.

Eodem seculo S. THARSICIVS Martyr (vt scribitur in vita S. Stephani I. Papæ, & apud Bedam in Martyrologio die 15. Augusti) cum Eucharistiam deferret, & paganis quærentibus, quid illud esset, nolisset aperire, ab illis continud necatus est, & tamen diuino miraculo ita Sacramentum disparuit, vt nunquam sacrilegi illi inuenire illud potuerint.

Post annum Domini CCC. exstat insigne testimonium Concilij I. NICÆNI, can. 14. aliàs 18. aliàs 20. vbi iubet Synodus, vt in absentia presbyterorum, Diaconi Eucharistiam porrigant. Ex quo euidenter colligitur, Eucharistiam seruari solitam in Ecclesia, vt distribui posset quouis tempore, etiam quando Cœna non celebratur. Nam loqui Conciliũ de tempore, quo sacra Cœna non celebratur, perspicuum est, quia Cœna sine presbyteris celebrari non potest: Diaconis enim non est data auctoritas offerendi, vt in eodem canone legimus. Est autem hic OBSERVANDVM, istam partem canonis non haberi in omnibus editionibus, tamen haberi expressè apud Ruffinum, lib. 10. historiæ, cap. 6. Canones autem, quos Ruffinus descripsit, esse ipsos veros, & authenticos Nicæni Concilij canones, testatur etiam S. Cyrillus in epistola ad Concilium Carthaginense, quæ exstat in tomo 1. Conciliorum in actis Concilij Africani: quod est obseruandum propter Kemnitium, qui in dubium reuocare istum canonem contendit.

In eodem Niceno exstat canon 13. & quidem in omnibus editionibus, in quo Patres iubent, ut secundum antiquam regulam in mortis articulo nemini denegetur sacra Communio: qui canon sæpe postea renouatus fuit in Conciliis posterioribus. Certum autem est ægrotos in articulo mortis existentes ad Ecclesiam venire non potuisse: certum est etiam non potuisse celebrari in cubiculis singulorum ægotantium totam actionem Cœnæ, & præsertim secundum opinionem aduersariorum, qui damnant Missas priuatas: ergo necesse est, ut Eucharistia seruaretur consecrata pro ægrotis, vel certe extra actionem publicæ Cœnæ, quam solam pro vera Cœna agnoscunt aduersarij, Eucharistia ægrotis præberetur.

Eodem seculo BASILIUS in epistola ad Cæsariam Patriciam, testatur, Anachoretas qui non poterant commode sepius Ecclesias frequentare, consueuisse Eucharistiam secum in eremum deferre: quæ epistola, licet non habeatur in omnibus exemplaribus, tamen passim citatur etiam ab ipso Kemnitio.

Eodem seculo Gregorius NAZIANZENSIS in orat. in Gorgoniam testatur, sanctam illam sceminam nocturno tempore in Ecclesia ad altare procubuisse, & partem Eucharistie, quam fortè seruauerat de more illius temporis, in conspectu habuisse. Quod etiam testimonium clarissimum est; neque enim tunc sancta Cœna celebrabatur, cum & nocturnum tempus esset, & ipsa sola in templum ad orandum se recepisset.

Eodem seculo AMBROSIVS in orat. de obitu Saryri fratris sui, cap. 7. scribit, cum in oratio inuolutam Eucharistie particulam suspendisse ad collum suum in periculo naufragij, & eo auxilio fretum se deiecit in mare, ac liberum ad litus euasisse.

De hoc exemplo multa garrit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 88. PRIMO dicit, hanc esse fabulam ab Ambrosio, non tam ut Episcopo, aut Theologo, quam ut Rhetore narratam. SED refellitur mendacium istud ab ipso Ambrosio, qui eam historiam narrat, ut inde religionem Saryri demonstret, & ut rem verissimam, & multis notam refert.

SECUNDO, reprehendit Ambrosium, ac dicit, eum excusari non posse, quod factum illud Saryri laudauerit. SED ad Ambrosij defensionem satis est illum esse Ambrosium, istum esse infelicem apostatam.

TERTIO

TERTIO dicit, inde refutari huius temporis superstitiones. Nunc enim Eucharistia sub clauibus asseruatur, nec sine pompa, & luminibus producitur; tunc omnibus etiam Catechumenis, qualis erat Satyrus, permittebatur. At nunc sub clauibus seruatur propter abusus, qui paulatim exorti sunt: tunc autem, cum simpliciores essent Christiani, nec dum cepissent ad magias abuti Sacramentis, facilius permittebantur, nec tamen etiã tunc licebat Catechumenis Eucharistiam sumere, aut etiam videre. Vnde ibidem Ambrosius dicit, Satyrum non fuisse ausum Eucharistiam videre, & multò minus ore percipere, sed ne omni præsidio careret, iussisse sibi à fidelibus, qui in eadem nauì erant, & Eucharistiam secum habebant, particulam inuolutam orario sibi tradi. Quod autem creuerit honor externus sanctissimi Sacramenti, præsertim deuotione interna decrescente, nemini displicere potest, nisi hostibus Christi, & religionis.

QUARTO dicit, crimen idololatriæ Satyrum commisisse, dum spem in Eucharistia posuit; & tamen ibidem continuo addit, fortasse Deum ornare voluisse reliquias illas Eucharistiæ, miraculo, vt quondam ossa Helisei, & pallium Helie. At quomodo ista cohærent, vt Deus miraculo ornauerit Eucharistiam in gratiam idololatriæ? num Deo fortasse placet idololatria, vt etiam miraculis confirmare voluerit?

QUINTO dicit, Satyrum forè alicunde suffuratum illam particulam Eucharistiæ. At Ambrosius dicit, eum accepisse à Christianis, qui erant in nauì.

SEXTO dicit, illas reliquias non fuisse Sacramentum, sed tantum reliquias quasdam panis, quæ extra vsus Cœnæ Sacramenta dici non possunt. At AMBROSIVS disertis verbis vocat Sacramentum: *Quos, inquit, inuitatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit.*

Post annum C. D. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in epist. priore ad Innocentium Papam, quæ exstat tum inter opera eiusdem Chrysostomi, tomo 5. tum apud Nicephorum lib. 13. cap. 19. scribit, milites quosdam ad vesperam magni Sabbati Sanctuarium ingressos tantum excitasse tumultum, vt etiam sacratissimus Domini sanguis, qui in Sanctuario erat, in eorum vestes effunderetur. Quod autem id gestum non fuerit, dum sacra Cœna celebraretur, sed extra illam actione, patet ex eodem loco: ibi enim Chrysostomus dicit, hoc factum esse,

D d d 2 cum

cùm mulieres iam præpararentur ad Baptismum. Itaque tum imminebat Baptismus, qui in Sabbatho Paschali celebrari solet: constat autem mysterium Eucharistiæ semper celebrari post Baptismum, non ante, vel simul cum Baptismo, nimirum, ut Neophyti tunc primùm sancto illi mysterio intersint, & Eucharistiam percipiant. Quare sanguis ille Dominicus, qui in Sanctuario erat, non tunc consecratur, aut disti- buebatur, sed aliquo alio die consecratus fuerat.

Eodem seculo S. HIERONYMVS in epistola ad Rusticum laudat S. Exuperium Tholosæ Episcopum, quod ob inopiam voluntariam cogeret Christum corpus in canistro portare.

Eodem seculo S. CYRILLVS in epist. ad Calosyrium, infamire dicit eos, qui asserunt, Eucharistiam, si in alterum diem seruetur, vim suam amittere: vbi apertissimè errorem istum nostrorum aduersariorum reprehendit.

Post annum Domini D. S. BENEDICTVS, vti in eius vita scribit S. Gregorius, li. 2. Dialogorum, cap. 24. cùm defunctus quidam Monachus sepeliri nequiret, misit aliquos, qui Eucharistiam super pectus mortui ponerent, & eo facto sepeliri potuit. Et sanè delatio Eucharistiæ cùm supra mortui pectus poneretur, non fuit vlla actio Cœnæ Dominicæ; neq; S. Benedictus Eucharistiam tunc consecrauit, quippe qui Sacerdos non erat, sed habebat in Ecclesia sua asseruatam, de more totius Ecclesiæ. Vbi etiam NOTANDVM est mendacium Petri Martyris in lib. contra Gardinerum, obiectione 38. quo in loco, vt hoc exemplum odiosum faciat, scribit iussu Benedicti, Eucharistiam in os mortui fuisse iniectam: *Benedictus, inquit Pseudomartyr, iussit Eucharistiam in os inferi defunctæ mulierculæ*; quod est apertum mendacium. Nam hæc sunt verba S. Benedicti referente S. Gregorio: *Ite, & hoc Dominicum corpus supra pectus eius cum magna reuerentia ponite*. Neq; credendum est, relictum Dominicum corpus in sepulchro cum homine mortuo, sed tantùm positum supra pectus eius, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuò ablatum. Nisi fortè loquatur Petrus Martyr de eo, quod scribit Gregorius, cap. superiore de duabus sanctimonialibus: sed in eo etiam mentiretur iste miserrimus Pseudomartyr; non enim Benedictus iussit inferi Eucharistiam in os earum defunctorum mulierum, sed pro illis Domino immolari.

Eodem seculo Monachi quidam S. Gregorij à Constanti-
nopolis

no poli Romam nauigantes, in naui secum Eucharistiam de-
ferebant, vt in periculo naufragij non sine Communionem di-
scederent. Refert Ioan. Diaconus in vita S. Gregorij, lib. 2. c. 33.

Post annum Domini DC. in Synodo, quæ dicitur Quini-
fexta, can. 52. statuunt Patres illi, vt in Quadragesima solùm
die Sabbathi, & die Dominico consecratio fieret, aliis diebus
communicarent ex præsanctificatis. Itaque seruabant Eucha-
ristiam consecratam, vt minimum sex diebus, id est, à die Do-
minico vsque ad sequentem feriam sextam.

Atque hæc ex Patribus satis esse possunt: nam tempora po-
steriora ab aduersariis planè contemnuntur. Et præterea ex-
stant multa decreta Conciliorum de hac re, vt Turonensis,
Vormatiensis, Aurelianensis; quæ vide apud Burckhardum,
lib. 7. decreti, & Iuonem parte 2. decreti, & Gratianum de con-
secr. dist. 2.

CAPVT QVINTVM.

*Diluuntur responsiones aduersariorum ad testi-
monia Patrum.*

D HÆC, & huiusmodi testimonia Ioannes Cal-
uinus vno verbo respondens, lib. 4. Instit. cap. 17. §.
39. *Sed enim, inquit, qui sic faciunt, habent veteris
Ecclesie exemplum. Fateor. Verùm in re tanta, &
in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quàm
ipsam veritatem sequi.* Hæc ille. SED non fuit vnquam quæ-
stio, tutiusne sit sequi veritatem, an falsitatem, sed quæstio est
à qua parte stet veritas: & sanè nisi planè desipimus, tutius est
in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, vete-
rem Ecclesie consuetudinem, & doctrinam, quàm nouas ad-
inventiones sequi.

Petrus Martyr à Caluino in hac parte non dissentit, nisi
quod impudentius, & nominatim, nunc Ambrosium, nunc
Nazianzenum, nunc Bernardum, nunc Damascenum, nunc
alios reprehendit.

Vnus est Martinus Kemnitius, qui sic omnia confundit, vt
nescias, vtrum Patres sequi, an ab eis dissentire constituerit.
Dux tamen colliguntur ex eius verbosissima disputatione re-
sponsiones. PRIMÆ est, illa testimonia simpliciter admitten-
da, quæ habent ab ipsa actione Cœnæ missam fuisse Eucha-
ristiam ad absentes, vel ad ægrotos, vt eam continuò sumerent:

D d d 3 existi-

existimat enim toto illo tempore perseverare actionem, seu usum Cœnæ.

Hic autem multis modis deficit responsio Kemnitij. PRIMO, quia hæc responsio non potest aptari manifestè, nisi unico testimonio S. Iustini; reliqua enim asseruationem indicant Eucharistiæ, non delationem ab ipsa Cœnæ actione.

SECUNDO, quia si verum est, quod toties Kemnitius repetit, non esse Sacramentum, nisi dum sit, quod Christus expressè fecit, aut fieri iussit, quomodo erit Sacramentum in illa delatione ad absentes? neque enim Christus derulit ad absentes, aut deferri iussit.

TERCIO, superuacanea est ista delatio, secundum principia Lutheranorum; ergo à Kemnitio non fuit admittenda. Nam (vt rectè Calvinus colligit ex communi Lutheranorum doctrina, quam etiam agnoscit, & recipit Kemnitius in fine disputationis in cap. 6. sels. 13. Concilij Tridentini) vel qui deferbant Eucharistiã ad absentes aut ægrotos, in domibus eorum erant recitaturi institutionem, & Cœnæ ritum repetituri, aut non. Si recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri erant, quid opus erat tam longè panem asportare: nonne ex illa ipsa domo panem accipere potuissent? Et præterea si illa delatio intra actionem Cœnæ concluditur, & idèo perseverat in ea corpus Domini, vt ibidem Kemnitius docet, quid opus est noua consecratione? Si autem non erant institutionem repetituri, nihil utilitatis absentibus illis attulissent: non enim symbola externa sine verbo quidquam profunt, nec Sacramenta dici possunt, nisi adhibeantur ad confirmandum verbum.

Adde QUARTO, certum esse illos, qui tempore Iustini deferrebant Eucharistiã ad absentes, non consueuisse in domibus eorum ritum Cœnæ celebrare, & eo modo Eucharistiã consecrare; nam Diaconi erant, non Sacerdotes, vt Iustinus clarissimis verbis testatur. Diaconis autem nunquam licuisse Eucharistiã consecrare, certissimum est, tum ex Concilio Nicæno supra citato, & ex Hieronymo in epist. ad Euagrium, aliisque Patribus, tum ex perpetua Ecclesiæ praxi. Quare necesse est, vt Kemnitius, aut reiiciat testimonium Iustini, aut fateatur, non esse opus repetere consecrationem Eucharistiæ in domibus eorum, ad quos deferretur, cuius tamen contrarium ipse affirmat loco notato.

ALTERA

ALTERA responsio Kemnitij complectitur alia testimonia Patrum, qui in hac re errasse videntur; quæ autem de iis dicit, ad quatuor capita reuocari possunt omnia. PRIMVM igitur dicit, posse illis ignosci, quia simpliciter errauerunt, vt Cyprianus dicit, de iis, qui ex ignorantia in calice Dominico solam aquam ponebant, lib. 2. epist. 3. SECVNDO dicit, non defuisse alios antiquos Patres, qui contrarium sentirent, & proinde non fuisse vniuersalem consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Et citat Clementem, Origenem, Isichium, Nicephorum, Concilium Matisconense II. Humbertum, & Gabrielem. TERTIO dicit, consuetudinem, quæ alicubi fuit asseruandi Eucharistiam, fuisse abrogatam postea, quia nimirum aduertit tandem Ecclesia, pugnare cum institutione Christi illam asseruationem: citat autem pro hac abrogatione Concilium Toletanum, & Cæsaraugustanum. Denique QUARTO dicit, veteres, qui Eucharistiam asseruabant, sine superstitione id fecisse, quia asseruabant, vt manducaretur: nunc à Catholicis asseruari supersticiosè, quia non ad manducationem, sed ad pompam, & gestationem, & adorationem, & alios eiusmodi fines alienos à Christi institutione, asseruatur. Et hæc est summa verbosissimæ & confusissimæ disputationis Kemnitianæ.

Ad PRIMAM partem huius responsionis dico, valde diffimilem esse causam illam, de qua Cyprianus loquitur, ab hac nostra. Nam Cyprianus loquitur de paucis quibusdam Sacerdotibus, qui ex simplicitate contrarium morem seruabant in sacrificio celebrando ab eo, qui in tota seruatur Ecclesia: quocirca meritò illos reprehendit, & tamen ignosci vult eorum simplicitati. At doctrina, & consuetudo asseruandæ Eucharistiæ, non à paucis, nec paucò tempore seruata est, sed à Patribus omnium ætatum, & ab ipso Nicæno Concilio, & ab omni omnino Ecclesia. Quis autem ferat, vt post annos M. D. LXV. vnus minister Brunuicensis dicat se ignoscere Concilio Nicæno, plurimis Patribus, & toti Ecclesiæ Christi simpliciter erranti?

Ad SECVNDAM nego vlla esse testimonia contraria nostræ sententiæ. CLEMENS Romanus PRIMO loco adducitur, qui in 2. epist. iubet, vt tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videntur: si quid autem supersit post Communionem, non seruetur in crastinum, sed à clericis

absumatur. **R E S P O N D E O;** intelligi debere hunc locum ex-
 ptis his partibus, quæ seruandæ erant pro Communione in-
 firmorum: nolebat enim nimis multum Eucharistiæ conser-
 uari. Porro ex ipso Clemète manifestè probo partem Eucha-
 ristix asseruari debuisse; nam in illa 2. epist. non procul ab ini-
 tio, sic ait: *Tribus gradibus commissa sunt Sacramenta diuini-
 rum secretorum, Presbytero, Diacono, & Ministro, qui cum tre-
 more, & tremore reliquias fragmentorum corporis Domini
 custodire debet, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cum
 negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur
 iniuria.* Hæc ille. At quæ custodia adhibenda esset, & quod-
 nam periculum putredinis timeri potuisset, si nihil seruandum
 fuisset? Idem etiam Clemens lib. 8. Constit. cap. 13. aliàs 20. iu-
 bet peracta Communione, quod superest corporis Domini, à
 Diaconis in pastophorium inferri, vt supra citauimus. Adde,
 quod Iuo Carnotensis parte 2. decreti, & Burchardus lib. 5. de-
 creti inseruerunt decretum istud Clementis de consumendis
 reliquiis, in medio variorum decretorum, in quibus expressè
 iubetur Eucharistia asseruari pro ægrotis; quod certè non fe-
 cissent, si decretum istud aduersaretur asseruationi huius Sa-
 cramenti.

S E C V N D O loco profertur **O R I G E N E S,** seu Cyrillus in c.
 7. Leuitici hom. 5. vbi sic ait: *Dominus panem, quem discipulis
 dabat, non distulit, nec differri iussit in crastinum.* **R E S P O N-**
D E O; Verum est Dominum non iussisse Eucharistiam à se con-
 secratam differri in crastinum; sed nō potest inde colligi, non
 debuisse vnquā postea Eucharistiam conseruari: multa enim
 Dominus per se non iussit, quæ postea per Apostolos iussit, e-
 tiam circa Sacramentum Eucharistiæ, vt Augustinus testatur
 in epist. 118. Neq; Origenes hoc agebat, vt probaret non posse
 Eucharistiam conseruari, sed cū docere vellet, placere Deo
 sacrificium laudis recens, & nouum, ac spirituale, non autem
 vetus; vsus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se conse-
 cratam, continuò manducari iussit; & illo etiam testimonio
 Euangelij, vbi Dominus prohibet portari panem in via, & al-
 tero testimonio ex libro Iosue, vbi Gabaonitæ reprehendun-
 tur, quod panes veteres attulissent, vt deciperent Israelitas. Et
 sanè non vult Origenes ostendere, nō licere nunc deferre pa-
 nes in via, aut vti pane veteri; sed simpliciter vitur illis exem-
 plis, quatenus aliquo modo propositum ipsius adiuant.

TERTIO

TERTIO loco profertur ISICHIVS lib. 2. in Leuit. cap. 8. ubi dicit, morem esse Ecclesie comburendi id, quod superest ex Sacramento Eucharistiae. SED ibidem est solutio. Nam Isichius addit, non prohiberi asseruationem Sacramenti per vnum, vel duos, vel plures dies, sed comburi debere, id, quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de causa per manducationem consumi nequit: id quod expressè etiam cautum est in Concilio Aurelianensi, testibus Iuone & Burchardo locis supra citatis; statuit enim Concilium, vt species corruptae duntaxat comburerentur, non autem id quod per manducationem absumi potest. Vide Guitmundum lib. 2. & Algerum lib. 2. cap. 1. qui docent, tunc solere absumi species Sacramentales igni, quando aliquid accidit, vnde horror sit eas manducare: ignis enim est elementorum omnium purissimum.

QUARTO profertur NICEPHORVS lib. 17. hist. cap. 25. ubi refertur morem fuisse in Ecclesia Graeca, vt reliquiae Eucharistiae darentur pueris innocentibus manducandae: quod idem antea scripserant Euagrius lib. 4. histor. cap. 35. & Gregorius Turonicus libro 1. de gloria Martyrum, cap. 10. SED & hic nulla est difficultas: loquuntur ij auctores de reliquiis, quae nimirum superabundabant. Nam (vt supra diximus) non debent nimis multae particulae Sacramenti conseruari, sed quot pro aegrotorum necessitatibus requiruntur. Quare non quotidie fiebat illa reliquiarum consumptio, sed solum feria quarta, vel sexta, quando videlicet renouabatur Sacramentum in pixide. ET eadem responsio adhibenda est ad Concilium II. MATISCONSENSE, can. 6. ibi enim statuitur, vt feria quarta, & sexta aduocentur innocentes paruuli, & indicto eis ieiunio, detur ipsis si quid ex Sacramenti particulis consumendum est.

QUINTO profertur HUMBERTVS in libro contra Niceretam, qui reprehendit morem Graecorum, qui in Quadragesima, vt supra diximus, ex Concilio Trullano, vtuntur praesantificatis quotidie, excepto Sabbatho, & Dominica. VERVM Humbertus non reprehendit Sacramenti asseruationem, sed quod Graeci sacrificium Missae ex illis praesantificatis celebrarent: sacrificium enim verè fieri nequit, nisi panis consecratur, & consumatur.

SEXTO profertur GABRIEL Biel, qui lect. 36. in canonem Missae sic ait: *Postquam corpus suum consecrauit, non sistingebat in consecratione. Neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conser-*

Ddd 5 conser-

conseruarent, sed dedit in sui & sum, dicens; Accipite, & manducate. RESPONDEO; Hoc verè est impudèter tractare scripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hæreticos facere eos, qui semper hæresibus fortissimè resistunt. Gabriel em̄ in isto ipso opere fortissimè defendit sacrificium, & adorationem Eucharistiæ, & transubstantiationem, & aliud genus: ad quæ refellenda aduersarij excogitarunt istam sententiam de præsentia Christi solùm in vsu cœnæ. Præterea existant tres sermones eiusdem Gabrielis habiti in festo corporis Domini, in quo agitur celeberrima illa gestatio corporis Domini in publica supplicatione. In loco autem citato Gabriel disputat de primatio fructu, & vsu Eucharistiæ, ac docet, multò amplius prodesse Eucharistiæ, dum re ipsa manducatur, quàm dum in pixide conseruatur. Id quod verissimum est, & probatur à Gabriele ex verbis Domini, in quibus nō fit mentio asseruationis honorificæ, sed solius manducationis: inde enim manifestè colligitur, primarium fructum nō consistere in asseruatione, sed in manducatione.

Ad TERTIAM partem responsionis, nego fuisse vnquam in Ecclesia Catholica abrogatam consuetudinem asseruandi Eucharistiæ. Concilium autem Toletanum I. canone 14. & Cæsaraugustanum, canone tertio, non prohibent asseruati in Ecclesia Eucharistiæ, sed iubent fidelibus communicantibus, vt in Ecclesia communicent, & non secum asportent venerabile Sacramentum, vt aliquando fiebat. Ratio autem huius prohibitionis redditur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 20. ne videlicet abutantur aliqui tanto Sacramento ad veneficia, & alia huiusmodi scelera. Ex quo sequitur prohibitionem istam nihil facere contra sententiam nostram, sed eam potius mirificè confirmare. Nam si extra vsum Cœnæ non esset Sacramentum, neque corpus Domini, posset permitti cuiusq; panis ille sanctificatus: neque enim periculum esset vllius sacrilegij, si extra vsum Cœnæ nihil esset, nisi merus panis. Concilia igitur quæ tam seuerè propter pericula sacrilegiorum prohibent Sacramenti asportationem, manifestè indicant etiam extra vsum Cœnæ verissimum permanere, tum corpus Domini, tum etiam Sacramentum.

Ad QUARTAM partem responsionis breuissimè respondeo, falsam esse, apud veteres non fuisse alium Sacramenti vsu, quàm ad manducandum: id quod patet ex testimoniis
suprà

suprà allatis. Nam Gorgonia soror Nazianzeni, ipso NAZIANZENO teste in oratione de obitu Gorgoniæ, Sacramēto Eucharistiæ vsa est ad impetrandam à Deo corporalem sanitatem, Christi corpus in Sacramento adorando, inuocando, oculis applicando. Satyrus Ambrosij frater, eodem teste AMBROSIO in oratione de obitu Satyri, eodem Sacramento ad collum appenso, vsus est ad naufragium euitandum. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica, monet communicantes, vt post Communionem digito tangant labia sanctificata cōtactu corporis, & sanguinis Domini, & deinde eodem digito sanctificent per contactum oculos, frontem, & alia membra. AVGVSTINVS libro vice-simo secundo, de ciuitate Dei, capite octauo, scribit à suis Presbyteris oblatum fuisse Deo sacrificium Domini corporis ad curandam domum quandam à dæmonum vexatione. DENIQUE antiquissimus ille vsus mittēdi Eucharistiam Episcopis peregrinis in signum pacis, & Communionis, cuius meminit Irenæus apud Eusebium lib. 5. histor. cap. 24. aperte indicat, Eucharistiæ vsum non fuisse solam manducationem: nulla enim necessitas erat, quæ cogeret Episcopos illos, vel in itinere communicare Dominico corpori, vel mox atque in urbem venissent.

DEINDE falsum est etiam, quod Kemnitius dicit, apud nos non seruari Eucharistiam ad māducationem, sed ad alios fines alienos ab institutione: nam, vt suprā diximus, primarius finis seruandi Eucharistiam semper fuit, & est, manducatio: seruatur enim potissimum ob viaticum infirmorum. Interim autem dum non consumitur, nihil prohibet sumere ex eo alias utilitates, vt Patres fecerunt.

DENIQUE quidquid de hoc fit, tota ista quarta pars responsionis extra propositum adducta est. Nam ad quæstionem quam tractamus, vtrum extra vsum manducationis, Eucharistia sit Sacramentum, & corpus Domini, impertinens est, in quem vsum hoc Sacramentum conseruetur. Quidquid enim sit de isto vsu, euidenter probatur ex consensu veterum, Sacramentum permanere extra vsum Cœnæ, quandoquidem illud conseruabant.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Explicatur quid propriè sit Sacramentum Eucharistia.

ERRORE Sectariorum confutato, nunc breuiter explicabimus, quid sit Sacramentum Eucharistia. Est autem obseruandum **PRIMO**, SACRAMENTVM tribus modis accipi posse. **PRIMO**, amplissimè vocabulo Sacramenti accepto pro omni signo rei factæ. **SECUNDO**, paulò strictius pro signo rei sacræ sanctificantis animam. **TERTIO**, propriè & strictissimè pro signo non solum significante, sed efficiente etiam animæ sanctitatis: quomodo vox Sacramenti non conuenit nisi Sacramentis nouæ legis propriè dictis.

SECUNDO obseruandum est, in Sacramento Eucharistia multa considerari posse, nimirum consecrationem, summptionem, species panis, & vini, corpus, & sanguinem Christi: & denique ipsam Eucharistiam considerari posse, vel vt Sacramentum religionis, vel vt alimentum spirituale, vel vt pignus amoris diuini, vel vt victimam, & sacrificium nouæ legis. His autem fundamentis positis, res tota paucis propositionibus explicabitur.

PRIMA propositio: *Consecratio Eucharistia Sacramentum dici potest primo modo, non autem secundo & tertio.* Nam signum est rei sacræ, nimirum corporis Domini, non tamen est signum, neq; causa gratiæ sanctificantis animam.

SECUNDA propositio: *Sumptio Eucharistia Sacramentum dici potest secundo modo, non autem tertio.* Nam significat quidem illa externa manducatio internam manducationem, & refectionem, sed non est causa internæ illius refectionis: causa enim internæ refectionis, siue gratiæ interioris nos reficientis, non potest esse actio nostra, sed esse debet actio Dei per ministrum Ecclesiasticum. Itaque illa sumptio concurret, vt conditio sine qua non applicaretur nobis, neque ita nos ageret diuinum hoc alimentum; nõ autem vt causa propriè dicta.

TERTIA propositio: *Sole species panis, et vini, non habent integram Sacramenti rationem.* Probat: nam species illæ significant quidem cibum spirituale, sed non sunt ipsæ cibus spiritualis; & proinde non reficiunt, nec sustentant animam.

mam, atque adeò non sunt causa gratiæ. Dominus enim Ioan. 6. non de speciebus, sed carne, & sanguine dixit: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* DEINDE, Sacramentum Eucharistiæ excellit omnibus Sacramentis, & adoratur cultu latriæ, iuxta illud hymni Ecclesiastici: *Tantum ergo Sacramentum Veneremur cernui.* Atqui species illæ neq; excellunt aliis Sacramentis, immò sunt inferiores omnibus, cum sint pura accidentia, neq; adorari possunt. DENIQUE, S. Patres ita loquuntur de hoc Sacramento, vt aperte indicet, se per hoc Sacramentum nõ intelligere solas species. Irenæus lib. 4. cap. 34. dicit, Eucharistiam constare ex re terrena & cœlesti. Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 24. dicit, Sacramentum Eucharistiæ rectè lingua Punica dici vitam, quia est panis viuus, qui de cœlo descendit.

QUARTA propositio: *Corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species, non habet rationem Sacramenti.* Probat: nam Sacramentum est signum externum, ac sensibile; non est autem eiusmodi corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species.

QUINTA propositio: *Esti tam species panis & vini, quam corpus & sanguis Domini ad essentiam Sacramenti Eucharistiæ pertineant; ratio tamen Sacramenti magis conuenit speciebus, vt continent corpus, quam corpori Christi, vt est sub speciebus.*

Huius cõclusionis intelligendæ gratia, OBSERVANDUM est, hoc interesse inter Sacramenta cetera, & Eucharistiam, quòd alia constant ex elemento externo, & virtute diuina illi impressa, vt possint esse signa, & causæ. Eucharistia constat ex elemento, seu speciebus externis, & corpore, & sanguine Domini, quæ sunt loco impressæ illius virtutis: & hinc apparet singularis huius Sacramenti excellentia, quòd pro virtute eaque transeunte, quæ est in ceteris, hinc est permanenter Christus ipse, qui est ipsa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia esse de essentia; sed de modo loquendi dicimus Sacramentum Eucharistiæ debere potius dici species, vt continent corpus Domini, quàm corpus, vt est sub speciebus. Nam ita loquitur Concilium Tridentinum, sess. 13. cap. 3. dicit enim hoc esse commune Eucharistiæ cum aliis Sacramentis, vt sit symbolum externum, & visibilis forma, inuisibilis gratiæ. At certè visibilem esse formam magis conuenit

uenit speciebus, quàm corpori Christi. Deinde in aliis Sacramenti licet concurrant signum externum, & virtus operatiua, tamen nemo vnquam dixit, Sacramentum esse virtutem operatiuam, vt est in signo, sed è contrario signum, vt est operatiuum; & ratio est, quia in definitione Sacramenti signum est tanquam genus, virtus operatiua, vt differentia: semper autem genus ponitur primo loco, deinde differentiam instrumentis etiam naturalibus, nemo dicit gladium esse vim sciendendi in ferro existentem, sed esse ferrum habens sciendendi virtutem. Ita igitur Sacramentum Eucharistiæ sunt species corpus Domini continentem, nõ corpus Domini sub speciebus, si propriè loqui velimus.

Sexta propositio: Ratio sacrificij, necnon pignoris, et alimenti diuini, magis conuenit corpori Domini, et est sub speciebus, quàm speciebus, et continent corpus Domini. Ratio perspicua est: nam quod offertur Deo Patri, nõ sunt species panis, sed id, quod in cruce fuerat oblatum: & similiter pignus amoris, & alimentum non in significatione, sed in re ipsa consistunt.

CAPVT SEPTIMVM.

De materia Eucharistiæ, sitne azymo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.

SEQVITVR nunc, vt materiam Sacramenti huius explicemus: de qua satis constat inter nos, & aduersarios, panem triticeum, & vinum ex vite ad materiam assumendum esse. sed duæ restant controuersia. VNA circa panem, ALTERA circa vinum.

PRIOR controuersia est, vtum panis azymus, an fermentatus esse debeat: quæ sanè controuersia circa annum Dni M. LIII. est exorta, vt Leo Papa IX. testatur in epistola ad Michaëlem Episcopum Constantinopolitanum, cap. 5. tunc enim primùm Græci reprehendere cœperunt Latinos, quod azymum panem in Sacramento Eucharistiæ assumerent, unde etiam azymitas nos vocare ausi sunt; in qua sententia ad hanc vsque diem perseverant. Siquidem in censura, quam nuper edidit Hieremias Constantinopolitanus Patriarcha ad Confessionem Lutheranorum, cap. 10. quod est de Cena Domini, affirmat Christum fermentatum panem consecrasse, nec posse in azymo hoc Sacramentum confici, quod azymus

mus non sit verus panis, quodque azyma ad Iudaismi figuras pertineant.

Hæretici autem Lutherani, & Zvingliani non disputant de necessitate fermenti (quippe res etiam longè grauiores pro adiphoris habent) tamen, & verbis, & factis Græcorum consuetudinem Latinorum consuetudini anteponunt, atque fermentatum panem aptiorem esse censent ad Sacramentum conficiendum, quàm azymum. Nam INPRIMIS Illyricus cum suis collegis centuria vndecima, capite octauo, describit schisma Græcorum, & Latinorum propter quæstionem de azymo, sed ita describit, vt satis aperte victoriam Græcis tribuat. DEINDE Ioannes Calvinus libro quarto Institutionum, capite decimo septimo, §. 43. tria dicit. PRIMO, non multum referre azymone, an fermentato vtamur. SECVNDO addit, ex historiis constare, vsque ad tempora Alexandri Papæ totam Ecclesiam pane fermentato vsam. TERTIO, dicit Alexandrum Papam instituisse, vt in azymo Sacramentum conficeretur, idque eum fecisse, non alia ratione, nisi vt nouo illo spectaculo populum in admirationem traheret; vbi satis aperte vsus azymorum reprehēdit. Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis Concilij Tridentini sessione vicesima secunda, capite septimo, Caluino assentitur, perinde esse vt azymo, vel fermentato, sicut proinde est vt vino albo, vel rubro. DENIQUE Caluinistæ, fermentato pane vtuntur Græcorum more, quod certè non facerent, nisi morem illum meliorem esse iudicarent.

Quia verò præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum, est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) idè ista quæstio ab alia pendet, vtum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quâdo fermentum inueniri non poterat in omnibus finibus Israël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit, azymo pane vsus fuisse in eiusmodi institutione. Nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vilo alio loco filiorum Israël. Si alio tempore instituit, res non erit omninò certa.

S. THOMAS in 4. dist. 11. q. 2. artic. 2. q. 3. scribit, quocunq; tempore Christus Sacramentum instituerit, semper posse conuinci

uinci in azymo Sacramentum institutum fuisse. Nam ante Sacramenti institutionem Pascha manducauit, vt omnia Euangelia testantur; Pascha autem sine azymis manducari non poterat, vt patet ex cap. 12. Exodi.

Et quidem sanctus Thomas rectè iudicauit, ab immolatione Paschæ incipere vsus azymorum, sed tamen Græci nonnulli ex doctioribus contrà sentiunt, potuisse antequam immolationem Paschæ, licet vsus azymorum in reliquo vici non anteuertetur. Itaq; EUTHYMIUS in commentatio capitis vicefimi sexti Matthæi, & post eum NICEPHORUS libro primo, histor. cap. 28. dicunt, Christum comedisse suum Pascha legale ante primum diem azymorum, & idè manducasse quidem agnum Paschalem eo ritu, quem lex præscribebat, id est, cum azymis, & ceteris rebus necessariis: tamen et cœna legali finita, dimissis azymis rediisse ad panem cœnæ, quo vesci licebat, quia nondum aduenerant dies azymorum, & proinde in pane cœnæ, id est, fermentato Sacramentum instituisse. Duo em præcepta distincta de azymo inveniuntur. VNUM, vt agnus Paschalis cum azymis comedatur. ALTERVM, vt septem diebus sola azyma edantur in quouis conuiuio. Dominus igitur ex Græcorum sententia seruauit primum præceptum, quia ad illud obligabatur, cum agnum manducare vellet: secundum non seruauit, quia nondum venerat tempus, quo illud obligare inciperet. Quare necessariò quæstio ista disputanda est de tempore, quo Christus Sacramentum instituit, vt nullum omninò Græcis effugium relinquatur.

Sunt igitur de præsentis quæstione sententiæ quatuor. PRIMA est Græcorum, qui affirmant, Dominum manducasse suum Pascha, & Sacramentum instituisse die 13. seu luna 13. mensis primi: sequenti autem die post Christi mortem ad occasum solis, incepisse tempus Paschale Iudæorum, & fermenti abiectioem. Ita docent Euthymius, & Nicephorus supra citati.

Est enim OBSERVANDVM apud Hebræos menses omnes numerari à nouilunio, & idem esse apud eos primam lunam, secundam lunam, &c. & primum diem mensis, secundum diem mensis, &c. Porro secundum legem Exod. 12. die 14. primi mensis, id est, die 14. à nouilunio, post solis occasum, incipiebant dies azymorum, & durabant septem diebus, id est, vsque ad diem 21. inclusiue. Qui omnes dies erant Paschales, & azymorum

morum dies vocabantur, tamen primus & vltimus, id est, XV. & XXI. solierant solennes, & festiui, ita vt non liceret in eis opera seruilia facere, vt patet Leuit. 23. Dicunt ergo Græci feria quinta in Cœna Domini fuisse diem XIII. mensis apud Hebræos; & proinde nondum incœpisse tempus azymorum: feria autem sexta, in qua Dominus mortuus est, dicunt fuisse prophanum, non festiuum: sed illo ipso die post occasum solis cœpisse tempus azymorum, quia ille erat dies XIV. & postea die Sabbati fuisse XV. diem, & solennissimum.

SECUNDA sententia est Ruperti in commentario Leuitici, capite vicesimo tertio, & Matthæi capite vicesimo sexto, vbi docet Hebræos, ex quadam traditione Patrum suorum, nunquam solitos fuisse celebrare duos dies festos continuos, & ideo quando festum azymorum occurrebat feria sexta, ex illa traditione differri solitum in Sabbatum sequens, sic tamen, vt celebratio Paschæ nunquam mutaretur. Ex quo colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, die Iouis fuisse quidem XIV. lunam, contra Græcorum opinionem, & illo ipso die ad vesperam, tum Dominum, tum Hebræos comedisse suum Pascha: diem autem Veneris non fuisse festum azymorum, sed diem prophanum, vt etiam Græci volunt; sed prophanum fuisse, quia secundum prædictam traditionem dilatatum fuerit illud festum in diem Sabbati.

Hæc sententia Ruperti non solum falsa mihi videtur, sed etiam non responderet ad potissimum Græcorum fundamentum. Nam si dies azymorum incipiebant die Sabbati; ergo die Iouis ad vesperam post agnum Paschalem manducatum cum pane azymo licebat ex sententiâ Græcorum, redire ad fermentatum, & illo vti toto sequenti die: non ergo conuinci potest Sacramentum in azymo pane institutum secundum Rupertum sententiam, nisi prius ostendatur, cum immolatione agni quancumque illa fieret, cœpisse vsu azymorum per septem dies continuandum.

TERTIA sententia est Pauli Burgensis in additione ad Lyranum in commentario capitis vicesimi sexti Matthæi, quem auctorem multi recentiores sequuntur. Et in iis est Calvinus, qui in illud Matthæi vicesimo sexto: *Scitis quia post biduum, &c.* ita hanc sententiam defendit, vt dicat nullo cavillo posse eludi eius argumenta. Hæc sententia non differt à sententia Ruperti, nisi in eo, quod Rupertus dicebat ex tradi-

E e e tione

tione maiorum differri festum azymorum aliquādo in diem sequentem, celebrationem autem Paschæ nunquam mutari. Burgensis autem dicit utrumque differri, & inde colligitur eo anno, quo Dominus mortuus est, Hebræos manducalium suum Pascha die Veneris ad vesperam, Christum autem die Iouis ad vesperam.

Ceterum hæc etiam sententia non probatur. Sciendum est enim mutationem illam dierum apud Hebræos ex traditione Patrum, quæ à multis annis viguit, & modò viget, non sic esse intelligendam, quasi dies XV. lunæ, seu mensis aliquādo occurrat die Veneris, & ipsi tunc transferat festum in diem 16. id est, in Sabbatum: id enim falsum est, & absurdissimum. Sed qui Kalendaris præsumunt apud Hebræos, ita accommodant nouilunia, præsertim initio anni, ut nunquam acciderent diem primum, & consequenter diem 15. primi mensis esse feria 2. vel 4. vel 6. & hoc est quod ipsi לא בדר בטה, vulgò dicunt, id est, contingit Pascha die 2. 4. & 6. Neq; videtur in ista consuetudo: neq; pugnat apertè cum lege præcipiente festum azymorum celebrari die 15. mensis. Neq; enim lex loquitur de die 15. secundum calculum astronomicum, paucissimorum, sed secundum computum communem & vulgarem Kalendariorum totius populi: secundum computum autem vulgarem communium Kalendariorum, semper illud servatur, ut festum azymorum agatur die 15. mensis. Neq; ablimilis est apud nos consuetudo, qui pro termino Paschali habemus lunam 14. post æquinoctium vernum, & tamen in æquinoctio, & in ipsa luna 14. inveniendis, non observamus motum verum solis, & lune, sed observamus dies in Kalendario notatos, qui non rarò non nihil discrepant à vero motu: sed aliter fieri non potest, si certa aliqua regula tenenda est. Immo antea correctiorem Kalendarij Gregorij XIII. iussu factam, distabat dies æquinoctij in Kalendario positus ab æquinoctio vero totis decem diebus, & nouilunia in Kalendario notata distabant quinque diebus à veris nouiluniis, & tamen melius erat Kalendarium illud quamvis incorrectum sequi, quam nullam habere communem regulam festorum inveniendorum. Ex quo sequitur, quod si tempore Christi fuisset tale Kalendarium, quale modò Hebræi habent, non fuisset licitum, nec liberum vlli aliter festos dies celebrare, nec etiã præteritu errantis Kalendarij: alioqui debuisset quisq; sibi suum Kalendarium.

lendarium fabricare, & suo modo numerare dies mensium, quod intolerabile fuisset, & apertè malum, & illicitum.

Quare posita hac sententia, necessariò dicendū esset Christum manducasse agnum Paschalem die 13. mensis, vt dicunt Græci, idq; fecisse, non vt mutaret ordinem festorum, sed vt quoquomodo (licet extra tempus) manducaret agnum Paschalem, quia sequenti die erat moriturus, & nō poterat cum ceteris agnum comedere: proinde nō tenebatur ad vsu azymorum (nisi in comestione agni Paschalis) quia nondum venerant dies azymorum: & idcirco potuisse in fermentato Sacramentum instituere. Vides igitur ex hac sententia fundamentum Ecclesiæ Latinae funditus tolli.

QUARTA sententia est communis Theologorum in 4. distinct. II. Christum Sacramentum instituisse illo ipso tempore, quo secundum legem, & secundum Hebræorum (qui tunc vivebant) consuetudinem abiiciebatur fermentum ex toto Israele, ita vt non licuerit vllō modo eo vti: qui erat dies mēsis primi XIV. illo enim die ad vesperam inchoabantur dies azymorum, & sequens dies XV. erat dies solēnis azymorum. Que sententia verissima est, & sola Græcos euidenter conuincit: quocirca breuiter probanda est, & simul omnes aliæ refellendæ.

CAPVT OCTAVVM.

Probatnr Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundum legem, & secundum morem Hebræorum.

HIC probatur ex textu omnium quatuor Evangelistarum. Matthæus cap. 26. sic ait: *Prima die azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Marcus cap. 14. *Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Luc. cap. 22. *Venit dies azymorum, in qua necesserat occidi Pascha.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias.

Ac PRIMVS Græcorum error manifestè refellitur: nusquam enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies XIII. mensis, sed solū XIV. vel XV. vt patet ex lib. Exod. cap. 12. & 13. & Leuit. cap. 23. ex Num. cap. 28.

Ecc 2 Respon-

Respondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4. dist. in q. 2. art. 2. q. 3. tres Euangelistas errasse, & à Ioanne correctos fuisse. At hæc ingens blasphemia est. Et deinde si Euangelistæ inter se non cõuenirent, quod tamen fieri nequit, cur potius vni crederemus, quàm tribus?

Euthymius & alij modestiores respõdent, Euangelistas loqui de die azymorum, non qui iam aderat, sed qui proximus erat: id enim volunt significare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, id est, imminet, seu p̄pinquat. Refellitur hæc falsa expositio. PRIMO, quia si ita esset, Christus præuaticatus esset legi, & potuisset iustè accusari, & certè Hebræi si hoc illi obiecerent potuissent, nõ tantum laborassent in quærendis falsis testibus.

Respondet Euthymius legem non prohibuisse anticipari, sed solum postponi diem Paschæ. SED qui præscribit, vt aliquid certo die fiat, simul præscribit, vt non fiat antè, neque post. Præscripsit autem lex, & sæpissimè repetiuit, vt die 14. ad vesperam fieret Pascha; non ergo licuit id facere die 13. alioqui etiam licuisset die 10. vel etiam 1. Adde, quod lex permittit Pascha celebrari post vnum mensem, modò seruarietur idem dies XIV. vt patet ex cap. 9. Numeri. Anticipari posse diem, aut mensem Paschæ, nullò neque præcepto, neque exemplo probari potest.

DICENT fortasse quod ait Ioan. Hentenius in præfatione Euthymij, & alij qui sequuntur Burgensem, Christum egisse suum Pascha ita secretò, vt nemo sciuerit præter Apostolos, & patrem familias, in cuius domo Pascha fiebat; atq; ita non fuisse periculum, vt accusaretur. At nunquid Iudas proditor, qui cœnæ interfuit, & mox à cœna cucurrit ad principes sacerdotum, non potuisset id Iudæis indicare? Verum igitur est, quod ait Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, Christum vsque ad mortem seruasse legem Moïsis, & Pascha suo tempore legitimè celebrasse. Neque iuuat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies*. Nam refellitur hæc falsa expositio ex Matthæo, & Marco, qui non dicunt, Venit dies azymorum; sed aiunt, primo die azymorum Apostolos Christo dixisse: *Vidis paremus tibi comedere Pascha?*

ACCEDIT, quod omnes fermè Patres, & maxime Græci dicunt Christum 14. die Pascha celebrasse. Origenes tract. 35. in Matthæum, vbi apertè dicit, luna 14. Christum fuisse captum. Chrysostomus hom. 85. in Matthæum dicit Christum com-

comedisse illo die, quem lex præcipiebat. Idem habet etiam Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedam lib. de ratione temporum, cap. 57. & 59. & Theodoretus q. 24. in Exodum; & ex Latinis Tertullianus lib. contra Iudæos, Cyprianus in serm. de Cœna Domini, Ambrosius in epistol. 83. Hieronymus in cap. 26. Matth. Augustinus in epist. 86. ad Cæcilianum, & Beda lib. de temporum ratione, cap. 61.

PRÆTER hoc argumentum ex tribus Evangelistis, & tot Patrum sententiis, habemus aliud argumentum ex Ioanne, quem Græci se profitentur sequi. Nam S. Ioannes affirmat diem passionis Christi, id est, sextâ feriam fuisse illo anno solennem, ac festam; ex quo necessariò sequitur, vt die præcedente agnum comederint. Ioan. 13. *Ante diem festum sciens Iesus, quia venit hora, &c.* Hoc dixit Christus pridie passionis; ergo dies passionis, erat dies festus. Sed quia possent Græci tergiversari, vt faciunt, ac dicere loqui eum de festo futuro die Sabbati, non de festo immediatè consequente eam ipsam noctem feriæ quintæ, in qua Dñs loquebatur; additur ibidè, quod cum Iudæ Dominus dixisset: *Quod facis, fac citius*; ille exiit continuo, cum iam nox esset: & Apostoli putârunt, dictum illi esse, vt emeret quæ necessaria erant ad diem festum. At quomodo suspicari poterant tanta festinatione opus esse in parandis ad festum necessariis, si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solennitatem?

PRÆTEREA Ioan. 18. Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quemquam*; quod significat non licuisse id eis ob festum, quod tunc agebatur, vt exponunt Chrysostomus homil. 82. in Ioan. & homil. 86. in Matth. Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 6. Augustinus tract. 114. in Ioannem, Beda in cap. 18. Ioanis, & alij. Nam alioqui licuisse eis alio tempore blasphemos occidere, patet ex Act. 7. vbi Stephanum in Concilio indicatum publicè lapidârunt: & Act. 24. conqueruntur apud Felicem Præsidem Syriæ, quod volentibus Paulum secundum suam legem interficere, Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum.

Quod autem Iansenius dicit, & quidam alij, potuisse Hebræos occidere reos mortis secundum legem suam, sed non potuisse crucifigere, nimis improbabile est. Nam nec Hebræi solliciti erât præcipuè de cruce, sed de morte Christi in genere, vnde eundem aliquando præcipitare, aliquando lapidare voluerunt:

Iuerunt: nec est vlla ratio, cur eis licuerit occidere, & tamen non licuerit crucifigere.

ADDE, quòd illa verba subiuncta (*Et sermo Iesu impleretur*) non quadrant nisi in nostram expositionem; nam Dominus prædixerat se à Gentilibus crucifigendum; quæ vera, & mirabilis prophetia fuit, si Hebræis etiam occidere licebat. Nam si eis id non licebat, facilè erat prædicere se non occidendum, nisi à Gentilibus, & illo supplicio, quod erat apud Gentiles frequentissimum.

DENIQUE Ioan. 18. Pilatus ait: *Est autem consuetudo vobis, & vnum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum?* Hinc ergo apparet, iam tunc agi ceppisse dies Paschales: & clarius Matth. 27. vocatur idem dies solennis, & Marci 15. & Luc. 23. vocatur apertè dies festus.

ACCEDUNT adhuc testimonia Patrum, qui dicunt Christum occisum fuisse ipso die solenni Hebræorum. Vide Tertullianum in lib. contra Iudæos. Origenem hom. 23. in Num. Clementem Romanum lib. 5. constit. cap. 14. & alios 16. Epiphanium hæ. 70. Theophilum Alexandrinum in epistol. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporū, cap. 57. Cyrillum Hierosol. cateches. 13. Chrysostr. homil. 86. in Matth. Augustinum tract. 10. in Ioannem. Socratem lib. 5. hist. cap. 21. Leonem serm. 7. de Paschate. Bedam in cap. 18. Ioannis. Anselmum in cap. 26. Matth. & Victorem Antiochenum nuper versum ex Græco in cap. 14. Marci, vbi dicit Hebræos libenter diem festum, qui occurrebat illo anno feria sexta, fuisse translaturus in alium diem, si per legem id eis licuisset.

Iam SECUNDA opinio, quæ Ruperti erat, ex iisdem Scripturæ testimoniis confutatur. Nam si die Iouis, in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus dies azymorum, vt Euangelistæ tres discretis verbis affirmant, necessariò sequitur, vt festum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbati.

Est enim OBSERVANDUM aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. Nam dies festi incipiunt ab occasu solis, & desinunt in occasum solis, vt patet Leuit. 23. proinde festus dies azymorum continetur nocte sequente diem 14. & die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu solis, & desinit in orru solis, proinde continet diem, & noctem artificialem, non autem noctem & diem

diem artificialem. Id patet ex principio Geneſeos: illud enim: *Factum eſt Veſpere, & mane dies primus*, vt exponūt Ambroſius, & Baſilius, & alij in eum locum, ſignificat ex die artificiali, qui terminatur in veſperam, & ex nocte ſequentē, quæ terminatur in mane, factum eſſe primum diem. Ex quo facile conciliari poſſunt verba trium prædictorum Euangelistarū, qui vocant primum diem azymorum diem 14. menſis, cum verbis Moſis in Exodo, Leuitico, & Numeris, qui ſemper primum diem azymorum vocat diem 15. menſis. Nam cū dies primus azymorum quatenus feſtiuus, vt diximus, cōtineatur poſteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiēdo dies modo ordinario, ſeu naturali, poteſt dies azymorum vt feſtiuus, per intellectiōnis figuram vocari tam XIV. vt Euangelista faciunt, quā XV. vt Moſes facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti. Nam ſi dies XIV. vt Euangelista dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necelle eſt, vt etiam XV. dies eſſet primus azymorum pro alia parte. Ergo non potuit transferri in diem 16. vt ipſe vult: niſi forte velit (quod eſt abſurdiſſimū) mediam partem ſolū illius diei ſolennis tranſlatam fuiſſe.

Adde præterea, rationem cur debeat fieri illa tranſlatio, quam Rupertus reddit, eſſe proſus vanam. Affirmat em̄ ipſe tranſferri diem primum azymorum in Sabbatum, quando occurrit feria ſexta, ne ſint duo feſta continua, nimirum primus azymorum, & Sabbatum: & non aduertit, in idem incommodum ſe incidere ex iſta ipſa tranſlatione. Nam dies ſeptimus azymorum eſt æquē ſolennis ac primus, vt patet Leuit. 23. Si autem dies primus ponatur in Sabbato, vt ipſe vult, tunc ſeptimus ponetur feria ſexta, atque ita erunt duo dies feſti continui, ſeptimus azymorum, & dies Sabbati.

Denique cōtra Ruperti ſententiam pugnant omnia teſtimonia Scripturæ, & Patrum, qui dicūt, diem mortis Chriſti fuiſſe feſtum, & ſolennem illo anno apud Hebræos.

Reſtat ſententia Burgenſis refellenda ex iisdem Euangelij locis, & quidem facile refellitur. Nam cū dicunt Euangelista primo die azymorum Chriſtum comediffe Paſcha, vel loquantur de primo die azymorum ſecundū ordinariam conſuetudinē, & Kalendaria Synagogæ, vel non. Si detur primū, tum reſutata manet Burgenſis opinio: nec enim verum erit, quod ipſe ait, alio die Chriſtum, alio die populum Hebræo-

rum Pascha comedisse. Si autem detur secundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum, quando Pascha immolabant*; id enim significat Hebræos eo die Pascha immolare.

SED respondent qui Burgensem sequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum esse ad morem legitimum, ut sensus sit, quando Pascha secundum legem immolari debebat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui ipsa immolabant in die legitimo, non curantes Phariseorum traditionem.

AT neutrum horum rectè dici potest. PRIMO, quia etiam si facta esset illa mutatio, debuissent omnes etiã optimi viri illam mutationem sequi. Nam, ut suprã ostendi, non erat contra legem Dei, sed erat accommodatio quædam Calendarum prudenter facta; unde meritò ut schismatici, & ut inobedientes synagogæ puniri potuissent, qui secus fecissent.

SECUNDO, falsum est tempore Christi fuisse illam traditionem in usu, ut nunquam festum azymorum celebraretur die 2. 4. vel 6. est enim traditio illa multò recentior. Atq; hoc est, quod decepit plurimos scriptores modernos, alioqui eruditissimos: crediderunt enim omnes Burgenfi tâquam in hæc arte perito; nam & ipse Rabinus Hebræorum fuerat. Esse autem falsum, traditionem illam tempore Christi in usu fuisse, probo. IN PRIMIS Rabbi Abenezra in commentario Leticici, cap. 23. disertis verbis affirmat hanc traditionem non solum non fuisse ab initio secundi templi, ut multi fabulantur, sed nec fuisse eo tempore, quo fiebat Thalmud. Nam & in Misna, & in Thalmud, ut ipse dicit, inuenitur Pascha in 2. id est, die 2. 4. & 6. constat autem Thalmud confectum fuisse aliquot annorum centuriis post passionem Christi.

PRAETEREA sanctus Epiphanius, qui etiam Hebræus fuerat, & optimè nouerat linguam, & ritus Hebræorum, hæresi 30. Ebionitarum, & hæresi 51. Alogorum, dicit festum azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiam in II. III. & IV. Neque dici potest, Epiphanium loqui de festo azymorum secundum legem, & non secundam consuetudinem, quæ erat tempore suo, aut tempore Christi. Nam loquitur de consuetudine, quæ erat tempore Christi: explicat enim illud Luc. 6. *Factum est in Sabbato secundo primo, & Apostoli ibant per sara, & uellebant spicas, &c.* ac dicit, Sabbatum secundo primum, non vocari septimam diem, quæ est Sabbatum naturale, sed festum azymorum, in quo

duo dies erant solennes, & Sabbata vocabantur, nimirum primus dies azymorum, qui dicitur Sabbatum primum, & VII. dies azymorum, qui dicitur Sabbatum secundum, seu secundo primum, quia est equalis primo, ut apud nos dies octavus in festis quæ habent octavam, quia est solennis sicut primus, vocari posset dies festus secundo primus. Dicit igitur Epiphanius, diem illum, in quo Apostoli vellebant spicas, non fuisse Sabbatum naturale, sed alium diem hebdomadæ, nimirum II. III. IV. aut quemvis alium, in quem fortè incidit illo anno VII. dies azymorum.

PRAETEREA est aliud argumētum omninò conuincens, quod hoc syllogismo comprehendi potest. Ecclesiæ Asiaticæ initio nascentis fidei celebrabant Pascha eodem die, quo Hebræi sui temporis. Eadem Ecclesiæ celebrabant Pascha luna 14. primi mensis, quacunque die hebdomadæ luna illa incidisset: idque sine vlllo dierum discrimine, vel exceptione; ergo etiam Hebræi illius temporis Pascha celebrabant quolibet hebdomadæ die sine vlla exceptione. Ergo festum azymorum incidere poterat in diem II. IV. & VI. & proinde nondum cœperat eo tempore illa traditio Iudaica, neq; adhuc fuerat auditum illud כֹּרֵךְ לֶאֱסוּפָה igitur tempore Christi non fuit illa traditio. Propositio huius argumenti certissima est, habetur enim expressè in epist. Nicæni Concilij, quam refert Theodoretus lib. hist. 1. cap. 9. & in epistola Constantini ex eodem Concilio ad Ecclesias missa, quæ exstat apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, cap. 17. Idem fatetur Polycrates apud Eusebium lib. 5. historiæ, cap. 23. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæretic. Athanasius in epist. de Synodis Arimini, & Seleuciæ. Epiphanius hæresi 50. Tessarescæ decatitarum, & 70. quæ est Audianotum. vbi sæpius repetit, Asianos illos celebrasse Pascha quando Iudæi celebrabant, ita vt non computarent ipsi dies, & menses, sed tantum obseruarent tempus, quo Iudæi sui temporis azyma incipiebant. Denique idem habet Augustinus libro de hæresibus, cap. 29. Assumptio eiusdem argumenti non minus est certa. Nam Eusebius lib. 5. historiæ, cap. 22. dicit Asianos Pascha celebrare solitos quolibet die hebdomadæ. Augustinus libro de hæresibus, cap. 29. addit, quolibet septem dierum. Philastrius in lib. de hæresibus, cap. de hæresi de festo Paschæ, adhuc expressiùs dicit, eos Pascha

celebrare solitos, etiam die 2. vel 4. vel 6. quibus diebus non fuisset celebratum, si esset vera Burgenfis opinio.

PRAETEREA est argumentum huic non dissimile. Epiphanius hær. 70. Audianorum, Theophilus in epist. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Ambrusius epist. 83. ad Episcopos Æmiliæ, & Beda de ratione temporum, cap. 59. ponunt aliud discrimen inter Pascha Christianorum, & Iudæorum, ac Iudaizantium, quod Pascha Christianorum non solum non sit luna 14. si illa venerit extra Dominicam, sed neque si venerit in Dominica. Quando enim illud accidit, ut luna 14. venerit in Dominica, tunc expectamus sequentem Dominicam, & Pascha celebramus luna 21. At Iudæi, & Iudaizantes in ipsa 14. luna celebrabant etiam si esset Dominica; quare aliquando fiebat (ut notat Beda) ut per integram hebdomadam distarent Paschata, & Christiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obseruatione manifestè sequitur, Pascha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidisse in Dominicum diem, & diem festum azymorum in diem lunæ, ac per hoc nondum coepisse traditionem illam Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris festum azymorum celebrari liceret.

ADDE his omnia testimonia Scripturæ, & Patrum supra citata, quibus probauimus in die passionis Domini fuisse Hebræis diem festum, ac solennem: inde enim necessariò sequitur, ut eodem die tum Christus, tum Hebræi Pascha celebrauerint.

CAPVT NONVM.

Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.

RESTAT nunc, ut argumenta Græcorum, & eorum, qui eis fauent, breuiter diluamus. Argumenta ducunt PRIMVM ex Scripturis. DEINDA ex Patribus. POSTREMO ex ratione.

PRIMVM testimonium Scripturæ, Matthæi 26. *Dicebant autem; Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo. RESPONDEO;* Fuit illa quorundam sententia in eo Concilio, sed non obtinuit: præualuit enim eorum sententia, qui iudicauerunt non esse negligendam occasionem Christum necandi quocunque tempore.

SECVN-

SECUNDVM testimonium Marci 15. Ioseph mercatus est sindonem, & Luca 23. mulieres parauerunt aromata. Ibidem Iudæi egerunt causam criminalem contra Christum, & eum comprehenderunt, examinârunt, &c. Quæ sanè in die festo licita non erant: nam Leuit. 26. in festo azymorum prohibentur omnia opera seruilia. RESPONDEO; In festo prohibentur opera seruilia, sed non opera pietatis, & charitatis, & maximè necessaria. Sepelire autem mortuos, opus charitatis est, non opus seruile; & proinde etiam aromata parare, & sindonem emere ad corpus sepeliendum, non potuit esse prohibitum, præsertim cum opus illud differri non posset, imminente iam Sabbato. In Sabbato enim maior quies præcipiebatur, quàm in vlllo alio festo. Vnde in Sabbato neque ignis accendi poterat, neque cibi præparari: quæ licita erant in aliis festis, etiam in Paschate, vt patet cap. 12. Exodi. Quod autem attinet ad Iudæos, qui causam criminalem egerunt, non erant illi tam delicatæ conscientiæ, vt putarent id fieri non posse: satis existimabant se detulisse honoris diei festo, quod non suis manibus Christum lapidârunt.

TERTIVM testimoniũ Ioan. 13. *Ante diem festum Pascha.* RESPONDEO; Loquitur de die artificiali, vt supra diximus. Et si enim in illa nocte, in qua Dominus loquebatur, festum Paschæ inciperet, tamen dies festus erat is, qui sequebatur eam noctem, non qui præcesserat: quemadmodum & nos solemus in vespera Sabbati sancti dicere; Cras erit festum Paschæ; licet iam cœperit festum celebrari in officio Ecclesiastico.

QUARTVM testimonium Ioan. 18. *Ipsi non intraierunt in pratorium vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* RESPONDEO; Omissis aliis solutionibus; Pascha vocatur eo loco non agnus Paschalis, qui solùm 14. die ad vesperam immolabatur, sed victimæ Paschales, quæ ex ouibus, & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur. Deuter. 16. *Immolabis Phasæ Domino Deo tuo de ouibus, & bobus in loco quem elegerit Dominus.* 2. Paralip. 35. *Dederunt sacerdotibus ad faciendum Phasæ pecora duo millia, & boves sexcentos.* Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 13. referens id quod habetur Num. 28. de immolatione duorum vitulorum, arietis, & hirci, & feprem agnorum, quæ fiebat singulis diebus Paschæ: dicit vitulos, arietē, & agnos holocausta fuisse, sed hircum fuisse sacrificium pro peccato, & ex eo quotidie parari solitum epulum sacer-

sacerdotibus. Illa igitur victima Paschalis, quæ edenda à sacerdotibus erat, est illud Pascha, de quo loquitur S. Ioannes, cum ait: *Ipsi, nimirum Pontifices, non introierunt, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.* Nam non licuit sacerdotibus, nisi purificatis, edere sacrificia, patet Leuit. 21.

QVINTVM testimonium Ioan. 19. *Erat autem Parasceue Pascha hora quasi sexta.* RESPONDEO; Parasceue non erat apud Hebræos, nisi propter Sabbatum: siquidem ante Sabbatum necessaria erat Parasceue, id est, preparatio ciborū, quia in Sabbato cibi parari non poterant. Quare Ioan. 19. sic legimus: *Propter Parasceuen Iudaorum, ut non remaneret in cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabati.* Vbi vides, Parasceuen fuisse nō ad Pascha, sed ad Sabbatum, quod illo anno celebrius erat, & magnū Sabbatum dicebatur, quia incidebat intra hebdomadam Paschalem, quæ tota solennis erat, licet primus, & vltimus dies solenniores essent. Hinc etiam Marcus cap. 15. ita illud idem expressit: *Erat Parasceue, quod est ante Sabbatum,* & Lucas cap. 23. inquit, *Erat autem Parasceue, & Sabbatum illucescebat.* Illud igitur Parasceue Paschæ non significat Parasceuen ad Pascha, sed Parasceuen in Paschate occurrentem: quomodo si nos diceremus; *Erat feria VI. Paschæ.*

VLTIMO, proferebant olim Græci teste Anselmo illud Amos 4. *Sacrificate de fermentato laudem,* vel ut veritè Aquilæ: *Sacrificate de fermentato Eucharistiam.* RESPONDEO; Testimonium hoc, testimonium est imperitiæ, vel impudentiæ Græcorum. Nam Propheta ille dicit irridendo, & reprehendendo Hebræos, qui pro Deo idola colebant, & pro azymis fermentum offerebant. Sic enim præcedit: *Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicare prevaricationem, &c.* Vide Hieronymum, & Rupertum in hunc locum Prophetæ. Atq; hæc sunt quæ ex Scripturis proferre solent.

Iam ex Patribus nonnulli proferuntur, quorum testimonia breuiter explicanda sunt. PRIMO S. IRENAEVS libro 4. cap. 23. dicit, Mosem Deuter. 16. prædixisse Christi passionem, quoad locum, cum ait, immolandum esse agnum Paschalem in loco, quem elegerit Dominus, id est, in Hierusalem; quoad diem, cum nominavit diem Paschæ, & quoad horam, cum dixit ad vesperam esse immolandum. Ex his nonnulli colligunt, Christum occisum esse secundum Irenæi sententiam luna

luna 14. quando agnus immolari solebat, & proinde cœnam Domini celebratam luna 13.

RESPONDEO; Quæ dicit Irenæus verissima sunt, sed nihil faciunt pro aduersariis: nam Christus occisus est in Hierusalem: item in die Paschæ, quamuis luna 15. non 14. Nam (vt supra diximus) primus dies Paschæ incipiebat in vespera diei 14. & durabat vsq; ad vesperam diei 15. Denique occisus est ad vesperam, quia obiit hora nona, quæ est hora vespertina. Adde, quod Irenæus per vesperam, nō tam intellexit vesperam diei, quam vesperam mundi: dicit enim per vesperam significasse Mosè temporum extremitatem; ad quem modum exposuerunt illud, ad *Vesperam*, etiam Cyprianus lib. 2. epist. 3. & Ambrosius epist. 83.

SECUNDO obiicitur TERTULLIANVS, qui in lib. contra Iudæos sic ait: *Hoc enim & Moyses initio primi mensis novorum facturos vos prophetauit, cum omne vulgus filiorum Israël ad vesperam agnum esset immolaturum.* Vbi loquitur de Christi passione, ac dicit, prædictum fuisse, vt Christus occideretur illo tempore, quo agnus immolabatur: constat autem agnum immolari solitum luna 14. ad vesperam.

RESPONDEO; Significat Tertullianus illa ipsa die, qua agnus immolabatur, Christum immolandum, & hoc impletum est: nam (vt supra diximus) dies prima Paschæ extendebatur vsq; ad vesperam feriæ sextæ. Non autem significat eadem hora præcisè fuisse immolandum Christum, qua agnus immolabatur; id enim fieri non poterat. Nam agnus immolabatur post occasum solis, & Christus immolandus erat in meridie. Et PRÆTEREA si die Veneris ad vesperam fuisset agnus immolandus, vt aduersarij dicunt, tunc non fuisset Christus occisus in Paschate: nam ipse occisus fuit ante occasum solis; Pascha autem incipiebat post occasum solis. DENIQUE occisionem Christi non peractam, nisi die 15. apertissimè ibidem Tertullianus docet, cum ait, fuisse diem illum Hebræis festiuum; & de illo exponit verba Amos 8. *Occidet sol in meridie, & conuertam diem festum vestrum in luctum, &c.*

TERTIO obiicitur EPIPHANIVS, qui hæresi 50. sic ait: *Oportebat Christum in decima quarta die immolari secundum legem.* Quod si dies passionis Christi fuit XIV. certè sequitur (vt Græci volunt) diem cœnæ Domini fuisse XIII.

RESPON-

RESPONDEO; Loquitur Epiphanius de immolatione Christi non in se, sed in typo, & figura, ac si clarius dixisset oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari luna 14. ad vesperam. Nam idcirco addidit, *secundum legem*: reprehendit enim eo loco Epiphanius Quartadecimanos iudizantes, ac dicit, eos multum detrimenti accipere ex eo, quod celebrant Pascha 14. die cum Iudæis, & non potius die Dominico cum Christianis; & rationem reddit, quia immolatio Christi, typica nimirum, quæ fiebat secundum legem die 14. significabat Synagogam lumen suum amissuram Christo veniente. Nam dies XIV. est vltima incrementi ipsius lunæ, peracta autem die 14. incipit lunæ lumen deficere, nimirum in die 15. Itaque Iudæi cum agnum immolabant luna 14. ad vesperam, obscuracionem suam prophetabant: cuius obscuracionis participes fiunt quotquot eos in Paschæ celebratione imitari malunt, quàm Ecclesiam Christi. Hæc est eo loco sententia Epiphaniij, cuius auctoris apertissima testimonia pro nobis supra retulimus.

QUARTO obiiciunt CHRYSOSTOMVM homilia 82. in Ioan. vbi duo dicit. PRIMVM est, Christum comedisse suam Pascha pridie, quàm illud comederint Iudæi. ALTERVM, Christum præuenisse vnum diem in cœna manducanda, vt referret mortem suam Parasceuæ, quando etiam olim fuit Pascha. Ex quibus colligitur secundum Chrysostomum diem Parasceues, in quo Dominus necatus fuit, fuisse lunam 14. in qua Pascha secundum legem celebrari debuit. Similia omnino scribit THEOPHYLACTVS in cap. 18. Ioan.

RESPONDEO; Hic locus Chrysostomi, & Theophylacti explicandus est per alium eorundem auctorum. Nam Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, & Theophylactus in cap. 26. Matth. scribunt Principes sacerdotum tota nocte occupatos fuisse in negotio mortis Christi procurandæ, & idcirco non potuisse cum ceteris debito tempore Pascha manducare, nimirum in nocte feriæ quintæ, sed distulisse cœnam illam agni Paschalis in sequentem diem. Vbi etiam addunt ij auctores, in hac re præuicatos esse legem Dei, Principes illos sacerdotum, quod Pascha non egerint tempore debito, & hoc modo exponunt locum illum: *Ipsi non introierunt, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha*, Ioan. 18. Hinc ergo intelligendum est in testimonio nobis obiecto, cum Chrysostomus,

stomus, & Theophylactus dicunt, Christum comedisse Pascha pridie, quàm illud ipsi comederint, non significare, Pridie, quàm populus Iudæorum, sed solùm pridie, quàm sacerdotes illi, qui in nece Christi tota nocte occupati fuerant. Itaque Dominus manducauit illa nocte, qua omnes alij communiter manducabant.

DEINDE quod Chrysostomus & Theophylactus addunt, Christum præuenisse vnum diem, vt seruaret mortem suam in Parasceuen, quãdo etiam olim Pascha fuerat, duobus modis exponi potest. PRIMVM, vt illud, (*quando etiam olim Pascha fuerat*) non referatur ad Parasceuen, sed ad præcedentem diem. vt sensus sit; Christus præuenit vno die Principes Iudæorum in Pascha edendo, vt cædem suam seruaret in Parasceuen. Ipse enim Pascha manducauit pridie Parasceues, id est, luna 14. quando etiam olim Pascha fuit: & secundum hanc expositionem nulla remanet difficultas.

SECUNDO dici potest illud (*quando etiam olim*) referri ad Parasceuen: sed Chrysostomum non loqui de Pascha, vt Pascha significat immolatione agni, vt falsò Græci existimant, & vt significat festum Paschæ. Quare hic est eorum verborum sensus; Christus in manducando agno Paschali præuenit vno die Principes illos sacerdotum, & proinde manducauit die Iouis, qui fuit XIII. lunæ, vt seruaret mortem suam in ipsum Paschæ festum, id est, in diem 14. lunæ, quando etiam olim Pascha, id est, Paschæ festum erat. Quod autem hic sit verus sensus, & non velit Chrysostomus dicere, feria illa sexta fuisse diem 14. & tempus legitimum immolationis agni Paschalis, ex duobus manifestè colligitur. PRIMVM, quia si ita esset, Pontifices illi non fuissent præuaricati legem, dum distulerunt manducationem agni in feriam sextam. At Chrysostomus disertis verbis præuaricatos illos fuisse docet. DEINDE, quia idem Chrysostomus homil. 86. & 87. in Matth. affirmat, ipsum diem occisionis Christi fuisse festiuum, & solennem Hebræis.

QUARTO obiicitur AVGVSTINVS, & cum eo venerabilis BEDA. Nam Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 13. refert quosdam dixisse Pascha Iudæorum eo anno, quo Christus mortuus est, in cœpisse in sequenti Sabbato: & ideò sextam illam feriam dictam esse Parasceuen Paschæ. Sed cum id Augustinus non approbet, sed simpliciter referat, non

non

non est multum de ea re laborandum. Approbat quidem Augustinus, quod illi iudem dixerant, preparationem ad Christi immolationem coepisse ab hora nona noctis; & proinde horam tertiam diei fuisse horam sextam Parasceves, Pasche Christianorum, id est, Christi mortis: & hoc idem repetit tract. 17. in Ioan. & idem habet Beda in cap. 19. Ioan. Priorem autem illam sententiam de Pascha Iudaeorum inchoante die Sabbati nusquam approbat Augustinus, vel Beda, vel alius bonus auctor ex veteribus.

RURSUS obiici solet, quod dicunt, Augustinus tract. 20. in Ioan. & Beda in cap. 19. Ioan. acceleratam fuisse Dominicam pulturam propter Parasceven Iudaeorum, quia illa nocte coenam puram comesturi erant. SED nulla hic difficultas est: enim coena pura significat agni Paschalis manducationem, sed coenam quandam solennem, quam Iudaei sumunt in vespera feriae sextae, ad initium videlicet Sabbathi. Unde ab ea coena, ipsa etiam feria sexta dicebatur ab eis coena pura, ut patet ex Irenaeo lib. 1. cap. 10. & lib. 5. cap. 23. & ex Beda in cap. 43. Lucæ.

SEXTO obiici potest ANSELMVS, qui in cap. 27. Matthæi, dicit, se certa ratione comperisse Christum luna 14. esse occisum, & luna 13. præter ordinem diuinæ legis celebrasse suam Pascha. SED dubium esse non potest, quin totus iste locus ab aliquo Græcorum fautore fuerit insertus in lib. S. Anselmi, & quidem parum prudenter. Nam Anselmus apertissime contrarium docet in commen. cap. 26. in illa verba: *Prima autem die azymorum*; ubi dicit, Christum 14. die comedisse agnum, & 15. die fuisse crucifixum.

SEPTIMO obiiciebant Græci can. II. VI. Synodi, in quo cauetur, ne clerici, aut laici comedant azyma Iudaeorum. RESPONDEO; Prohibetur eo canone commercium cum Iudeis præcipue circa ritus religionis. Itaque noluerunt Patres, ne Christiani celebrarent cum Hebræis dies azymorum, aut alios eiusmodi ritus.

OCTAVO obiiciunt Ioannes Hentenius præfatione in Euthymium, & Cornelius Iansenius in commentario Matthæi cap. 26. testimonium historici cuiusdam antiqui, qui Hebraicè scripsit librum סדר עולם seder olam, in quo asseritur, traditionem illam Hebræorum, ne festum Paschæ celebraretur feria 2. 4. aut 6. initium habuisse statim à templo reparato post

post reditum à captiuitate Babylonica, ex quo sequitur, Christi tempore iam vsu receptam fuisse illam traditionem.

RESPONDEO; In libro Seder olam, tam maiore, quam minore, quem nuper Latinum fecit Gilbertus Genebrardus, non inuenitur ea traditio. Deinde etiam si ibi inueniretur, cum auctor ille vix ante quingentos annos scripserit, & multa alia falsa tradiderit, nihil mirum esset, si etiam in hoc mentitus esset. Certè falsum esse, Christi tempore eam traditionem in vsu fuisse, supra euentissimè demonstrauimus etiam testimonio Rabbi Abenezræ.

ULTIMO obiicit Calvinus loco citato testimonia historiarum, quæ dicunt, ab Alexandro Papa institutū esse, vt ex pane azymo Eucharistia conficeretur, cum ante Alexandram omnis Ecclesia fermentato vt consueuisset. Itaque mos Græcorum fuit in primitiua Ecclesia, & Apostolicus censendus, ac meritò retinendus videtur.

RESPONDEO; Rectè fecit Calvinus, quod nullius historici nomen adscripsit: nullus enim id tradit, quod ipse dicit; neq; verisimile est vlllo modo. Nam loqui non potest Calvinus de Alexandro I. aut II. aut aliis posterioribus: isti enim fuerunt omnes post Leonem IX. qui acerrimè defendit sententiam Latinæ Ecclesiæ de Eucharistia in azymis conficienda. Loquitur igitur de Alexandro I. qui sedit circa annum Domini C. X. Ac vt omittam, à nemine scriptum esse, quod hic Alexander azyma instituerit, non est probabile primis illis annis, in quibus Ecclesiæ in plurimis iudaizabant, & factum Domini adedò recenserat, vt aliqua Ecclesia fermentato vt maluerit, quàm azymis. Adde, quòd Leo IX. in epist. ad Michaellem cap. 5. dicit, Romanam Ecclesiam à Petro, non ab Alexandro, vt Calvinus mentitur, didicisse qualiter diuina mysteria celebrari debeant: & per mille, & XX. annos à passione Domini retinuisse eundem morem. & cap. 24. dicit, sanctos Martyres primitiua Ecclesiæ nostris azymis saginatos. Atque hæc de testimoniis.

Restant argumenta ex ratione. Et quidem Græci triplici ratione potissimùm vtebantur, quæ sunt apud Anselmum in libro de azymo, & verbosissimè referuntur à Centuriatoribus Magdeburgensibus, ex libris Michaelis Episcopi Constantinopolitani, & Nicetæ, Centur. II. cap. 8. &

apud Euthymium in cap. 26. Matthæi, & nuper etiam repetita sunt ab Hieremia Episcopo Constantinopolitano censura ad Confessionem Augustanam, cap. 10.

PRIMA ratio est eiusmodi: *Dominus cum Eucharistiam instituit, panem accepit. At azymum non est panis. Panis enim Græcè dicitur ἄζυμος à verbo ἄζω quod est, attollo: non autem attollitur farina, seu conspersio, nisi per fermentum.*

RESPONDEO; Hoc argumentum, vel nihil probat, vel pro nobis facit cōtra Græcos: nam in Scriptura nomen panis commune est ad azymum, & fermentatum. Et quia de fermentato nemo dubitat; probatur de azymo ex illis Lucæ ult. *Accipit panem, benedixit, &c.* Et infra: *Quomodo cognouerunt illum in fractione panis.* Illum enim fuisse panem azymum, certum est, quia id factum est, quod Lucas narrat, tertia die azymorum, vel secunda die secundū Græcos; quibus diebus non inueniebatur apud Hebræos nisi azymus panis. PRAETEREA Leuit. 7. dicuntur panes cum fermento, & panes absque fermento. DENIQUE Theodoretus, Græcus auctor in cap. 10. Danielis, notat in seculo eo qui panem azymum, panem vocari posse negant.

Hoc ergo fundamento posito, colligimus Matth. 26. illa verba: *Accipit panem, benedixit, &c.* de azymo exponi posse, cū nomen sit commune: & præterea non solum posse, sed etiam oportere, cū iam ostenderit id factum primo die azymorum. Vel igitur panis azymus differt specie à fermentato, vel non. Si differt, vt Græci volunt; ergo non potest Eucharistia confici in fermentato: non enim confici potest in alia specie, quàm in ea, quam Dominus instituit. Si non differt, vt verè Latini affirmant; ergo potest confici, tum in azymo, tum in fermentato: in azymo quidem, quia Dominus sic fecit; in fermentato autem, quia non differt specie ab azymo. Itaque videtur argumentum, si quid valet, contra Græcos valere. Sed reuera nihil valet, cū non differat essentialiter azymus, & fermentatus.

Porro illa Etymologia vocis ἄζυμος ab eleuando, aut ab accidentali conditione sumpta est, vt in aliis multis factum videmus: aut non dicitur ἄζυμος, quia eleuetur per fermentum, sed potius quia eleuet naturam humanam nutriendo, & augendo corpora nostra, qui effectus communis est panis azymo cum fermentato. Sed

Sed hinc nascitur argumentum Caluini loco supra notato. Nam si accidentaria differentia est inter azymum, & fermentatum, qualis est etiam inter vinum album, & rubrum; non oporteret in Sacramento Eucharistiæ maiori cura querere panem azymum, quàm quærimus vinum album; sed esset omnibus permittendum, ut liberè uterentur quouis pane, ut liberè uterentur quouis vino.

RESPONDEO; Multum interest inter differentiam azymi, & fermentati, & differentiam albi, & rubri vini. Nam INPRIMIS constat Dominum usum esse azymo: non autem constat utrum vino albo, an rubro usus sit; & idcirco constanter retinemus azymum propter Domini exemplum, de vino non sumus solliciti, quia non habemus simile exemplum. DEINDE differentia azymi, & fermentati Deus sæpe usus est ad varia mysteria significanda, ut patet extoto Leuitico, ubi ferè semper præscribuntur panes azymi, ob significationem puritatis, & synceritatis; nusquam autem Deus usus est differentia vini albi, aut rubri ad aliquid significandum: idèd Ecclesia ob significationem retinet azymum, vinum autem indifferenter adhibet seu album sit, seu rubrum.

SECUNDA ratio Græcorum est, quia azyma sunt propria Iudæorum; ergo consecrare Eucharistiæ in azymo pane, est iudaizare.

RESPONDEO; Non est iudaizare, uti iisdem rebus, quibus utebantur Iudæi; sed uti eodem ritu, & ad eundem finem. Itaque uti azymis cum agno Paschali, & ad significandam Christi puritatem, & synceritatem futuram, & ipsius passionem, & mortem, est planè iudaizare; & illicitum: at uti azymis ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum, & ad significandam Christi puritatem & synceritatem, quæ fuit, & est; non est iudaizare, sed implere Iudæismi figuras. Alioqui non deberemus uti aqua in Baptismo, quia illa utebantur etiam Iudæi in suis purificationibus: & denique Christus ipse nos iudaizare docuisset, si hoc esset iudaizare. Adde, quòd Iudæi in rebus sacris, non tantum utebantur azymis, sed etiam fermentato, ut patet Leuitici septimo, ubi iubentur offerri panes absque fermentato; & paulò post in alio sacrificio iubentur offerri cum fermento, & Leuitici vicesimo tertio, iubetur Pharisæi cum azymis, & ibidem præcipitur in festo hebdomada-

madarum, id est, festo Pentecostes, sacrificium ex simila fermentata. Quare si uti azymis non licet, ne iudicemus, eadem de causa nec fermento uti licebit.

TERTIA ratio: *Immolatio agni Paschalis figura fuit passionis Christi. Sed agnus immolabatur die 14. ergo & Dominus pati debuit die 14. ergo cœnam instituit die 13.*

RESPONDEO; Agnus Paschalis, ut supra diximus, cum explicaremus figuras Eucharistiæ, figura fuit Christi, ut in Sacramento nobis apponendus erat manducandus, & ided illa immolatio potius significabat immolationem Christi mysticam, quæ fit in sacrificio Missæ, quam immolationem cruentam, quæ in cruce peracta est: nam ided ritus agni Paschalis potius tradit modum manducandi, quam immolandi. Quia tamen agni immolatio erat etiam figura passionis Domini, debuit eodem die passio peragi, quo agnus immolabatur. Et sic factum est, nam illa vespere diei 14. in qua agnus immolabatur, ad diem sequentem pertinebat, ut dies ille festius erat. Itaque institutio Eucharistiæ, quæ principaliter figurata fuerat per agnum Paschalem, peracta est eodem die; & eadem hora, qua agnus secundum legem immolabatur: Christi autem passio, quæ minus principaliter, per eandem immolationem figurata fuerat, eodem die, licet non eadem hora, peracta fuit.

QUARTA ratio addi posset, non parùm difficilis. Nam secundum legem dies Pentecostes celebratur die quinquagesimo à 2. die azymorum, ut patet Leuitici 23. Sed eo anno, quo Dominus mortuus est, dies Pentecostes fuit in Dominica die, ut ex traditione Ecclesiæ patet; ergo etiam secundus dies azymorum fuit in Dominica die. Nam si numerentur dies quinquaginta à secundo azymorum inclusiuè, ut lex præcipit, necessariò fiet, ut in eodem die hebdomadæ occurrat Pentecostes, in quo occurrat dies secundus azymorum. At si dies Dominica fuit secundus azymorum; ergo dies Sabbathi fuit primus azymorum. Ergo dies passionis fuit ante diem azymorum, & multò magis dies Cœnæ Domini; atque ita vera esse videtur Graecorum sententia.

RESPONDEO; De hoc argumento fusè tractavi in tertio libro de Ecclesia triumphante, propè extremo. Summa

ma responsionis est: dies Pentecostes numerandos esse à primo die prophano post festum primæ diei azymorum: & idè si secundus dies azymorum sit prophanus, ut plerumque accidit, ab eo numerari debere dies Pentecostes. Si autem fortè sit dies festus, ut si occurrat in Sabbatho dies secundus azymorum, tunc à tertio die azymorum numerandos esse dies Pentecostes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus est, secundus dies azymorum fuit Sabbathum, propterea illo anno à tertio die azymorum, qui fuit de Dominico, qui apud Iudæos prophanus est, numerari cœperunt dies Pentecostes; & inde factum est, ut in diem Dominicum incideret illo anno Pentecostes.

Atque hæc de tota ista disputatione dicta sint, in qua negare non possum, quin multum me iuuerit egregium opus Doctoris Marcelli Francolini de horis canonicis, in quo fusillimè quæstionem istam pertractat, cap. 51. & sequentibus. Illud autem omninò miratus sum, quemadmodum in eandem solutionem inciderimus, circa difficultatem de tempore Pentecostes; nam neque ego librum eius videram, cum scriberem de Festis in tertio libro de Ecclesiâ triumphante, neque ipse scripta mea viderat, cum librum suum conscriberet, ut idem mihi postea confirmavit.

CAPVT DECIMVM.

De vino temperando aqua in sacro calice.

LTERA controuersia de materia Eucharistiæ est de missione vini, & aquæ. Ac **PRIMVM** referendæ erunt sententiæ aliorum, seu potius errores. **DEINDE** confirmanda veritas. Ac **DEINDE** confutanda argumenta, & mendacia aduersariorum.

Quod ad **PRIMVM** attinet, non defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis solam aquam in calice offerendam dicerent: ut Ebionitæ apud Epiphanium, hæresi 30. & Tatiani apud eundem, hæresi 46. Aquarij apud Augustinum libro de hæresib. cap. 64. **SEDE** ea opinio continuò à Patribus explosa fuit, quod satis constaret, Dominum non aquam solam, sed vinum etiam in sacro calice ponendum esse docuisse.

cuisse. Vide Cyprianum libro secundo, epistola tertia, ab Cæcilio, & Chrystostomum homil. 83. in Matthæum, qui ex instituto disputant contra eam sententiam.

Vbi etiam non est omissa impudentissima calumnia Magdeburgensium, qui Centur. 3. cap. 6. & 7. affirmant errorem istum de sola aqua in calice offerenda, ab Episcopis Romanis excogitatum esse, & à Cypriano refutatum in epistola ad Cornelium Romanum Pontificem: quod quidem sine ullo fundamento ex sola mentiendi libidine Centuriatores affirmant. Nam epistola Cypriani non est ad Cornelium, ut ipsi mentiuntur, sed ad Cæciliam, nec in ea vlla mentio fit Episcoporum Romanorum.

Non defuerunt rursus, qui solum vinum offerendum censerent, ij fuerunt Armeni, ut Patres Trullani Concilij affirmant, can. 32. Causam autem, cur Armeni in eam sententiam descenderint, refert Nicephorus libro decimo octavo, histor. cap. 53. vbi scribit Armenos non miscere aquam vino in sacrificio, ne significare videantur unionem duarum naturarum in Christo, quam ipsi non credunt. Eiusdem erroris accusantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. libro quarto, de officio Missæ, cap. 32. SED contra-rium tamen colligimus ex ipsorum scriptis, tum veterum, tum recentiorum, ut infra ostendemus. Quare credibile est, Innocentium, & fortasse etiam Guidonem per Græcos intellexisse quosuis Orientales, non autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani, & Calvinistæ Armenos imitantur: nam ab-que aqua vino utuntur. Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ, anno M. D. XXII. edito, fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare; & ibidem sic addit: *Meo sensu melius, & tutius foret, aquam non miscere vino, cum sit merum signum humanum, & sinistram, immò pessimam habeat significationem.* Et in formula Missæ, seu communionis pro Ecclesia VVittembergensi anno M. D. XXIII. edita: *Nondum constitutus, inquit, mecum, miscendane esset aqua vino, quamquam huc inclino, et merum vinum pareretur absque aqua mixtura.* Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 7. & can. 9. docet rem esse omnino indifferentem, aquæ mixtionem in calice; & multis con-

natur ostendere non esse certum, quid Dominus fecerit: id est, an vino aquam admiscuerit; & præterea non esse id necessarium, nec posse præcipi ab Ecclesia: & tandem addit, Ecclesias Lutheranorum reipsa, & factis ostendere voluisse hanc libertatem. Tilmannus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. tres errores Pontificiis adscribit. **VNUM**, quòd dicant aquam miscendam vino in calice. **ALTERVM**, quòd doceant sine peccato mortali non posse omitti aquam. **TERTIVM**, quòd velint Apostolicam esse traditionem, misceri debere aquam vino.

Caluinistæ longius progrediuntur. Nam Petrus Richerus Calvinista (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quosdam Calvinianos, cap. 73.) affirmat esse hæreticos, blasphemos, sacrilegos, falsarios, qui vino Cœnæ aquam admiscunt; quod ad puritatem Evangelij adiciant sua commenta: & à Caluino se hæc omnia didicisse fatetur. Quare non est mirum, si Caluinus, nec in Institutione, nec in Catechismo, nec in formula Sacramentorum ministrandorum illam aquæ mentionem facit in mysterio Cœnæ Domini.

Porro Ecclesia Catholica semper credidit ita necessarium esse aqua vinum misceri in calice, ut non possit id sine gravi peccato omitti. Vtrum autem sine aqua Sacramentum consistere possit, non est aded certum; communis tamen opinio in partem affirmatiuam propendet. Quare falsò Kemnitius Catholicis in commune tribuit, quod asserant, aquam in Eucharistia esse de necessitate Sacramenti, cum paucissimi id affirmant. Probatur Ecclesiæ sententia. **PRIMUM** ex facto Christi. Dominus vinum aqua mixtum consecrauit; igitur & nos ita facere debemus.

Antecedens huius argumenti Kemnitius fatetur esse probabile, sed non certum, & ided incertam conclusionem ex eo colligi contendit. Deinde etiam si certum esset antecedens, infirmam esse vult consequutionem. Nam Dominus si aquam admiscuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriente enim vinum est fortius, quàm in his partibus, & ided ordinariè solet in illis locis aqua temperari. At si in hac regione nostra, vel in partibus frigidioribus Dominus fuisset, cum Sacramentū instituit, pro more patriæ aquam non miscuisset.

Ceterum multum in utroque errat Kemnitius. Antecedens enim illud non minus certum est, quam quod Dominus vinum consecrauerit, non siceram, aut aquam solam: quod sanè nemo negat esse certissimum. Nam ex Euangelio, & ex Paulo expressè non habetur, nisi calicem sanguinis Apostolis propinatum, vini nulla mentio est, cum agitur de calice Eucharistico. Legantur omnia loca Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Ioan. 6. 1. ad Corinthios 10. & 11. non inuenietur mentio vini, nisi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitæ, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Euangeliorum. Sed ea verba, vt libro primo, capite vndecimo, fusè docuimus, non pertinent ad calicem Eucharistiæ, sed ad calicem qui datus fuit post agni Paschalis manducationem, vt ex Luca manifestè colligitur. Neque obstat, quod aliqui Patres ea verba de calice Eucharistiæ exposuerint: nam alij, qui magis ex professione tradârunt, contrarium docuerunt, vt tunc ostendimus; non possumus autem ex Patrum sententiis aliquid certi colligere, quando inter se non conueniunt. Atque id potissimum locum habet in sententia Kemnitij, qui (vt supra vidimus in controuersia de transubstantiatione) non vult argumenta efficacia posse duci à Scripturis, quæ variis modis exponuntur. Quid ergo in calice fuerit ante consecrationem, an vinum purum, an vinum aqua mistum, an siceram, an aqua sola, ex sola Scriptura expressè non habetur, sed necessariò recurrendum est ad traditionem eorum, qui ab Apostolis, & eorum discipulis hæc mysteria didicerunt. Traditio autem habet, fuisse vinum aqua mistum; ergo ita certò credendum est, aut nihil certi de materia calicis habemus.

Sanctus IACOBVS in sua Liturgia (cuius Liturgiæ mentionem facit Concilium Trullanum, canone 32. ante annos nongentos) ita habet: *Similiter postquam cenauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & benedicens dedit, &c.* Sanctus CLEMENS lib. 8. constit. Apostol. cap. 17. refert Dominum in cœna vinum aqua miscuisse, antequam illud consecraret. S. IRENAEVS lib. 4. cap. 57. *Dominus, inquit, temperamentum calicis sui sanguinem confirmauit.* S. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Admonitos, inquit, nos scias, si mcaluce Domini offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat*

fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit, *Et calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Sanctus BASILIUS in sua Liturgia dicit Christum acceptum calicem miscuisse, & postea dixisse: *Hic est calix, &c.* THEODORETUS Dialogo I. ait Christum suum sanguinem fecisse id, quod in calice commistum erat. EUSEBIUS Emisenus in serm. 5. de Paschate, qui est de corpore Domini, dicit Christum ipsum exemplo suo nos docuisse, ut calicem ex vino aqua misto consecraremus. Denique concilium III. CARTHAGINENSE, can. 24. (in quo etiam Augustinus interfuit) sic ait: *Ut in Sacramento corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinum aqua mistum.* Hæc testimonia certum argumentum faciunt, tum quia grauissimorum, & antiquissimorum auctorum sunt, tum quia nullus Patrû contrarium scripsit.

Quod autem Kemnitijs ait de consuetudine Orientalium, non multum facit ad rem. Nam si illa esset potissima causa, cur Dominus calicem miscuisset, certè Patres variorum locorum nunquam tanto consensu, & absolute dixissent, miscendam vino aquam in calice.

Habemus autem testimonia Patrum omnium regionum. Ac primùm ex Syria habemus testimonia citata sancti Iacobi, & Theodoreti: vterque enim in Syria Episcopus fuit. Et præterea ex recentioribus idem docet Samona Episcopus Gazæ, in disputatione cum Achmet Saraceno, quæ exstat in 4. tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Iustinum Martyrem: is enim Romæ scripsit Apologias suas, & de Romanæ Ecclesiæ consuetudine loquitur in secunda Apologia prope finem, cum dicit offerri poculum vino, & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epistola prima, ubi omninò iubet, ut nec vinum solum, nec sola aqua, sed vtrumque simul offeratur. Habemus quoque Iulium I. apud Gratianum de consecratione distinctione secunda. Habemus præterea Ambrosium, qui in ea parte Italiæ scripsit, ubi certè vina non sunt aded fortia, & tamen libro quarto de Sacramentis cap. 4. & libro quinto cap. 1. vinum, & aquam in calice ponenda esse affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Concilij Carthaginensis: & potest addi testimon. Augustini tract. 120. in Ioannem.

FF 5 Ex

Ex Gallia habemus sanctum IRENÆVM Episcopum Lugdunensem, qui libro quinto, capite primo: *Quando, inquit, mistus calix & fractus panis percipit Verbum Dei, sit Eucharistia sanguinis, & corporis Domini.* Eusebius quoque Emisenus, cuius locum antè citauimus, in Gallia scriptus fuit enim is auctor, vt aliàs diximus, Abbas Monasterij Linnensis. Adde etiam Bernardum epist. 69.

Ex Hispania habemus S. Isidorum lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. vbi satis copiosè de hac re agit.

Ex Lusitania habemus Concilium Bracarense III. can. 1. vbi idem habetur.

Ex Anglia habemus Bedam in comment. cap. 14. Marci, in illa verba: *Hic est calix sanguinis mei.* Item Anselmum Episcopum Cantuariensem in cap. 26. Matthæi, vbi ipsa Bedæ verba transcripsit.

Ex Germania habemus Amalarium Treuirensis libro tertio, de officiis Ecclesiasticis, capite decimo nono, Rabanum libro primo, de Institutione Clericorum, cap. 11. Item TRIBVRIENSE Concilium ante annos DCC. in media Germania celebratum, nimirum propè Moguntiam, canone 19. asserit à Papa Alexandro I. traditum, quod & ipsi Patribus suis, id est, ab Apostolis acceperat, vt in calice vinum aqua misceretur, & postea Concilium ita subiungit: *Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo constitemur, credimus, & confirmamus, ne illud sine commissione vini, & aqua mysteria sacra perficiat.*

Denique ex Græcia habemus præter Basilium supra citatum testimonium Gregorij Nysseni in sermone Catechetico, cap. 37. Ioannis Chrystostomi in sua Liturgia. Item Procli Episcopi Constantinopolitani, qui paulò iunior Chrystostomo fuit, in tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcorum Synodorum à Martino Bracarense collectis, cap. 55. & præterea sancti Ioan. Damasceni libro quarto de fide cap. 14. Theophylacti in cap. 19. Ioannis, vbi reprehendit Armenos hunc morem non seruantes: & sancti Germani Episcopi Constantinopolitani in theoria rerum Ecclesiasticarum. Floruit autem S. Germanus eodem tempore, quo Damascenus, circa annum Domini DCC. Præterea existant testimonia etiam recentiorum Græcorum, vt Nicolai Methonensis Episcopi in libro siue oratione de Eucharistia, Nicolai

Nicolai Cabasila, in libro de sacrificio altaris, cap. 8. Marci Ephesij in lib. de verbis consecrationis, Nicephori lib. 18. hist. cap. 53. Ex quibus testimoniis apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quod solo vino utantur in sacrificio altaris.

ADDE, quòd Concilium Florentinum, in quo Græci, & Latini aderant, in instructione Armenorum, iubet Armenis, ut deinceps in calice vinum aqua temperent, quoniam omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita semper fecerunt.

DENIQUE refelli potest Kemnitij vanitas ex rationibus, quas Patres reddunt huius mixtionis vini, & aquæ: nullus enim somniauit unquam, nedum protulit, causam illam, quòd in Oriente vina sint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, sex sunt. PRIMA & potissima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora. Florentinum & Tridentinum.

SECUNDA ratio est, quia de latere Domini exiit sanguis, & aqua, Ioannis decimo nono. Nos enim in calice representamus Christi sanguinem, ut effusum, sicut in pane consecrato representamus Christi corpus, ut mortuum. Quare CHRYSOSTOMVS homilia vicesima quarta, in priorum ad Corinthios: *Quid est, inquit, in calice? quod ex latere fluxit.* Et AVGVSTINVS libro tertio de Trinitate, capite vndecimo dicit, de latere Domini percussio, illum fluxisse liquorem, qui est in calice. Quibus verbis significatur in calice esse verum Domini sanguinem, quoad substantiam, & esse eo modo, quo ex latere fluxit, id est, effusum, quoad representationem. Quia igitur in calice representamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit sanguis, & aqua; idè non solo vino, sed etiam aqua rem illam representamus. Atq; hanc rationem attingunt Alexander Papa, Ambrosius, Chrysostomus, Eusebius, Germanus, Rabanus, & alij.

TERTIA ratio est, quia in mysterio Eucharistiæ significatur unio Christi cum Ecclesia: id autem aptissime fit, cum admiscetur aqua vino. Vinum enim Christum, aquæ populos significant: ut etiam idem significatur ex admistione farinæ cum aqua in pane conficiendo. Hanc rationem habent Cyprianus, Iulius Papa, Eusebius, Isidorus, Rabanus, & Concilia Bracarense, & Triburiense citata, Quare ea ratio,

ratio, licet à Lutheranis rideatur, magnos auctores, & plurimos habet.

QUARTA ratio est, quia calix Eucharistiæ non solum figuratus fuit in Testamento veteri per vinum, quo utebatur Hebræi in variis sacrificiis, & in vino, quod cum pane protulit Melchisedech Genes. 14. sed etiam in aqua, que fluxit ex petra, ut B. Paulus docet 1. Corinth. 10. Atq; hanc rationem attingunt Ambrosius & Eusebius locis notatis.

QUINTA ratio est, quia Eucharistia est cibus, ac potus spiritualis, & proinde dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis. Porro corporalis potus maximè conuenient naturæ humanæ est vinum aqua admistum, ut docet Gregorius Nyssenus in oratione Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogici, cap. 2.

SEXTA ratio esse potest, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad significandam duarum naturarum in Christo coniunctionem.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta Aduersariorum.

SVPEREST nunc, ut ad nugas Lutheri, & Kemnitij respondeamus. PRIMA obiectio Lutheri, & Kemnitij loco citato est huiusmodi: *Vinum cum aqua permistio pessimam habet significationem. nam Isa. 1. dicitur, Vinum tuum mistum est aqua: quod significat teste Hieronymo in eum locum, Scriptura, & Verba Dei sinceritatem corruptam fuisse à Pharisæis per admistionem humanarum traditionum.*

RESPONDEO; In Scripturis vna, & eadem res alio, & alio modo considerata, nunc bonam, nunc malam habet significationem. Leo propter fortitudinem Christum significat. Gen. 49. *Catulus Leonis Iuda*, & Apoc. 5. *Vicit Leo de tribu Iuda*. Idem Leo propter crudelitatem diabolum significat, Psal. 90. *Conculcabis Leonem, & draconem*. 1. Petri. 5. *Tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret*. Sic igitur mistio vini cum aqua, si sumatur similitudo ab iis, qui vinum vendunt, significat fraudem, & corruptionem: decipitur enim qui pro vino mero emit vinum mistum aqua. Et de hac re agitur Isa. 1. vbi Hieronymus legit: *Campones riuo miscunt*

miscet vino aquam. Si autem sumatur similitudo ab iis, qui bibunt, habet optimam significationem illa mistio: nam sobrietatem, & temperantiam significat. Vnde Proverb. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis.* Quoniam igitur in calice vinum miscetur aqua, non ad vendendum, sed ad bibendum; optimè fit, & optimam habet significationem.

SECUNDVM argumentum Lutheri & Kemnitij est contrarationem illam de sanguine, & aqua, quæ profluxerunt ex latere Christi. *Ea ratio non probat, miscendam aquam in calice. Et tamen adducitur à Catholicis, tanquam vinum ex principis fundamentis; igitur non solidè probant Catholicis suam sententiam.* Propositionem probant aduersarij. PRIMO, quia non fuit aqua illa mista cum sanguine, sed seorsim per se fluxit: nam alioqui quomodo discerni potuisset? non ergo pertinet ad istam misionem aquæ cum vino. SECUNDO, illa effusio sanguinis, & aquæ significabat duo Sacramenta diuersa, nimirum Baptismum, & Eucharistiam, vt August. tract. 120. in Ioannem, & alij Patres dicunt: non igitur illa aqua ad Eucharistiam pertinet. TERTIO, ex figuris, & mysticis sensibus non sumitur solidum argumentum.

RESPONDEO; Primaria ratio, & verum, & solidum fundamentum nostræ sententiæ est Christi exemplum, & Ecclesiæ vniuersæ consuetudo: reliquæ rationes adferuntur ad confirmandum, & declarandū id, quod iam credidimus esse faciendum. Sed tamen argumenta aduersariorum nihil concludunt.

Ad PRIMVM dico; Licet sanguis & aqua impermixta fuerint dum fluere, tamen si in vas aliquod recepta fuissent, non nisi permixta in illo vase existerent. Nos autem repræsentamus in calice id totum, quod ex latere fluxit, non autem modum, quo fluxit: & idè vinum aqua mistum in calice ponimus.

Ad SECUNDVM; Aliud est repræsentari, & significari, aliud repræsentare, & significare: hæc enim sunt diuersa, nec se inuicem impediunt. Nos igitur non dicimus, sanguinem & aquam significasse misionem vini, & aquæ in calice; sed è contrario significari, & repræsentari per hanc misionem calicis, quidquid tandem significauerit illa effusio sanguinis, & aquæ. Quare Augustinus, & Theophylactus, qui dicunt, sanguinem & aquam significare duo Sacramenta, iidem affirmant, inde colligi, miscendam esse aquam in calice Eucharistiæ.

Ad

Ad TERTIVM dico; Nullam hîc esse figuram, aut mysticum sensum: nam (vt diximus) non attendimus, quid illa significauerint; sed ea nos repræsentamus, quæ reuera facta sunt.

TERTIVM argumentum eorûdem, est contra aliam rationem nostram de vnione Ecclesiæ cum Christo. Nam PRIMO, non commemoramus in Eucharistia vnionem Christi cum Ecclesia, sed passionem Christi tantummodo; ergo frustra quæritur illa significatio. SECUNDO, non vnimur Christo, nisi post sanguinis eius effusionem; illa enim effusio causa fuit nostræ vnionis: non ergo rectè ante effusionem, imò ante consecrationem sanguinis Domini miscetur aqua vino ad significandam vnionem. TERTIO, solus Christi sanguis nos redemit sine permissione cum nostro: non igitur in calice, in quo Christi passio, & nostra redemptio repræsentatur, oporteret aquam miscere, ne videamur velle coniungere nostra opera cum Christi laboribus, quæ illi non suffecissent. Et hoc loco more suo Kemnitius colluminiatur Ecclesiam Catholicam, quasi hoc præcipue intendat in ista mystione aquæ, vt non solus Christus, sed etiam populus Deo Patri sistatur, cum sacrificium offeratur.

RESPONDEO; Frustrà conantur aduersarij eam rationem concutere, quam tot sancti Patres plurimi fecerunt. Ad PRIMAM probationem dico, falsum esse non commemorari in Sacramento Eucharistiæ vnionem Ecclesiæ cum Christo: nam Paulus apertè dicit, i. ad Corinth. 10. *Vnum panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* Itaque principaliter quidem commemoratur in eo Sacramento Christi passio: sed commemoratur etiam secundariè effectus illius passionis, qui fuit, vt omnes vnum corpus cum Christo efficeremur.

Ad SECUNDAM, non ponitur aqua in calice ante consecrationem, vt tunc significet vnionem populi cum Christo, sed vt significet suo tempore, nimirum facta consecratione. Nam testimonio, & consensu aduersariorum, & maxime Lutheri in serm. de Eucharistia, & Kemnitij in secunda parte Examinis Concilij Tridentini, sessione decima tertia, capite quarto, panis consecratus factus est ex multis granis, vt inde significetur vnio fidelium, qui de illo vno pane participant: & tamen panis sit ex multis granis antea

consecrationem, & non significat illam unionem nisi post consecrationem.

Ad TERTIAM, signa ad placitum, interpretanda sunt iuxta mentem imponentis. Aqua igitur, quæ in calice ponitur, varia significat in variis actionibus. Nam quatenus offertur cum vino ante consecrationem, non significat populum, sed repræsentat aquam illam, quæ ex latere Domini fluxit cum sanguine: quatenus autem aqua unitur cum vino, & illi incorporatur, significat unionem populi cum Christo, quæ consecuta est ipsius passionem.

ADDE, quod oblatio præcipua, quæ fit in Missa, non est vini, neque aquæ, neque re ipsa, neque in signo (illa enim oblatio panis, & vini cum aqua, quæ fit ante consecrationem, non est propriè sacrificium Missæ, sed tantùm oblatio rei consecrandæ, & proinde præparatio sacrificij) sed est, oblatio veri corporis, & veri sanguinis Domini. Id enim offertur, quod re ipsa est in calice, non autem quidquid est ibi significatiuè: re ipsa autem non est in calice populus, sed solus Christi sanguis, non tamen à corpore separatus, & anima & diuinitate. Licet igitur aqua significet populum, non tamen offertur, vel ipsa, vel populus Deo Patri in redemptionem nostram, sed sola Christi passio. Ac ut intellegant aduersarij, se sine causa reiicere aquam ex Sacramento, cogitent eandem rationem esse de pane misto ex aqua & farina, quæ est de calice misto ex aqua, & vino. Nam Cyprianus, cuius est ista ratio, libro secundo epistola tertia dicit, idem significari per farinam, & aquam in pane, quod per vinum, & aquam in calice. Si igitur aquam reiiciunt ex calice, ne populus cum Christo offerri Deo Patri videatur: reiiciant etiam aquam ex pane, ne idem incommodum consequatur. Vel si apud eos nulla fit oblatio, nullum sacrificium, sed sola communio corporis, & sanguinis Domini, non timeant illud incommodum significationis, quod nullum est, ubi nulla oblatio est.

Præter hæc argumenta Kemnitius sex obiectiones alias profert contra Concilium Tridentinum in materia mistionis aquæ cum vino, quæ non tam Concilium premunt, quam ipsum Kemnitium. PRIMO, accusat Concilium, quod tam acriter pugnet pro aqua in calice, cum interim totum calicem contra Dei mandatum populo abstulerit. SED de hac re infra disputandum erit: interea id solùm obser-

obs-

obseruamus, defuisse aduersario, quod de re propofita diceret, & idcirco ad alia digreffionem feciffe.

SECUNDO, accusat Concilium, quod falsò infimulat Lutheranos, quasi afferant, miftionem aquæ pugnare cum Christi institutione. At Concilium non nominat Lutheranos, sed generatim damnat eos, qui id afferunt: non debiffe autem qui id affererent, suprâ ostendi ex Nicolao Vllagagnonio.

TERTIO, accusat Concilium, quod propter rem indifferentem, qualis est miftio aquæ cum vino, anathematizat eos, qui contrarium sentiunt. At Concilium non anathematizat (vt patet ex canone nono) nisi eos, qui negant eam miftionem fieri debere tanquam pugnantem cum institutione Christi, non est autem res indifferentis, sed dogma necessarium, & ad fidem pertinens, quod Ecclesia nihil docet pugnans cum Christi institutione. Deinde, licet ponere aquam in calice, ex se fortasse fit res indifferentis, quia sine illa Sacramentum constare posset; tamen posteaquam expressè imperatum est, vel à Deo immediatè, vel per Concilium & Ecclesiam, vt id fiat, non est res indifferentis, sed necessaria.

QUARTO, accusat Concilium, & totam Ecclesiam, quod istam miftionem aquæ faciant cum opinione falsa, quam illi esset necessarium & præceptum, cum sit res libera. At iam diximus, non esse liberum, quod per Ecclesiam expressè præcipitur. Deus enim non reliquit liberum obedire, vt non obedire Ecclesie, sed planè iussit, cum ait Lucæ 10. *Vos audite, me audit.*

QUINTO, accusat Ecclesiam, quod existimet non posse esse calicem Domini nisi aqua adsit, & hanc vocat falsam opinionem necessariò taxandam. At opinio illa, quod attinet ad modum loquendi, sancti Cypriani est libro secundo, epistola tertia. Quod ad rem attinet, non est Ecclesie Catholicæ, fortasse etiam nec sancti Cypriani: nam, vt supra diximus, maior pars Theologorum docet, non esse aquam de necessitate Sacramenti.

VLTIMO, accusat Ecclesiam, quod tribuat miftioni aquæ cum vino id, quod erat tribuendum communioni, nimirum vnire fideles cum Christo. At Kemnitius nimis crassus fuit, si intelligere non potuit vnionem populi cum Christo fieri per miftionem aquæ cum vino, non re ipsa, sed solùm quoad ad significationem. Sed de his haftenus.

CAPVT XII.

Quibus verbis fiat consecratio Eucharistia.

DE forma, quæ est altera causa Sacramenti Eucharistia, quinque sunt controuersia, sed ex iis, aliis in locis explicata sunt quatuor. **PRIMA** controuersia est, vtrum aliqua verba necessariò requirantur ad Eucharistiam conficiendam. **SECUNDA**, vtrum ea verba debeant esse consecratoria, an cõcionalia, id est, vtrum dici debeant ad populum instruendum, an potius ad materiam consecrandam. **TERTIA**, vtrum certa quædam, & determinata verba esse debeant. Ac tres ista satis accuratè explicata sunt in lib. I. de Sacramentis in genere, cap. 19. 20. & 21. **QUARTA** est, quænam sint illa verba, siue vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum, Hic est enim calix, &c.* pertineant ad formam in Sacramento Eucharistia. Atque ista sola quæstio hoc loco explicanda est: ex cuius explanatione manebunt etiam alia tres explicata, vt notum est. Si enim illa sola verba constituent formam Sacramenti, certè sequitur, verba aliqua requiri, quod petebatur in prima quæstione: & verba illa esse consecratoria, non concionalia, quod secunda quæstio postulabat; & verba esse certa, & determinata, de quo erat quæstio tertia. **QUINTA** quæstio esse posset de sensu illorum verborum: sed de hac re fusissimè egimus in primo libro de Eucharistia, vbi singulas voces diligenter excussimus.

Est igitur quæstio hoc loco tractanda, vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum, & Hic est enim calix sanguinis, &c.* ad formam Sacramenti huius pertineant. Et quidem Ecclesia Catholica magno consensu docet, illa sola verba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in instructione Armenorum, & in Catechismo Concilij Tridentini; & idem docent Theologi cum Magistro sententiarum lib. 4. dist. 8. & Iureconsulti apud Gratianum dist. 2. de consecratione; & super caput, Cum Marthæ, extra de celebratione Missarum. Et si enim Theologi disputent, nec inter se omnino conueniant, vtrum singulæ voces, quæ habentur in forma consecrationis calicis in Latinis Missalibus, sint de essentia formæ, tamen omnes conueniunt, omnes illas voces esse de integritate formæ, ita vt sine peccato nulla earum omitti possit.

Ggg fit,

fit, & consensus in hac re sufficit, vt habeamus aliquid certum in consecratione, & confectione tanti Sacramenti.

Habemus autem contra hanc veritatem magnum numerum aduersariorum. Græci recentiores contendunt, non solum istis verbis, sed quibusdam aliis precibus confici Sacramentum. Ita ex professo docent, Marcus Episcopus Ephesinus in lib. de verbis consecrationis, & Nicolaus Cabasila in explicatione Liturgiæ, cap. 29. & 30. vbi conatur Latinos conuincere ex ipsa etiam Latina Liturgia, qua nos omnes vtimus. Eadem sententiam breuiter indicat Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in Cæsura ad Augustanam Confessionem, cap. 10.

Hæretici huius temporis nihil adhuc certi statuere poterunt, cum inter se valde dissentiant, & in hoc solo conueniant, vt non integrè admittant Ecclesiæ Catholicæ sententiam: referam igitur breuiter opiniones. PRIMA eorum est, qui verba omninò reiciunt ab huius Sacramenti confectione: quam sententiam referunt Kemnitijs in 2. par. Examinis Concilij Tridentini, sess. 13. cap. 1. & Ioachimus Westphalus in libro qui inscribitur, Recta fides de Cœna. Videtur ea sententia Martinum Bucerum habere auctorem: is enim in cap. 26. Matth. apertè scribit, non esse necessarium, vt recitentur verba, quòd nulla Scriptura id doceat; Dominus enim iussit panem frangere, & manducare, sed non iussit dici super panem: *Hoc est corpus meum.*

SECUNDA sententia est aliorum, qui verba quidem recitari volunt, sed per modum concionis, seu lectionis ad instruendam fidem, non ad elemētum consecrandum. Ita Calvinus docet lib. 4. Instit. cap. 17. §. 39. Dominus enim non alloquebatur panem, sed Apostolos, cum ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, &c.* Quocirca in formula Sacramentorum ministrandorum præscribit Calvinus lectionem ex cap. 11. prioris ad Corinth. & concionem ministri, & paucas quasdam præfatiunculas. Hanc sententiam Lutherani passim reiciunt, ac præsertim Kemnitijs loco notato, licet eam ex Luthero haussisse Sacramentarij videantur. Lutherus enim in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Baptismo, apertè scripsit, parum referre, quibus verbis Sacramentum conficiatur, modò ad fidem accipientis: Sacramenta enim consistere in promissione, quæ non accipitur nisi fide.

TERTIA

TERTIA est aliorum sententia, qui, quoad modum loquendi, proximè accedunt ad veritatem, tamen re ipsa parùm dissentiant à Caluino, & multùm dissentiunt ab Ecclesia. Hi dicunt, verba certa requiri ad consecrationem, quæ non historicè tantùm, siue ad instruendum, sed etiam ad consecrandam adhibeantur. Hæc est Kemnitij sententia loco citato, quæ in quatuor, vt ipse eam exponit, differt à sententia Catholicorum. PRIMÒ existimat ipse, ad essentiam formæ pertinere omnia verba, quæ Dominus in institutione loquutus est, nimirum: *Accipite, & manducate, &c.* & inde Catholicos reprehendit, quòd formam consecrationis valde mutilauerint. In quo tamen, vel fallitur, vel mentitur; nos enim in Missa etiam illa verba dicimus: *Accipite, & manducate, &c.* licet ea distinguamus à verbis, quæ sunt de essentia formæ. Quare non mutilamus verba Domini, sed tantùm indicamus, quæ in eis verbis ad essentiam formæ pertineant.

SECUNDO dicit, sola Christi verba debere pronuciari: ex quo arguit Catholicos, quòd quædam addiderint, vt ex canone Missæ perspicuum est. SED in hoc etiam fallitur, aut mentitur. Nam verba omnia quæ dicimus, Christi sunt, licet non ex eodem loco habeantur, vt infra ostendemus: & præterea verba illa, quæ adduntur, vt, *enim*, in forma consecrationis corporis, & *mysterium fidei*, in forma consecrationis sanguinis, non putamus ad essentiam formæ pertinere.

TERTIO affirmat, verba consecrationis pronuciari quidem à ministro, sed non pendere vllò modo à personæ ipsius qualitate, vt consecratione, vel intentione. Et hinc distinguit suam sententiam à sententia Catholicorum, quòd nimirum ipse dicat, consecrationem fieri à Deo per os ministri; Catholici autem existiment, consecrationem esse opus hominis, & idèò considerent an sacerdos sit consecratus, & an intentionem habeat, &c. SED in hoc tertio valde Kemnitius apertè fallitur. Catholicici enim non negant, consecrationem esse opus Dei per ministrum, sed dicunt Deum non vti ministerio humano in hac re, quomodo vteretur ministerio picæ, aut asinæ Balaam, sed vti ministerio hominis, vt homo est, quomodo vtuntur Principes ministerio legatorum, aut iudicum; & proinde non posse quemlibet esse ministrum, sed eum solum, qui à Deo ad hoc ordinatus est. De qua re disputauimus fusè in libris de Sacramentis in genere.

QVARTO dicit, verba Sacramentalia non debere recitari merè historicè, vt nimirum Calvinistæ faciunt; nec etiam ita vt magicum quid sonare videantur, vt videlicet Catholici faciunt; sed ita vt Deo operante efficacia sint ad faciendum, vt panis sit, & dicatur corpus Christi, & vinum sit, & dicatur sanguis, quod ex natura sua illis non conueniebat. Est autem hoc loco diligenter NOTANDVM, verba Kemnitij aliud sonare, aliud significare. Nam dedita opera obscure loquitur, quia facilè non poterat à Calvinismo recedere, quin in sententiam Catholicorum veniret; neq; contrà, à sententia Catholica recedere, quin in Calvinismum laberetur. Reuera autem in Calvinismum labitur, licet in modo loquendi ab eo alienissimus videatur.

Cùm igitur dicit, ac sæpius repetit, per verba Sacramentalia panem fieri corpus, & vinum fieri sanguinem, non idem affirmat quod similibus verbis Catholici solent. Nam nos Catholici dicimus verba Sacramentalia ex diuina institutione esse vera instrumenta consecrationis, ita vt vim habeant tanquam instrumenta Dei, conuertendi panem in corpus Domini, & vinum in sanguinem Domini; & hoc illi impie & blasphemè magiam, & incatationem vocant: ipse autem vult verba esse efficacia, vt instrumenta Dei, non ad faciendâ conuersionem panis in carnem, sed ad significandam præsentiam corporis Christi cum pane. Nam quod hoc solum tribuat verbis Sacramentalibus, perspicuum est PRIMO, quia ipsi non credunt mutari panem in corpus Domini; ergo non tribuunt verbis efficaciam veram mutandi panem in corpus Domini. SECUNDO, sentiunt ipsi (vt supra ostendimus) corpus Christi esse vbique; ergo verba non faciunt, vt corpus Christi incipiat esse præsens. TERTIO, Ioannes Brentius, a quo in hac re non dissentit Kemnitius, apertè docet, verba consecrationis non facere, sed annunciare solùm præsentiam corporis Christi. Nam in lib. contra Henricum Bullingerum, qui inscribitur Recognitio, illo argumento probat oportere Lutheranos credere Vbiquitatem corporis Domini, quia alioqui non possent probare præsentiam corporis Domini, nisi per efficaciam consecrationis Papisticæ; atque ita cogentur fateri, verba Domini non solùm annunciare præsentiam corporis Domini, sed etiam facere. QVARTO, si Kemnitius veram efficaciam mutandi substantiam panis tribueret verbis Sacramentalibus,

talibus, sine dubio non obiiceret nobis magicam incantationem, nisi etiam sibi eam communem esse vellet. QUINTO denique, ipse ibidem Kemnitiuſ cum explicat quomodo per verba illa panis fiat corpus Christi, nihil aliud dicit, nisi nos certos reddi per ea verba, distribui in Cœna Domini verum corpus, & sanguinem Christi: ergo ex eius sententia per verba panis fit corpus, quia significatur, & annunciatuſ præſentia corporis Domini, ut alij clariùs dixerunt.

Hinc habemus, Kemnitiuſ verbis quidem admittere verba Domini eſſe conſecratoria, re ipsa autem non agnoſcere ullam veram conſecrationem, ſed ſolam inſtructionem fidei, quæ ſententia refutata eſt in libris de Sacramentis in genere. Nos igitur hoc loco probare conabimur, contra Græcos, & alios ſue ſchismaticos, ſue hæreticos, verba Domini: *Hoc eſt enim corpus meum, & Hic eſt enim calix ſanguinis, &c.* & neceſſariò requiri, & ſola ſufficere ad Sacramentum Eucharistiæ conſiciendum: proinde reliqua, quæ in Liturgiæ actione pronunciantur, ſive ſint lectiones, ſive preces, vtiliter quidem adhiberi ad præparandos animos ad tam magnum myſterium, non tamen in eis vim ullam ineſſe ad Sacramentum conſiciendum.

CAPVT XIII.

Solis Domini verbis fieri conſecrationem.

RIMVM igitur id probatur exemplo Domini, & Apoſtoloruſ. Nam ut Euangeliſtæ referunt, Mattheus cap. 26. Marcus 14. & Lucas 22. & Paulus 1. Corinth. 11. Dominus cum Sacramentum hoc inſtituit, & primus conſecit, non ſolùm non iuſſit legi epiſtolam ad Corinthios, quæ nondùm exſtabat, ſed nec ullam aliam lectionem, neq; ullam habuit concionem. Pari ratione Apoſtoli antequam ſcriberentur Euangelia & epiſtolæ, nihil legebant, niſi fortè Pfalmos, vel, ut S. Gregorius ſcribit libro 7. epiſt. 63. ſolam orationem Dominicam ad conſecrationem addebant. Neque B. Paulus 1. Cor. 11. iubet, ut illud caput aut aliud cuiuſmodi deinceps legatur. Præterea Dominus verba illa: *Hoc eſt corpus meum, & Hic eſt calix ſanguinis*, non hiſtoricè recitauit, ſed ſignificatiuè, ut notum eſt. Caluiniſtæ igitur, qui illa verba hiſtoricè recitant, & tanquam ad eſſentiam Sa-

Ggg 3

cramen-

cramenti, lectionem & concionem adhibent, non sequuntur Domini institutionem, sed capitis sui somnia, & figmenta.

Ex eodem Domini exemplo, & Græci refelli possunt. Dominus enim nec dixit, nec dici iussit illas preces: *Fiat hic panis corpus Christi, & hoc vinum sanguis Christi*; sine quibus non existimant ipsi Sacramentum ritè confici posse. Nam si Dominus dixisset, aut dici iussisset, id haberemus in Scriptura, vel in traditione. In Scriptura non habemus; solum enim Euangelistæ referunt, Dominum egisse gratias Patri, & panem benedixisse, ac dixisse: *Accipite, manducate, Hoc est corpus meum, &c.* quibus verbis Dominus gratias egerit, non constat. Nec possunt Græci illa sua verba: *Fiat hic panis corpus Christi tuus, etc.* includere in illis verbis Euangelij: *Gratias agens.* non enim ista verba sunt gratiarum actionis, sed petitionis cuiusdam. Benedictio autem, aut illis verbis facta est: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus*, ut Catechismus Romanus, & Theologi communis docent; aut certe in Euangelio non habetur, quibus verbis Dominus benedixerit. Nullus etiam veterum tradidit Dominum usum fuisse illis verbis: *Fiat hic panis corpus Christi, &c.* Ergo neq; ex Scriptura, neq; ex traditione probari potest, Græcos id facere quod Dominus fecit, aut fieri iussit.

Neq; obstat, quod in Liturgia S. Iacobi, & aliorum Patrum habeantur illa verba: *Fiat hic panis corpus Christi tuus.* Nam non omnia, quæ in Liturgia habentur, deprompta sunt ex Domini exemplo, aut præcepto; constat enim multa esse addita ab aliis. Itaque probare deberent Græci aliquo testimonio, quod tamen non possunt, verba illa ex Domini verbis, aut factis manasse.

Iam verò ex eodem loco probemus, formam Latinæ Catholicæ Ecclesiæ ex Christi exemplo, & præcepto rectissime defendi. Ac PRIMVM, quod Dominus dixerit ea verba, quæ nos dicimus, dum Eucharistiam consecramus, Euangelistæ, & Paulus Apostolus disertis verbis testantur. Sed probandum est, quod Dominus illis verbis consecrauerit, & quod iussit ea à nobis dici, & tandem, quod illis verbis à nobis prolatis continuò fiat consecratio.

Quod attinet ad Christi exemplum, sententia communis non solum Theologorum recentiorum, sed etiam veterum Patrum est, Christum consecraffe illis verbis: *Hoc est corpus*

meum, Hic est sanguis meus. Ita enim docent Tertullianus, Cyprianus, Chrysoſtomus, Ambroſius, & alij; quæ Patrum teſtimonia paulò infrà adferemus. P R A E T E R E A ſunt vrgentiſſimæ rationes. Nam ſi Dominus alio modo conſecraſſet, alio nos conſecrare vellet, non dixiſſet: *Hoc facite.* D E I N D E ſacerdos in perſona Chriſti conſecrat, & ideo non dicit, Hoc eſt corpus Chriſti, ſed: *Hoc eſt corpus meum.* & nihil eſt aliud noſtra conſecratio, quàm repetitio illius primæ, quæ à Chriſto facta eſt, vt Chryſoſtomus ſcribit homil. 83. in Matthæum. At quomodo in perſona Chriſti id facimus, & quomodo iſta eſt illius primæ repetitio, ſi Chriſtus ſola voluntate, nos verbis conſecramus? D E N I Q U E conueniunt omnes, Dominum inſtituiſſe Sacramentum Eucharitiæ, cùm ipſe primus Eucharitiæ conſecrauit: ergo oportuit eum non ſolum conſecrare, ſed etiam conſecrare ritu Sacramentali, & illo ipſo ritu, quo deinceps nos vti debebamus. At conſecrare ſola voluntate, non eſt conſecrare ritu Sacramentali, ſed eſt miraculo quodam extraordinario effectum producere Sacramentalis conſecrationis, ſine Sacramentali conſecratione, quem admodum cùm idem Dominus Magdalenam abſoluit ſola poteſtate, non cenſetur Sacramentum inſtituiſſe, quia id non fecit ritu Sacramentali.

Quod illa verba ex Domini præcepto à nobis dici debeant, quidquid dicat Bucerus, patet ex illis verbis: *Hoc facite*; illud enim iubet, vt totam actionem Chriſti imitemur. Chriſtus autem non benedixit, & fregit panem ſine vlla prolatione verborum, ſed dicendo: *Hoc eſt corpus meum.* Neque obſtat, quod non dixerit, pronunciate hæc verba: ſatis enim eſt, quod iuſſerit nos imitari ipſius actionem, præſertim cùm accedat vniuerſæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, quæ nunquam iſta verba frequentaret in actione Miſſæ, niſi intellexiſſet hoc eſſe à Domino præceptum. Et eſt ſimile de Baptiſmo. Nam nuſquam dixit Dominus, Baptizate dicentes, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; & tamen non ſolum Eccleſia, ſed etiam Lutherani, & Caluiniſtæ vtuntur iſtis verbis in Baptiſmo, ac ſentiunt ita Dominum præcipiſſe.

Quod autē poſt illa verba recitata, ſtatim adſit corpus Domini, & ſanguis, & proinde vi illorum fiat conſecratio, probatur: quia alioqui verba eſſent falſa; ſi differretur præſentia

corporis Domini, vsque ad aliorum verborum recitationem
 vt Græci volunt; non enim Dominus dixit, Hoc erit, sed: *Hoc
 est corpus meum*. Vnde etiam supra in disputatione de trans-
 substantiatione ostendimus, illa verba Domini non posse de-
 fendi vt vera, nisi per illa fiat transmutatio panis, & vini in
 corpus, & sanguinem Domini. IDEM patet ex consuetudine
 Ecclesiæ, quæ est, vt mox prolatis illis verbis Domini, Eucha-
 ristia demonstratur populo, & adoretur: quod certè nullo
 modo fieri deberet, si nondum esset facta consecratio. Adu-
 VLTIMO, morem esse Græcorum, vt Bessarion Cardinalis
 Græcus refert, in libro de verbis consecrationis, vt verba Do-
 mini: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis, &c.* alta voce
 proferantur, & populus ad vtraque respondeat, *Amen*. Et ru-
 sus, vt verbis illis prolatis continuò à Diacono demonstra-
 tur populo oblata: qui duo ritus apertè declarant, etiam apud
 Græcos consecrari panem, & vinum per sola verba Domini.
 licet contrarium sentiant aliqui ipsorum Doctores. Nam, *A-
 men*, est particula confirmantis: quomodo autem Græci po-
 pulum docent, vt respōdeat *Amen* ad illa verba: *Hoc est corpus
 meum*, si nõ verè est corpus Domini, sed merus panis, dum di-
 citur *Amen*? & cur, quæso, Diaconus ostendit oblata post illa
 verba immediatè, si reuera nondum facta est transmutatio?

SECUNDO, probatur hæc veritas ex traditione Ecclesiæ, &
 Patrum. Ac PRIMVM contra Lutheranos, & Calvinistas, quod
 verba consecrationis Eucharistiæ dicantur ad panem benedi-
 cendum, & mutandum, non ad populum instruendum, per-
 spicuum est ex omnibus Liturgiis etiam antiquissimis, vt Cle-
 mentis, Iacobi, Basilij, Chrystostomi, Ambrosij, & Romanæ,
 quæ S. Petri esse censetur, & omnibus omninò, quæ vsquam
 exstant. Nam in omnibus verba Domini: *Hoc est corpus meum,
 & Hic est sanguis*, recitantur seorsim, & non solum in lectione
 epistolæ ad Corinthios, vt Calvinistæ faciunt: & recitantur
 certo ritu, & admistis precibus antè, & post, vt planè appareat
 fieri Sacramentum, non concionem. Quare ritus Cœnæ Cal-
 uinistarum non solum est nouus, sed planè inauditus in anti-
 qua Ecclesia.

DEINDE, sancti Patres dicunt corpus Domini fieri mysti-
 ca prece, aut inuocatione diuini nominis, aut solenni bene-
 dictione, aut gratiarum actione, aut certa consecratione,
 quæ omnia euidenter ostendunt, verba illa non dici ad in-
 struen-

struendum populum, sed ad panem ipsum sacrandum. IUSTI-
 NUS Apolog. 2. dicit, prece fieri Eucharistiam. AVGVSTINVS
 lib. 3. de Trinit. ca. 4. dicit, mystica prece. Idem CYPRIANVS
 lib. 1. epist. vltima. CYRILLVS catechesi 3. & 4. mystagogica,
 & EVSEBIVS Emissenus ferm. 5. de Paschate dicunt inuoca-
 tione summi nominis fieri Eucharistiam. CYRILLVS Ale-
 xandrinus lib. 11. in Ioan. cap. 24. & alij passim, dicunt benedi-
 ctione fieri, immò ipse APOSTOLVS I. Corinth. 10. *Calix be-
 nedictionis cui benedicimus.* IRENAEVS lib. 4. cap. 57. *Quo-
 modo, inquit, constabit eis, eum panem, in quo gratis acta sunt,
 esse corpus Domini sui, &c.* vbi vides gratiarum actione fieri
 corpus Domini. Denique AVGVSTINVS lib. 20. cōtra Fau-
 stum, cap. 13. *Panis noster, inquit, & calix certa consecratione
 mysticus fit nobis, non nascitur: & quod non ita fit, alimentum
 est refectiois, non Sacramentum religionis.* Quare si ab Au-
 gustino quis quæreret, quid de Cœna Caluini sentiret, re-
 sponderet, alimentum esse refectiois, non Sacramentum
 religionis.

Atque hæc pauca contra Lutheranos sufficiant: nunc con-
 tra Græcos adferamus testimonia Patrum Græcorum, & La-
 tinorum. IUSTINVS in 2. Apologia prope finem dicit, pa-
 nem fieri corpus Domini per preces verbi Dei. Quæ sint au-
 tem illæ preces, ipse paulò post exponit, cum dicit, haberi in
 Euangelis, & esse illa verba, quæ Dominus dixit: *Hoc est cor-
 pus meum, Hic est sanguis meus.* IRENAEVS lib. 5. cap. 1. dicit,
 mixtum calicem, & panem percipere verbum Dei, & tunc fie-
 ri Eucharistiam. Non est autem aliud verbum Dei in conse-
 cratione Eucharistiæ, nisi: *Hoc est corpus, &c.* nam illa verba,
 quæ Græci addunt, non sunt verba Dei, sed preces ab homi-
 nibus excogitatae.

TERTULLIANVS lib. 4. in Marcionem disertis verbis ait
 Christum acceptum panem corpus suum fecisse, dicendo:
Hoc est corpus meum. CYPRIANVS non minus perspicuè in
 sermone de Cœna Domini, & Christum his verbis cōsecrassè,
 & nos iisdem consecrare debere affirmat: *Hoc est, inquit, cor-
 pus meum. Manducauerant, & biberat de eodem pane, secun-
 dum formam visibilem: sed ante verba illa, cibus ille commu-
 nis tantum nutriendo corpori commodus erat, & vita corpora-
 lis subsidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictum est,
 Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, &*

hic est sanguis meus: quotiescunque his verbis, & hac fide. Etum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solemniter sacrat, ad totius hominis vitam salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. Hæc ille.

Gregorius NYSSENVS in oratione Catechetica apud Ephythymium in Panoplia titulo vicesimo primo: *Panis, inquit, statim per verbum in corpus mutatur, ut dictum est à Verbo, Hoc est corpus meum.* Et supra dixerat, panem verbo Dei sanctificatum, mutari in corpus Domini: non est autem verbum Dei, oratio illa Græcorum. AMBROSIVS libro quarto, de Sacramentis, capite quarto: *Cum, inquit, venitur, ut conficitur venerabile Sacramentum, iam non sunt sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi.* Et cap. 5, explicat quæ sunt verba Domini, quibus hoc Sacramentum conficitur, & recitat illa: *Hoc est corpus meum, &c.* & in libro de initiandis mysteriis, cap. 9. *Ipsè clamat Dominus Iesus, Hoc est corpus meum, ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur; post consecrationem, corpus Christi est.*

CHRYSOSTOMVS homil. 2. in 2. ad Timotheum: *Quæ admodum, inquit, verba quæ loquutus est Christus, eadè sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est; eadem quoque, Baptismi ratio est.* Hæc ille. Vbi illud est OBSERVANDVM Chrysoctomum probare voluisse, nihil minus habere Eucharistiam quæ conficitur à malo sacerdote, ab ea quæ conficitur à bono, etiamsi ille sit B. Petrus, aut Christus ipse. Id autem probat, quia semper Eucharistia efficitur virtute eorundem Christi verborum: certum autem est Christum non dixisse verba illa, quibus Græci utuntur: *Fiat hic panis corpus Christi tui, &c.* Quare ex sententia Chrysoctomi falsa est Græcorum recentiorum sententia. Idem Chrysoctomus in ferm. de prodicione Iudæ, tomo 3. operum ipsius: *Hoc est, ait, corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit, Crescite, & multiplicamini, et replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa semel dicta est, sed per omnes mensas Ecclesia usque, ad hodiernam diem, et usque, ad eam aduentum præstat sacrificio firmitatem.*

Ad hunc locum respondere conati sunt Nicolaus Caballus, & post eum Marcus Ephesinus. Dicunt autem sententiam Chryso-

Chrysofomi esse, verbo Domini consecrari panem, sed cooperante prece sacerdotis: sicut etiam illis verbis: *Crescite, & multiplicamini*, producuntur animantia, sed non sine cooperatione naturalium caussarum.

Hanc solutionem multis verbis refellit Bessarion in suo libro de verbis consecrationis. Summa est, discrimen inter illa verba: *Crescite, et multiplicamini*; & ista: *Hoc est corpus meum*, ex ipso Chrysofomo sumi debere. Ipse enim dicit, illa verba: *Crescite, & multiplicamini*, esse efficacia operante natura, quia nimirum Deus per illa verba nihil immediatè produxit, sed tantùm tribuit naturæ fecunditatem, & instituit, ut quancumque tales causæ existerent, talis etiam sequeretur effectus: quare non est mirum. Ista autem verba: *Hoc est corpus meum*, non dicit Chrysofomus, esse efficacia operante humana prece; sed simpliciter dicit, Christum per illa operari. Sicut enim in prima Cœnæ Institutione, Christus per illa verba sua sine ullius humanæ precis cooperatione corpus suum ex pane fecit: ita etiam nunc per illa eadem verba idem opus facit. Sed de Chrysofomo hæcenus.

AVGUSTINVS sermone 28. de verbis Domini: *Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur in altari, panis dicitur; ubi verba Christi deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.* Et apud Gratianum de consecratione diff. 2. can. Vtrum, dicit Augustinus eandem esse Eucharistiam à bono, & malo consecratam, quia non merito precantis, sed verbo efficitur Creatoris. EVSEBIUS Emiffenus serm. 5. de Paschate: *Inuisibilis sacerdos & visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite, & edite, hoc est corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite, & bibite, Hic est sanguis meus.* ISIDORUS lib. 6. in Leuit. cap. 22. Per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videtur, tam sanctificata sunt, quam cunctum carnis sensum excedunt. IOANNES DAMASCENVS libro 4. cap. 14. de fide: *Dixit, inquit, Dominus, Hoc est corpus meum, & hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius precepto efficitur donec veniat.* PASCASIVS lib. de corpore Domini, cap. 12. *Virtute Spiritus sancti per verbum Christi, fit sanguis Domini.*

Denique idem habent Alcuinus in lib. de diuinis officiis, cap. de Missa; Amalarius lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 24. Adelman-

Adelmannus in epist. ad Berengarium, & omnes Latini scriptores posteriores.

Atque hæc quidem sunt testimonia contra Græcos, quibus addi possunt rationes. PRIMÆ est huiusmodi. Eadem ratio est Baptismi, & Eucharistiæ, vt Chrysostomus docet in 2. homil. in 2. epistol. ad Timoth. & Augustinus apud Gratianum dist. 2. de consecrat. can. Vtrum. At in Baptismo id, quod Sacramentum facit, non sunt humanæ preces quæ præcedunt, vel sequuntur infusionem aquæ; sed illa verba Domini: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, siue vt Græci dicunt: *Baptizetur talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, quæ dicuntur dum infunditur aqua, vt omnia fatentur, & inde manifestè colligitur, quia si quis, solis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo, &c.* nulla adiuncta prece, censetur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipsis Græcis rebaptizaretur. Ergo in Eucharistia id, quod Sacramentum facit, non sunt preces humanæ, sed verbum Domini: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis, &c.* alioqui vnum Sacramentum verbo Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

SECUNDA ratio est. Sacramenti confectio debet esse certissima, siue à bono, siue à malo ministro fiat; ergo non debet pendere ab humana prece, nisi constet de pacto absoluto, & promissione factâ eiusmodi precibus à Deo. Nam sine eiusmodi pacto preces humanæ non necessariò sunt impetratoriæ, præsertim si à malo ministro fiant: non autem constat tale aliquod pactum factum esse à Deo de exaudienda oratione illa Græcorum.

Neque valet responsio Cabasilæ, qui dicit, Sacramentalium precum effectum esse certissimum, quia Deus promittit se exauditurum; & ponit exemplum de extrema Vnctione, quæ est Sacramentum, & tamen eius forma sunt preces sacerdotis. Hoc, inquam, non valet, nam in extrema Vnctione habemus promissionem Dei expressam in sacris literis, Iacobi ult. & eodem modo sentiendum est de aliis formis Sacramentorum, siue habeant formam precum, siue non, modò constet ex verbo Dei, aut ex testimonio Ecclesiæ, talia verba esse formam Sacramenti. Græci autem non possunt ostendere ex verbo Dei, neque vllò testimonio Ecclesiæ illas suas preces esse formam Sacramenti, aut illis annexam esse diuinam promissionem. Et confirmatur ex doctrina S. Augustini. Nam

lib. 6. cōtra Donatistas, cap. 25. cū obiecissent quidam, precibus hæreticorum non posse aquam sanctificari, & idē Baptismum ab hæreticis datum non esse ratum: respondit Augustinus, quidquid sit de precibus illis, quæ simul cum verbis Evangelicis in Baptismo dici solent, Deum adesse verbis Evangelicis, quibus iussit Baptismum dari, & idē si illa verba recte pronuncientur, Baptismum ratum esse: etiam si preces adiunctæ non solum ab hæretico dicantur, sed etiam fortasse hæreticæ sint; quia nimirum promissio diuina alligata est verbis Evangelicis, non humanis precibus.

TERTIA ratio est. Quia fatentur Græci Christum consecrassē Eucharistiam verbis illis: *Hoc est corpus meum*, sine aliis precibus: id enim præter antiquos, quorum testimonia citauimus, ipse etiam Cabasilas fatetur in explicatione Liturgiæ, cap. 30. & Latini etiam ferè omnes. Tamen enim Innocentius III. lib. 4. de mysteriis Missæ, cap. 6. opinatus sit Christum nullis verbis consecrassē: id tamen communiter refelli solet; & ipse idem Innocentius in epistolis decretalibus cap. Cū Marthæ, de celebratione Missarum, admittit, Dominum consecrassē illis verbis, quæ in Euangelio habentur. At profectō videtur euidenter sequi, etiam nos solis illis verbis consecrare; nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirum quod ego feci.

QUARTA ratio. Omnium consensu, sacerdos consecrat in persona Christi, siue quod idem est, Christus consecrat per os sacerdotis: vt sæpe Chrysostomus dicit, & habetur etiam in Concilio Florentino in instructione Armenorum. At illa sola verba: *Hoc est corpus meum*, &c. dicuntur à Christo per os sacerdotis; illa enim alia: *Fac panem istum preciosum corpus Christi tui*, non dicuntur in persona Christi, sed planè in persona ministri, vt minister est à Christo distinctus, vt pater. Consecratio igitur non fit aliis verbis, quàm illis, quæ à Christo initio prolata sunt.

QUINTA ratio. Si esset vera Græcorum sententia, simul fierent corpus, & sanguis Domini; nam ipsi vna oratione vtramque speciem cōsecrant: At Dominus seorsim, & diuersis verbis consecrauit, primò corpus, deinde sanguinem, vt ex Euangelis apertissimè constat.

CAPVT XIV.

*Soluuntur obiectiones Græcorum & Lutherano-
rum contra formam consecrationis Eucharis-
tia.*

Nunc ad argumenta ipsorum veniamus. Ac PRIMUM Græci argumentum petunt ex Liturgia sancti Clementis, quæ habetur lib. 8. constitur. Apostol. cap. 12. alias 17. S. Iacobi, S. Basilij, & S. Chrysostomi, in qua post verba Domini recitata: *Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c.* habetur illa oratio: *Fac Domine panem istum corpus Christi tui, &c.* non enim panem appellerent sancti isti Patres, neque peterent mutari in corpus Domini, si id iam esset factum per verba Domini antea recitata.

RESPONDEO; Tres solutiones dari possunt ad hæc loca. PRIMA est, fortasse mutatum esse ordinem istarum Liturgiarum, & hanc orationem: *Fac panem istum, &c.* debere collocari ante verba Domini, non post ea. Ita sensisse aliquos testatur Bessarion in suo libro de verbis consecrationis: & coniectura non leuis esse potest huius mutationis; quod in Liturgia Romana habeatur similis oratio ante verba Domini. Sic enim nos dicimus: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, qua sumus benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, facere digneris, sit nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui pridie quam pateretur, etc.* quo ordine ista omnia recitat etiam Ambrosius lib. 4. de Sacramento, cap. 5. Non est autem verisimile, Ambrosium, & Basilium, qui coætanei fuerunt, tam diuerso ordine Liturgiam celebrare consueuisse.

SECUNDA solutio est, quam attingit Bessarion loco citato, oratione illa Græcorum non peti, ut verba sonare videntur, mutationem panis in corpus Domini, quippe quæ iam facta est; sed peti confirmationem, & stabilitatem rei iam factæ, non quod sacerdos timeat, ne euanescat munus iam consecratum, sed ut ostendat desiderium suum, & amorem erga præsentiam Dominici corporis. Similis loquutio est Marc. ubi mulieri, quæ sanata iam fuerat per contactum fimbriæ Domini, Christus ait: *Fides tua te saluam fecit, & eadem pace, &c. esto sana à plagatua.* Vbi illud: *Esto sana*, non significat, Volo

ut saneris; iam enim sana erat: sed idem est, ac si dixisset, Placet quod sanata sis; ratum habeo, quod factum est. Similis loquutio est Luc. 7. ubi primum dicitur de Magdalena: *Remittuntur ei peccata multa, quonia dilexit multum*; & postea tamen Dominus eidem dicit: *Remittuntur tibi peccata tua*; quasi tunc primum dimitterentur, cum tamen antea iam remissa fuissent.

TERTIA solutio, eaque omnium solidissima est, per ea verba non peti absolute, ut panis fiat corpus Domini, sed ut nobis fiat, id est, ut panis ille consecratus, qui reuera iam est in se corpus Domini, fiat per effectum nutritionis spiritualis etiam nobis corpus Domini: *Qui enim indignè manducat*, ut Paulus ait I. Corinth. II. *iudicium sibi manducant*. Hanc esse veram intelligentiam illarum precum, probari potest multis modis. PRIMO, quia in Liturgia Clementis, & Basilij, non dicitur: *Fac panem istum corpus Christi*, sed, *Ostende panem istum corpus Christi*, &c. Neque dubium est, quin Iacobi, & Chrysostomi Liturgia, quae habent (*Fac*) idem significare voluerint: porro (*Ostende panem esse corpus Domini*) significat, Ostende per effectum salutarem in mentibus nostris, istum panem sanctificatum, non esse panem vulgarem, sed coelestem.

SECUNDO idem patet ex similibus precibus, sed clarioribus, quae habentur in Liturgia Latina. Nam ante consecrationem (ut supra notauimus) dicit: *Fiat nobis corpus*, & *Sanguis*: non autem fiat simpliciter; & post consecrationem iterum petimus idem per illa verba: *Iube hac perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum*, &c. ubi id solum petimus, ut sacrificium nobis sit utile.

TERTIO denique idem patet ex confessione multorum Graecorum, qui in vltima sess. Concilij Florentini interrogati a summo Pontifice Eugenio, cur post consecrationem Eucharistiae dicerent illas preces, quibus videtur peti consecratio, responderunt se nihil dubitare, quin consecratio fieret per verba Christi; illas autem preces addi, ut peteretur à Deo nobis utilitas ex tanto sacrificio, eo modo, quo Latini idem petunt per illam orationem: *Iube hac perferri*.

Duae aliae solutiones ad idem argumentum sunt apud Besfationem; sed ea minus solidae esse videntur.

SECUNDVM argumentum sumunt ex testimonio sancti Dionysij Areopagitae, qui in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, post illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*,

rationem, ponit consecrationem Eucharistiæ. At verba Domini: *Hoc est corpus meum*, dicuntur ante illa: *Hoc facite in meam commemorationem*; ergo ex Dionysij testimonio, consecratio non fit per verba Domini: *Hoc est corpus meum*.

RESPONDEO; Dionysius non explicat quibus verbis sit consecratio, neque quid ante illa verba: *Hoc facite*, dictum fuerit; neque etiam quid post illa: quare incertum est, quidlibi Dionysius velit. Probabile autem est, in Liturgia, qua vocabatur Dionysius, bis fuisse illa verba: *Hoc facite*; semel in oratione quadam, qua se excusat Sacerdos, quod audeat tantum munus aggredi; quia Dominus ipse id iussit, dicēs: *Hoc facite*, & huius orationis meminit eo loco Dionysius; & rursus postea in loco proprio peracta consecratione, ut in omnibus Liturgiis habentur.

TERTIUM argumentum sumunt ex Ioanne Damasceno, qui lib. 4. cap. 14. dicit, Basilium in Liturgia vocare panem Eucharistiæ, antitypa corporis Domini ante consecrationem, non autem post consecrationem: & idem habet Epiphanius ille, qui in VII. Synodo, actione 6. tomo 3. disputat pro Catholicis contra Iconomachos. Apud Basilium autem habetur illa vox ἀντίτυπα post verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non autem post illam orationem, qua Græci recentiores existimant fieri consecrationem; ergo existimantur Damascenus, & Epiphanius, consecrationem non fieri per verba Domini, sed per illam orationem, quæ post verba Domini recitatur.

RESPONDEO, aliqui suspicantur tempore Damasceni, & Epiphaniij, Liturgiam Græcam alium ordinem habuisse, quam modò habeat, & illa verba, ubi panis Eucharistiæ vocatur antitypum corporis Domini, & rogatur Deus, ut illum efficiat corpus Domini, fuisse posita ante recitationem illorum verborum Domini: *Hoc est corpus meum*, &c. & idem rectè dixisse Damascenum, & Epiphanium, panem vocari à Basilio antitypum ante consecrationem, non postea. Sed hæc solutio non videtur habere locum. Nam S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, qui fuit Damasceni, & Epiphaniij æqualis, in theoria rerum Ecclesiastic. exponens Liturgiam, quæ suo tempore erat in usu, apertè indicat habuisse eam Liturgiam illum ipsam ordinem, quem modò habet: quare dicitur

ideò Patres nunc ab vna parte, nunc ab alia totam actionem denominant. Quando autem indicare volunt, quorum verborum virtute fiat consecratio, tunc separant verba Domini Evangelica ab aliis verbis precum, & inuocationum, quæ adhibentur in Missa, vt patet ex Ambrosio lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & ex Augustino lib. 6. contra Donatistas, cap. 21. & alibi. ALTERA causa est, quia ipsa etiam verba Domini *Hoc est corpus meum*, vt omnium aliorum Sacramentorum formæ, vt proferuntur à Sacerdote cum intentione Sacramentum faciendi, continent implicite inuocationem diuinæ virtutis, quæ est causa primaria effectus Sacramentalis: intendit enim Sacerdos per illa verba vt instrumenta Dei, consecrationem efficere.

SEXTVM argumentum pro Græcis. Possunt verba duobus modis dici, aut narratiuè ac recitatiuè, aut significatiuè. Vt exempli causa, cum ex Euangelio recitamus, dixisse Iudæos de Christo: *Hic blasphematur*, illa verba (hic blasphematur) Iudæis dicebantur significatiuè, id enim significare volebant, Christum esse blasphemum: à nobis autem non dicitur significatiuè, sed tantum narratiuè, non enim significare volumus Christum esse blasphemum, sed Iudæos hoc dixisse. Hac distinctione posita, est hoc argumentum. Verba illa *Hoc est corpus meum*, vel dicuntur à Sacerdotibus recitatiuè, vel significatiuè. Sed neutro modo possunt esse forma Sacramenti; igitur non sunt ista verba forma Sacramenti. Probatum assumptio. Nam si verba ista dicerentur recitatiuè. PRIMO, sequeretur per illud *Hoc*, demonstrari panem qui fuit in manibus Christi, non istum, qui est in manibus Sacerdotis, ac proinde non consecraretur panis, qui consecrandus proponitur in altari. SECUNDO, sequeretur non posse consecrari quidquam his verbis. Nam verba consecrant, dum faciunt, quod significant; ista autem nihil significant, cum dicantur materialiter tantum, & non significatiuè. Si autem dicerentur significatiuè, PRIMO illud: *Hoc est corpus meum*, demonstraret corpus Sacerdotis, non Christi: ac dicere oporteret; *Hoc est corpus Christi*. SECUNDO, omnia verba precedentia clamant non dici significatiuè, sed recitatiuè, cum legamus: *Accipit panem in sanctas ac venerabiles manus, etc.* Et infra: *Benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens: accipite, &c.*

RESPON-

RESPONDEO, verba illa dici utroque modo, & recitatiuè, & significatiuè, in cuius rei gratiam NOTANDA sunt tria. PRIMVM est, in actione Liturgiæ, Sacerdotè aliquando agere personam suam, aliquando personam Christi. Nam quando confitetur peccata sua, quãdo orat, quando laudat Christum, agit sine dubio personam suam, non Christi; quando dicit: *Hoc est corpus meum*, agit personam Christi. Quare vestes illæ sacræ partim significant Christi passionem, cuius personam Sacerdos agit, partim etiam virtutes Sacerdoti necessarias.

SECUNDVM est, in hac actione longè aliter Sacerdotem agere personam Christi, quàm in aliis Sacramentis. Nam in aliis agit quidem, vt Christi minister, tamen loquitur in persona sua, vt cum dicit; Ego te baptizo, ego te absoluo: quomodo etiam Prætor, licet sit minister Regis, tamen in persona sua propria loquitur, cum sententiam dicit pro Tribunali. At in consecratione Eucharistiæ Sacerdos nõ solum agit, vt minister Christi, sed induit omninò Christi personam, & loquitur, ac si ipse esset Christus: quomodo Exod. 3. Angelus dicit: *Ego sum Deus patris tui*. Et aliquando legati Regum referentes personam Principum suorum, admittunt honores, qui Regibus ipsis debentur.

TERTIVM est, Sacerdotem in actione Liturgiæ, vsque ad illa verba: *Qui pridie quàm pateretur*, agere personam suam, non Christi, vt patet; quia eoufq; orat, vel laudat: ab illis autè verbis, vsq; ad finem consecrationis, agere personam suam & Christi, & idè recitatiuè simul, & significatiuè verba pronũciare; intendit em̄ recitare, quid Christus egerit, & dixerit, & simul omnia imitari in psona Christi, ac si Christus per ipsius ministerium iterum omnia faceret, & diceret, sicut reuera inuisibiliter ita sit. Et hinc est, quod cum dicit: *Accipit panem*, ipse simul accipit panem, & cum ait: *Eleuatis oculis in caelum*, & ipse eleuat oculos in cœlũ, & cum ait: *Benedixit*, & ipse benedicit, & cum ait: *Hoc est corpus meum*, intendit, quod sicut Christus de pane illo, quem olim accepit, dixit: *Hoc est corpus meum*, & dicèdo fecit, vt esset; ita etiam de pane isto, qui nunc accipitur, idem Christus per os Sacerdotis dicat: *Hoc est corpus meum*, & dicendo efficiat. Quare longè alia ratione dicuntur ista verba in Canone Missæ, quàm recitentur ab eodè Sacerdote in epistola B. Pauli in festo corporis Domini; vel in Euangelio in die Palmarum: in Canone enim dicuntur

significatiuè; aliàs autem solùm narratiuè, & historicè. Atque hinc soluuntur omnia argumenta: nam priora probantur dici solùm significatiuè.

SEPTIMUM argumentum est Caluini, loco supra citato Dominus cùm ait: *Accipite, et manducate, Hoc est corpus meum*; non alloquebatur panem, sed Apostolos; ergo verba illa non referuntur ad panem consecrandum, sed ad fidem instruendam. ADDIT, virtute verborum transmutari panem, speciem esse Magicæ incantationis.

SED ad hoc VLTIMUM sæpe iam respōdimus. Et sanè intolerabilis blasphemia est vocare Magiam id, quod Christi verbis ex ipsius Christi instituto fieri dicimus: & si hæc Magia esset, multo magis Magia dici deberet, cùm Dominus loco & spūto cæcum sanauit. Sed his omissis, ad PRIMVM respondeo, verba Domini dicta esse ad Apostolos, sed de pane, & super panem, & proinde circa panem efficacia fuisse, non circa Apostolos. Simile est Luc. 7. Dominus dixit ad Simonem de Magdalena: *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hæc verba dicuntur ad Simonem, & tamen efficacia fuerunt circa Magdalenam, quæ tunc liberata est à peccatis. Et Ioan. 8. cùm Dominus ait Regule: *Vade, filius tuus viuit;* verba dicuntur ad Regulum, sed in filium eius, non in ipsum Regulum efficacia fuerunt.

OCTAVVM argumentum Bucerii. Nusquam scriptum esse debere Sacerdotes dicere: *Hoc est corpus meum*; ergo sufficit panem benedicere, & frangere.

RESPONDEO, iam supra ostendimus, Dominum præcepisse, vt illa verba dicerentur, cùm ait: *Hoc facite.*

NONVM argumentum Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Oportet nihil addere, vel detrahere verbis Domini. At Catholici multa addunt, & detrahunt: nam addiderunt ad verba calicis multa; item detraxerunt: *Accipite, & manducate.* Et: *Quod pro vobis tradetur.*

RESPONDEO, ac dico duo. PRIMO, verba, quæ simpliciter necessaria sunt ad consecrationem, esse illa tantum: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus,* vel, *Hic est calix sanguinis mei,* reliqua omnia, etsi dici debeant iuxta Canonem Ecclesiasticum institutum, & sine peccato omitti non possint, tamen non esse ita necessaria, vt sine illis consecratio non possit fieri. Probat hoc dupliciter. PRIMO, quia hæc pauca verba sufficere.

sufficienter exprimunt effectum consecrationis. Neque est opus, ut exprimant actionem ministri, ut in aliis Sacramentis fit: nam alia Sacramenta in actione consistunt; hoc autem in permanente. **SECUNDO**, quia hæc habentur in omnibus Liturgiis, & apud Matthæum, Marcum, Lucam, & Paulum; reliqua autem variantur. Non est autem dubitandum, quin forma Sacramenti huius sufficienter expressa sit à quolibet Euangelista: alioqui enim sequeretur non habuisse veram Eucharistiam eos, qui non habuerunt nisi vnum Euangelium.

Quod si quis dicat, Euangelistas non voluisse tradere integras formas Sacramentorum, sed solum historiam breuè passionis Domini, formas autè haberi ex traditione: urgebimus argumentum ex Liturgiis. Certum enim est in Liturgiis poni integras formas, & simul certum est verum Sacramentum habuisse eos, qui utebatur Liturgia S. Clemētis, S. Iacobi, S. Basilij, S. Ambrosij, S. Chrysostomi, & tamen istæ omnes Liturgie variant, & nulla est, quæ habeat illa omnia verba, quæ habentur in nostra Romana Liturgia. Nam illa verba: *Noni & aterni Testamenti. Et: Mysterium fidei*, in nulla inueniuntur, præterquam in nostra. Hinc ergo Kemnitio respondemus, si quid additum, aut detractum est in forma Sacramenti, id non pertinere ad essentiam eiusmodi formæ.

SECUNDO respondeo, non sine ratione, & exemplo detractum esse, vel additum quidquid in nostra forma additum est, vel detractum. Quod sic ostendo. **PRIMO**, calumniantur detracta esse illa: *Accipite, & manducate*. **RESPONDEO**, illa non esse detracta; nam pronunciantur à nobis: separari autè à partibus formæ essentialis, quia illa verba significat præceptum datum de usu Sacramenti, non autem pertinent ad panem sanctificandum; quare etiam si absolutè omitterentur, tamè Sacramentum fieret. Simile est in illis verbis, Luc. 7. *Dico tibi, remittuntur ei peccata multa*. in quibus verbis, illud (*Dico tibi*) non facit quidquam ad effectum remissionis peccatorum. Sic etiam Ioan. 8. *Vade, filius tuus & uiuit*. illud (*Vade*) nihil operabatur in sanitate pueri illius. Adde, quod Luc. 22. omittuntur illa verba: *Accipite, & manducate*. Et I. Corinth. II. omittuntur illa: *Accipite, & bibite*. quare etiam si apud nos omnino omitterentur, reprehendi minimè possemus.

SECUNDO, calumniantur detracta illa verba ex consecratione panis: *Quod pro vobis traditur, vel, si agitur*. **RESPONDEO**, illa

illa verba non haberi apud Matthæum, & Marcum: nec apud Iustinum Apolog. 2. Cyrillum Catechesi 4. myltag. & Eulbium Emiffenum homil. 5. de Paschate, cum tamen ij omnes referant formam consecrationis. Et sicut hos auctores reprehendere non possumus, ita nec nostram Missam reprehendere ullus deberet: præsertim cum antiquior sit Liturgia nostra, si à S. Petro prodiit, vt S. Thomas docet, 3. part. quaest. 78. artic. 2. ad 4. & ante eum, Leo IX. epist. ad Michaellem, cap. 9. quàm Euangelium Lucæ, & epistola Pauli, qui addiderunt illa verba: *Quod pro vobis frangitur.*

TERTIO, addita calumniatur illa: *Elevatio oculis in celum ad te Deum, &c.* quæ non habentur in vilo Euangelio, nec apud Paulum. RESPONDEO, illa verba haberi in Liturgia S. Iacobi, & S. Clementis lib. 8. cõstit. cap. 17. & apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. omnes enim legunt: *aspexit in celum.* Et præterea, vt argumetur Innocentius III. cap. Cum Marthæ. de celebrat. Missarum, semper Dominus consueverat oculos in cœlum tollere, cum Patri gratias ageret, vt patet Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. II. Quare dubium esse non potest, quin etiam in hac vltima gratiarum actione oculos in cœlum leuauerit.

QUARTO, calumniatur particulam (*enim*) additam ad formam consecrationis panis; & similiter ea verba: *Ex eo omnes;* cum dicitur: *Manducate ex eo omnes.* non enim ista habentur in Scripturis. RESPONDEO, illas omnes particulas haberi in forma calicis, Matth. 26. *Bibite,* inquit, *ex eo omnes, Hic est enim sanguis, &c.* Ex quo intelligimus illas particulas subintelligi in consecratione panis: eadem enim ratio est vtriusq; formæ. Quid autem absurdum est, si exprimaturspiciendū id, quod alioqui subintelligendum esset? Vnde Ambrosius etiam lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. illa omnia exprimit, vt in nostra Liturgia exprimuntur.

QUINTO, calumniatur addita illa in forma consecrationis calicis: *Novi, & æterni Testamenti.* Et: *Mysteriū fidei,* nam in Euangelio non habetur, nisi (*novi Testamenti*). RESPONDEO, istas particulas à S. Petro ex traditione haberi, potius reprehendi non posse: præterea verissimas esse, & ex Scripturis colligi. Nam Testamentum Christi æternum esse ad distinctionem Testamenti veteris, quod fuit temporale, patet ex illo Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex Paulo expro-

fello hoc probante in epist. ad Hebræos, cap. 7. Item mysterium fidei rectè vocari calicè sanguinis Domini, dubium esse non potest, cum nulla in re alia magis, & frequentius exercenda sit fides reclamantibus omnibus sensibus, quàm in hac.

CAPVT XV.

Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Eucharistia.

DRÆTER obiectiones notâda sunt etiam aliquot mendacia Kemnitij in hac disputatione de forma consecrationis Eucharistia, in 2. parte Exam. Trident. Concilij, sess. 13. cap. 1.

PRIMUM est pagina 336. & 337. Catholicos multum inter se disputare, quæ sint verba, quibus Eucharistia consecranda est: & Concilium Tridentinum noluisse determinare, quæ sint illa verba, cum à multis id ab eo petitum esset. SED mendacia esse ista crassissima, patet ex omnibus Missalibus, ubi literis magnis, & sæpe rubeis adscribuntur verba consecrationis, ut nemo illa ignorare possit. Nec ullus id à Concilio petit, neque Concilium id tractavit, quia sciebat rem esse notissimam, & iam antea sufficienter explicatam in Concilio Florentino. Non ignoro Scotum in 4. sentent. distinct. 8. q. 2. artic. 2. quæstionem mouisse, an solis illis verbis: *Hoc est corpus meum*, consecratio perficiatur. Sed idem Scotus affirmat, illa sola ad formæ essentiam pertinere: neque negat omnia, & sola illa recitanda esse in mysterio Eucharistia, quæ in Missalibus præscribuntur.

SECUNDUM est eadem pagina 336. ubi dicit, quosdam Theologos docuisse quatuor tantum verba esse de substantia formæ in consecratione panis, nimirum illa: *Hoc est corpus meum*; sed sanctum Thomam existimasse alia quædam esse necessaria. At mentitur in caput suum: nam S. Thomas 3. parte q. 78. artic. 2. de forma consecrationis panis in nulla re dissentit ab aliis.

TERTIUM est pag. 337. ubi dicit, Colonenses in suo Antididagmate, & Lindanum publicè scribere, panem & vinum per sola Christi verba non consecrari, nisi addantur reliquæ preces Canonis Papistici. Hoc etiam esse mendacium patet ex

ipfis auctoribus. Nam in Antididagmate, tit. An sine prece canonica Ecclesiæ consecratur Sacramentum: & in Panoplia Lindani, lib. 4. cap. 41. solum docetur eos non verè consecrare, qui verba Domini solum recitant in lectione epistolæ ad Corinthios, quod est verissimum, neque à Kemnitio negari solet.

QVARTVM est ibidem, vbi dicit, apud Catholicos dubitari, an ad consecrationem Eucharistiæ sit necessarium alere sacrum, sacræ vestes, sacer minister, & reliqua Papalis Missæ Panoplia. **SED** Catholici nunquam de his rebus dubitarunt. Omnes enim docent, ad essentiam consecrationis non requiri, nisi materiam, formam, & ministrum: reliqua adhibenda quidem esse, neq; sine peccato omitti posse; tamen ad essentiam non pertinere.

QVINTVM est pag. 339. vbi Canonem Missæ ex corrupto, & integro, immò ex multis corruptis confarctatum mentitur. **SED** debuisset vel vnum verbulum notare, quod corruptionem aliquam redoleret.

SEXTVM est pag. 340. vbi dicit, Lindanum Basilio tribuere Eucharistiæ consecrationem fieri verbis, nò scriptis. At Lindanus hoc nò dicit, vt ex loco notato patet: sed solum ait veteres Patres non fuisse contentos verbis cōsecrationis, quando sacra faciebant, sed addidisse alia non scripta. Id quod verè exstat apud Basilium lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

SEPTIMVM est pag. 346. vbi dicit, Catholicos existimare per sola verba institutionis nò posse fieri consecrationem, nisi adhibeantur ea, quæ addita sunt in Canone Missæ. **SAD** hoc merum mendacium est. Catholici enim requirunt quidem vniuersum Canonem, vt ritè, & sine peccato consecratio fiat; fatètur tamen veram esse consecrationem, quæ solis verbis institutionis fieret.

OCTAVVM pag. 347. vbi dicit, Proclum quendam fingere Apostolos intra diem Ascensionis, & Pentecostes composuisse Canonem, vt esset forma consecrationis. **AT** S. Proclus vnus est ex antiquis, & Orthodoxis Patribus; quippe qui paucò post Chrysostomum, Episcopus fuit Constantinopolitanus. Eius exstat libellus de traditione diuinæ Liturgiæ, in quo nò dicit Apostolos Canonem composuisse ante diem Pentecostes, vt Kemnitius mentitur, quod nec vilo modo verissimile est: sed dicit eos post Ascensionem Domini, antequam

diuiderentur in varias regiones, totos se ad orationem colligere solitos, & maximè ad sacrificium celebrandum, semper in memoria habentes illud: *Hoc est corpus meum.*

ULTIMVM est ibidem, vbi dicit, Catholicos tribuere consecrationem non solum recitationi verborum, sed variis sacrificuli gestibus, expansioni manuum, eleuationi, inclinationi ceruicis, conuersioni corporis, libri transpositioni. SED hæ sunt meræ nugæ: nemo enim Catholicorum in his ponit essentiã consecrationis; etsi cæremonias ipsas meritò omnes venerantur.

CAPVT XVI.

De ministro Sacramenti Eucharistia.

EXPLICATIS causis intrinsecis Sacramenti huius, materia videlicet, & forma: sequitur vt de extrinsecis, efficiente, & fine, siue effectu disputemus. Ac de efficiente quidem primaria causa, nulla controuersa est; constat enim Christum esse, qui & Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, & nunc etiam per ministros suos quotidie conficit. De causa secundaria, id est, de ministro, multa disputata sunt in lib. de Sacramentis in genere, vt, an requiratur fides in ministro, an bonitas, an intentio, & alia id genus, quæ sunt communia ministris omnium Sacramentorum: tractatum quoque fuit, an ministri Sacramentorum quilibet Christiani sint, an solum ij, qui certo ritu ad hoc ministerium consecrati sunt. Quare hoc loco id solum tractandum est in particulari, num ad Eucharistia consecrationem, requiratur certa ministrorum ordinatio, an verò non requiratur.

Et quidem Ioannes VViclefus in dubium hoc reuocauit teste Thoma VValdensi, tomo 2. de Sacramentis, cap. 7. & 28. Videbatur illi valde mirum, si posset malus Sacerdos consecrare Eucharistiam, & id non posset laicus bonus: non tamen omninò rem definire voluit.

At Lutherus audacior apertissimè rem definiuit: siquidem Lutheri sententia manifestissima est, quemlibet Christianum ex Baptismo potestatem habere Eucharistiam consecrandi, licet officium assumere nemo debeat, nisi legitimè vocatus, excepto casu necessitatis. Id habet Lutherus in libro de Babyl. captiu. cap. de Ordine; in lib. de instituen dis ministris ad senatum

tum Pragensem; in libro de Missa abroganda; in lib. de notis Ecclesiæ, & alibi. Quare Lutherus ordinationem ministrorum solum necessariam putat ob disciplinam, & ordinem Ecclesiæ; esset enim nimia confusio, si quilibet Sacramenta conficere vellet: non autem, quod Sacramentum non esset verum, si ab aliquo non ordinato conficeretur. Immo in libro de Missa priuata, & vñctione Sacerdotum, edito anno M. D. XXXIIII. eò vsque progressus est, vt diceret, Sacramentum verum futurum, etiam si a Diabolo conficeretur.

Ab hac sententia Sacramentarij apertè recesserunt. Etsi enim initidè Zwinglius Lutherum sequeretur, vt patet ex libro de vera & falsa religione, cap. de alijs Sacramentis; Caluinus tamen non solum Eucharistiam, sed etiam Baptismum initum esse docet, si ab alio, quàm a publico ministro conficitur, vt patet ex lib. 4. Institutionum, cap. 1. §. 22. & cap. 3. §. 10. & cap. 15. §. 22. & in antidoto Concilij, sessione 7. canone 10. & idem habet Henricus Bullingerus decade 5. sermone 8. & 9. Quare nihil hoc loco cum Sacramentarijs negotium nobis erit.

Porro Martinus Kemnitius, & alij recentiores Lutherani timidè Lutherum sequuntur: nam etsi idem sentiunt, quod ipse sensit, tamen istam quæstionem vt plurimum dissimulare solent. Nam ab vna parte vident argumenta Catholicorum euidentissima, quæ sine summa impudentia negari nequeunt; ab altera parte non possunt ad Catholicos accedere, quin deserant non solum suum Prophetam Lutherum, sed etiam duo principia doctrinæ Lutheranæ ab omnibus receptissima: ob quæ valde mirandum est, Sacramentarios dissentire in hac re à Lutheranis.

Principia communia hæc sunt. PRIMVM Sacramenta non operari nisi excitando fidem; ex quo principio (in quo omnes omninò conueniunt) euidenter sequitur Sacramentum non pendere ab vlla ministri qualitate. Verba enim Sacramentaria, & signa fidem excitare possunt à quocunque exhibentur: idem enim verba significant, & significando mouent animum audientis, siue dicantur ab ordinato, siue à non ordinato; immò siue ab homine, siue à dæmone, siue etiam à pitaco vel coruo. Vnde Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij, sess. 13. cap. 1. in fine, Catholicos reprehendit, quod Eucharistiæ consecrationem pendere velint non à sola verborum recitatione.

itatione, sed etiam à consecratione, siue ordinatione personæ recitantis.

SECUNDVM principium est, per ordinationem ministrorum non imprimi vllum characterem, neque dari vllam novam spiritualem potestatem, sed solum vsûm seu officium. Vnde tam apud Lutheranos quàm apud Calvinistas potest vnus & idem hodie esse minister, cras non minister, siue hodie clericus, cras laicus: dimisso enim officio nulla est inter eos clericorum à laicis distinctio. Ex hoc etiam principio manifestè sequitur, non requiri vllam electionem, vel ordinationem ministrorum, vt verum Sacramentum Eucharistiæ conficiatur, sed tantùm vt ordo, & disciplina seruetur. Quare Lutherani omnes, nisi doctrinam suam destruere ipsi velint, coguntur Lutheri sententiam sequi de potestate consecrandæ Eucharistiæ omnibus Christianis communi.

At Catholica Christi Ecclesia longè aliam ab Apostolis doctrinam accepit, & in hanc vsque diem seruat: semper enim in Ecclesia pro indubitato habitum est, ita necessariam esse Ordinationem sacerdotalem ad Eucharistiæ conficiendam, vt sine ea nullo modo confici possit.

Hæc autem veritas probatur, PRIMVM ex verbo Dei. Nam illud Christi, *Hoc facite*, Luc. 22. non est dictum, nisi Apostolis, qui eo mandato ordinati sunt primi sacerdotes noui Testamenti. Id autem probatur hoc modo: Illud, *Hoc facite*, non significat solum Manducate, & bibite; quod conuenit omnibus Christianis, sed significat Consecrate, sumite, & aliis distribuite, vt me facere vidistis. Ista autem tria nõ possunt conuenire omnibus; ergo illud mandatum non est datum omnibus, sed solum quibusdam, qui ideo dicuntur Sacerdotes; ergo ceteri nullo modo possunt Eucharistiæ consecrare, & si id tentauerint, nihil facient. Nam Sacramenta conficiuntur in persona Christi: quare cui Christus id non commisit, is nihil facere potest.

Probatür maior propositio, PRIMO, ex ipso textu Lucæ. Lucas enim, qui solus inter Euangelistas habet illa verba: *Hoc facite*, non dixerat antea, *Accipite, manducate, &c.* sed solum dixerat: *Accipit panem, benedixit, & dedit, dicens; Hoc est corpus meum.* Ergo non retulit Lucas illud: *Hoc facite*, ad actionem solam manducandi, cum eius ne meminerit quidem; sed retulit ad actionem benedicendi, & distribuendi, quas expref-

expresserat, & simul ad actionem manducandi, quia Dominus etiam manducavit, ut est communis sententia, licet in Evangelio non exprimat. **SECUNDO**, quia nulla est ratio, cur illud: *Hoc facite*, non debeat referri ad omnia, quae Dominus fecit. **TERTIO**, quia nisi ad omnia referretur, non haberemus mandatum diuinum in Verbo Dei expressum de consecranda Eucharistia: & proinde non posset ab aduersariis consecrari. Ipsi enim contendunt, non debere fieri, nisi id, quod est expressè in diuinis literis mandatum. **DENIQUE** aduersarij fatentur, illud: *Hoc facite*, referri ad omnes tres actiones, quas Christus fecit, videlicet benedicendi, distribuendi, & sumendi. Lutherus ita docet in lib. de instituendis ministris ad Pragenses, Confessio Augustana cap. de Missa. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 15. §. 20. & Kemnitijs in 2. par. Examinis pag. 334. in initio disputationis de Communionis sub vtraque specie.

DICIT aliquis; Videtur B. Paulus 1. Cor. 11. restringere illud: *Hoc facite*, ad actionem manducandi, & bibendi; ait enim: *Hoc facite, quotiescumque biberis, in meam commemorationem, ac si dicat, quotiescumque biberis, bibite in memoriam passionis meae.* **RESPONDEO**, non restringit Apostolus, sed exemplum ponit in actione vna; quod etiam facere potuisset de alijs duabus: quare vera sunt verba Pauli, sed non pugnant cum verbis Lucæ magis vniuersalibus.

Probat nunc minor propositio. **PRIMO**, si illud mandatum daretur omnibus; tenerentur omnes consecrare, & distribuere: id autem non solum esset absurdissimum, sed etiam est contra consuetudinem omnium tum Catholicorum, tum hereticorum. **SECUNDO**, quia ita semper intellexit hoc mandatum vniuersa Ecclesia, ut ex testimonijs, quae iam adferimus, perspicuum erit. Neque obstat, quod S. Thomas 3. p. quest. 81. art. 11. colligit ex hoc loco esse de iure diuino, ut omnes aliquando sumant Eucharistiam; vbi videtur intellexisse illud: *Hoc facite*, dictum esse omnibus. Nam S. Thomas non vult colligi immediatè, sed mediatè. Quia enim Dominus iubet Apostolis, ut consecrent, sumant, & distribuant; consequenter iubet alijs, ut accipiant de manu Sacerdotum distributionem. Quibus enim tenerentur Sacerdotes distribuere, simul tenerentur accipere? Simile est illud, Ioan. 14. *Pasce oves meas*, vbi mandatur Petro, ut pascat gregem, & consequenter mandatur gregi, ut pastori obediat. Quare idem S. Thomas 3. par.

par. quæst. 82. art. 1. docet, per illud: *Hoc facite*, institutos fuisse à Domino Sacerdotes.

Probat igitur SECVNDO eadem veritas ex traditione, & consensu totius Ecclesiæ. Ac PRIMVM habemus quatuor generalia Concilia, Nicænum I. canon. 14. Lateranense sub Innocentio III. cap. 1. Florentinum in Instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 22. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. & 4.

PRAETEREA sanctos Patres. Nam DIONYSIVS Areopagita cap. 5. Eccles. hierar. parte 1. *Nec ipse*, inquit, *Sacerdos erit, nisi Pontificalibus officiis ad hoc fuerit promotus.* IGNATIVS in epist. ad Trallianos, dicit, esse infideli deteriore eum, qui audeat aliquid facere circa altaris ministerium, nisi fuerit Episcopus, aut Presbyter. CLEMENS lib. 2. Apostol. constit. cap. 31. *Omnia laicus sine Sacerdote aliquid attentans, frustra facit.* Et loquitur aperte de sacrificij oblatione. Et lib. 8. c. vlt. dicit, CHRISTVM solis Apostolis dixisse: *Hoc facite.* Et deinde per Apostolos ad alios Presbyteros hanc potestatem derivatam esse. IUSTINVS in Apologia 2. prope finem, dicit solis Apostolis dictum esse: *Hoc facite.* TERTVLLIANVS in lib. de præscript. irritæ Marcionistas, quod apud eos aliqui hodie sint clerici, etas laici, & quod laicis sacerdotalia munia committantur. Quæ sententia apertissimè etiam Lutheranos nostros confutat: nam apud eos ministri qui sunt, volente Magistratu fiunt laici, immò semper sunt laici. Neque enim veras habent ordinationes, sed solum iniungitur eis officium prædicandi, & Sacramenta ministrandi sine vera ordinatione: & hoc est (vt Tertullianus dicit) laicis sacerdotalia munia committere.

CYPRIVS lib. 1. epist. 2. & 9. & lib. 3. epist. 25. non solum docet, non posse Eucharistiam conficere nisi Sacerdotes: sed etiam inde colligebat, non esse apud hereticos veram Eucharistiam, cum non sit apud eos verum Sacerdotium. ATHANASIVS in 2. Apologia contra Arianos refert epistolam Synodi Alexandrinæ, in qua Patres probant quendam Hirschiram Arianum non potuisse sacro calice uti, nec sacra celebrare, quod non esset ordinatus à vero Episcopo. BASILIVS li. 2. de Baptismo, cap. 8. ex professo docet esse quidem omnes Christianos Sacerdotes, largo quodam modo, quia omnes offerre debent spirituales hostias operum bonorum: at propriè non esse nisi eos, qui ad hoc ordinati sunt, & c. EPIPHANIVS hæref. 79. Collyridianorum, docet, solos Apostolos à Christo ordi-

ordi-

ordinatos ministros Eucharistiæ; & deinde ab Apostolis alios Episcopos, & Presbyteros: ceteris autem laicis, & maxime feminis, ad eod hoc non licuisse vnquam, vt ne ipsi quidem B. Virgini fuerit concessum. CHRYSOSTOMVS non raro scribit, ob hanc vnam eximiam potestatem consecrandæ Eucharistiæ, Angelos à sacerdotibus superari. Vide lib. 3. & 6. de sacerdotio, & homil. 51. & 83. in Matth. & homil. 60. ad populum Antiochenum. HIERONYMVS frequenter hoc asserit, non posse nisi Episcopos, & Presbyteros Eucharistiam conficere. In lib. contra Luciferianos docet, Hilarium quendam, quia solum Diaconuserat, non potuisse Eucharistiam consecrare, neque clericos ordinare: & in epist. i. ad Heliodorum, & 83. ad Euegrum, illo potissimo argumento Diaconorum quorundam superbiam comprimit, & Presbyteris longè inferiores esse demonstrat, quod nõ habeant potestatem consecrandi Eucharistiam, quam Presbyteri habent.

De AMBROSIO scribit Theodoretus lib. 5. historia, cap. 17. dixisse eum Theodosio: *Purpura Imperatores facit, non sacerdotes*, & in libro de dignitate sacerdotali, cap. 2. anteponebat idem Ambrosius sacerdotalẽ potestatem Regiæ. Quod etiam facit Nazianzenus in oratione ad populum timore perculsum, & Chrysostomus homil. 4. in cap. 6. Isaia. Quod etiam re ipsa docuit S. Martinus cum in conuiuio Imperatoris anteposuit presbyterum suum Imperatori, vt in eius vita scribit Sulpitius. At si sacerdotalis potestas communis esset omnibus Christianis, vt aduersarij dicunt, cum Regia non sit omnibus communis, multò inferiores essent Regibus sacerdotes. Vide etiam Paulinum epist. 4. ad Amandum, Ilichium lib. 2. in Leuiticum, cap. 8. Deniq; Augustinum lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 10. vbi distinguit sacerdotes spiritalis, & improprie dictos ab Episcopis, & Presbyteris, qui proprie dicuntur sacerdotes.

HIS ACCEDIT, quod nullum proferri potest exemplum antiquitatis, quo probetur in aliquo casu Diaconum, aut laicum consecrassẽ Eucharistiam, sicut exempla non pauca proferuntur, quibus ostenditur in certis casibus Diaconos, immò & laicos baptizasse. Constat enim ex cap. 8. Actor. Philippum Diaconum baptizasse: ex Rufino lib. i. historia, cap. 14. constat ratum fuisse Baptismum, quem Athanasius laicus, & puer contulerat. At de Eucharistia nullum tale exemplum proferri

proferri potest: sed contra in summis etiam necessitatibus constat Catholicos caruisse potius Eucharistia, quam ut eam non sacerdos conficere auderet. Scribit THEODORETUS lib. 4. historiae, cap. 12. cum Valens Imperator Arianus omnes sacerdotes passim à suis sedibus exturbaret, zelo Dei motum Eusebium Episcopum Samosatenum militari habitu peragrare illa omnia loca, & clam ordinasse in variis locis Presbyteros, & Diaconos, ut populi Sacramentis non carerent. AVGVSTINVS in epist. 180. ad Honoratum, scribit tempore belli non debere deserere plebes à clericis, etiam si periculum vitae immineret: ne desint, qui Sacramenta ministrent, sine quibus non evitatur mors aeterna. Scribit quoque EPIPHANIVS in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, se necessitate compulsam ordinasse presbyterum quendam in Monasterio sancti Hieronymi, quod duo presbyteri, qui in eo monasterio erant, ob nimiam humilitatem Eucharistiam conficere non auderent. Ex quibus exemplis manifestè colligitur, falsum esse, quod Lutherus docet, posse in certis casibus quoscunque homines consecrare Eucharistiam.

HIS ADDE antiquissimos Ecclesiae ritus. Nam PRIMO, imperabatur omnibus altaris ministris perpetua continentia, idque ex Apostolorum doctrina, ut habet Concilium II. Carthaginense, can. 2.

SECUNDO prohibebantur laici tangere, vel servare sacra vasa, ubi conficitur Eucharistia: ut praeter alia testimonia, patet ex epistola Synodi Alexandrinae in Apologia 2. Athanasij contra Arianos, ubi probant calicem quendam non fuisse sacrum, quia servabatur in domo laici hominis. Et Nazianzenus in oratione contra Arianos, & de seipso, mysterij vasa populo ad tangendum prohibita esse dicit.

CAPVT XVII.

*De effectu Eucharistiae, & de preparatione ad
Communionem: sententia hareticorum.*

VAESTIO de effectu Eucharistiae aded coniuncta est cum quaestione de praeparatione ad Communionem, praesertim ex sententia adversariorum, ut nullo modo separari queant. Nos igitur
PRIMUM

PRIMUM fideliter referemus quid aduersarij de vtraque questione sentiant. DEINDE explicabimus, & probabimus veritatem. TERTIO soluemus eorum obiectiones. QUARTO addemus aliquid de preparatione minus principali.

Quod igitur ad PRIMUM attinet, Lutherus nouorum peccatorum in perniciem multorum millium animarum seminator, tria docuit. PRIMO, effectum primum Sacramenti Eucharistie esse remissionem mortalium peccatorum. SECUNDO, non requiri ad dignam preparationem Communionis, vt quis non sit sibi conscius peccati mortalis, immo quod plurimum, & maiorum sibi conscius est, eò esse aptiorem ad Eucharistiam. TERTIO, ad preparationem Eucharistie non requiri, vt quis per confessionem, & poenitentiam à peccatis iustificetur, sed satis esse fidem, qua certò credat sibi in eo Sacramento omnia peccata esse remittenda.

Hanc esse Lutheri sententiam patet ex multis eius testimoniis. In concione de digna preparatione ad Sacramentum Eucharistie, habita anno M. D. XVIII. *Optima, inquit, dispositio est, non nisi ea, qua pessimè es dispositus, & contrarium tunc pessimè es dispositus, quando optime es dispositus.* Exprobat, quia Christus etiam in hoc Sacramento non venit vocare iustos, sed peccatores: & ibidem suadet poenitentiam non agere ante Communionem, sed postea. Ibidem dicit esse perniciosum errorem, si quis accedat nixus ea fiducia, quòd sit confessus, & quòd non sit sibi conscius peccati, & quòd orationes, & alia præmiserit. Hos enim omnes dicit, in iudicium accipere corpus Domini, quia his præparationibus non fiunt puri, sed magis polluuntur; fiunt autem puri per fidem, quam dicit esse solam, & summam dispositionem. Similia habet in concione de Confessione & Eucharistia, habita anno M. D. XIX. vbi dicit, illum esse aptissimum ad Communionem, qui in fœda crimina prolapsus est, quæ malè afficiunt animum. In lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia, edito anno M. D. XX. *Concludimus, inquit, ex omnibus his, quibusnam Messa parata sit, & qui digne communicent; nempe soli illi, qui tristes, afflictas, perturbatas, confusas, & erroneas habent conscientias. Nam Verbum diuinæ promissionis huius Sacramenti, cum exhibeat remissionem peccatorum, securè accedit, quicumque peccatorum suorum vexatur, sine morsu, sine irritatione.*

Est autem hic obiter NOTANDVM, intra paucas lineas apertissimam contradictionem inueniri in verbis Lutheri: nam paulò infra, id est, in vltimis verbis illius capituli, sic habet: *Fides sola est pax conscientia, infidelitas sola, turbatio conscientia.* Hac ille. & tamen ibidem in medio sententiarum allegatarum, hortatur Christianos, vt cum fide indubitata accedant. Quæ sanè nullo modo cohærent. Nam si illi soli dignè accedunt, qui habent turbatam conscientiam, & sola infidelitas turbatio conscientia est; ergo soli illi dignè accedunt, qui carent fide; qui enim fidem habent, pacatam (vt ipse dicit) conscientiam habent, non perturbatam. Viderit ergo ipse, quomodo & cum fide, & cum infidelitate, cum pacata, & cum turbata conscientia accedendum sit.

In libro de abroganda Missa, edito anno XXI. docet, furorem esse præparatoris confessionibus, & orationibus se mundos reddere ante Communionem, cum non debeant accedere, nisi qui egent remissione peccatorum. In tractatu de Communionem populi, edito anno M. D. XXIII. docet, non debere admitti ad Communionem, nisi eos, qui dicunt se accedere, quia vexantur conscientia peccati mortalis. Quo testimonio Lutherus B. Virginem, & omnes Apostolos post acceptum Spiritum sanctum excommunicauit: neque enim isti dicere poterant, se vexari conscientia peccati mortalis. In serm. de Eucharistia, habito anno M. D. XXVI. dicit, illum esse apertissimum ad communicandum, qui antè & retrò est peccatis contaminatissimus: & sine peccatis mortalibus nullum debere accedere. Denique similia habet in lib. contra articulos Louanienses, edito anno M. D. XLV. paulò ante vitam ipsius finem. Atque hæc de Lutheri sententia.

Martinus Kemnitiu in secunda parte Examinis, sessione 13. cap. 2. & 7. admitit, & propugnat pro viribus primum Lutheri pronunciatum, effectum primarium Eucharistia esse remissionem peccatorum mortalium. Alia duo non solum non apertè affirmat, sed potius contrarium, saltem quoad modum loquendi, docet. Vult enim requiri ad dignam præparationem Eucharistia penitentiam, & propositum non peccandi: & addit etiam, apud suos in more positum esse, vt prius examinentur, & absoluantur, qui accessuri sunt ad Communionem. Quod habetur quoque in Confessione Augustana, cap. de Confessione, & cap. de Missa, vbi dicit, nemi-

nem se admittere ad Communionem, nisi antea discultum, & absolutum.

SED (vt mox videbimus) doctrina ista Kemnitij ipsa secum pugnat: nec enim vlllo modo ista coherere possunt, vt Eucharistia accipiatur ad remissionem mortalium peccatorum, & tamen nemo accedere permittatur, nisi prius a peccatis fuerit absolutus.

Addit Kemnitius, se non negare alios esse etiam effectus Eucharistiae, vt quod animam nutriat, roboret, & omnia Christi bona illi communicet: & inde queritur de Concilio Tridentino, quod can. 5. damnet Lutheranos, quasi sentiant, nullum esse alium effectum Communionis, nisi remissionem peccatorum.

SED immeritò Kemnitius conqueritur. Nam Concilium can. 5. neque Lutheranos nominat; & sub distinctione loquitur: Hæc enim sunt verba Concilij: *Si quis dixerit, Vel praeipuum fructum sanctissima Eucharistia esse remissionem peccatorum, & ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.* Cum igitur Kemnitius solam priorem partem huius canonis contra se esse fateatur, accipiat quod suum est, & reliquum dimittat aliis.

Multa præterea pro more suo mendacia admiscet Kemnitius, quæ longum esset referre. Vnum tantum quam breuissimè annotabo, quod est in Examine cap. 2. pag. 359. vbi dicit Catholicos ita diuidere gratiam iustificationis inter Missæ sacrificium, & sumptionem Eucharistiae, vt Missæ sacrificio tribuant ex opere operato remissionem peccatorum mortalium sine vlllo negotio vel periculo peccatoris, cui sit illa remissio: sumptioni Eucharistiae tribuant solum remissionem venialium, & eam non sine magno periculo sumentis, qui nisi purus accesserit, in iudicium sumet. Atque hinc fieri dicit, vt homines apud Catholicos retrahantur à Communionem, & alliciantur ad emendas Missas.

SED hoc impudentissimum est mendacium. Nullus enim Catholicorum vnquam scripsit, sacrificium Missæ ex opere operato remittere peccata mortalia sine vlllo negotio peccatoris, nec vllus in Ecclesia est vsus petendi, nedum emendandi Missas pro remissione peccatorum. Immò multò amplius tribuimus sumptioni Eucharistiae, quam dicimus ex opere operato conferre gratiam gratam facientem; quam sacrificio Missæ,

Misse, vt pro peccatore aliquo offertur, quod solum docemus impetrare peccatori aliquod speciale auxilium, quo is paulatim ad mentem redeat, & non sine vilo negotio, vt Kemnitius mentitur, sed per veram contritionem, confessionem, & satisfactionem ad remissionem peccatorum tandem perueniat.

Ioannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 40. 41. & 42. multa dicit, quæ videntur inter se omninò pugnare, & ob quæ non eodem modo ab omnibus accipitur Caluini sententia. Nam §. 40. sic ait: *Cibus hic spiritualis, si in animam inciderit malitia, nequitiaque polluatam, maiore illam ruina præcipitat.* Hæc ille. Vbi videtur negare, quod Lutherani dicunt, per Eucharistiam remitti peccata mortalia, & requirere cum Catholicis, vt homo antè per pœnitentiam iustificetur, quàm ad Sacramentum accedat. Præterea §. 42. dicit requiri fidem, & charitatem ad dignam sumptionem Eucharistiæ, & reprehendit quosdam, quòd requirant fidem, & charitatem nimis perfectam, & absolutam, cui nihil addi potest: quos dicit errare nò in re, sed in modo. Itaq; in his duobus locis videtur Calvinus cum Catholicis sentire. Quos autem reprehendit Calvinus, quòd requirant perfectissimam fidem, & charitatem, ij non sunt Catholici, sed Anabaptistæ. Nam de Anabaptistis refert Augustinus Marloratus in expositione, quam ex variis scriptoribus collegit in cap. 11. prioris ad Corinth. eos ante Communionem protestari, se habere tantam charitatem, quantum habuit Christus in cruce pendens.

Porro idem Calvinus, §. 41. apertè Catholicos reprehendit, quòd requirant ad dignam præparationem, vt homo sit in statu gratiæ: & in statu gratiæ esse definiant, purum, ac purgatum esse ab omni peccato. Et §. 42. apertissimè testatur, Eucharistiam remittere peccata mortalia, & nisi peccata adsint, frustra sumi, vt Lutherus dicebat: *Meminerimus, inquit, has sacras epulas aegrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem; quæ sanis, iustis, & diuitibus, si qui reperiri possent, nullum adferrent opera precii.* Et infra: *Cum in vitam derur, intelligimus nos sine ipso in nobis plane mortuos esse.* Hæc ille.

Quæ duo Caluini pronunciata secundum veram Theologiam inter se manifestè pugnant. Nam animam non esse pollutam nequitia, & habere fidem, & charitatem; quæ in primo

pronunciato Calvinus requirit, hominem sine dubio iustum, viuum, & sanum constituunt: & tamen in secundo pronunciato requirit idem Calvinus, vt homo non sit iustus, sed peccator; non sanus, sed ægrotus; non viuus, sed mortuus; & alioqui nihil ei prodesse dicit Eucharistiam. Sed quamuis hæc iter se pugnent, secundum principia veræ Theologiæ: tamen secundum principia ipsius aliquo modo coherent. Nam cum dicit, animam non debere esse pollutam, sed fide & charitate præditam, significat, vt ipse se exponit, nõ debere habere propositum peccandi, seu perseuerandi in peccato, sed desiderium potius bene viuendi, & fiduciam remissionis. Quare simul est homo immundus, & mortuus, quia reuera peccata mortalia habet; & erit tamen nõ immundus, quia non habet affectum, nec propositum permanendi in illis.

Iam verò Catholica Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 2. & 7. & can. 5. & 11. duo docet. PRIMO, effectum Eucharistiæ præcipuum non esse remissionem peccatorum mortalium, sed nutritionem animæ, & præseruationem à peccatis, & alia quæ sequuntur ex augmento gratiæ, & charitatis, quam secum adfert hoc Sacramentum. SECUNDO docet, præparationem ad Eucharistiam non esse solam fidem, sed veram penitentiam, & confessionem peccatorum, si quis post Baptismum in peccata mortalia lapsus sit.

Et quia de aliis effectibus Eucharistiæ conueniunt nobiscum aduersarij, vt Kemnitijs fatetur, tota quæstio ad hunc vnum articulum reuocatur; Vtrum Sacramentum Eucharistiæ exhibeat remissionem peccatorum mortalium, quorum homo conscientiam habet: siue (& est idem) Vtrum ad dignè communicandum requiratur, vt homo nõ habeat conscientiam peccati mortalis. Catholici enim omnes docent, Eucharistiam non remittere eiusmodi peccata, quorum homo conscientiam habet, & ided requiri vt antea purgentur. Hæretici autem contrariũ sentiunt: nec possunt aliter sentire, si sequi velint principia suæ doctrinæ. Nam illi non agnoscunt aliam iustificationem, quàm remissionem peccatorum: non enim volunt infundi gratiam, quæ hominem re ipsa iustum coram Deo, vel iustiore efficiat. Volunt autem Sacramenta omnia esse instrumenta iustificationis; quare coguntur dicere, Sacramenta omnia remittere peccata, eumq; esse proprium illorum effectum.

CAPVT XVIII.

Indignè sumere Eucharistiam omnes illos, qui accedunt cum conscientia peccati mortalis.

SSE autem verissimam Ecclesiæ Catholicæ sententiam, probatur PRIMO ex cap. 6. Ioan. Nam in eo capite etiam si negent aduersarij, tractari de Sacramento Eucharistiæ, quod ad symbola attinet, tamen concedunt agi de spiritali manducatione, & etiam de fructu, seu effectu Eucharistiæ. Dicunt enim in eo capite tractari in genere de manducatione corporis Domini, quæ & in Sacramento, & extra Sacramentum fieri potest: sed postea Matth. 26. Dominum addidisse symbola. In hoc igitur capite nusquam docetur, Eucharistiam institutam esse ad peccata remittenda, sed tantum ad vitam spiritualem conseruandam, & augendam, vt patet ex cap. 6. Ioan. vbi nusquam dicitur; Qui manducat hunc panem, resurget à peccatis, vel viuere incipiet, sed dicitur: *Non esuriet, non morietur, & uiuet in æternum, in me manet, & ego in eo, & similia.* Quare aduersarij si verum fateri velint, id quod docent, non idem docent, quia in verbo Dei habeatur, sed quia necessariò sequitur ex doctrina Lutheri.

SECUNDO probatur ex illis verbis eiusdem capitis: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Ex quo loco discimus propriam rationem huius Sacramenti esse, vt sit cibus spiritalis. Quod etiam apertè clamat tum externa species panis, & vini; tum actio per quam nobis applicatur, quæ est manducatio, & potatio. At absurdissimum est cibus, & potum dare mortuis, cum inde non magis nutriri possint, quàm si lapides essent.

Quare ineptè argumentatur Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 42. vbi probat Eucharistiam nullum adferre emolumentum sanis, & iustis; quia est cibus quidam, & sine cibo homines tabescunt, & deficiunt. Nam quòd sine cibo homines tabescant, non id efficit, vt cibus non debeat dari nisi ægrotis, sed vt debeat dari sanis, ne ægrotent: sanis enim periculum imminet ægrotandi, & tabescendi; alioqui homines corporaliter sani, non deberent corporaliter manducare. Denique etiam si cibus non daretur nisi ægrotis, tamen nunquam pro-

babit Calvinus, debere dari mortuis: non igitur dari debent illis, qui sciuntur mortui esse Deo.

TERTIO probatur ex figuris, & similitudinibus diuine Scripturæ. Nam **IN PRIMIS** agnus Paschalis, qui erat figura euidentiſſima Sacramenti huius, non poterat edi, niſi ab hominibus purificatis, & mundis: & potius permittebat Deus, ut aliqui differrent in alterum menſem manducationem agni Paschalis, quàm ut non purificati manducarent, Numer. 9. & 2. Paralip. 30. **DEINDE** panes propoſitionis, qui etiam erant figura Eucharistiæ, non niſi à mundis edi poterant, ut patet 1. Reg. 21. **DE NI QUÆ** quicumque aliqua immunditia polluta edebat de carne ſacrificiorum, peribat anima eius de populo ſuo, Leuit. 22.

DEINDE in Teſtamento nouo Ioan. 13. Dominus lauat pedes diſcipulorum, antequam eis Sacramentum edendum porrigat, & Matth. 22. ſeueriſſimè punitur, qui ad conuiuium Regium ſine veſte nuptiali intrare præſumpſit. **DE NI QUÆ** Luc. 15. Filius prodigus, prius patri reconciliatur, & veſtimētis, & annulo ornatur, & tum demùm ad vitulum ſaginatam edendum admittitur.

QUARTO probatur ex cap. 10. prioris ad Cor. vbi dicitur *Vnus panis, & vnus corpus ſumus, qui de vno pane participamus.* Hinc enim intelligimus hoc Sacramentum non prodeſſe niſi membris vnitis cum capite & aliis membris, & de eodem ſpiritu viuentibus, ut declarat Auguſtinus tractat. 26. in Ioan & hoc idem teſtatur externum ſymbolum panis & vini, quæ ſunt ex multis granis, vel vuis in vnam rem coëuntibus. At qui ſunt in peccato mortali, ij nō ſunt membra viuæ Chriſti, & Eccleſiæ, neq; viuunt de ſpiritu Chriſti; ergo nihil eis Sacramentum prodeſt; immò nocet potius, quia mentiuntur eo ſigno, ſe eſſe id, quod non ſunt.

QUINTO probatur ex verbis S. Pauli 1. Corinth. 11. *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit.* Hunc locum aduerſarij mirè deprauant; omnia enim referunt ad probationem, nunquid fidem habeamus.

Petrus Martyr in comment. illius loci, facit tres gradus indignè accedentium. **PRIMUM** eorum, qui planè ſunt & heretici & nihil credunt. **SECUNDUM** eorum, qui habent fidem hiſtoricam, ſed nihil curant de pœnitentia, & propoſito emendandæ

dandæ vitæ: atque hos omnes, quia carent vera fide iustificante, in iudicium æternæ mortis sumere Sacramentum. TERTIUM eorum, qui sunt ornati vera fide, & tamen remissiùs, & negligentius viuunt, & hos dicit vtiliter accipere, non in iudicium, & damnationem æternâ, sed tantùm in iudicium temporalis castigationis, de quibus idem Apostolus dicit: *Dum iudicamur autem à Domino corripiamur, Et non cum hoc mundo damnemur.* Pari ratione Kemnitius, & alij, omnia exponunt de fide, seu fiducia erga promissiones.

SED longè aberrant à scopo B. Pauli. Siquidem Apostolus non reprehendit Corinthios, quòd nihil crederent, aut quòd tantùm historicam fidem haberent, aut quòd non satis fiderent promissis Dei, aut denique quòd non haberent propositum vitæ mutandæ: nihil enim horum in toto illo capite inueniri poterit. Sed reprehendit Corinthios, quòd quidam ex eis ditiores adferrent in Ecclesiam sumptuosam cœnâ, quam sumerent post Communionem mysteriorum, & eam seorsim ab aliis, maximè pauperibus, absumerent: in quo multis modis peccabant. Nam & Christi corpus iniuria afficiebant, dum cum illo miscerent alios cibos, vt notat Augustinus epist. 118. cap. 3. & proximum offendebant, & Ecclesiam ipsam scandalizabant, dum ipsi lautè conuiuarentur, pauperibus videntibus, & esurientibus: & denique peccabant intemperantiæ & crapulæ vitio. Id patet ex verbis Apostoli, qui hæc sola vitia reprehendit: *Alius, inquit, esurit, alius ebrius est, & Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent?* Et in fine concludit: *Itaque fratres mei, cum conuenitis, inuicem expectate, si quis esurit, domi manducet, Et non in iudicium decedat.* Cum ergo B. Paulus solùm peccata quædam circa mores reprehenderit in Corinthiis; cum addit: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat:* nihil aliud monere censendus est, nisi vt quisque videat, an habeat conscientiam eiusmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim cum conscientia peccati accedit, iudicium sibi manducat, & bibit.

DEINDE probatur hoc idem ex traditione, & consensu Patrum. Ac primùm in Græcis Liturgiis clamat Diaconus: *Sancta sanctis;* quibus verbis non arcetur soli Catechumini, vt perperam exponit Kemnitius in 2. p. Examini, pag. 506. scilicet. 13. cap. 7. sed omnes peccatores, vt rectè exponit Chryso-

stomus homil. 61. ad populum Antiochenum. IUSTINVS in Apologia 2. prope finem: Porro, inquit, alimentum hoc, quod nos appellatur Eucharistia, quod nulli alij participare licitum est, quam veram esse doctrinam nostram credenti, & lamari propter remissionem peccatorum, & regenerationem ablatis, & ita sicut Christus tradidit, sicuti. CYPRIANVS lib. 3. epist. 14. reprehendens quosdam, qui admittebant ad Eucharistiam peccatores nondum absolutos: Nondum, inquit, penitentia acta, nondum exomologesi, nondum manu eis ab Episcopo, & clero imposta, Eucharistia illis datur, cum scriptum sit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Similia habet in epist. 15. & 16. & in toto lib. de lapsis, ubi & verbis, & exemplis ostendit, quam perniciosum sit ad Eucharistiam accedere cum conscientia peccati lethalis. BASILIVS ex professo de hac re agit lib. 2. de Baptismo, cap. 3. cuius capituli titulus est: *An tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis, & spiritus, edat corpus Domini.* AMBROSIVS lib. 6. in Lucam, cap. 37. exponens cap. 9. Vbiq; inquit, mysterij ordo seruatur, sicut primum pro remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur: postea alimenta mensa cœlestis exuberet. Et lib. 7. cap. 66. in comment. cap. 15. Luc. exponens parabolam de filio prodigo, affirmat non debere vllum ad Eucharistiam accedere, nisi signaculum iustitiæ custodierit, vel receperit. Deinde etiam factum idem probauit, cum Theodosium Imperatorem non admittit post eadem quandam factam Thessalonica, ad Communionem, nisi publica pœnitentia peracta, & peccato planè purgato. Cuius rei meminit ipse in epist. 28. ad Theodosium, ubi hortatur illum ad pœnitentiam; & in oratione de obitu eius, ubi eius pœnitentiam laudat. Scribit etiam totam historiam Theodoretus lib. 5. cap. 17. & Sozomenus lib. 7. cap. 24. & Paulinus in vita B. Ambrosij.

HERONYMVS in commen. cap. 1. ad Titum, ex figura panis propositionis probat summam puritatem requiri in his, qui ad Eucharistiam accedunt. CHRYSOSTOMVS nihil sepius repetit, quam puros, & purgatos esse debere, qui ad Eucharistiam accedunt, idque multis & argumentis, & exemplis probat, homil. 30. in Genesim, homil. 83. in Mattheum, homil. 45. in Ioannem, homil. 24. in priorem ad Corinthios, homil. 3. in epistolâ ad Ephesios, in quo vltimo loco fusillimè vndiq;

Undique desumptis argumentis probat purissimam animam esse debere, quæ ad Sacramentum hoc accedat: *Cum tali*, inquit, *puritate accede semper, sine hac ne præsumas. Inquam. Regem vtiq; non audeas osculari, si quidem os tuum olet graviter, & Regem cælorum impudens oscularis anima tua vitia olente, &c.* AUGUSTINVS tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate.*

Denique vide Leonem serm. 2. de Resurrectione, Cyrillum lib. 4. in Ioannem, cap. 17. Isichium lib. 7. in Leuiticum, cap. 16. Gregorium lib. 2. cap. 1. in lib. 1. Regum, & Bernardum in sermone de cœna Domini.

POSTREMO accedant etiam rationes. PRIMARATIO. Sacramentum Eucharistiæ diuersum est à Sacramento Baptismi, & à Sacramentis ceteris; ergo finem proximum, siue effectum proprium habere debet diuersum à fine, & effectum aliorum Sacramentorum. Sed alia Sacramenta habent pro fine, seu effectum remissionem peccatorum; igitur Eucharistia alium finem, seu effectum proprium habere debet, quàm remissionem peccatorum.

Et quidem apud Lutheranos illos, qui tria Sacramenta admittunt, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem, argumentum nostrum euidenter concludit. Nam Baptismus habet pro fine proximo remissionem originalis peccati, & aliorum, quæ cum illo adiuncta inveniuntur, vnde regeneratio propriè vocatur, & ablutio. Absolutio habet pro fine proximo remissionem peccatorum commissorum post Baptismum: quare Eucharistia, si Sacramentum est, & ab illis duobus diuersum, alium finem debet habere, quàm remissionem peccatorum. Apud Calvinistas autem, & alios Lutheranos, qui non agnoscunt nisi duo Sacramenta, idem argumentum paulò aliter fieri potest. Nam ipsi loco Sacramenti Absolutionis Baptismum substituunt; dicunt enim Baptismum sufficere ad peccata delenda vsque ad finem vitæ: per memoriam enim Baptismi semel accepti, omnia peccata deleri putant. Quod si ita est, quorsum opus fuit Sacramentum Eucharistiæ institui ad peccata delenda?

SECUNDA ratio sumitur ex consuetudine Ecclesiæ antiquissima, Eucharistiam dandi Neophytis immediatè post Baptismum, vt patet tum ex Ambrosio, in libro de iis, qui initiatur mysteriis, & ex catechesibus mystagogicis Cyrilli Hierosoly-

rosolymitani; tum ex ipso usu Ecclesiæ, qui adhuc viget. Sic enim per Baptismum homines ita abluuntur ab omnibus peccatis, ut sancti, & immaculati dici possint, iuxta illud Apostoli in Corinth. 6. *Abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis*, certe Eucharistia immediatè superueniens post Baptismum, non inuenit peccata, quæ tollat: nõ igitur est effectus eius primarius remittere peccata.

■ TERTIA ratio. Semper in Ecclesia consuetudo fuit accendi à Communionem Catechumenos, energumenos, & penitentes, id est, eos, qui pœnitentiam agunt, sed nondum aboluti, & reconciliati sunt. Id patet; tum ex Chrysostomo, hom. 60. & 61. ad populum; tum ex usu Ecclesiæ; tum ex antiquis Conciliis, ut Ancyrano can. 4. 5. 6. & 7. Nicæno I. can. 11. & 12. Elibertino in singulis ferè canonibus, & aliis multis; pleni enim sunt tomii Conciliorum, eiusmodi decreta. At si Eucharistia nihil est aliud nisi pharmacum ægrotorum, & solatium peccatorum (ut Calvinus dicit) & si eius effectus primarius est (ut Lutherus, & Kemnitius volunt) remittere peccata; quare Catechumeni, & penitentes isto pharmaco fraudantur? quare non datur eis dum ægrotant, sed solùm, quando per Baptismum, vel reconciliationem sanati sunt?

Nec respondere possunt, Catechumenos, & penitentes non esse idoneos ad Communionem, quòd careant fide, vel proposito mutandæ vitæ, vel etiam pœnitentia, quæ sola aduersarij requirunt. Nam multi Catechumeni, & multi penitentes ista omnia habent: & non admittuntur ad Communionem, nisi prius per Baptismum Catechumeni, & penitentes per Absolutionem à peccatis soluantur. Effectus igitur Eucharistiæ non est tollere peccata mortalia, & vera preparatio ad Eucharistiam, est, à peccatis planè absolutum & purgatum esse.

■ QUARTA ratio sumitur ex doctrina, & consuetudine aduersariorum. Nam omnes fatentur ante Communionem requiri fidem; & aliqui eorum requirunt etiam pœnitentiam, & aliqui quoque Absolutionem, ut supra ostendimus. At fides etiam sola iustificat, apud Lutheranos; & multò magis pœnitentia cum fide; & maximè omnium, Absolutio cum fide & pœnitentia, quia tunc annunciat remissio peccatorum ex verbo Dei, & fide apprehenditur. Quid igitur faciet Eucharistia? certe peccata inuenit sublata, & purgata.

Ad hoc

Ad hoc argumentum respondere conatur Kemnitius, sed quò magis se expedire nititur, eò se magis impedit, & inuoluit. Tres solutiones adhibet. PRIMÆ est in Examine, cap. 2. pag. 361. vbi dicit, remissionem peccatorum non esse in anima, sicut colorem in subiecto, ita vt hæreat immobiliter, & ideò opus esse perpetuo, & quotidiano exercitio fidei; immò nullum esse momentum, quo non oporteat per fidem apprehendere Christum, & remissionem peccatorum, si eam retinere volumus. Quare licet per fidem & pœnitentiam acquiratur remissio peccatorum, tamen per fidem in vsu Sacramenti acquiri etiam remissionem peccatorum.

Hæc solutio ineptissima est. Nam vel vult Kemnitius remissionem peccatorum, non durare nisi quamdiu actus fidei durat: vel vult aliquãtulum quidem permanere, & hærrere, sed non diu. Si dicat primum, vt reuera indicant eius verba, nihil vaquam dictum fuit absurdus. Nam tunc sequeretur, eos, qui desinunt actu credere, sine vlla sua culpa iterum recidere in omnia sua peccata; & qui dormiunt, semper esse peccatores; & qui moriuntur sine vsu rationis, quod plerisque contingit, non posse vllò modo saluari. Deinde esto ita sit, quid opus est Eucharistia? nõne facilius actu fidei repetito retinebitur remissio peccatorum? Si verò dicat hærrere aliquandiu, sed non longo tempore remissionem peccatorum, tunc argumentum nostrum manet in suo robore. Nam poterit contingere, vt post actum fidei, & acceptam per eum iustificationem, cõtinuò sumatur Eucharistia, permanente adhuc remissione peccatorum accepta; non igitur tunc Eucharistia peccata remittet.

SECUNDA solutio habetur ibidem; dicit enim Kemnitius in tentationibus sæpe angere mentem, ac dubitare, an sibi peccata remittantur: & quia promissio verbi Dei loquitur in genere, non in particulari isti, aut illi, ideò additur Sacramentum Eucharistiæ, quæ in particulari applicat promissionem, & eodem modo fidem iustificantem excitat.

Hæc solutio peior est, quàm superior. Nam IN PRIMIS si quid valeret, solum probaret Eucharistiam remittere peccata his, qui ex sola promissione verbi Dei non potuerunt fidem concipere: aliis autem qui fidem ex promissione verbi Dei concipiunt, nihil prodesse. DEINDE, si Eucharistia non requiritur, nisi ad applicandam in particulari promissionem, planè

planè superuacanea est. Nam applicatio illa fit ante Communionem per Absolutionem, quam Kemnitius dicit laudabiliter, seruari in sua Ecclesia: & præterea potest fieri facilius per memoriam Baptismi. **DENIQUE**, aut fidem habent homines ante Communionem, vel non habent. Si habent, ergo sunt iustificati à peccatis omnibus: si non habent, ergo indignè accedunt, quia sine præparatione necessaria accedunt. Quare quidquid dicatur, Eucharistia aut peccata non inuenit, quæ remittat, aut si inuenit, ea non tollit, sed auget, cum indignè sumatur.

TERTIA solutio habetur in *Examine*, cap. 7. pag. 499. dicit enim Eucharistiam dari in testificationem, & oblationem remissionis peccatorum, vt certiores efficiamur gratiam acceptæ.

Sed hæc solutio est testificatio victoriæ Catholicorum. Nam si Eucharistia solùm obsignat remissionem peccatorum iam acceptam; ergo non illam exhibet, sed præsupponit; ergo non licet cum peccati conscientia ad Sacramentum accedere.

CAPVT XIX.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NUNC argumenta aduersariorum dissoluenda sunt. **AC PRIMVM** Lutherus illo argumento vtitur, quod Christus dixerit: *Non veni vocare iustos, sed peccatores:* & quod dum hic in terris viueret, sic tangendum omnibus exhibuerit, etiam peccatoribus.

RESPONDEO; Christus cum primùm ad se vocat, peccatores vocat: nulli enim sine ipso iusti esse possunt. At quos ad se vocauit, & per fidem, & pœnitentiam, ac Baptismum iustificauit, & regenerauit, ac filios suos, seu potius membra sua fecit, tum demùm illos cibo corporis sui alit. Itaque cum Dominus dicit se peccatores vocare, loquitur de prima vocatione ad fidem, & pœnitentiam; non de inuitatione ad Eucharistiam. Quod autem idem Dominus se tangi passus fuerit à peccatoribus, dum hic viueret, id faciebat, quia versabatur cum hominibus more humano, loquendo, audiendo, tractando, & ea conuersatio utilis peccatoribus esse poterat. At in Eucharistia Dominus non ita existit vt videatur, loqua-

rum, & doceat more humano, sed existit per modum cibi, & cibi vilis solum mentibus bene dispositis: quare peccatoribus nullum commodum adferret. Adde, quod si argumentum hoc aliquid concluderet, efficeret etiam dandam esse Eucharistiam ethnicis, & hæreticis, & pueris; nam Dominus etiam eum talibus versabatur, & ab eis tangi se permittebat.

Aliud argumentum proponit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 41. & 42. Si ab omni peccato purgatum esse oportet, qui accessurus est ad communionem Eucharistiæ, quorquor in terris vnquam fuerunt, aut sunt homines, ab hoc Sacramento arcebuntur. **RESPONDEO;** Non sequitur.

Probat ille hoc modo; Nam si hoc agitur, vt nostram à nobis dignitatem petamus, actum de nobis est. **RESPONDEO;** Non hoc agitur, vt à nobis dignitas nostra petatur, sed à gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: ipse enim reliquit in Ecclesia potestatem reconciliandi peccatores per veram pœnitentiam.

SED contra obiicit Calvinus; Etiam si quis contritione, confessione, & satisfactione peccata sua expiare conetur, tamen nunquam certus erit, se esse sine peccato; ergo si non nisi puri, & purgati accedere possunt, nemo audere debet accedere.

RESPONDEO; Non requirit Deus, vt qui accedit ad Sacramentum, certus sit se non habere peccata, sed solum vt faciat, quod Apostolus iubet 1. Corinth. II. nimirum, vt probeat seipsum, & faciat, quod in se est, vt peccatum purgetur. Illi enim dignè accedunt, qui moraliter faciunt, quod in se est; nõ quidem dignitate æqualitatis, vel etiam meriti, quasi mereatur tantum donum, vt Kemnitius mentitur nos dicere; cum potius fateamur in ipso accessu ad Communionem, nostram indignitatem, dicentes cum pio illo Centurione: *Domine non sum dignus, &c.* sed dignitate illa, quam Deus à nostra imbecillitate exigit, quæ potius est non indignitas, quam dignitas. Illi autem indignè accedunt, non qui habent peccata, sed qui habent affectum vel conscientiam peccati nondum expiati. Quare B. Thomas 3. part. quæst. 79. art. 3. docet eum, qui fortè habet peccatum mortale, sed non habet affectum, neq; conscientiam, quia post diligens examen non ei occurrit, & si occurreret, sine dubio daret operam, vt per Sacramentum expiaretur; & dolorem habet omnium peccatorum suorum, licet non

non

non sit is dolor perfecta cōtritio; eum, inquam, dicit S. Thomas non indignè, nec inutiliter accedere, immò planè vilitè. Quia etsi hoc Sacramentum non sit institutum ad peccata mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & cōsequenter delet etiam peccata mortalia, si que inueniat in eo, qui nō indignè accedit: gratia enim cum peccato simul manere nullo modo potest.

TERTIUM argumentum Kemnitij est in Examine 2. cap. Filius Dei Eucharistiam vocat Testamentum nouum, Lucæ 22. Sed in nouo Testamento includitur pactum de remissione peccatorum, vt patet ex Hieremia, cap. 31. Et confirmatur argumentum, quia in ipsa institutione Sacramenti sita aperta mentio remissionis peccatorum, dum dicitur: *Hoc est sanguis, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

RESPONDEO; Testamentum nouum accipitur variis modis. **PRIMO** pro voluntate testatoris, & hoc modo Eucharistia non dicitur Testamentum. **SECUNDO** pro hereditate, seu bonis à testatore legatis, & hoc etiam modo Eucharistia non est Testamentum. **TERTIO** pro instrumento publico, quod simul sit, & signum voluntatis testatoris, & causa instrumentalis applicandæ hereditatis: & hoc modo fatemur Sacramenta, & maximè Eucharistiam dici posse Testamentum nouum. Et quidem si Eucharistia dicatur Testamentum nouum, quia est signum voluntatis testatoris, nulla est difficultas. Nam Eucharistia, quia est signum, & representatio mortis Christi, est etiam signum voluntatis testatoris, & omnium bonorum nobis promissorum, atque aded etiam remissionis peccatorum. Neque vllus nostrum negat in Eucharistia contineri remissionem peccatorum, quatenus per eam representatur effusio sanguinis Domini, per quam omnia peccata remittuntur. Et hinc soluitur confirmatio argumenti Kemnitiani. Nam illa verba, quæ dicuntur in institutione: *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum,* non significant, bibi sanguinem in remissionem peccatorum, sed effusum fuisse in remissionem peccatorum, & hoc per Eucharistiam representari. Si autem dicatur Eucharistia Testamentum, vt causa instrumentalis applicandæ hereditatis, tum respōdemus esse quidem Eucharistiam etiam hoc modo Testamentum, sed applicari per eam hereditatem alio modo,

modo, quàm per alia Sacramenta, & idèò applicari per Christi merita, & gratiam Dei, quæ est hæreditas, non propriè ad peccata remittenda, sed ad animam nutriendam, & præservandam à peccatis. Id quod patet ex ipsa ratione Sacramentorum. Nam in Baptismo applicantur Christi merita per modum lauacri, ad abluendas maculas; in Sacramento Pœnitentiæ applicantur per modum emplastri, vel pharmaci ad curanda vulnera: in Eucharistia autem applicantur per modum cibi, & potus ad reficiendum, & nutriendum, & præservandum à morbis.

Possèt etiam dici, Eucharistiam applicare hæreditatem etiam quantum ad remissionem peccatorum, sed tùm solùm, eùm ea est necessaria, nimirum, cùm ij qui non indignè accedunt, habent aliqua peccata mortalia, quorum tamen conscientiam non habent.

QUARTUM argumentum eiusdem Kemnitij ibidem; In omnibus Liturgiis habètur preces, quibus oratur Deus, vt faciat Sacramentum nobis esse in remissionem peccatorum.

RESPONDEO; Multis de causis oratur, vt Sacramenti perceptio sit in remissionem peccatorum. PRIMÒ, quia prodest ad delenda peccata mortalia, quorum non habemus conscientiam, vt suprà diximus. SECUNDO, quia prodest ad tollendam pœnam, quæ remanet luenda etiam post culpam dimissam: ynde etiam pro peccatis defunctorum oramus in Missa. TERTIO, quia prodest ad delenda peccata venialia, & quotidiana, quæ charitatem, & vitam animæ non extinguunt.

Sed contra hoc est argumentum QUINTUM eiusdè Kemnitij in Examine tum 2. cap. tum etiam 7. Si Eucharistia delet peccata venialia, cur ndn etiã mortalia delere potest? num est tam exigua virtus sanguinis Domini in hoc Sacramento, vt delere non possit peccata, nisi venialia? Deinde si potest homo accedere cum peccato veniali ad Sacramentum, cur non etiam cum mortali?

RESPONDEO; Non negamus tantam esse virtutem sanctissimæ Eucharistiæ, vt peccata mortalia delere possit: nam cùm gratiã conferat, eo ipso peccata delere potest, quæcunq; inuenerit, quæ cum gratia pugnent, & aliquando etiam id facit. Sed dicimus, ex propria ratione Sacramenti, non ordinari ad peccata mortalia tollenda, sed ad vitam spiritualem conser-

conseruandam; quia cibus est, non lauacrum, vel emplastrum & ex eadem ratione cōuenit ei peccata venialia tollere. Nam peccata venialia debilitant quodammodò spiritum, & languorem quendam animi, ac lassitudinem inducunt: cibus autem id proprium habet, vt vires reficiat, & læticiam, atque alacritatem adferat. Quare beatus Ambrosius lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. dicit, Sacramentum hoc dici panem quotidianum, quia medicina est contra peccata quotidiana. Et eadem ratione intelligimus, cur liceat accedere cum peccatis venialibus, & non cum mortalibus, quia nimirum homines debiles comedere solent, mortui non solent: & peccata mortalia occidunt animam, venialia non occidunt, licet, vt dixi, aliquo modo debilitent. Quare B. A. V. G. S. T. I. N. U. S. tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate, peccata enim sunt quotidiana, vel non sint mortifera.*

DICET aliquis, Si mortuis cibus non prodest, vt ratio eadem docet; non igitur Eucharistia, quæ cibus quidam est, proderit iis, qui sunt in peccato mortali, licet conscientiam eius non habeant. Non enim magis prodest cibus iis, qui mortui esse nesciuntur, si verè mortui sint, quàm iis, qui & sunt, & sciuntur esse mortui.

RESPONDEO; Eucharistia eiusmodi cibus est, vt non solum nutriat viuentes, sed etiam vim habeat mortuos extendendi, vt ex eo patet, quòd gratiam gratum facientem confert, vt sæpe diximus. Nec tamen idè ad eam accedere debent, qui habent conscientiam peccati mortalis, quia tales indignè accedunt, & accedendo peccant, & proinde nõ prodest, sed etiam nocet: indignè autem accedunt, quia contra ordinem à Deo præscriptum accedunt. Deus enim instituit hoc Sacramentum per modum cibi, vt non nisi à viuentibus, & amicis, & filiis sumeretur: & pro remissione

peccatorum mortalium alia remedia instituit.

CAPVT XX.

Proponitur quæstio, & sententia aduersariorum de
Communione sub vna, vel vtraq; specie.

EXPLICATIS iis, quæ ad naturam, & causas Sa-
cramenti huius pertinebant: sequitur nunc, vt de
vsu disputemus. Vsus autem primarius est ipsa cõ-
municatio, seu participatio Eucharistiæ: de qua
vna est controuersia principalis; Vtrum videlicet necessariò
participanda sit Eucharistia sub vtraque specie, an satis sit sub
altera. Est autem hæc quæstio diligenter explicanda, quia hæ-
retici nihil sapius, nec aliquid magis inuidiosum obiiciunt,
cùm apud suos Romanam Ecclesiam accusant, quàm quod
contra expressum Dei mandatum priuauerit populum vsu
calicis.

Erunt partes sex huius controuersia. In **PRIMA** referemus
hæreticorum sententias, & qui de hoc argumento fusè scri-
pserint. In **SECUNDA** tractabimus, vtrum totus Christus sit
in quauis duarum specierum: nam hæc est prima radix, cur ne-
cessaria videri possit vtraq; species. In **TERTIA** tractabimus,
an tota ratio Sacramenti in vna specie reperiatur. In **QUAR-
TA**, an omnis fructus, qui ex vtraq; specie habetur, haberi pos-
sit etiam ex altera tantum. In **QUINTA** tractabimus, vtrum
diuino præcepto aliquo præcipiatur sumptio vtriusq; speciei.
In **SEXTA** tractabimus, vtrum Ecclesia iustis de causis pro-
hibuerit laicis vsu calicis.

Quantum ad **PRIMUM**. Controuersia de Communionem
sub vtraque specie, exorta est Praga in Bohemia circa annum
Domini M. CD. XII. auctoribus duobus Germanis, Petro
Dresdensi, & Iacobello Misnensi. Nam vt scribit Æneas Syl-
uius in historia Bohemorum, cap. 35. Petrus ille Dresdensis
cùm incidisset in illa verba Domini: *Nisi manducaueritis
carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebi-
tis vitam in vobis*, Ioan. 6. miratus est cur contra tam aper-
tum præceptum Domini, laici omnes fraudarentur vsu cali-
cis. Itaque monuit Iacobellum, qui tum Praga concionator
erat, atque illum impulit, vt pro concione populum instruc-
ret, non posse eos saluari, nisi de calice Domini biberent. Pla-
cuit vehementer hic articulus omnibus hæreticis, vt Æneas
testatur,

Kkk testatur,

testatur, quod se inuenisse tandem aliquando viderent ex-
sum locum Euangelij contra vsum, & doctrinam Romane
Ecclesie.

Successerunt deinde hoc nostro seculo heretici Luthera-
ni, qui licet non existiment Ioan. 6. tractari de Sacramento
Eucharistie, & ided nec magnifaciant fundamentum Hufli-
tarum pro Communionem vtriusque speciei; tamen in senten-
tia cum illis ferè conueniunt, & aliunde argumentano pau-
ca coaceruant.

Ac PRIMVM Lutherus varia scripsit de hoc articulo, vt pa-
tet ex Septicipite Ioannis Cochlaei, cap. 23. & ex tabula Gal-
paris Querhameri, vbi notantur 36. contradictiones de hoc
vno articulo; sed tres sunt præcipuæ eius mutationes, ex qui-
bus apparet quomodo semper in peius proficeret. Nam ini-
tio suæ apostasie scripsit declarationem quandam in sermo-
nem de Eucharistia à se habitum; vbi sic loquitur: *Non dixi,*
inquit, neque consului, nec est intentio mea, vt vnus, aut ali-
quot Episcopi propria auctoritate incipiant alicui vtramque
speciem porrigere, nisi ita institueretur, ac præciperetur in ali-
quo generali Concilio. DEINDE paulò post in Assert. artic. 16.
ita mutat illam sententiam: *Consultum mihi videtur nunc,*
vt non modo per Concilium, sed per quamq; diocesim quilibet
Episcopus etiam inuito Papa, Christum sequutus in Euangelio,
vrsus vtramque speciem laicis daret. Sed POSTREMO in
formula Missæ ita scripsit: *Si quod Conciliū statueret, aut per-*
mitteret vtramq; speciem, nos nequaquam vtraq; velle-
mus, sed in respectum Concilij, eiusq; statuti aut vna, aut neu-
tra, & minime vtraq; vti vellemus, maledicturi vniuersis, qui
ex potestate, aut statuto Concilij vtraq; starentur.

Similem progressum facit, quod attinet ad ipsos commu-
nicantes laicos. Nam in sermone citato de Eucharistia aper-
tè dicit, non esse necesse dari vtramque speciem laicis. Postea
tamen in libro de captiuit. Babylon. cap. 1. fusè probat, iure
diuino compelli sacerdotes, vt dent laicis vtramque speciem,
si ipsi eam velint; tamen addit liberum esse laicis vnâ, vel
vtramque, vel etiam neutram sumere. Sed in Assert. artic. 16.
dicit eos, qui non possunt impetrare vtramque speciem, si o-
mittant saltem eam desiderare, impios esse, & Christum ab
eis negari: & in libro de Saxonica visitatione, damnat planè
Communionem sub vna specie.

Ioannes Brentius in Apologia pro Confessione VVirttembergensi in 2. par. secundæ pericopes, prolixè disputat pro vsu necessario vtriusq; speciei; & idem facit Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ: sed fufissimè omnium, quos viderim, Martinus Kemnitiuſ in 2. parte Concilij Tridentini, sess. 21. & Hermannus Hamelmannus in libro de Communione sub vtraque specie: & ex Sacramentariis Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto articulorum Parisiensium, artic. 7.

Ex Catholicis multi copiosè, & doctè scripserunt: & in iis Ruardus Tapper in explicatione articuli 15. Louanienſium, Albertus Pighius in controuersis Ratisponensibus controuersia 7. Ioannes Eckius in homiliis de Sacramentis. Cardinalis Hofius in Dialogo de Communione sub vtraq; specie. Ioannes Roffensis in refutatione artic. 16. Lutheri. Æneas Syluius in epist. 130. Thomas Caietanus in 3. partē S. Thomæ, quæst. 80. Dominicus à Soto in 4. sentent. distinct. 12. quæst. vnica, artic. 12. Censura Colonienſium contra errores Monhemij, articulo 27. cui adiungi debet, qui eam censuram contra Kemnitiuſ eloquentissimè propugnauit. Dieghus Payua in lib. 7. qui est de Cœna Domini. Ioannes à Louanio in libro de Communione sub vtraque specie, vbi præcipuè refellit librum cuiusdam Consultoris, qui sine nomine auctoris librum edidit de hac re, sed postea cognitum est, auctorem illum fuisse Georgium Cassandrum. Iodocus Tiletanus in Apologia pro Concilio Tridentino. Scripserunt etiam nuper Claudius Sanctes in vltima repetitione de Eucharistia: & VVilhelmus Alanus lib. 1. de Eucharistia, cap. 39. & sequentibus, vsque ad finem libri.

CAPVT XXI.

Totum esse Christum sub vtraque specie.

MTigitur ad PRIMAM quæstionem veniamus, Sacramentarij apertè rident concomitantiam corporis Domini cum sanguine in calice, & concomitantiam sanguinis cum corpore in pane, seu panis specie. Vide Calvinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 18. 35. & 47. vbi oppugnat istam concomitantiam: & Petrum Martyrem in libro de Cœna Domini contra Gardinerum in defen-

sione obiecti 36. Neque mirum est, si Sacramentarij concomitantiam non admittant, cum corpus, & sanguinem tantum in signo, non autem re ipsa in Sacramento Eucharistie esse velint: signum enim corporis sine vlla Christi iniuria, vel læsione solum corpus significat, & signum sanguinis solum sanguinem.

Lutherus variè admodum de hac re loquitur. Nam in Assertionem art. 16. fatetur apertè totum Christum accipi sub qualibet specie: in informatione autem ad quendam amicum de Communionem sub vtraque, ridet concomitantiam. In libro ad VValdenses de Eucharistia, dissimulat questionem tanquam minus necessariam; dicit enim quosdam se torquere inanibus questionibus, quomodo anima Christi, & diuinitas sit in Sacramento.

Lutherani autem tripliciter sunt diuisi. Quidam cum Sacramentariis audacter concomitantiam negant, cum tamen verum corpus, & sanguinem in Eucharistia adesse cõtendant. In iis est Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 4. & 18. numerat enim inter errores, quòd totum Christum sub vtraque specie contineri dicamus. Hermannus quoque Hamelmannus in lib. de Communionem sub vtraque specie, dicit concomitantiam esse Diabolicum inuentum. Illyricus in libro contra Sacramentarios, parte 2. argumento 25. & parte tertia, in solutione tertiæ obiectionis, apertè negat totum Christum esse sub qualibet specie.

Alij contrà, cum Catholicis fatentur totum planè Christum sumi sub qualibet specie, vt Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi art. de Eucharistia, & Kemnitius in fine dissertationis de vtraque specie, & idem coguntur dicere omnes, qui defendunt Vbiquitatem. Si enim Christus totus vbiq; est, certè totus in pane, & totus in calice erit.

Alij deniq; prudentiores questionem istam dissimulant, vt sapius Lutherus fecit, & in iis est Philippus Melancthon in Apolog. artic. 10. Confessionis Augustanæ. Nam cum Catholicis petiissent explicari, an totum Christum sub qualibet specie Cõfessio Augustana ponat: Philippus nihil ad hoc expressè, & in forma respondere voluit; sed in fine tantum illius Apologiae dixit, se loqui de corpore viuo.

Ceterum veritas est, eaq; necessariò credenda, totum planè
Christum

Christum in specie panis, & totum in specie vini contineri: ita enim expressè definiunt tria generalia Concilia, Constantiense sess. 13. Florentinum in instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 13. cap. 3. & sess. 21. cap. 3. Ac non esse istam veritatem inuentum Scholasticorum, vt hæretici mentiuntur, probatur PRIMO ex verbo Dei. SECUNDO ex consensu Patrum.

Sed antequam fundamenta solida proferamus, breuiter refellenda est opinio quorundam. Sunt enim qui existimant, ex illis verbis Cœnæ Domini: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, colligi, sub specie panis esse integrum Christum. Dicunt enim voce corporis, eo loco significari corpus viuum, & proinde corpus cum anima, & sanguine. Significari autem corpus viuum probant, quia Dominus loquitur de corpore, quod habebat, cùm illa diceret: tunc autem viuum corpus habebat, non mortuum. Et præterea, quia loquitur de corpore, quod tradendum erat, nimirum ad mortem; ergo de corpore morituro, & proinde tunc viuo loquebatur.

SED hæc sententia repugnat Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 3. vbi Concilium docet, vi verborum non esse in specie panis, nisi corpus; animam autem, & diuinitatem, & sanguinem, per concomitantiam. At si in verbis Domini, vox (corpus) significaret corpus viuum; vi verborum esset ibi corpus cum anima, & sanguine. DEINDE repugnat mysterio Eucharistiæ. Eucharistia enim est repræsentatio mortis Domini; & proinde sub specie panis repræsentatur corpus a sanguine separatum, & sub specie vini sanguis separatus à corpore: ergo quod est sub specie panis, vi Sacramentalium verborum, non est nisi corpus.

NEQUE argumenta illa concludunt. Nam etiamsi Dominus viuus esset, cùm dicebat: *Hoc est corpus meum*, & proinde loqueretur de corpore, quod tunc viuum erat, tamen per vocem (corpus) non significabat nisi corpus, id est, illam partem naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem; illa enim pars corpus Domini erat, & quando viuebat, & quando mortua erat.

Hac ergo opinione dimissa, solida fundamenta ex verbo Dei sunt tria. PRIMVM est apud Ioannem in epist. 1. cap. 4. *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.*

tichristus. Nam etsi loquebatur Ioannes contra hæresim E-
bionis, qui soluebat Iesum, quia negabat esse Deum, & homi-
nem: tamen sententia generalis est, & omnes illos damnat, qui
quoquomodo soluunt hypostaticam vnionem Dei, & hominis,
vel naturalem animæ, & carnis. Quare S. Patres ex hoc testi-
monio varios hæreticos confutare solent, vt patet ex Irenæo
lib. 3. cap. 18. Augustino tract. 6. in epist. Ioannis, & Leone epi-
stol. 10. Qui autem concomitantiam negant, apertissimè sol-
uunt Iesum, cum ponant alicubi corpus sine anima, & san-
guine, & deitate.

ALTERVM fundamentum Ioan. 6. habetur. Nam illud ca-
put ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere, probatum est in
1. libro de Eucharistia. Dominus igitur Ioan. 6. *Qui manducat
me,* inquit, *viuet propter me.* At non manducatur Dominus,
nisi in specie panis; ergo in specie panis, non est solum corpus,
sed totus Christus; neq; enim de solo corpore diceret: *Qui ma-
ducatur me.* Ibidem: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendit.*
Et infra: *Hic est panis, qui de cælo descendit.*

TERTIVM fundamentum pendet ex tribus principiis fi-
dei, quæ euidenter habentur in verbo Dei. PRIMVM est, cor-
pus Domini verè, & realiter esse in Eucharistia, propter illud
testimonium Matth. 26. *Hoc est corpus meum.* De quo princi-
pio conuenimus cum Lutheranis.

SECVDVM est, Christum post resurrectionem viuere,
nec vilo modo amplius moriturum, iuxta illud Roman. 6.
*Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ul-
trà non dominabitur.* Ex hoc secundo principio manifestè
colligitur, in specie panis non esse corpus Christi sine anima,
& sanguine. Nam si exanimum, & exanguè esset, mortuum
esset: at Christus iam non moritur. Neque multum refert,
vtrum possit Deus de potentia absoluta efficere, vt solum cor-
pus Christi sine anima in specie panis existat, & proinde simul
in cælo sit viuus, in terra sit mortuus: nam non disputamus,
quid Deus absolutè posset facere si vellet, sed quid sit factu-
rus, & quid re ipsa faciat. Ille autem non facit, nec est facturus
in æternum, vt Christi corpus alicubi reperiatu mortuum, id
quod scimus, quia reuelauit Spiritus eius per manum Pauli
loco notato.

TERTIVM principium est, Christum esse vnã personam
diuinam in duabus naturis subsistentem, iuxta illud Ioan. 1.
Verbum

Verbum caro factum est. Ex hoc autem principio manifestè colligitur, corpus Christi, vbicunque sit, non habere aliam, quam diuinam substantiam Christi: & quia substantia idem est re cum diuina essentia, nec vlllo modo ab ea separari potest, inde efficitur, vt vbi est corpus Christi, ibi sit etiam diuinitas Christi. Habemus igitur ex principiis fidei, & ex verbo Dei manifestè probari, in specie panis cum corpore Christi esse etiam animam, & sanguinem, & diuinitatem, & similiter in calice.

Accedat nunc Patrum consensus. Sanctus ANDREAS (vt in vita eius scribunt presbyteri Achaiaë, quam authenticam esse in 2. libro probauimus) apertè dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari, & tamen viuum, & integrum permanere. ORIGENES in diuersa loca Euangelij, homilia 6. meminit eius ritus, quo dicimus communicari: *Domine, non sum dignus.* CYPRIANVS lib. 4. epistol. 6. dicit eos, qui corpus Domini sumunt, in ipso Dominum suum amplecti. NICAENA Synodus in canone citato in 2. libro, quem canonem omnes etiam heretici admittunt, dicit in sacra mensa situm esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Neque responderi potest ipsum agnum esse in altari, sed partim in pane, partim in vino. Nam qui ita sentiunt, non ponunt reuera integrum agnum; non enim ponunt animam, sed corpus tantum, & sanguinem: corpus autem, & sanguis sine anima non efficiunt agnum Dei, id est, Christum.

HILARIUS lib. 8. de Trinitate, scribit, & sæpius repetit, per manducationem Eucharistiæ, vt ipse Filius Dei in nobis sit. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica dicit, nos esse Christiferos, quando communicauimus; quia Christum ipsum in nobis habemus. 5. mystagogica dicit sub specie panis summum Regem sumi, & idèd maxima reuerentia sumendum, & cauendum ne in terram cadat. AMBROSIVS libro de initiandis mysteriis, cap. 9. dicit Christum in Sacramento illo esse, quia ibi corpus est Christi: colligit enim rectè totum esse Christum, vbi pars est vna, à qua cetera diuelli nequeunt. BASILIUS in Liturgia alloquitur Christum in Eucharistia latentem: *Qui supra, inquit, cum Patre sedes, & hic inuisibiliter nobiscum es.* HIERONYMVS in epist. ad Hedibiam, quæst. 2. *Ipsè, inquit, cõiua, et conuiuium,*

ipse comedens, & qui comeditur. Et in Apologia pro libris in Iouinianum, reprehendens illos, qui post actum coniugalem non audebant in Ecclesia sumere Eucharistiam, & tamen domi sumebant: *An*, inquit, *alius in publico, alius in domo Christus est?* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Martine: *Ipsam*, inquit, *vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et homil. 24. in priorem ad Corinth. *Non regium puerum*, inquit, *sed ipsum & unigenitum Dei Filium accipis, &c.* & lib. 6. de sacerdotio dicit, in illa hora comunem omnium Dñm manibus tractari. AVGVSTINVS lib. 3. de Trinit. cap. 10. dicit, infantes, cum sacram hostiam vident, nescire quomodo facta sit illa species, tamen rectè credere Dominum in illa specie oculis apparuisse mortalium. & tract. II. in Ioannem de Catechumenis, quia non communicant, dicit eos credere in IESVM, sed IESVM non se credere ipsis. & in Psal. 33. dicit, Christum seipsum portasse manibus suis, quando dicebat: *Hoc est corpus meum.* CYRILLVS Alexandrinus lib. 10. in Ioan. cap. 13. docet, per sacram Eucharistiam Christum in nobis manere, & habitare non solum per affectum, sed etiam re ipsa.

DENIQVE communis est Christianorum sensus, vt in Eucharistia sub specie panis se accipere credant non aliquod cadauer, sed ipsum viuum atque integrum Christum. Apud hereticos autem, qui concomitantiam negant, non solum sumitur cadauer ipsorum opinione, sed etiam ipsi eorum ministri quoties Cœnam faciunt, toties Christum re ipsa occidunt, vel certè occidere se credunt: quæ sanè absurdissima sunt.

ACCEDIT etiam ratio Scholasticorum. Nam quandocumq; aliqua sunt, & manent inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non potest vnum alicubi esse, vbi non sit etiam alterum, manente illa coniunctione. Sed corpus Domini, anima, sanguis, & diuinitas inter se cõiuncta sunt, nec potest iam solui illa coniunctio; ergo vbi est corpus, ibi sunt reliqua, & similiter vbi est sanguis, ibi sunt reliqua.

DICES; Ista ratio non videtur solida: nam inde probatur, vbicumque est diuinitas, ibi etiam esse Christi corpus, & sanguinem; quæ est hæresis Vbiquistarum. RESPONDEO; Regula illa debet intelligi sano modo. Quæ enim adæquatè vniuntur, ita vt vnum non pateat latius, quàm alterum, in his regula est simpliciter vera. Si verò vnum latius pateat, tunc
vbicum-

vbicunque est minus, ibi est etiam maius, non è contrario. Ut causa exempli, quia gemma & annulus, sol & cœlum, anima & oculus non adæquatè vnituntur; inde est, quod vbicunq; est gemma, ibi est annulus; & vbi est sol, ibi est cœlum solis; vbi est oculus, ibi est anima, non contra. Quoniam igitur diuinitas longè superat humanitatem, vbicunque est humanitas Christi, ibi est cum ea etiam diuinitas; non autem vbicunque est diuinitas, ibi est humanitas.

ACCEDANT miracula à Deo ostensa: nam vt credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, non semel ex fractione panis, copiosus sanguis manauit. Exempla exstant in commentario Surij anni M. D. X. & M. D. LVI. Item apud Vincentium in speculo historiali lib. 30. cap. 24. & apud Alexandrum Alensem 4. parte quæst. 53. memb. 1. & in noua editione quæst. 11. m. 2. art. 4. §. 3.

ADDE, quòd argumenta hæreticorum leuissima sunt. Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 18. *Quod obtendunt, inquit, per concomitantiam in corpore esse sanguinem, & in sanguine vicissim corpus, nimis sanè friuolum est, cum symbola, quibus includuntur, ita distincta sint.*

RESPONDEO; Nimis sanè friuola consequentia est, Symbola sunt distincta; ergo & res ipsæ sunt disinctæ atque ab inuicem separatæ. Solum enim sequitur diuersa esse, quæ symbolis illis significantur; duobus enim signis duo significata respondent: non tamen sequitur res illas significatas à se inuicem distare, & vnam esse sine alia.

Idem Calvinus §. 35. *Primum, inquit, si sua illa, quam obtendunt, concomitantia ipsis negetur, quid facient? quis sanus, & sobrius Christi corpus Christum esse sibi persuadeat?*

RESPONDEO; Si negetur concomitantia, negandæ erunt Scripturæ, & principia fidei certissima, & Patrum omnium consensus. Neque sumus tam stulti, vt dicamus per concomitantiam fieri, vt corpus Christi sit Christus, sed vt corpus Christi nusquam sit absque anima, & sanguine suo; & idè vbi corpus Christi est, ibi totum Christum esse.

Idem denique §. 47. *Dominus panem ostendens corpus suum, effudit, calicem dum ostendit, sanguinem vocat. humana rationis audacia contra reclamat, panem esse sanguinem, vinum esse corpus; ac si Dominus nulla causa corpus suum à sanguine, & verbis, & signis distinxisset: & inquam fando auditum esset,*

esset, corpus Christi aut sanguinem, Deum & hominem applicari. Sanè si designare se rotum & solisset, dicere poterat; Ego sum, non autem; Hoc est corpus meum.

RESPONDEO; Nemo nostrum dicit, panem esse sanguinem, & vinum esse corpus, sed sub specie panis esse corpus cum suo sanguine, & sub specie vini esse sanguinem in suo corpore. PORRO Dominus non sine causa distinxit verbis, & signis corpus, & sanguinem, quia ita oportebat passionem, & mortem eius representari. Sed non ideo corpus, & sanguis reipsa ab inuicem diuisa sunt, quia verbis, & signis distincta sunt; alioqui non posset pingi in vna tabella caput alicuius, & in alia pedes, nisi reipsa caput à pedibus diuelleretur. Esti autem fando non est auditum, corpus Domini esse Deum, & hominem; quod neque nos dicimus; tamen qui sub specie illa panis latet esse Deum, & hominem, omnes Patres dicunt, quos supra citauimus. DENIQUE non dixit Dominus, Ego sum; sed, *Hoc est corpus*, quia id solum exprimere voluit, quod eo signo representatur. Nam alioqui Ioannis 6. satis aperte dixit: *Qui manducat me, & uiuet propter me.*

Hermannus Hamelmannus, præter Caluini argumenta, quæ ipse etiam repetit, argumentatur ex illis rithmis sancti Thomæ: *Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinum in sanguinem.* Nullum autem datur dogma, quod in panem transit corpus, & sanguis. Et rursus profert illud: *Caro cibus, sanguis potus, manet tamen Christus totus sub utraque specie.* Si enim sub utraque totus; non ergo sub altera tantum.

RESPONDEO; Hæc sunt testimonia verbi Dei, quæ se habere iactant contra dogmata Catholica Ecclesie; nisi enim sanctus Thomas rithmum illum scripsisset, non haberet Hermannus vllum argumentum, quo reprobaret inuentum diabolicum (vt ipse vocat) concomitantia. Sed nimis stupens est, si existimat rithmum sancti Thomæ pugnare cum doctrina eiusdem, & omnium Catholicorum. Dico igitur, nullum esse dogma, quod corpus, & sanguis in panem transeant; neque etiam rithmus habet; In panem transit corpus, sed: *in corpus transit panis.* Verè enim (vt sanctus Thomas dicit) panis in carnem, & vinum in sanguinem transit; non panis in carnem, & sanguinem, neque vinum in sanguinem, & carnem; tamen quod non est sub specie panis ex vi conuersionis, est ex vi con-

vi concomitantia naturalis; & quod non est sub specie vini ex vi conuersionis, est ex vi similiter concomitantia.

Quod autem nugatur Hermannus, totum Christum esse sub vtraque specie, non autem sub altera tantum; ex mera vel imperitia, vel impudentia nascitur. Dum enim sanctus Thomas dicit, totum Christum esse sub vtraque, intelligit sub vtraque disiunctim, & seorsum: nam alioqui non poneret particulam aduersatiuam (tamen) sed coniunctiuam (&). Et præterea caro, & sanguis non faciunt Christum totum, nisi addantur anima, & diuinitas: non ergo significat S. Thomas (vt Hermannus somniat) totum Christum esse in Eucharistia, quia in pane est caro, & sanguis in vino.

Habemus ergo principale fundamentum eorū, qui Communionem vtriusque speciei necessariam esse iudicant, prorsus inutile, & planè putridum esse. Vnde Concilium Constantiense sess. 13. & Basileense sess. 30. cum definiunt alteram speciem satis esse, hoc argumento vtuntur, quia totus Christus in altera, sicut in vtraque sumitur. Nunc ad alterum fundamentum de ratione Sacramenti accedamus.

CAPVT XXII.

Totam Sacramenti rationem in vna specie inueniri.

VAERIT V R igitur SECUNDO, num in vna specie tota Sacramenti ratio inueniatur. Hinc enim valde in Catholicos hæretici inuehuntur, quod Sacramentum Domini mutilent, & sic mutilatum, & imperfectum laicis porrigant. Nam vel panis, & calix sunt duo Sacramenta, vel vnum. Si duo; ergo populum integro Sacramento fraudant, qui calicem ei negant. Si vnum; ergo dimidiatum Sacramentū laicis datur. Et confirmatur argumentum. Nam Eucharistia est conuiuium spirituale: ad conuiuium autem non sufficit cibus, sed requiritur etiam potus; quare populum parūm ciuilitè tractant, qui ad sacras epulas eum inuitant, & solum cibum sine potu illi tribuunt.

Vt quæstio ista facile, & perspicuè explicetur, reuocandum est ad memoriam, Eucharistiam tribus modis considerari posse. PRIMO, vt sacrificium. SECUNDO, vt pignus diuini amoris. TERTIO, vt Sacramentum. De singulis breuiter expli-

expli-

explicabimus, vtrum in vna tantum specie saluari possint, tametsi præcipua nostra quæstio de Sacramento sit.

Sit igitur PRIMA propositio: *Eucharistia, sicut est pignus amoris, potest optime in quavis specie conservari.* Nam Eucharistia est pignus, quatenus significat, & exhibet Christum præsentem: id autem quælibet species facit. Vnde etiam Ecclesia Catholica vnam tantum speciem exhibet spectandam, extra sacrificium, & in processione circumfert.

SECUNDA propositio: *In vna specie non habetur perfectio, & integrè sacrificij ratio, sed & utraque necessaria est.* Nam Eucharistia, vt sacrificium, significat CHRISTI passionem: est enim quædam imitatio sacrificij in cruce peracti. Sola autem species panis non repræsentat exactè CHRISTVM, vt mortuum, nisi ab altera parte conspiciatur sanguis, vt effusus: Et similiter sola species vini non repræsentat sufficienter CHRISTVM, vt immolatum; non enim solus sanguis est victima. PRÆTEREA in sacrificio Missæ debet esse recepta, quod fuit in typo in sacrificio Melchisedech, cum sit CHRISTVS Sacerdos secundum ordinem Melchisedech; Psalm. 109. Melchisedech autem obtulit panem & vinum, Genes. 14. De VITÆ sacrificium propriè ordinatur ad remissionem peccatorum; vnde dicitur propitiatorium: sine sanguinis autem effusione, non fit remissio, Hebr. 9. Necesse igitur fuit, vt perspicuè repræsentaretur sanguinis effusio.

IDEM colligitur ex Ecclesiæ consuetudine, quæ nunquam passa in vlllo casu est sacrificium offerri sine vtraque specie, si vtraque species haberi possit. Nam in Concilio Toletano VII. can. 2. statuitur, vt si Sacerdos post inchoatum sacrificium, id est, post consecratam vnam speciem (vt communiter exponitur illud decretum) ad eum ægrotare incipiat, vt prosequi nequeat, alius Sacerdos succedat, & perficiat sacrificium. Et S. Thomas 3. parte quæst. 83. art. 6. addit, si Sacerdos post consecratam vnam speciem, recorderetur se non esse ieiunum, aut esse in peccato mortali, aut excommunicatum, aut alio vinculo impeditum, doleat corde cum proposito faciendi postea, quod debet, & nullo modo imperfectum sacrificium relinquat. Itaque duarum specierum necessitas, quod non aduertunt aduersarij, potissimum ad sacrificium pertinet.

TERTIA propositio: *In quavis specie inuenitur tota essentia, ac ratio Sacramenti: ita sicut hostia consecrata, sicut consecratur*

natur in templis, & Et à laicis sumitur, sine specie vini, absolute, vere, & proprie dici debeat Sacramentum Eucharistia, non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum. Quæ sententia habetur expressè in Concilio Tridentino sess. 21. cap. 3. vbi definitur, sub vna specie non solum totum Christum sumi, sed etiam verum Sacramentum.

Probatu iam hæc sententia. Nam in quolibet Sacramento requiritur sanctificatio, & causalitas: est enim Sacramentum signum, & causa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in quolibet specie, id est, tam in specie panis, quam in specie vini ferorim sumptis. Siquidem significatio Eucharistiæ, vt Sacramentum, duplex est, iuxta duplicem eius effectum. PRIOR est significatio internæ refectionis. POSTERIOR est significatio vnionis fidelium inter se, & cum Christo. De priore dicitur Ioan. 6. Caro mea vere est cibus, &c. De posteriore i. Cor. 10. Vnus panis, & Vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.

Vtraque autem significatio in qualibet specie reperitur. Nam in specie panis significatur sufficienter reffectio animæ, etiam si non adderetur species vini; & similiter in specie vini, etiam si non adderetur species panis. Nam etiam si species panis non significet refectionem spiritualem, nisi per modum cibi, & species vini non significet eandem refectionem, nisi per modum potus: tamen vt aliquid dici possit absolute, & vere Sacramentum, satis est, si significet refectionem aliquam spiritualem, & eandem reuera efficiat. Quocirca duo illa signa, species videlicet panis, & species vini, non tam essentialia, quam integrales partes huius Sacramenti esse videntur: ex quo sequitur, vt Eucharistia sub vna specie sit verum, & integrum Sacramentum essentialiter, licet etiam pars Sacramenti dici possit, si partes materiales symboli externi considerentur. Dixi autem, (ex parte symboli externi) nam ex parte rei significatæ, id est, ex parte refectionis spiritualis, nihil deest vlli speciei: siquidem in spiritali refectione non distinguuntur cibus, & potus, sed vna & eadem res & nutrit, quod est cibi officium, & refrigerat, siue irrigat, & inebriat mentem, quod est officium potus. Itaque in diuinis literis iustitia, & sapientia, & similia dicuntur esuriri, & sitiri, & cibus & potus. Matt. 5. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Vides eandem iustitiam, & cibum esse, & potum. Et Eccles.

Eccles.

Eccles. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.* Et Cyprianus sermone de Cœna Domini dicens verbis dicit, ad eandem rationem pertinere cibum, & potum spiritualement: & similia docet Augustinus in illud Psalmi 109. *Panis cor hominis confirmet.* Quare Ioan. 6. licet dicat Dominus: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus,* tamen ibidem ait: *Qui manducat hunc panem, & inquit in eternum; & qui manducat me, & inquit propter me.*

Iam quod attinet ad aliam significationem; manifestum est in specie panis etiam sola, optimè significari vniionem fidelium cum Christo, & inter se. Nam panis, quatenus constat ex multis granis in vnum reductis, significat vniionem fidelium; quatenus constat ex farina & aqua, significat vniionem Christi cum Ecclesia, vt Cyprianus testatur lib. 2. epist. ad Cæcilium. Quocirca B. Paulus, cum dixisset: *Vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus,* non putauit esse addendum, Et de vno calice bibimus; quia nimirum intelligebatur sola panis specie sufficienter significari hanc vniionem. Idem dici potest de specie vini. Vinum enim, quòd ex multis vitis confluat, vniionem fidelium inter se designat; quòd autem in sacro calice aqua vino admisceatur, eodem Cypriano teste, vniionem Christi cum Ecclesia representat. Quòd ergo ad hanc significationem attinet, nihil desiderari potest in qualibet specie ad verum, & integrum Sacramentum.

Iam verò quantum ad causalitatem, seu efficientiam, eadem reperitur in qualibet specie Sacramenti huius: nam tota efficientia nascitur ex ipso Christo, qui sub illis speciebus continetur, vt supra diximus, cum de natura Sacramenti Eucharistiæ disputarem. Christus autem idem, & totus est tam sub specie panis, quàm sub specie vini, vt capite superiore demonstratum est: quare eadem efficientia est in specie panis, quæ in specie vini; & eadem in singulis, quæ in vtriusque simul sumptis.

Huc accedit, quòd quælibet species habet propriam materiam, propriam formam, & quod est amplius, propria quadam actione, & consecratione conficitur, nec villo modo, vt Sacramentum sit, vna species pendet ab alia. Nam Dominus prius sub specie panis Sacramentum confecit, & manducandum dedit, ac deinde manducatione absoluta, sub specie vini
Sacr.

Sacramentum confecit, & bibendum tradidit. Et Ecclesia Catholica, non sine causa post speciem panis consecratam, Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam sub specie vini consecrare aggrediatur.

Accedit etiam communis fidelium consensus: nemo enim hostiam consecratam videns, dicit esse partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, sed Sacramentum simpliciter omnes appellant.

Accedunt denique typi, & figura Testamenti veteris. Quæ enim figura erant Eucharistiæ, vt Sacramentum est, in sola specie manducabili consistebant, vel in sola specie potus; vt patet de pane propositionis, de Agno Paschali, & de Manna, quæ sine potu data sunt: & in aqua de petra scaturiente, quæ sine cibo aliquo mystico data est. Nā etiam si Apostolus coniungat, 1. Cor. 10. cibum spiritualem, id est, Manna, & potum spiritualem, id est, aquam de petra: tamen illæ duæ figuræ sunt distinctæ, & diuersis temporibus datæ. Manna enim datum est in deserto Syn. Exod. 16. & postea aqua in Raphidim, Exod. 17. Quare Dominus Ioan. 6. vbi comparat Manna cum Sacramento Eucharistiæ, nullam mentionem facit aquæ; & ibidem Dominus in signum eiusdem rei multiplicauit panes insigni miraculo, vinum, vel aquam non multiplicauit.

QUARTA propositio: *Duæ species Sacramenti cum simul sumuntur, non sunt duo Sacramenta, sed vnum.* NOTA duas species Sacramenti duobus modis posse sumi. PRIMO, simul vt iam sumuntur à Sacerdotibus, in Missa. SECUNDO, non simul, sed temporibus diuersis, vt si quis hodie solam speciem panis sumeret; alio die solam speciem vini. Et si quidem sumantur secundo modo, id est, temporibus diuersis; tum sine dubio sunt duo Sacramenta numero distincta. Nam quælibet per se est integrum Sacramentum, vt superiore propositione ostendimus, & sunt ibi duæ diuersæ refectiones, non fecus, ac si quis sub specie panis duobus diuersis temporibus communicaret. At si sumantur simul, vt Sacerdotes faciunt, tunc non sunt duo Sacramenta, sed vnum, quia ad vnam refectionem ordinantur, & vnam rem significant, & vnum effectum producant. Simile quid cernimus in conuiujs corporalibus; si quis enim tria, vel quatuor, vel plura fercula eodē tempore ponat in mensa, illa omnia vnum conuiuium facient: si verò duo tantum ponantur hodie, & cras reliqua, iam erūt duo conui-

coniuia. Similiter in Baptismo, si quis eodem tempore mergatur, vnus erit Baptismus: si autem diuersis temporibus, tria essent Baptismata. Et in Sacramento altaris, si quis vno tempore sumat duas, vel plures particulas, vnum Sacramentum accipit; si autem diuersis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licet enim quælibet particula integrum Sacramentum contineat, tamen cum adiungitur alteri, non multiplicentur Sacramenta, sed solum augetur, quod est materialis symbolo.

Ex his ad argumentum aduersariorum initio factum respondemus, populo dari integrum Sacramentum, non mutilum, vel dimidiatum; siquidem in qualibet specie secum inuenitur veri, atque integri Sacramenti ratio.

DICIS, si est integrum quod accipit laicus; ergo sunt duo integra Sacramenta, quæ accipiuntur à Sacerdote. **R**ESPONDEO, negatur consequentia. Nam duæ species simul sumptæ non faciunt duo Sacramenta; sicut nec duæ particule consecratae simul iunctæ, vel duo calices sanguinis in eodem altari existentes; nec tres mersiones sunt tria Baptismata.

Ad confirmationem respondeo, populo datur cibus spiritualis, qui est integra, & totalis relectio, & virtualiter continet cibum, & potum, vt supra ostendimus. Neq; obstat, quod à Sacerdotibus in ipso sacrificio distinctè sumatur Eucharistia per modum cibi, & per modum potus: id enim fit potissimum ob sacrificij, non ob Sacramenti integritatem. Neque inde aliquid populus perdit; nam id ipsum, quod sumit Sacerdos sub duplici symbolo, sumit populus sub vno: quem admodum si vni alicui darentur in vna scheda 100. aurei à mercatore accipiendi, alteri darentur totidem aurei, sed in schedulis duabus.

CAPVT XXIII.

*Non maiorem utilitatem sumi ex Communioni
sub vtraque specie, quàm sub vna.*

RESPONDEO, quæstio TERTIA de fructu, qui ex Communioni percipitur. Nam postquam totum Christum, & integrum Sacramentum in vna specie sumi demonstrauimus; id vnum superest, vt videamus vtrum aliquis fructus iis deperat, qui sub altera tantum specie Eucharistiæ sumunt. Et quoniam de fructu Sacramenti-

mentorū longè aliter disputant hæretici nostri temporis, atque Catholici faciant, iuxta vtrorumque sententiam de Eucharistiæ fructu differemus.

Ac vtrà sententia hæreticorū incipiamus, statuo hanc propositionem PRIMAM: *Eius fructus, quem Lutherani omnes in Sacramento querunt, non minus percipiunt, qui sub vna specie communicant, quàm qui sub duabus.* Probat. Nam fructus quem Lutherani in Sacramento querunt, est excitatio fidei, vel confirmatio: dicunt enim Sacramenta non aliter prodesse, quàm significatione sua, tanquam visibili verbo representando promissiones Dei. Quam eorum sententiam copiosè declarauimus, & confutauimus in lib. 2. de Sacramentis in genere, in disputatione de effectu Sacramentorum. Iste autem fructus melius obtinetur videndo Eucharistiã in mensa, quàm eam manducando. Nam dum manducatur, continuo perit significatio, at dum cernitur, & attentè cogitatur, semper representat, & significat promissiones Dei, etiamsi per integrum annum quis eam cernere vellet. Præterea significatio melius apprehenditur per oculos, quàm per gustandi sensum, cum sit ille longè spiritualior, & aptior ad intelligentiã adiuuandam. Nihil ergo fructus perit communicantibus sub vna, quia licet vnã tantum ore sumant, tamen oculis vtramque sumunt non minus, quàm Sacerdotes, & possunt, si volunt, ex illo aspectu significationem percipere.

Secundam SECVNDA propositio de fructu Sacramenti secundum Catholicos: *Ex qualibet specie percipitur tantum eius fructus quem Catholici in Sacramento querunt, quantum necessarium est ad salutem.* Habetur hæc propositio in Concilio Tridentino, sess. 21. can. 3. vbi Concilium directè damnat hæreticorum sententiam de necessitate vtriusque speciei. Nam fructus quem Catholici in Sacramento querunt, est gratia Dei animæ infusa, per quam conseruatur vita animæ, vt per ciborum nutritionem conseruantur corpora: sed quælibet species confert gratiam, vt supra demonstrauimus, cum sit verum Sacramentum, & quilibet gradus gratiæ sufficit ad implenda mandata, immò ad pellenda etiam omnia peccata. Et confirmatur ex Ioan. 6. vbi Dominus pollicetur vitam sumenti vnã speciem: *Qui manducat hunc panem, Siuet in æternum.*

TERTIA propositio: *Licet plus gratiæ, & fructus ex vtraque specie, quàm ex vna tantum caperetur, nõ propterea opus esset,*

Se expediret ut omnes & utramque speciem sumerent. Probatum. Nam ex duobus malis temper est eligendum minus malum: est autem minus malum, ut homines aliqui careant aliquo bono non necessario, quam ut Sacramentum Dei evidenti periculo irreuerentiæ exponatur. Exponeretur autem evidenti periculo, si communiter populo daretur Eucharistia sub specie vini; moraliter enim fieri non posset, quin sapius effunderetur sanguis Domini. Et confirmatur hæc ratio ab exemplis similibus. Certè Sacerdotium gratiam confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Paruulis Eucharistia gratiam conferret, & tamen quia ea non indigent necessario, nec sine irreuerentia eis dari posset, non eis datur, neque a Catholicis, neque ab hæreticis.

PRAETEREA plus gratiæ recipi potest ex frequenti Communionem sub vna specie, quam ex rara sub vtraque: non igitur est necessaria Communio sub vtraque, cum facili negotio compesari possit damnum, si quod sit. Nam si communicant iam singulis mensibus sub vtraque; communicent decimo quinto, aut octavo quoque die sub vna, & sine dubio multo amplius lucrabuntur.

DENIQUE, posita veritate secundæ Conclusionis, quæ certissima est, magis lucratur qui (ut Ecclesiæ obediat) communicat sub vna, quam qui sub duabus sine illo ingenti obedientiæ fructu.

Sit **VLTIMA** propositio: *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex vna.* Hæc propositio non est aded certa, ut superior: de hac enim variè sentiunt Theologi, neque Concilium eam aperte definire videtur. Est tamen nostra sententia, atque assertio communis, & probabilissima, aded ut simpliciter asseri, & ex pulpito in concione ad populum proponi possit. Nam **INPRIMIS** Concilium Tridentinum licet non apertissime hoc definiat, tamen satis indicat, sess. 21. can. 3. cum dicit, sub vna specie sumi integrum Christum omnium gratiarum fontem: significat enim his verbis sub vna specie sumi omnem gratiam, quæ ex Eucharistia sumi potest. In Concilio etiam Basileensi ea conditione concessus fuit calix Bohemis, ut Ruardus testatur, ut crederent non plus fructus sumi ex duabus speciebus, quam ex vna.

PRAETEREA, est hæc sententia communis Theologorum,

rum, tum veterum, vt S. Thomæ, opusc. 58. cap. 29. in fine. & 3. par. quæst. 80. art. vlt. S. Bonauenturæ, & Richardi in 4. dist. 11. tum etiam recentiorum, vt Gabrielis lection. 84. in canonem Missæ, Ioannis Roffensis, Caietani, Dominici à Soto, Ruardi, Ioannis à Louanio, & aliorum.

Vnus est ex veteribus, qui contrarium sensit, Alexander A-
lenfis in 4. parte summæ, quæst. 53. membro 1. Ex recentiori-
bus autem Gaspar Cassalius in secundo libro de Cœna, & Ca-
lice, cap. 25. rem in dubium reuocat. Et quamuis Ruardus vi-
deatur interdum in contrariam sententiam propendere, id
facit, vt aliquo modo conciliet Alexandrum cum sententia
communi: alioqui enim plurimis in locis apertissimè do-
cet, nihil omninò plus utilitatis recipi ex duabus speciebus,
quam ex vna, quæ loca diligenter notauit Ioannes à Loua-
nio.

Probat igitur propositio nostra. Si sumptio vtriusq; spe-
ciei plus gratiæ, aut fructus spiritualis conferret, quàm sum-
ptio vnus, id necessariò oriretur, vel ex symbolo continente,
vel ex re contenta. Ex symbolo id nasci non potest, quia sym-
bolum non operatur, nisi per virtutem sibi impressam; in Eu-
charistia autem loco virtutis impressæ est ipse Christus, siue
corpus eius, & sanguis: non igitur ex symbolo oritur maior
gratia.

DICES; Licet symbolum operetur per virtutem impres-
sam, tamen id operatur, quod significat; ergo quando symbo-
lum cumulatius, & plenius significat, effectum etiam plenio-
rem, & maiorem operatur. At duæ species cumulatius, & ple-
nius significant, quàm vna.

RESPONDEO; Symbolum efficit quod significat, sed id
non efficit per significationem, sed per vim operatiuam: signifi-
catio enim non operatur nisi in mente, excitando affectum
aliquem dum apprehenditur. Id ergo symbolum, quod signi-
ficat cumulatius, & plenius, si significet plenius, id est, aliquid
plenius, & melius; tunc sine dubio operatur etiam effectum
plenio-rem, quia virtus operatiua proportionatur significa-
tioni. Si autem significet plenius, id est, distinctius, & clarius,
rem eandem non efficit meliorem, vel maiorem effectum:
alioqui moneta melius impressa plus valeret, quàm alia; &
literæ, quibus diplomata continentur, quo accuratius scri-
ptæ essent, eo maioris essent auctoritatis. Et vt exemplis

propriis utamur, Baptismus trina mersione collatus magis iustificaret: & hostia sacra cum imagine crucifixi impellata in exteriori superficie magis reficeret. Talis autem significatio est duarum specierum, quia nimirum exactius, & clarius significat Christum esse alimentum animorum, non tamen aliquid significat, quod ab altera specie, licet paulo oblectius, non significetur.

Omisso igitur symbolo ad rem contentam veniamus. Si ea re contenta maior illa gratia oritur, id fit, vel quia res contenta in utraque specie sunt reuera duæ, & diuersæ, & quælibet operatur aliquid in anima suscipientis; & hoc dici non potest, cum vnus & idem Christus in utraque specie fit: vel quia vna res quidem, & eadem in utraque specie continetur, sed ea bis sumitur, cum sumitur utraque species, semel autem tantum sumitur, cum vna species sumitur. At neque hoc dici potest. Nam non augetur gratia vel fructus, quando bis sumitur eodem tempore, quia sumitur per modum vnus refectiois; alioqui, qui duas tresue particulas sumeret, vnam post alteram, in eadem participatione mysterij maiorem gratiam acciperet, quam qui vnam tantum: nam in singulis particulis Christus est. Et pari ratione cum Sacerdos non vno haustu, sed duobus, aut tribus sumit sanguinem Domini, plus gratiæ acciperet, quam qui vno haustu totum ebibit; quæ sanè absurdissima sunt omnium consensu.

Sed argumenta quædam, quæ contra obiiciuntur, dissoluenda sunt. PRIMO, Calvinus obiicit lib. 4. Institut. cap. 17. §. 47. fraudari populum magna fidei confirmatione: nam multò clarius nobis significant duæ species, quam vna, Christum esse cibum, & potum animarum nostrarum.

RESPONDEO, iam supra docui fructum ex utraque specie populo capi posse, etiam si utraque species non manducetur: nam videndo symbola melius percipit homo eorum significationem, quam comedendo. Præterea sententia ista Caluini, & Lutheranorum, quod Sacramentorum fructus consistat in confirmanda fide, absurdissima est, & proinde argumentum, quo probare volunt vtriusque speciei necessitatem, falso nititur fundamento. Nam si fructus Sacramentorum in eo consisteret, ut apprehensa significatione moueretur animus, homines rudes nihil ferè utilitatis ex Sacramentis perciperent; infantes autem ex Baptismo nihil omnino lucrarentur.

rentur, & deniq; quo quis esset ingeniosior, eò maiorem fructum perciperet; atq; ita Sacramentorum effectus magis penderet ex natura, quam ex gratia. Sed de hac re satis multa diximus in lib. de Sacramentis in genere.

SECUNDO, obiicit Georgius Cassander apud Ioannem à Louanio (nam librum ipsum Georgij non vidi) sancti Patres tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, qui ex calice sumitur. Sic enim AMBROSIVS loquitur lib. 5. de Sacramentis, cap. 3. *Quotiescunq; bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris spiritu.* Et CYPRIANVS lib. 1. epist. 2. *Quomodo docemus, aut pronocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?*

RESPONDEO, sancti Patres non tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, vt distinguitur contra corpus eiusdem Domini, sed simpliciter tribuunt effectum quèdam sanguini Domini, quia verè illi conuenit, sed non negant eundem conuenire etiam corpori Domini, quemadmodum sæpe multa tribuuntur DEO Patri, vel Filio, & tamen non negantur ea de Spiritu sancto, licet non exprimat tunc Spiritus sanctus. Hoc autem esse verum patet, quia iidem auctores in aliis locis eisdem effectus tribuunt corpori Domini. AMBROSIVS enim qui lib. 5. cap. 3. tribuit sanguini remissionem peccatorum, idem lib. 4. cap. 5. sic ait: *Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.* Et CYPRIANVS in illa ipsa epistola, vbi dicit, Martyres futuros confirmari, atque armari debere potu sanguinis Domini; ibidem dicit muniri debere protectione corporis Domini. Ipse quoque Apostolus cùm de fructu passionis Domini loquitur, nunc tribuit omnia corpori, nunc sanguini, vt patet Coloss. 1. *Pacificans, inquit, per sanguinem crucis eius.* Et infra: *Reconciliavit in corpore carnis eius per mortem.* Adde quod Patres non tribuunt illum effectum speciebus vini, sed ipsi Dominico sanguini: sanguinem autem accipiunt, qui sub vna specie communicant, licet vini speciem non accipiant.

TERTIO, obiicit idem argumenta quædam Ruardi, qui ea proposuit, non vt probaret sententiam aduersariorum, sed vt rei difficultatem ostenderet. Sit igitur hoc argumentum

TERTIVM. Alius est effectus cibi, alius potus; cibus enim famem sedat, potus sitim extinguit. Sed Eucharistia sub specie

panis est cibus, sub specie vini est potus: igitur Eucharistia sub utraque specie plures effectus producit quam sub vna.

RESPONDEO, alius est effectus cibi, qui solum est cibus, & alius potus, qui solum est potus. At non alius effectus est cibi, & potus, quando uterque continet vtrumque, qualis est in rebus corporalibus lac, quo infantes nutriuntur: est enim ille potus cibalis, qui & sitim, & famem sedat: & panis vino, vel aqua maceratus, qui est cibus quidem, sed potum continet. Talis igitur est cibus, & potus animarum, ut supra demonstrauimus: vna enim, & eadem res, siue detur sub specie panis, siue sub specie vini, siue vtriusque, & famem, & sitim anime sedat. Nec vlla differentia cerni potest, nisi in symbolis externis, quibus per quandam similitudinem effectus, & proprietates alimenti spiritualis explicantur.

QUARTVM argumentum. Eucharistia sub specie panis Sacramentum est, ergo gratiam confert. Vel igitur superaddita sumptio calicis gratiam auget, vel non auget. Si primum, ergo maior fructus capitur ex duplici specie, quam ex vna. Si secundum, ergo verum Sacramentum non confert gratiam: ergo frustra sumitur à Sacerdotibus.

RESPONDEO, idem argumentum fieri posset de duabus particulis consecrati panis, & de duobus haustibus vini consecrati, ut supra diximus: ex quo perspicuum est hoc argumentum de duplici specie non concludere. Dico igitur summptionem Eucharistiae sub specie panis gratiam conferre, sed eam gratiam in summptionem vtriusque speciei, ut in vnam causam esse referendam, quando quidem ad vnam refectionem vtraque species confert. Quocirca Eucharistia sub specie vini, quae paulò post sumitur, non nouam aliquam gratiam tribuit, nisi forte maiori aliquo ardore spiritus percipiatur.

Possent etiam dici, Eucharistiam sub specie panis non conferre gratiam, nisi tota summptione Eucharistiae absoluta. Et quia cum sumitur vtraque species, non censetur absoluta summptio, nisi cum sumpta est vtraque species; idè Eucharistiam sub specie panis conferre quidem gratiam, sed non ante summptionem alterius speciei. Tunc autem vtramque simul, gratiam conferre, sed eandem quam sola contulisset vna species, si sola sumpta fuisset; sicut etiam in Baptismo, cum adhibetur crisma mersio, non datur gratia, nisi vbi omnes tres absoluantur, cum tamen post primam detur, cum adhibetur vna sola.

Neque

Neque idèò frustra, aut inutiliter sumitur à Sacerdotibus
 vtraque species: non enim est inutile id quod aliquid facit, li-
 cet etiam sine eo id fieri potuisset. Id quod manifestè patet in
 miraculis Domini. Dominus enim aliquando sola voluntate
 operabatur miracula, vt cùm aquam in vinum conuertit; ali-
 quando voluntate, & verbo, vt cùm Lazarum excitauit; ali-
 quando voluntate, verbo, & contactu, vt cùm excitauit puel-
 lam mortuam; aliquando voluntate, verbo, contactu, & alio
 instrumento, vt sputo, vt cùm cæcum illuminauit, & alibi
 surdum, & mutum curauit. In his omnibus nihil erat inutile,
 & superfluum, quia omnia operabantur, & tamen non erant
 omnia necessaria, neque maiorem effectum producebant om-
 nia simul, quàm vnũ, aut duo tantum. Non enim melius
 reuixit puella, quàm Lazarus, etiamsi illam, & voce appella-
 uit, & manu apprehendit, Lazarum autem solum vocauit.
 Præterea Sacerdotes, non solum nõ inutiliter sumunt vtram-
 que speciem, quia vtraque species, vt dixi, operatur, sed etiam
 quia ea sumptio, licet non sit necessaria ex parte sumentis, est
 tamen necessaria ex parte Sacramenti. Nam quia Sacramen-
 tum sub duplici specie institutum est, vtraque species necessa-
 riò ab aliquibus sumenda est: sed non necessariò ab omnibus.
 Sed maximè omnium, vt supra diximus, necessaria est vtrius-
 que speciei sumptio ob sacrificij perfectionem.

QVINTVM argumentum est. Eucharistia sub specie vini
 instrumentum est conferendæ gratiæ, distinctum ab Eucha-
 ristia sub specie panis; ergo diuersam, ac distinctam gratiam
 operatur. Consequètia notissima est. Nam idem Deus per di-
 uersa Sacramenta diuersam gratiam confert; quia vtitur in-
 strumentis diuersis. Antecedens probatur; nam in Eucharistia
 sub specie panis instrumentum conferendæ gratiæ est solum
 corpus Domini, non autem sanguis, aut anima; in Eucharistia
 autem sub specie vini instrumentum est solum sanguis Do-
 mini, non autem corpus, aut anima. Id quod si fortè negetur,
 ita probabitur: In specie panis solũ corpus Domini est vi con-
 secrationis, reliqua per concomitantia, & planè per accidens,
 quod ad Sacramentum pertinet; ergo solum corpus Domini
 est instrumentum conferendæ gratiæ in Eucharistia sub spe-
 cie panis. Illud enim solum est instrumentum, quod per se
 ad Sacramentum pertinet; anima autem, & sanguis, licet non
 per accidens, sed per se conueniant humano corpori viuenti,

tamen corpori, ut est in specie panis, non nisi per accidens. Nā si in triduo mortis Domini Eucharistiam Apostolus aliquis consecrasset, ea certè solum corpus sine anima, & sanguine habuisset, & tamen eiusdem virtutis fuisset, atq; modò est.

RESPONDEO, corpus, & sanguinem Domini etiam præcisè sumpta non esse duo instrumenta formaliter, sed vnum. Instrumenta enim formaliter differunt per diuersam virtutem operatiuam: eadem enim virtus operatiua est tam in corpore, quàm in sanguine, sicut eadem erat in verbis, & in tactu, vel etiam in luto, & sputo, cùm Dominus illuminabat caecos. Et idè idem effectus sequebatur ex verbis solis, & ex verbis & tactu, & ex verbis, tactu, & luto. Esse autem eandem virtutem in corpore & sanguine, ex eo patet, quod Scriptura tribuit vtriq; eosdem effectus, Coloss. I. & alibi; & vtrumq; omnem suam vim habet ex coniunctione ad diuinitatē. Corpus enim idè operatur, quia est corpus Filij Dei, & sanguis idè operatur, quia est sanguis Filij Dei. Falsum enim est, quod in argumento assumitur, diuinitatem per accidens esse in Sacramento. Nam etiam si panis non conuertitur in diuinitatem, sed in solum corpus, & idè diuinitas est ibi per concomitantiam, tamen conuertitur in corpus non quodcunque, sed Filij Dei; dixit enim Dominus: *Hoc est corpus meum.* Quare virtutibus est in specie panis corpus non quodlibet, sed Filij Dei, & proinde corpus subsistens diuina Verbi subsistentia, & consequenter vnicum diuinitati. Per accidens igitur fortasse est anima, & sanguis sub specie panis, sed non diuinitas, neq; diuina hypostasis. Vnde Cyrillus lib. 4. in Ioannem, cap. 23. dicit, corpus Christi (de Eucharistia loquens) viuificare, quia non est corpus cuiusuis hominis, sed vitæ auctoris, & in quo habitat diuinitatis plenitudo.

CAPVT XXIV.

Non pugnare cum diuinis literis, seu cum Christi mandato Communionem sub vna specie, probatur variis rationibus.

QUARTA iam sequitur quæstio; Vtrum diuino mandato præcipiatur omnibus Communio sub vtraque specie. Iam enim ostendimus ex natura rei nullam esse talem obligationem, idcirco quærendum

rendum superest, utrū saltem præcepto diuino positio eius-
modi obligatio in Ecclesia sit. Quamuis autem Lutherus per-
missionem potius diuinam, quàm legem cogentem in pluri-
bus locis agnoscat, vt supra citauimus: tamen Ioan. Caluinus
lib. 4. Instit. cap. 17. §. 47. *Edictum*, inquit, *aterni Dei est, vt om-
nes bibant*. Et Kemnitius initio disputationis de vtraq; spe-
cie, omninò contendit mandato Domini teneri omnes ad
vramque speciem sumendam.

Porò in hac quæstione aduersariorum est probare, no-
strum respondere: nos enim negamus, illi asserunt; probare
autem illi incumbit, qui affirmat, non ei qui negat. Vt tamen
accuratior, ac plenior disputatio sit, PRIMVM adferemus
varias rationes, quibus omninò credibile fiat, nullum præ-
ceptum à Christo datum de vtraque sumèda specie. DEIND
respondebimus ad omnia argumenta, quæ illi proferunt.

Quod igitur ad PRIMVM attinet. PRIMA ratio sumitur
ex figuris. Pleræque figuræ Eucharistiæ manducationem sub
vna specie significant. Non est igitur vllò modo probabile,
Christum imperaturum fuisse manducationem vtriusq; spe-
ciei: figuratum enim figuræ respondere debet. Vnde Euange-
listæ passim, cum describunt acta Christi, addunt: *Vt Scriptu-
ra impleretur*. Ioan. 19. notat S. Ioannes idè Deum non per-
mississe, vt frangerentur crura Domino crucifixo, quia præ-
cesserat illa figura Agni Paschalis, cuius ossa confringi non
poterant. Et Apostolus 1. Corinth. 10. *Omnia*, inquit, *contin-
gebant illis in figura*.

PRIMA figura fuit ligni vitæ in medio paradisi, Genes. 2. &
3. quod Sacramenti Eucharistiæ figuram fuisse docet Pascha-
sius lib. de corpore Domini, cap. 7. Constat autem nullū fuisse
potum illi arbori adiunctum. SECUNDA fuit Agni Paschalis,
Exod. 12. quæ notissima est.

Neque obstat Kemnitij responsio, qui vult vtriusque spe-
ciei figuram præcessisse in Agno Paschali, quia & caro man-
ducabatur, & sanguis in postibus aspergebatur; asperisionem
autem sanguinis potum calicis significasse probat ex Grego-
rio homil. 22. Hæc, inquam, responsio non valet. Nam Gre-
gorius ponit duas explicationes. VNAM minus probabilem
& particularem, quòd per sanguinem in postibus aspersum si-
gnificetur potus sanguinis Domini. Nec tamen dicit potum
sanguinis sub specie vini, de quo nos agimus, sed potum san-
guinis

guinis absolutè, vt pro Eucharistia accipitur: non enim distinguit eo loco Gregorius duas species. Deinde ponit ALTARIAM communem, quòd per sanguinem in postibus significatur signum crucis in fronte, vt exponit etià Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 30. Hieronym. in cap. 66. Isaiæ: Cyprianus in tractatu contra Demetrianum, & Isidorus in cap. 12. Exod. Et hæc sine dubio est vera: sanguis enim ille non potest referri ad potû, cum nec biberetur, nec daretur hominibus, & prius linirentur ex eo postes, quàm agnus manducaretur.

TERTIA figura est Manna, Exod. 16. QUARTA, panes propositionis, Exod. 25. in quibus nullus admiscebatur potus. QUINTA deniq; erat participatio sacrificiorû. Nam etiam in sacrificiis esset caro, & sanguis, & etiam libamina multa, vt patet ex eodem cap. 25. Exodi, tamen sola caro manducabatur, sanguis, & libamina effundebantur Deo. Vnde 1. Cor. 10. inquit Apostolus: *Qui manducant hostias, participes sunt altaris*; neque addidit quidquam de potu, quia non consueverant Hebræi habere vinum libaminum.

DICES, ex ista figura colligitur non debere Sacerdotes bibere calicem Domini in altari, quandoquidem nec Sacerdotes Testamenti veteris bibebant libamina Deo oblata, sed solum victimas comedebant.

RESPONDEO, quod Sacerdotes nunc faciunt, dum manducant, & bibunt sub specie panis & vini, corpus & sanguis Domini, non respondet manducationi victimarum, sed consumptioni per ignem. Est enim Eucharistia aliquo modo holocaustum, aliquo modo hostia pacifica, aliquo modo hostia pro peccato. Et quia in holocausto omnia cõsumebantur, & victimæ, & libamina, idèd etiam nunc à Sacerdote, cuius est consumere holocaustum, omnia sumuntur. A populo autem, qui solum participat de sacrificio, satis est manducari carnes agni immaculati.

DICES SECUNDO, etiamsi in istis figuris commendetur Communio sub specie cibi tantum; sunt tamen alia, in quibus commendatur sub vtraq;. Vt Gen. 14. vbi Melchisedech obtulit panem, & vinum, & vtrumq; dedit sumendum Abrahamæ, & iis, qui eum sequebantur; & 1. Cor. 10. vbi dicuntur Hebræi manducasse cibum spiritualem, & bibisse potum spiritualem: quem locum Kemnitius magni facit.

RESPONDEO, non contendimus nos pro necessitate vnius speciei,

speciei, sicut aduersarij pro necessitate duarum, & ideo contrarios non est, si aliqua figuræ pro duabus speciebus inueniantur, sed planè contra aduersarios facit, si inueniantur aliqua, vt reuera inueniuntur plurimæ, pro vna specie. Deinde non cõstat, an Melchisedech dederit panem, & vinum comedendum Abrahæ, an solùm Deo obtulerit; Scriptura enim id apertè non dicit. Quod enim Deo obtulerit, patet ex sequentibus verbis: (*Erat enim Sacerdos Dei altissimi*) quod autem dederit manducandum, ex nullo verbo colligitur. De potu autem spirituali, id est, de aqua ex petra iam supra diximus, figuram illam fauere vni speciei. Aqua enim cum data est populo in signum spiritualis potus, sola data est, sine vllius cibi spiritualis adiunctione: quomodo etiam sanguis, & aqua, quæ ex latere Domini fluxerunt, duo Sacramenta significant, Baptisimum, & Eucharistiam, teste Augustino, & Theophylacto in cap. 19. Ioan. vbi sub vna tantùm specie Eucharistia designatur, vt intelligamus vnã sufficere.

SECUNDA ratio sumitur ex doctrina, & exemplo Christi. Dominus enim cum Ioan. 6. de fructu Eucharistiæ loquitur, non semel, sed quater vnã speciem sufficere docet ad salutem: *Qui manducat me, & viuet propter me. Qui manducat hunc panem, & viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane, & viuet in æternum. Hic est panis de celo descendens, & si quis ex ipso manducet, non moriatur.* Non ergo fieri potest, vt idem Dominus mandauerit vtramque speciem sumendam, tanquam necessariam ad salutem. Esse autem hoc caput Ioan. de Sacramento intelligendum, supra ostendimus in prima controuersia de Eucharistia.

Rursus exemplo suo Dominus idem comprobauit. PRIMVM Ioan. 6. vbi multiplicauit panes, & inde saturauit turbam remanentibus duodecim cophinis: nec vllũ potum multiplicauit, neq; dedit. DEINDE Lucæ cap. 24. cum in Emaus in cœna cum duobus discipulis, accepit panem, benedixit, fregit, dedit eis, &c.

De hoc loco duæ sunt Catholicorum sententiæ. PRIMA est Ioan. à Louanio, & aliorum, qui contendunt Sacramentum Eucharistiæ datum fuisse à Christo duobus discipulis, & adducunt in hanc sententiam Augustinum lib. 3. de consensu Euangel. cap. 25. Auctorem operis imperfecti in Matth. homilia 17. Bedam, & Theophylactum in eum locum Lucæ.

Hiero-

Hieronymum in Epitaphio Paulæ, & Isichium lib. 2. in Leticum, cap. 9.

ALIA sententia est Cornelij Iansenij in expositione huius loci, qui docet, panem à Domino benedictum in Emaus, non fuisse quidem Eucharistiam, sed fuisse tamen figuram Eucharistiæ, & voluisse Dominum hoc exemplo demonstrare fructum, & utilitatem Eucharistiæ in vna specie: quare ex hoc loco non minus probari usum vnius speciei, quàm ex multiplicatione panum, Ioan. 6. Id autem probat, tum ex Augustino, Beda, & Theophylacto locis citatis, qui hoc tantum docere videri possunt, nempe fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur utilitas Eucharistiæ, quomodo etiam loquitur Innocentius III. lib. 6. de myst. Missæ, cap. 7. & 9. tum etiã ex ipso textu, nam fuisse hîc aliquod mysterium, patet partim ex benedictione, quam nō legitur Dominus adhibuisse, nisi ad aliquid mirabile operandum; partim ex effectu, nam per illum panem illuminati sunt.

Quamcunq; autem sententiam ex his duabus amplectamur, ostendit hoc exemplum Christi, eam esse utilitatem Eucharistiæ in vna specie, vt minimè sit existimandum, fuisse imperatum omnibus illius usum in specie vtraque.

SED occurrit hoc loco Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in articulo de vtraque specie, vbi fateatur hoc exemplum ad Eucharistiam pertinere, sed dicit, non colligi ex eo usum vnius speciei, quoniam in fractione panis per figuram intellectionis significatur totum Sacramentum cum vtraque specie. **A**T facile id refelli potest: historia enim Euangelica ita coniungit distributionem panis benedicti cum Domini recessu, vt nullum relinquat locum benedicendo, vel distribuendo calici: Sic enim loquitur: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euauit ex oculis eorum.*

Instat Kemnitius, & probat ex Augustino tract. 2. in epist. Ioannis, Christum dedisse duobus discipulis vtramque speciem. Sic enim **AUGUSTINVS** loquitur: *Et serè, qui non sibi iudicium manducat, & bibit, in fractione panis Christum agnoscit.* **A**T argumentum est nimis longè petitum. Non enim Augustinus dicit, Christum dedisse vtramque speciem, sed dicit, in fractione panis Christum agnosci, vt illis discipulis corrigi

tigit in Emaus; sed addit hunc fructum eos tantum consequi, qui non indignè sumunt, & allegat verba Pauli, seu alludit ad illa, ubi legimus, 1. Corinth. II. eos, qui indignè manducant, & bibunt, iudicium sibi manducare, & bibere; quod verissimum est, siue vna species, siue vtraque sumatur indignè.

Denique addit Kemnitijs, Christum non addidisse: *Hoc facite*, cum panem benedictum in Emaus dedit: ergo non tenemur eum in hoc imitari, si vnam tantum speciem dedit. SED neque nos dicimus teneri, sed tantum probamus hoc exemplum licere, & vtile esse communicare sub vna.

TERCIA ratio sumitur ex doctrina, & vsu Apostolorum. Nam Actor. 2. ita describitur communicatio Eucharistiæ: *Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Quo loco negari non potest, quin agatur de Eucharistia, tum quod coniungatur fractio panis cum doctrina, & oratione, tum etiã quod vituperatio potius quàm laus fuisset de fidelibus commemorare, perseverantes eos fuisse in prandijs, & cœnis corporalibus. Denique id fatetur Lutherus in sermone de Eucharistia, & Calvinus lib. 4. Infit. cap. 17. §. 35.

Neque Kemnitijs negat ita hunc locum à veteribus explicatum; sed respondet per fractionem panis intelligi etiam calicem, per figuram videlicet intellectionis, qua ex parte significamus totum. Id verò probat, quia Apostoli alioqui sub vna specie consecrassent, quod ne Catholici quidem admitterent. At hæc eius ratio nihil concludit. Non enim Lucas describit, quid Apostoli, sed quid populi facerent, dum dicit, eos perseverantes fuisse in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & oratione. Apostoli igitur in vtraque specie Eucharistiam consecrabant, sed populis in vna specie ministrabant.

Quod etiam ex eo confirmatur, quia plurimi in Hierusalem Christiani erant, qui in illis initijs servabãt legalia Moysis, Apostolis permittentibus, ut patet ex cap. 21. Actorum: & ex iis nonnulli vsque ad certum tempus Nazaræi erant, non bibentes vinum, nec radentes capita, vsque ad finem dierum voti sui. Hos autem neque credibile est contra votum suum bibisse de calice Domini, neque probabile est abstinuisse omnino à Communione, cum Lucas dicat, omnes perseverantes fuisse, in doctrina, & communicatione fractionis panis.

Quare

Quare probabilissima coniectura est, idèd Lucam solùm meminisse fractionis panis, quod ab ea sola specie nulli abstinerent. Vnde etiam beatus Paulus 1. Corinth. 10. non sine causa de calice dicit: *Calix benedictionis, cui benedicimus*; de pane autem: *Panis quem frangimus*. Calix enim semper benedicebatur, sed non semper distribuebatur. Vnde etiam paulo infra dicit: *Vnus panis, & unum corpus sumus, qui de vno pane participamus*.

Et miranda est sanè Kemnitij sapientia, qui cùm vbiq; vulgatam editionem cõtemnat, hoc loco eam diligenter defendit. Scribit enim in sua disputatione pag. 600. in vulgata editione, quam Tridentinum Concilium nullo prætextu reici posse decreuit, haberi 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & unum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus*. SED Concilium Tridentinum non statuit recipiendam esse quamlibet lectionem vulgatæ editionis, sed eam, quam constet esse lectionem vulgatæ editionis; alioqui non iussisset idem Concilium vulgatam editionem quam emendatissimè imprimi. Porrò illud (*& ex vno calice*) non habetur in Bibliis correctioribus vulgatæ editionis, sed solùm in paucis quibusdam minus emendatis; in Græcis autem nulli habetur.

QUARTA ratio sumitur ex testimonio veteris Ecclesiæ, quæ cùm vera Ecclesia fuerit, sine dubio contra expressum Christi mandatum nihil egisset. Tribus autem modis veras Ecclesiæ testatur Communionem sub vna specie esse licitam. PRIMÒ, quia nūquam eam reprehendit, aut damnauit, cùm tamen non ignoraret eam saltem apud aliquos in vsu fuisse. Nam (vt alia interim omittam) Manichæi nunquam comunicabant, nisi sub specie panis, vt Leo I. testatur sermon. 4. de Quadragesima: arbitrabantur enim illi vinum esse fel draconis. Et præterea negabant Christi veram mortem: & idèd nec vinum, nec sub specie vini sanguinem Domini vnquã sumebant. Et tamen nec Epiphanius, nec Augustinus, nec alij, qui de erroribus Manichæorum scripserunt, notarunt errorem illum, quod contra Domini mandatum sub vna tantum specie Eucharistiam sumerent.

DEINDE, testimonium Ecclesiæ veteris haberi potest, et duobus illustribus exemplis hæreticarum fraudum. Scribit Sozomenus lib. 8. histor. cap. 5. & Nicephorus lib. 13. cap. 7. Fœminam quandam hæreticam Macedonianam, cùm veller te gere

tegere suam hæresim, & se Catholicam simulare; accepisse in manibus Chrysofomo sacris operante, panem Eucharistiæ, tanquam paulò post illum manducaturam; sed clam dedisse illum ancillæ, & ab ea sumpsisse panem prophanum, quem ex domo adferri iusserat, vt illū palam comederet loco Eucharistiæ: sed eum panem continuò in lapidem esse conuersum. Ex hoc facto intelligimus, morem fuisse, vt acciperent, qui vellent, Eucharistiam sub vna tantum specie. Nam si omnes coacti fuissent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo simulare potuisset: non enim pro calice Domini aliquid aliud sumere potuisset; siquidem calix non dabatur in manus, sed manu Diaconi admouebatur ori communicantium.

Alterum exemplum est apud Leonem serm. 4. de Quadragesima, vbi S. Leo dicit, Manichæos, vt hæresim suam tegerent, panem Eucharistiæ sumere solitos esse cum Catholicis, non tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuisset libera Communio sub vtraque specie, sed omnes semper sumere debuissent sub vtraque, non potuissent villo modo Manichæi latere, qui sanguinem Domini nunquam sumebant. Vnde S. Leo non iubet obseruari eos, qui aliquando sumebant, aliquando non sumebant, sed qui nunquam omninò sumebant sanguinem: illud enim eo tempore pro signo Manichæismi haberi potuit.

TERTIO, ex variis ritibus, ex quibus apertè colligitur vsus vnius speciei: non enim vetus Ecclesia, quæ aduersariorum testimonio vera Ecclesia erat, contra Dei mandatum tam apertè pugnasset. Sunt autem hi ritus; asseruatio Sacramenti, communicatio domestica, communicatio infantium, communicatio egrotorum, communicatio laica, communicatio ex præsanctificatis.

AC PRIMVM asseruari solitum Sacramentum Eucharistiæ fuisse, supra probauimus multis Patrum & Conciliorum testimoniis. Quod autem solùm sub vna specie asseruarent, & proinde sub vna specie sumerent, patet, quia aliquando ad longissimum tempus asseruabant. Meminit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 79. aliquando per annum integrum seruatum fuisse; immò Græci vsque ad hunc diem seruant per integrum annum. Non autem possent vinum in parua quantitate tam diu conseruari, quin acresceret, & corrumpetur. Præterea qui meminertunt asseruationis, vt Cyprianus in sermo-

sermone de lapsis, & Ambrosius in orat. de obitu Satyri, & Sophronius iam citatus, solius speciei panis meminerunt, quam inuolutam orario, vel linteo dicunt.

Kemnitius contra hunc ritum obiicit, quod Gregorius Nazianzenus dicat, Gorgoniam referuasse symbola corporis, & sanguinis; & quod Ambrosius dum de Satyro loquitur, meminerit haustionis, & fusionis in viscera, quæ ad potum potius, quàm ad cibum pertinent.

SED facile est ista refellere. Nam Gregorius sub disinctione loquitur, ac dicit, Gorgoniam recondidisse quidpiam signorum corporis, aut sanguinis Domini, & loqui eum de specie panis, non vini, satis colligitur ex communi usu illius temporis. Quod autem de Ambrosio Kemnitius dicit, est omnino ridiculum. Nam Ambrosius loquitur de haustu, & transfusione ad viscera illius speciei, quam inuolutam in oratio Satyrus habebat. Quis autem ambigat, quid illud fuerit? Neque vox, hauriendi, vel transfundendi, ita ad potum pertinet, ut non etiam ad cibum referri possit, quando aliquid integrum sumitur. Ambrosius autem eo modo loquendi videtur, quia loquebatur de re signata, potius quàm de signo: res autem signata integra hauritur.

SECUNDVS ritus erat Ecclesiæ antiquæ, ut Eucharistiam domum deferrent, & ibi tempore oportuno sumerent, quod certissimum est ex Tertulliano lib. 2. ad uxorem, Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatum non procul ab initio, Cypriano serm. de lapsis, Basilio in epist. ad Casariam Patricia, Hieronymo in Apologia pro libris in Iovinianum, & ex aliis. Domini autem sub vna tantum specie Christianos communicare solitos perspicuum est, tum ex eo, quod sola species panis dabatur in manus fidelium, sanguis autem dabatur ex calice bibendus, ut Cyrillus demonstrat Catechesi 5. mystagogiarum etiam quia non erant in domibus laicorum vlli calices sacri, seu vasa, quibus contineri posset sanguis Domini, ut clarissimè patet ex Apologia secunda Athanasij contra Arianos.

Hoc loco fatetur Kemnitius in domibus priuatis vltim fuisse vnus tantum speciei: sed dicit, illos eosdem qui domi sumebant sub specie panis, in Ecclesia prius sumpsisse sub specie vini; & proinde sub vtraque specie per intervalla temporum. Deinde addit se non disputare de eo, quod fiebat in priuatis

uatis domibus, sed de eo, quod fiebat in publica Cœnæ administratione.

SED hæc solutio cum ipso suo auctore pugnat. Nam si in Ecclesia in publica Cœnæ administratione sumebant panis speciem, sed eam seruabant deferendam in domum, & alio tempore manducandam, solam autem speciem vini, quam deferre non poterant, in Ecclesia bibebant: ergo in Ecclesia non communicabant, nisi sub vna specie, nimirum vini. Non enim communicare est sumere in manibus Eucharistiam, sed manducare, & bibere.

EST præterea ADVERTENDVM, haustum sanguinis in Ecclesia, & manducationem corporis Domini in priuatis aedibus, non potuisse haberi pro vna Communionem, sed necessarium fatendum esse fuisse diuersas Communionem, & vtramque sub altera tantum specie, neutram sub vtraque. Nam diuersis diebus sumebantur illæ species, non autem eodem die: ideo enim domum deferrebant, vt possent sequentibus diebus communicare, etiam si templum non adirent. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum scribit, illis diebus consueuisse quosdam domi corpus Domini sumere, quibus ob actum coniugalem patratum non audebant ingredi Ecclesiam.

Neque obstat, quod illa consuetudo deferendæ Eucharistiæ in priuatas aedes, fuerit postea abrogata: abrogata enim fuit ob irreuerentiam, qua tantum Sacramentum afficiebatur, non autem quod Communio sub vna specie non sit licita.

TERTIVS ritus erat, communicatio infantium. Communicabant enim veteres aliquando infantes, sed sub vna tantum specie, nimirum instillando in os eorum aliquid sanguinis Domini, vt patet tum ex Cypriano in sermone de lapsis, tum ex manifesta ratione, quia non possunt infantes cibum aliquem solidum sumere.

QUARTVS erat, communicatio ægrotorum, quæ vt plurimum fiebat sub vna tantum specie. Scribit EVSEBIVS lib. 6. hist. cap. 36. ex epistola Dionysij Alexandrini, presbyterum dedisse puero particulam Eucharistiæ deferendam Serapioni seni ægroto, ac iussisse, vt eam prius madefaceret, quam seni porrigeret. Cùm enim seruarent lōgo tempore Eucharistiam pro ægrotis, necessarium fiebat, vt duret species illa panis,

ita vt nõ facilè deglutiri posset, præsertim à valde debilitatis. PAULINVS in vita S. Ambrosij scribit, eum paulò ante mortem ab Honorato Episcopo Vercellèsi, sub vna specie Eucharistiam accepisse: dicit enim, corpore Domini sumpto, vbi illud deglutauerat, continuò animam Deo reddidisse. AMPROLOCHIVS in vita S. Basilij scribit, eum in morte Eucharistiam accepisse in sola specie panis, quam Iògo tempore asseruauerat. Deniq; AMALARIVS de officiis Ecclesiast. lib. 3. cap. 33. & MICROLOGVS de rebus Ecclesiast. cap. 17. testantur, ea antiqua consuetudine in Missa tres partes hostiæ consecrate fieri solere, vt vna cum sanguine misceretur, altera sumeretur à Sacerdote ante sanguinis sumptionè, tertia seruarietur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.

QVINTVS ritus erat, vsus Communionis laicæ, quæ in pœnam grauis alicuius delicti olim dabatur clericis, ablata eis Communionem clericali. Est autem huius Communionis laicæ cebra mentio in decretis antiquissimorù Pontificum, & Conciliorum. Vide Felicem III. qui sedit ante annos mille, & centù, epist. 1. cap. 2. & Siricium Papam, Felice III. antiquiorum annis circiter centum, in epist. 1. cap. 11. Concilium præterea Elibertinum ante Siricij tempora celebratum, can. 76. & Sardicense, cap. 2. & Agathense, cap. 2. 5. & 50.

SED hoc argumentum ridet Philippus, & Kemnitius, et mirantur insecitiam, vel impudentiam Papistarum. Philippus in Apologia Confess. August. dicit, Communionem laicam dictam esse Communionem laicorù, non quòd esset sub vna specie tantùm, sed quòd esset eorù, qui non consecrabant: & hanc fuisse pœnã olim Sacerdotibus infligi solitam, vt privati ministerio consecrandi Eucharistiam, contenti essent sola manducatione.

AT si res ita se haberet, vt Philippus dicit, hæc pœna non fuisset inflicta Diaconis, aliisq; inferioribus Clericis, ad quorum ministerium nunquam spectauit Eucharistiam celebrare, sed solùm Presbyteris & Episcopis. Decreta autem suprà citata ferè omnia de Diaconis loquuntur, & aliis Clericis inferioribus: Falsa est igitur Philippi interpretatio.

Kemnitius loco suprà notato pag. 667. & 668. dicit, Communionem laicam fuisse, quam sumebant Clerici inter laicos, id est, in loco templi inferiore, & post Clericos; ita vt Communio laica distinguatur à Clericali solùm tempore, & loco, quòd

quod videlicet Clerici prius, laici posteriùs; Clerici intra sa-
crarium, laici extra eum locum communicarent.

Sed neq; hæc est vera expositio. Nam Felix Papa III. loco
citato, iubet ob delicta quædam, Clericis nõ dari, nisi in mor-
te, Communionem laicam. Et Concilium Sardicense, cap. 2.
ne in morte quidẽ laicam Communionem dari permittit ob
crimina quædam grauiora. In morte autem cum detur Cõ-
muniõ soli ægroto, idq; in priuato cubiculo, nulla distinctio
notari potest loci, aut temporis inter Clericos, & laicos. Lai-
ca igitur Communiõ dicitur ea, quæ laicis permittebatur tã-
genda, & etiam deferẽda si vellent. Sola autem species panis
dabatur in manus: ex calice autem bibebant, qui volebant, in
Ecclesia, sed non licebat laicis calicem tangere, nedum se-
cum deferre. Vide Cyrillum Hierosolymitanum Catechesi 5.
myltagog. extrema, vbi describit modum comunicãdi. Ea-
dem Communiõ dicitur etiam peregrina in Concilio Aga-
thensi, can. 2. & 5. ex eo fortasse, quod olim mitteretur pere-
grinis aduentantibus in signum communionis, & pacis. Pœ-
na igitur inflicta Clericis, erat, quod communicantibus aliis
Clericis sub vtraq; specie, ipsi prohiberetur a calice Domini,
& cogerentur vnã tantum speciem sumere.

Sextus ritus erat, Communiõ præsanctificatorum, cu-
ius vsus apud Græcos erat in tota Quadragesima, excepto
die Dominico, & Sabbatho: in Latina Ecclesia iste vsus fuit,
& adhuc manet feria sexta hebdomadæ sanctæ. Nam eo die
non fit consecratio, & ipse etiam Sacerdos in publica actio-
ne communicat sub vna specie. Huius consuetudinis, quod
ad Græcos attinet, meminit Laodicenum Concilium, can.
49. & Concilium Trullanum can. 52. Quod attinet ad Lati-
nos, meminit Innocentius I. in epist. 1. cap. 4. liber Sacramen-
torum S. Gregorij in officio Parasceues, Ordo Romanus an-
tiquus in officio eiusdem diei, Rabanus lib. 2. de Institut. Cle-
ricorum, cap. 37. & Micrologus in libro de Ecclesiasticis ob-
seruationibus, cap. 19.

Quod in Parasceue Communiõ fiat solum sub specie panis,
patet ex ordine Romano citato; ibi em̃ non solum habetur, in
Parasceue nõ confici Sacramenta, sed etiam cõmunicare Sa-
cerdotem, & populum sub specie panis tantum, absque san-
guine Domini: languinem enim totum consumi iubet feria
V. & solum corpus Domini conseruari pro Communiõne

sequentis dici, quo Sacramenta non conficiuntur. Ex quo intelligimus in publico etiam cœtu Ecclesiæ usum fuisse vnius speciei, idque ab annis plus mille.

QVINTA ratio sumi potest ex consensu, & testimonio Ecclesiæ posterioris. Nam constat ab annis plus octingentis fuisse usum in quibusdā Ecclesiis Communionis sub vna specie, etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Parasceus. Et simul constat Græcos nunquam hoc Latinis obiecit tanquam errorem, cum tamē alia multa obiecerint, in quibus a nobis dissidebant. Ex quo intelligimus totam Ecclesiam tum Latinam, tum Græcam hunc usum vtilitatem approbasse.

Fuisse autem hunc usum longo tempore in Ecclesiis quibusdam, testantur Concilia, CONSTANTIENSE, sess. 13. & BASILEENSE, sess. 30.

Deinde S. THOMAS qui floruit ante annos CCC. 3. p. q. 80. art. 12. dicit eas Ecclesias rectè facere, quæ non communicant populum nisi sub vna specie.

S. BERNARDVS qui ante annos CD. vixit, in Monasterio suo sub vna specie Communionem præbebat, vt apertè colligitur ex lib. 1. cap. 11. vitæ ipsius. Scribit enim Gulielmus Abbas S. Bernardi æqualis, in celebri quadam solennitate sancto Bernardo Eucharistiam ministrante, accessisse inrer alios Monachum quendam, quem ob certâ culpam, idem sanctus vir accedere prohibuerat: verum, quia res occulta erat, datam illi etiam Eucharistiâ, sed diuino miraculo non potuisse Monachum illum Eucharistiam deglutire. Finitis autem solenniis accessisse Monachum ad Abbatem, & aperto ore ostendisse, quid pateretur: & tum demum cōfessum, & absolutum, Sacramenta Domini liberrimè ad viscera traiecisse. Ex hoc exemplo manifestè apparet, solam speciem panis à S. Bernardo dari solitam: nam speciem vini tamdiu in ore seruare ille non potuisset.

Cardinalis HOSIUS in Dialogo de vtraque specie, ex historiis & monumentis Polonicæ Ecclesiæ scribit, non posse colligi, fuisse vnquam in Polonia usum vtriusque speciei in Communione populari: & inde suspicatur non sine causa Ecclesiam illam ab ipsa prima sua fundatione, id est, ab annis plus minus quingentis, recepisse usum vnius speciei.

BEDA, qui ante annos DCCC. floruit, non obscure indicat in Anglia ab initio prædicationis discipulorum sancti Gregori-

rij Papæ cœpisse vsum publicum vnius speciei. Sic enim scribit lib. 2. histor. cap. 5. de Regis cuiusdam Christiani defuncti paganis filiis: *Cum, inquit, videret Pontificem celebratis Missarum solennis Eucharistiam populo dare, dicebant; Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis?* Hæc illi, qui cum sæpius id repeterent, nunquam tamen vllam vini mentionem fecerunt.

ORDO Romanus, qui vt minimùm ante annos octingentos editus fuit, cum ab Alcuino Caroli Magni præceptore, qui anno DCCC. florebat, citetur, apertissimè indicat in Romana Ecclesia publicum vsum fuisse vnius tantùm speciei. Nam in capite de ordine celebradi Missam, significat, in paruo calice sanguinem Domini consecrari solitum: deinde pro Communionem populi ex eo paruo calice effundi modicum sanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenû, atque ex eo magno calice confucuisse populum bibere post corpus Domini sumptum. Et quia calix vnus, quantumuis magnus, non sufficere poterat tantæ multitudini, verisimile est (quamuis ibi id non legatur) sæpius eundem calicem vino fuisse repletum. Porro calix ille magnus dicebatur calix sanguinis, quia consecratus erat contactu sanguinis Domini, nõ quod reuera esset corpus Domini: non enim ex contactu illo mutari potuit vinum in sanguinem.

Est autem coniectura valde magna, etiam in aliis Ecclesiis, vbi dicebatur populus de calice bibere, non alium morem fuisse, quàm Romæ. Nam intelligi planè non potest, quò pacto in Ecclesiis valde numerosis potuerit dari Communioni populo ex calice veri sanguinis Domini. Neque enim vnquam fuit vsus consecrandi simul multos calices, vt patet ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium Episcopum Moguntinum, vbi reprehendit quosdam, qui contra morem Ecclesiæ plures calices in altari simul habebant. Neque fuit vsus vnquam consecrandi vinum in altari in calice aliquo vastissimo, qui tantum vini caperet, quantum populo vniuerso sufficiat. Debit enim calix non ad eò magnus esse, vt posset à Sacerdote eleuari, & à Diacono huc, & illuc deferri. Neque inueniuntur vlli calices tam magni, cum tamen multi in multis Ecclesiis antiquissimi inueniantur; ergo necesse fuit, vt idem calix sæpius repletur inter ipsam Cœnæ actionem,

nem, vt modò facimus in distribuendo vino ad abluionem. Certum autem est non potuisse in eadem actione repeti sapius consecrationem: vinum igitur, non sanguis Domini populis dabatur. Aduersarij quidem non laborant in hac re. Cùm enim existiment nullam requiri consecrationem, sed hoc ipso corporis, & sanguinis Domini symbola esse panem, & vinum, quòd in mensa ponuntur, & distribuuntur: facile possunt sapius pocula replere, & hoc ipso Sacramenta iuxta suum errorem conficere, sed veritas Catholica longè aliter se habet, vt ostendimus.

SEXTA ratio sumi potest, ab incommodis, quæ sequerentur ex necessitate vtriusq; speciei: ex quo colligitur Christum sapientissimum omnium legislatorum nunquam fuisse eiusmodi præceptum positurum.

PRIMUM incommodum est, impossibilitas implendi legem istam in iis locis, vbi sit populus valde numerosus, & vnus tantum sacerdos, vt sæpe accidit in frequentissimis pagis: de qua re paulò antè diximus.

SECUNDUM incommodum est, irreuerentia sanctissimi Sacramenti. Semper enim Ecclesia diligentissime cauit, ne mica aliqua consecrati panis in terram caderet, vt supra probauimus ex Tertulliano, Origene, Cyrillo Hierosolymitano, Augustino, & alijs: maior est autem irreuerentia in effusione sanguinis, qui rursus colligi nequit, quàm in casu panis, qui iterum colligi potest. Quare Ioannes Chrysostomus in epistola prima ad Innocentium, inter maxima mala numerat, quod ex quodam militari tumultu intra Ecclesiam factò, sanguis Domini in militum vestimenta effunderetur. Fieri autem non potest, vt sanguis Domini ministraretur tantis populorum turbis, quantæ in Paschate ad Communionem accedunt, quin sapius effundatur; præsertim cùm multi sint senes, debiles, rustici, qui vix ad bibendum de manu alterius accommodare se nõrunt. In deportatione etiam ad ægrotos, facillimum esset, vt vel effunderetur, vel ex illa agitatione turbidum, & ineptum ad bibendum fieret: quod non rarè accidisse testantur exempla, quæ referuntur ad Eneam Syluio in Dialogo de Communione sub vtraque specie, & in Actis inter legatos Basileenses, & legatos Bohemorum in Egra oppido Germaniæ, vbi communi consensu conueniant.

Neque ad hoc incommodum satisfaciunt aduersarij, cum dicunt, Christum ista omnia præuidisse, & tamen non propterea deterritū ab institutione Eucharistiæ sub duplici specie, & Ecclesiam veterem ista eadem expertam esse, & tamen, iis non obstantibus, ministrasse Communionem sub vtraque specie. Nam Christus instituit quidem sub duplici specie, sed non iussit dari omnibus sub duplici. Ecclesia autem vetus ministrabat sub duplici specie, quando Christiani erāt pauci, & præterea non omnes accipiebant vtramque speciem, vt supra ostendimus. Crescente autem multitudine magis, & magis apparuit incommodum, & sic paulatim desit vsus sub vtraque, vt paulò post dicemus.

TERTIUM incommodum est, quod multi abhorrent à vino, & vel natura abstemij sunt, vel educatione, vt in calidis regionibus. Assuefiunt enim pueri, & puellæ etiam nobiles aquæ potui, vnde multi postea etiam in matura ætate nō possunt absque nausea vinum gustare. Quid ergo isti facturi sunt? abstinebunt à Communione perpetuò? at id non licet per diuinas leges.

Ioannes Brentius hoc incommodo adductus in Apologia pro Confessione VVirtembergensi in 2. parte secundæ pericopes, admittit abstemios posse sub vna specie communicare, non obstante iure diuino vtramque speciem præcipiente. At vbi legit ipse à diuino mandato generaliter posito excipi debere abstemios? vel si Ecclesia Brentij ius habet interpretandi ius diuinum, ac declarandi in eo mandato nō comprehendendi abstemios, cur Ecclesia Catholica ius non habebit interpretandi idem ius diuinum, ac declarandi in eo non comprehendendi nisi sacerdotes sacrificantes?

QUARTUM incommodum est, penuria vini. Siquidem in multis regionibus vinum non crescit, & quod aliunde adfertur, partim summo precio emitur, partim non diu conseruatur: ex quo oportet plurimos, aut nunquam, aut rarissime communicare, si non posset fieri Communio sub vna specie. Certè in Iaponia, adeò nulla est copia vini, vt vix ad sacra faciendā commodè haberi possit. Et scribit Volaterranus lib. 7. Geographiæ, ab Innocentio VIII. concessum Noruegiis, vt sine vino sacrificarent, quod vinum in Norgeuia nō crescat, & aliunde importatum continuò acefcat. Quod quidem Pontifex ille concessit, si tamen concessit, vel quòd

eius sententiæ esset, non esse de iure diuino, vt sacrificium in vtraque specie necessariò confici debeat; quæ sententiæ suos habet patronos, vt Gabrielem lect. 84. in Canonem Missæ, & Ioannem Maiorem in 4. dist. 13. quæst. 3. & alios quosdam: vel quod indicauerit, ius diuinum ita interpretandum esse, vt excipiatur casus necessitatis. Etsi enim sacrificium est imperfectum sine vtraq; specie, tamè præstat imperfectum habere, quam nullum; præsertim cum duæ illæ species, partes sacrificij sint integrantes potius, quàm essentielles.

Deniq; hoc incommodum ipsis etiam aduersariis adedò visum est magnum, vt Philippus Melancthon in libro de vltimo integri Sacramenti, scripserit Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, si pro vino vterentur $\tau\epsilon\ \upsilon\sigma\theta\omicron\mu\acute{\epsilon}\ \lambda\iota\tau\theta$, id est, aqua mellita, seu medone. Sed quis dedit Philippo auctoritatem mutandi Sacramentorum materiam?

Quantò sapientius Ecclesia Catholica non mutat Sacramentorum materias, sed incommodo illi medetur, vnam speciem tantum populis ministrando; quod quidem Deo placere, signis & prodigijs aliquando demonstratum est. Scribit Alexander Alensis in 4. parte summæ Theologicæ, quæst. 11. memb. 2. articul. 4. §. 3. in noua editione, quosdam Monachos aliquando, apud quos vsus erat vnus speciei, cepisse vtramque speciem postulare: sed interim accidisse, vt cum sacerdos inter sacrorum solennia hostiam frangeret, totum patenæ concuum sanguine ex ipsa hostia profluente repletur. Quo significare voluit Deus, frustra illos tumultuari pro calice sanguinis, cum omnia haberent in specie illa panis, quam de more solebant accipere.

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones ex Scriptura petite.

RESTAT nunc, vt ad argumenta aduersariorum respōdeamus, quæ illi partim ex Scripturis, partim ex Patribus, partim ex ratione desumunt. PRIMVS Scripturæ locus est Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quem locum soli Bohemi obijciunt: Lucherani enim, & Calvinistæ nõ existimant Ioan. 6. de Sacramento Eucharistiæ tractari.

Tres

Tres solutiones à Catholicis datæ sunt. PRIMÆ est communis, quam etiam in 1. lib. attigi, dum locum Ioannis exponerem, vim huius præcepti in re, quæ sumitur, non in modo sumendi consistere. Continent enim verba illa: *Nisi manducaueritis*, nõ simplex præceptum, sed medium, seu remedium conseruandæ vitæ per Baptismum acceptæ, & consequenter præceptum, quia tenemur conseruare vitam. Vnde non obligant ista verba Catechumenos, quia nondum vitam per Baptismum acceperunt, quam conseruare debeant; neq; infantes baptizatos, quia non egent conseruatione vitæ, cum eam non possint amittere sine vsu rationis. Porro remedium conseruandæ vitæ non consistit in speciebus panis, & vini, neque in modo manducandi, & bibendi, sed in sumptione corporis, & sanguinis Domini: quocunque enim modo illa sumantur, modo verè sumantur, sumentem nutriunt, & reficiunt. Caro enim Domini verè est cibus, & sanguis verè est potus: ad solam igitur sumptionem illa verba obligant, non ad modum sumendi. Sumuntur autem verè tam corpus, quàm sanguis sub qualibet specie; igitur præcepto satisfaciunt, qui sub vna specie Sacramentum percipiunt. Accedit, quòd ipse Dominus quod dixerat: *Nisi manducaueritis, & biberitis*, declarauit cum diceret: *Qui manducat me, & biberit propter me*. Idem enim est manducare carnem Christi, & bibere sanguinem eius; & totum Christum sumere: totum autem manducando sumimus, vt ipse fateretur.

Quod si aduersarij omninò conuincerent, quod tamè non faciunt, vim præcepti consistere in modo manducandi & bibendi, & planè sub præcepti obligationem cadere sumptionem sub tali, vel tali specie, adhuc nihil obtinerèt; tunc enim adhibenda esset SECVNDA solutio, quæ eiusmodi est; In Scripturis sæpenumero coniunctio, & accipitur pro disiunctiua: vt Act. 3. *Argentum, & aurum non est mihi*. Est enim sensus; Argentum, vel aurum non est mihi; siue, neque argentum, neque aurum est mihi: non enim aliter rectè S. Petrus docuisset, se pecuniariam elemosynam facere non potuisse. Ioan. 15. *Si non venissem, & loquutus fuisset eis, peccatum non haberent*. Sensus est; Si neque venissem, neque loquutus fuisset: subintelligitur enim negatio præcedens, more Hebraicæ linguæ, quam aliquando interpretes imitantur. Hebraei enim vt plurimum simplicem coniunctionem ponunt, cum tamen sub-

M m m 5 intelli-

intelligent negationem præcedentem; vt Psalm. i. in Hebræo est: *Non surgunt impij in iudicio, & peccatores in Concilio iustorum.* Sed quia subintelligitur negatio, ided rectè Latini verterunt: *Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.* Ceterùm, vt dixi, interpretes non rarò imitantur phrasim Hebraicam: & hoc modo verba Domini Hebraicè, vel Syriacè à Domino pronunciata, Ioannes quidem Græcè scripsit, sed phrasim Hebraicam seruare potuit, vt hic sit sensus: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & nisi biberitis eius sanguinem, id est, si neque manducaueritis, neque biberitis, &c. vel, si non manducaueritis, aut non biberitis.* Esse autem hoc modo ista verba intelligèda, probatur ex verbis sequentibus. Nam Dominus paulò pòst addit: *Qui manducat me, & uiuet propter me.* Et rursus ibidem: *Qui manducat hunc panem, & uiuet in æternum.* Quæ sanè falsa essent, si coniunctiuè, & non disiunctiuè intelligerentur illa verba: *Nisi manducaueritis, &c.*

Sed etiã si aduersarij has duas solutiones confutare possent, quod hæctenus non fecerunt, & omninò conuincerent, verba Domini intelligenda esse de modo manducandi, & bibendi, & coniunctim, non disiunctim: adhuc haberemus præsidium TERTIÆ solutionis. Multa enim præcepta sunt in Scripturis, quæ dantur vniuersæ Ecclesiæ, sed implenda per aliquos, non per singulos; quod obseruandum esse monet B. Augustinus in explicatione Scripturarum, lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 17. Tale est illud: *Crescite, & multiplicamini;* id enim dicitur humano generi, sic tamen, vt satis sit, si per aliquos species humana propagetur, & non cogantur omnes liberis procreandis operam dare. In hunc igitur modum possunt hæc verba explicari: *Nisi manducaueritis, &c.* id est, nisi sint in Ecclesia aliqui, qui hoc Sacramentum sub vtraque specie sumant, non habebitis vitam in vobis. Si enim nulli tales sint, consequenter nulli erunt; qui Sacramentum conficiant, nulli qui ministrent: atque ita peribit totus fructus saluberrimi Sacramenti. Sed de hoc loco satis dictum est.

SECVNDVS locus, qui est planè Achilles, Lutheri, Bucerii, Philippi, Caluini, Kemnitij, Hamelmanni, & omnium aliorum, sunt illa verba Matt. 26. *Bibite ex hoc omnes;* id enim editum esse dicit Caluinus, æterni Dei, quo omnes coguntur ad vtramque speciem Sacramenti percipiendam.

RESPON-

RESPONDEO; Hæc verba dicuntur solis Apostolis, qui tum ad mensam cum Christo sedebant. Id probo hac ratione: Particula, *omnes*, non semper in Scriptura accipitur vniuersalissimè pro omnibus hominibus, sed sæpe pro omnibus certi alicuius generis. Alioqui illud Pauli: *Omnes querunt quæ sua sunt*, includeret etiã sanctissimos quosque; & illud: *Omnes peccauerunt*, Christum quoque; comprehenderet; & illud: *Clamauerunt oēs*, *Crucifige eum*; & similia, in Apostolos Domini conuenirent.

Videndum igitur est, an illud: *Bibite ex eo omnes*, vniuersalissimè capiatur, an pro aliquo certo genere. Et quidem vniuersalissimè, id est, pro omnibus hominibus capi non potest: nam sequeretur debere Sacramentum dari Turcis, Iudæis, Ethnicis; & illi enim homines sunt. Oportet igitur pro certo genere hominum illud accipere: quæro igitur quod sit illud hominum genus. Si dixerint omnes viros, excludentur fœminæ: si omnes fideles, includentur infantes, quos tamen etiam aduersarij excludunt. DICENT, esse omnes fideles adultos. SED IN PRIMIS gratis hoc dicent; nec enim id facillè probare poterunt. DEINDE includentur abstemij, quos tamen etiam ipsi plerumque excipere solent. DENIQUE repugnat Marcus apertissimè, qui sic ait cap. 14. *Et biberunt ex eo omnes*; ista enim verba respondent illis: *Bibite ex eo omnes*. Quare eodem modo accipitur, *omnes*, apud Matthæum, & apud Marcum. Apud Marcum autem non intelliguntur per, *omnes*, omnes fideles adulti: nec enim verum esset: *Biberunt ex eo omnes*; ergo nec apud Matthæum intelligi possunt omnes fideles adulti. Quod si fortè dicant apud Marcum per, *omnes*, intelligi omnes fideles adultos, quia in Apostolis biberunt omnes; colligemus iam non obligari fideles ad calicem Domini bibendum, quia mandatum iam impleuerunt; iam enim biberunt, vt eis fuerat imperatum.

Restat igitur, vt mandatum solis Apostolis datum fuerit. Id quod potest etiam confirmari ex circumstantiis totius illius loci Euangelistæ Matthæi. Omnes enim clamant, hæc verba solis Apostolis dicta esse: *Cœnantibus*, inquit, *eis*. Quid est, *eis*, nisi Apostolis? Sequitur: *Accipit IESVS panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis*. Quibus discipulis dedit, nonne illis qui cum illo cœnabant? Sequitur: *Et ait; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum*. Certè illis dixit: *Accipite, & comedite*, quibus dedit comedendum; dedit autem Apostolis solis,

solis, ut iam ostendimus. Sequitur: *Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis.* Quibus illis: iisdem, quibus dederat panem, id est, solis Apostolis. Sequitur: *Dicens; Bibite ex hoc omnes.* Quibus hoc dixit, nisi illis, quibus dedit calicem? nam dedit dicens. Dedit autem solis Apostolis, ergo solis Apostolis dixit. Sequitur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti, tunc dicit illis; Omnes Vos scandalum patiemini in me, etc.* Qui dixerunt hymnum cum Christo? qui exierunt in montem Oliveti? qui erant omnes illi scandalum passuri in illa nocte? nonne soli Apostoli? Clarissimè igitur patet, verba illa ad solos Apostolos pertinere.

Sed videamus nunc quid adferant aduersarij, ut probent illa dici ad omnes fideles. Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia tribus argumentis probat, illud: *Bibite ex hoc omnes*, non ad solos Apostolos dictum esse.

PRIMUM est, quia non sine mysterio Dominus non dixit, *Manducate ex hoc omnes*, sicut dixit: *Bibite ex hoc omnes*, mirum præuidebat futuros, qui dicerent, panem omnibus datum, calicem non item. Idem argumentum habet Caluinus in antidoto articulorum Parisiensium, art. 7.

RESPONDEO; Negamus, Christum non dixisse: *Manducate ex hoc omnes*. Tametsi enim id Euangelistæ non scripserint, Ecclesia tamen ex Apostolica traditione edocta, in sacro Canone Missæ disertis verbis ponit, Christum dixisse: *Manducate ex hoc omnes*. Quam partem Canonis refert etiam S. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 5. & post eum Paschasius in lib. de corpore Christi, cap. 15. Sed quid si etiam certò contra-
ret, a Christo dictum non fuisse: *Manducate ex hoc omnes*, ut ab eo dictum fuisse constat: *Bibite ex hoc omnes*, quid in de aduersarij nostri lucrarentur? omninò nihil: causa enim eius diuersitatis esset in promptu. Dominus enim panem fregit, & unicuique partem suam dedit, non autem dedit panem integrum, quem inter se diuiderent, ideò non fuisset necesse dicere: *Manducate ex hoc omnes*. At calicem vnum & eundem dedit, ut ex eodem biberent omnes; dixit igitur: *Bibite ex hoc omnes*, ut intelligeret primus, non totum sibi exhauriendum, sed tantum relinquendum, quod omnibus sufficeret.

SECUNDUM argumentum. Iisdem dictum est: *Manducate*, quibus dictum est: *Bibite*. Vel igitur totum Sacramentum datum est solis presbyteris, vel simul etiam laicis. Si laicis etiam

etiam, ergo omnibus dictum est: *Manducate, & bibite*. Si solis presbyteris, ergo non licet laicis dare ullam partem Sacramenti, nec eis dictum erit, *Manducate*; nõ enim temerè dandum est, cui Christus prima institutione non dedit. De hac ratione ita gloriatur Lutherus: *Ego, inquit, fateor, ista meratione mihi iniuncta superatum, nec legisse, nec audivisse, nec invenisse, quod contra discam.*

RESPONDEO; Christus prima illa institutione, Apostolis solis dedit totum Sacramentum, ut antè probatum est. Nec tamen valet illa Lutheri consequentia; Christus non dedit laicis, ergo non potest dari à nobis. Nam etsi non dedit, non tamen prohibuit dari: & alibi iussit etiam dari, cum ait: *Hoc facite*, de quo loco postea dicemus.

TERTIUM argumentum. Christus dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur*. Hic clarissimè vides, sanguinem dari omnibus, pro quorum peccatis fusus est. Quis autem audeat dicere pro laicis non esse fusum? ergo omnibus datur, & omnibus dicitur: *Bibite*. De hoc argumento sic Lutherus triumphat: *Hoc, inquit, maxime omnium arguet, penitus que me concludit.*

RESPONDEO; Argumentum hoc verè concludit, non pro Lutero, sed contra ipsum. Nam si sanguis Domini dandus esset omnibus, pro quibus fusus est; dandus esset omnibus omninò hominibus, etiam Turcis, Iudæis, Ethnicis, & quibuscunque impiis. Sanguis enim ille pro omnibus fusus est, ut Scripturæ passim tradunt, Coloss. I. I. Corinth. 15. I. Ioan. 2. & alibi. Philippus in Confessione Augustana, in articulo de utraque specie, probat illud: *Bibite ex hoc omnes*, dictum esse nõ solum Apostolis, sed etiam aliis, quia Ecclesia Corinthiorum à Paulo, qui à Domino edoctus fuerat, instituta, utraque specie utebatur.

RESPONDEO; Argumentum est nimis infirmum. Ecclesia enim Corinthiorum utebatur utraque specie, quia Paulus, vel Domini exemplo, vel aliunde ostendit, & tradidit, licitam esse Communionem sub utraque specie. Sed nec Paulus citavit illud mandatum: *Bibite ex hoc omnes*; nec vlllo verbo docuit, esse necessariam omnibus Communionem sub utraq; specie.

Ioanñes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 48. 49. & 50. antiquam solutionem nostram refellat, ita præfatur: *Alterum, inquit, effugium est, solos Apostolos in huius Cæna participatio-*
nem

nem à Christo admissos, quos iam in sacrificiorum ordinem al-
legerat, & cooperauerat. Velim tamen mihi ad quinq; postulata
respondeant: quibus elabi non poterunt, quin facie cum sui
mendaciis reuincantur. Hęc ille. Sed nec postulata illa quinq;
aliquid momenti habent ad refellendum id quod asserimus.

PRIMUM postulatam est: *Quo oraculo reuelata sit nobis ea
solutio?* RESPONDEO; Oraculo Spiritus sancti per Scriptu-
ram Matthæi, & Marci, vt supra ostendimus.

SECUNDVM: *Cur meliore illo seculo ab Apostolis admil-
lesque annos postea sine exceptione omnes fiebant vtriusque
Symboli participes? Ignorabaturne Status Ecclesia, quos Christus
conuiuas ad cœnam suam admisisset?* RESPONDEO; Fallissi-
mum est, quod Calvinus assunt: iam enim ostendimus in
Communione domestica, & egrotorum, & laica clericorum,
& in ipso etiam publico cœtu in templis sub vna specie fuisse
communicatum in antiquissima Ecclesia. Deinde si esset ve-
rum, quod ipse assumit, non propterea sequeretur verba illa:
Bibite ex hoc omnes; dicta esse aliis, quàm Apostolis. Nam Ec-
clesia vti potuit vtraque specie, quia Dominus id non prohib-
uit, etiam si non iusserit.

TERTIVM postulatam: *Cur de pane simpliciter dixit, vt
ederent, de calice, vt omnes biberent?* QVARTVM; *Si Dominus
solis Apostolis, vt sacerdotibus, Sacramentum dedit, quo iure
datur nunc, vel ex parte, laicis?* Ad hæc responsum est paulo
antè: sunt enim hæc Lutheri argumenta, primū & secundum.

VLTIMVM postulatam: *An mentiebatur Paulus, cum di-
cebat Corinthiis se accepisse à Domino, quod illis tradiderat
Nam postea traditionem declarat, vt omnes promiscue vtraque
Symbolo communicarent.* RESPONDEO; Apostolus nequaquam
mentiebatur: sed planè mentitur Calvinus, dum ei tribuit,
quod ipse non dicit. Non enim Paulus ita declarat traditio-
nem Domini, vt dicat debere omnes diuino mandato sub
vtraque specie communicare. Sed de loco Pauli infra plura dice-
mus; & iam aliquid diximus in solutione argumenti Philippi.

Martinus Kemnitius loco citato in Examine, pag. 63. ad-
dit hoc argumentum, quod more suo verbosissimè persequi-
tur. Christus dixit: *Accipite, edite, bibite;* sed priora duo Syno-
dus Tridétina vult ad laicos etiam pertinere; ergo & tertium
illud, *Bibite;*, ad laicos pertinet: nulla enim assignari potest
caussa diuersitatis.

RESPONDEO

RESPONDEO; Remoueantur mendacia, & argumentum per se corruet. Nusquam enim Synodus Tridentina scriptum reliquit, illa verba: *Accipite, edite*, ad laicos pertinere, illud autem, *Bibite*, non pertinere. Concilium id solum docet, non teneri eos, qui Sacramentum non conficiunt, siue laici sint, siue sacerdotes, iure diuino ad vtramque speciem; cur autem qui conficiunt ad vtramque speciem teneantur, ratio est, quia sacrificium integrum esse, & integrè consumi debet.

Hermannus Hamelmannus in lib. de vtraque specie par. 2. duo argumenta profert, præter argumenta Lutheri. PRIMVM est; Si solis Apostolis dictum esset: *Bibite ex hoc omnes*; ergo soli Episcopi communicare deberent sub vtraque; illi enim soli Apostolis succedunt. RESPONDEO; Etiam Sacerdotes succedunt Apostolis quatenus ad illos etiam pertinet præceptum conficiendæ Eucharistiæ, quod datum fuit Apostolis per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*. Quare Sacerdotes etiam, propter perfectionem Sacramenti, tenentur sumere vtramque speciem, cum conficiunt Eucharistiam.

SECVDVM argumentum Hamelmanni. Dominus ait Marc. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico*; ergo illud: *Bibite ex hoc*, dictum Apostolis, omnibus dictum esse censendum est. RESPONDEO; Marcus non absolutè, & simpliciter posuit: *Quod vobis dico, omnibus dico*, sed addidit, *Vigilate*. Id ergo omnibus dictum est, vt vigilemus, & ad iudicium præparemur, de quo in eo loco Dominus concionatus fuerat, & multa omnibus vtilia dixerat. Alioqui si omnia quæ dicta sunt Apostolis, ad omnes pertinerent, oporteret omnes ire per mundum vniuersum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, & alia id genus, quæ nemo sanæ mentis concederet. Atque hæc de primario aduersariorum fundamento.

TERTIVM testimonium Scripturæ est illud Luca: *Hoc facite*; iubet enim Dominus, vt faciant, quod ipse fecit. Ipse autem tria fecit, consecrauit, sumpsit, & distribuit omnibus præsentibus vtramque speciem: debent igitur Apostoli, & qui eis succedunt nõ tantum consecrare, & sumere, sed etiam omnibus præsentibus dare speciem vtramque. Et confirmatur argumentum ex illa particula: *Similiter & calicem*. Nam ista particula (vt Kennitius diligenter obseruari iubet pa. 533. & 535.) significat eandem esse rationem panis, & calicis: & sicut Dominus accepit, & dedit panem, & dixit: *Hoc facite*; ita quoque

quoque similiter accepisse, & dedisse calicem, & dixisse: *Hoc facite.*

RESPONDEO; Mirabilis est providentia Dei in sanctis literis: nam vt non haberent hæretici iustam excusationem, festulit eis omnem tergiuersandi occasionem. Nam Lucas illud, *Hoc facite*, posuit post datum Sacramentum sub specie panis, post datum autem calicem illud non repetiuit, vt intelligeremus iussisse Dominum, vt sub specie panis omnibus distribueretur Sacramentum; sub specie autem vini non item.

Nec quidquam momenti habet illud, *similiter*, quod tantoperè Kemnitius vrget: nam non refert illud, *similiter*, nisi acceptionem; est enim sensus, Similiter postquam cœnauit, accepit calicem. Quod autem non referat omnia, quæ Christus fecit circa panem, vt velle Kemnitius, patet, quia Christus panem nõ solùm accepit, & benedixit, & dedit, sed etiam fregit, & fractum diuisit inter accumbentes: calicem autem non fregit, nec diuisit ipse discumbentibus, sed dedit integrum, vt vnus alteri porrigeret. Præterea Paulus I. Cor. II. cùm habeat eandem particulam, *similiter*, non tamen habet, *dedit*, sed solùm, *accepit*. Non igitur illud, *similiter*, referri potest ad verbum, *dedit*. Quod autem non referat illud mandatum, *Hoc facite*, perspicuum est ex ipso contextu; sic enim legitur *Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens; Hic calix, &c.* Vbi debet subintelligi verbum, cum quo benè cohæreat ille accusatiuus *calicem*. tale autem verbum non est, *Hoc facite*. Quæ enim esset hæc oratio, Similiter & calicem hoc faciet? Sententia ergo illa est, quam diximus: *Similiter & calicem accepit dicens, &c.*

QUARTVM testimonium Scripturæ est in verbis illis Beati Pauli I. Corinth. II. *Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis, &c.* Traditio Apostolica sine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus vtramq; speciem esse sumendam. Et præterea Paulus tam post speciem panis, quam post speciem vini repetit Domini mandatum: *Hoc facite*. Et denique postea adiungit: *De pane illo edat, & de calice bibat*. In hoc argumento mirè sibi placent aduersarij. Lutherus in libro de captiu. Babil. cap. de Eucharistia: *Vltimo, inquit, stat institutum Paulus, omnium obstruens ora, &c.* Et infra: *Non dicit, inquit, permisi vobis. Et infra: Tradidisse est præcepisse. Et in li. contra Angliæ Regem: Hoc argumentum, inquit, dixit assertori Sacramentorum, Noli me tangere.*

RESPONDEO; In vltimis verbis nulla est difficultas; illud enim: *De pane illo edat, &c.* sequitur post ea verba: *Probet seipsum homo, &c. sic de pane illo, &c.* Quibus verbis non iubet Apostolus, vt fideles edant panem, vel calicem bibant absolute; sed modum præscribit, quo vti debent, si edere, & bibere velint vtiliter.

PORRO illa verba: *Ego tradidi vobis*, in nullo auctore significarunt vnquam, Ego præcepi, seu imperaui. Et DEINDE, quam esset pulchra illa verborum Pauli connexio, si ita efferretur: *Ego tradidi vobis, id est, mandaui, quoniam Dominus IESVS, in qua nocte tradebatur: Et illud I. Corinth. 15. Tradidi vobis, quoniam Christus mortuus est*, quam pulchrè hoc modo interpretaremur: *Præcepi vobis, quod Christus mortuus est?* ADDE, quòd Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 541. non est veritus Prophetæ Germanico Luthero in faciem resistere. Scripsit enim illud *tradidi*, non significare Præcepi, cuius tamen contrarium, vt supra citauimus, Lutherus dixerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, & vt ipse dicit, pulcherrimum conficit argumentum. Paulus enim cum ait, *tradidi*, non præcipit: non enim ausus fuit in vsu Sacramentorum aliquid præcipere, sed tradit Christi præceptum. Et ne putemus eum tradere præceptum solis presbyteris, qui erant Corinthi, in principio epistolæ dicit se scribere omnibus qui erant Corinthi; immò etiam omnibus aliis Christianis. Nam addidit: *Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri IESV CHRISTI.*

SEDHæc omnia falsa, friuola, & ineptissima sunt. Nam INPRIMIS falsum est, Paulum tradidisse præceptum Christi de vtraque specie sumenda. Quid enim tradiderit explicat, cum ait: *Quoniam Dominus IESVS, in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c.* vbi videmus tradi historiam de institutione Sacramenti, non autem præceptum de vtraque specie sumenda.

DEINDE falsum est, Paulum nihil fuisse ausum præcipere circa vsum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet seipsum homo*, præceptum Pauli est, nec enim in Euangelio legitur. Et illa: *Cum conuenitis, inuicem expectate, & Qui esurit, dormi manducet*, eiusdem Apostoli sunt. qui etiam plura se ordinaturum asserit, cum ait: *Cetera cum venero, disponam.* Quare

N n n

Augu-

Augustinusepistol. 118. Apostolorum præceptum esse dicit, ut hoc Sacramentum à ieiunis sumatur.

POSTREMO falsum est, epistolam ad Corinthios scriptam esse ad omnes fideles, ita ut omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineant. Num enim ad omnes pertinet: *Audiuimur vos fornicatio, qualis nec inter Gentes?* &c. Alius dicit: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cepha?* Porro illud in inscriptione: *Cum omnibus qui inuocant nomē Domini*, non significat scribi epistolam ad omnes, sed significat scribi ad Corinthios, quibus Apostolus præcatur pacem & gratiam cum omnibus, qui inuocant nomē Domini nostri IESU CHRISTI. Nec tamen negamus, quin epistola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis est omnibus: sed non idèd omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinent, ac si ad omnes scripta esset.

Iam verò illud, *Hoc facite*, quod in hac epistola bis ponitur, nihil causæ nostræ officit. Nam post panis consecrationem absolue ponitur: *Hoc facite in meam commemorationem*, post calicem autem idem repetitur, sed cum conditione: *Hoc*, inquit, *facite quotiescunque biberis*. Et certè non sine causâ Spiritus sanctus modum loquendi mutauit. Non significat igitur hæc verba postea, ut calix debeat dari, vel luminè cessariò, sed modum præscribunt, ut si id fiat, fiat in memoriam Dominicæ passionis.

Quæritur à Doctoribus, quid propriè demonstret illud, *Hoc*, cum Dominus ait: *Hoc facite*; an demonstret id, quod Dominus egit, id est, consecrationem, & distributionem, an quod egerunt discipuli, id est, manducationem, & bibitionem, an utrumque simul. Sed ad rem nostram id non refert, quando constat illud præceptum non dari absolute, nisi de vna specie.

Videtur tamen sententia Ioannis à Louanio valde probabilis, qui docet, verba Domini apud Lucam, ad omnia referri, id est, ad id, quod fecit Christus, & id, quod egerunt Apostoli, ut sensus sit: *Id quod nunc agimus, ego dum consecro, & porrigo, & vos, dum accipitis, & comeditis, frequentate deinceps usque ad mundi consummationem. Profert enim prædictus auctor veteres Patres, qui illa verba modò referunt ad Christi actionem, ut Cyprianum epist. 3. lib. 2. & Damascenum lib. 4. de fide, cap. 14. modò ad actionem discipulorum, ut Ba-*
filium

filium lib. regularum moralium, reg. 21. & Cyrillum Alexandrianum lib. 12. in Ioan. cap. 58. Paulum autem idem auctor docet referre potissimum illa verba ad actionem discipulorum, id quod ex verbis sequentibus colligitur: *Quotiescunq; enim, inquit, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* Et præterea idem planum fieri potest ex instituto, & proposito beati Pauli. Nam Apostolus eo loco emendabat errorem Corinthiorum, Corinthij autem non errabant in consecratione, sed in sumptione, quia non debita cum reuerentia sumebant: quare accommodat ea verba ad suum usum, ac docet, Christum præcepisse, ut actio cœnæ celebraretur in memoriam passionis, & ideò attentè, & reuerenter sumenda esse tanta mysteria.

CAPVT XXVI.

Refelluntur obiectiones ex Patribus.

MULTA loca ex Patribus aduersarij citant; quæ duabus de causis parum, aut nihil eis prodesse possunt. PRIMO, quia iisdem Patribus (vt Ioannes à Louanio rectè monuit) in rebus grauioribus nihil credunt. Maior pars eorum Patrù apertissimè docet transubstantiationem panis in carnem vi consecrationis, quam tamen aduersarij magno consensu reiiciunt, & cum citantur à nobis Patres, ipsi ad solum verbum Dei prouocant, Patribus omnibus contemptis. SECUNDO, quia reuera Patres bene intellecti nihil eorum habent, quæ ipsi illis tribuunt. Nec tamen mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cum tempore ipsorum non fuerit ista quæstio introducta, sitne vtraque species necessariò sumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. IGNATIUS in epistola ad Philadelphenses: *Vnus est, inquit, panis omnibus confectus, & unum poculum omnibus distributum.*

Respondeo PRIMVM; In Latinis codicibus, non habetur, vnus calix omnibus distributus, sed vnus calix totius Ecclesie. Est enim communis calix, quia pro omnibus offertur Deo. Neq; multum fidendum est Græcis codicibus, quos Kemniti⁹ magni facit: multi sunt enim in eis errores, vt quiuis facile animaduertet qui conferret eos codices Græcos, qui nunc

Nnn 2 exstant,

exstant, cum testimoniis Ignatij, quæ citantur ab Athanasio in epist. ad Epictetum, & a Theodoro in Dialogis contra Eutychianos. Adde, quod ipsi Magdeburgenses, Cent. 2. cap. 4. art. de Eucharistia, citant hunc locum Ignatij, ut nos habemus.

SECUNDO respondeo; Ignatium in illis verbis, etiam in Kemnitio citantur, facere vim in unitate calicis, non in universalitate bibentium. Docet enim unum esse calicem, non autem debere, vel etiam folere ab omnibus sumi; ut hic sit sensus: Cùm in Ecclesia aliqui sumunt Eucharistiam sub specie panis, omnes illi unum panem sumunt, non multos; & cùm aliqui sumunt sub specie vini, unus calix omnibus illis distribuitur, non multi. Vnde ibidem ait: *Vna est caro, unus est sanguis, unus panis, unum poculum, unus Christus, unum Baptisma, una Ecclesia, &c.*

TERTIO denique addere possumus, ad summum quantum vis exprimentur ista verba, nihil aliud ex eis elici posse, nisi fuisse usum illo tempore, cùm pauci erant Christiani, ut omnibus daretur potus calicis. Sed hoc exemplum est, nec præceptum.

SECUNDO loco IUSTINVM proferunt: *Iustinus, inquit Kemnitius, vetustissimus scriptor, cùm descripsisset Communionem sub utraque specie, mox subiungit: Apostoli in Evangelij, ita sibi Christum præcepisse, tradiderunt.*

RESPONDEO, illa verba Iustini, ubi commemoratur Christi præceptum, non pertinent ad Communionem, sed ad consecrationem. Nam etiam si de Communione aliquid dixerat Iustinus antea, tamen immediatè ante illa verba, quæ aduersarij citant, Iustinus declarat, quid sit, & quomodo fiat Eucharistia, ac dicit, panem per verbum Dei prolatum in consecratione, fieri Eucharistiam, & non esse amplius communem panem, sed ipsius IESU carnem, & sanguinem: tum ne videatur rem tam miram ex capite suo finxisse, subiungit: *Apostoli enim in commentariis suis, quæ Evangelia dicuntur, ita præcepisse sibi IESVM tradiderunt.* Quibus verbis significat Apostolos tradidisse, sibi à Domino præceptum, ut verbo Dei consecrarent panem, & ea consecratione ex pane facerent corpus ipsius. Idem patet ex sequentibus verbis: Iustinus enim addere curauit verba illa Evangelij, quibus Domini præceptum continetur, atq; ait: *Enum enim pane accepto, cùm gratias egisset*

set, dixisse; Hoc facite in meam recordationem: hoc est corpus meum; Et similiter accepto calice dixisse, Hic est sanguis meus. ubi nulla fit mentio Communionis, sed solius Institutionis.

TERTIVS est CLEMENS Alexandrinus, qui lib. 2. Pædagogi, cap. 2. ait: *Bibere sanguinem IESU, est participem esse in corruptionis divinae.* Hinc verò colligunt aduersarij, non posse participare in corruptionem, qui non bibit sanguinem.

Respondeo PRIMVM; Non sequitur illa negatiua ex affirmatiua. Nō enim quia potus sanguinis dat in corruptionem, idē non habet in corruptionem, qui non bibit sanguinem; potest enim aliunde, nimirum ex corpore Domini, haberi eadem illa incorruptio, iuxta illud Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, sicut in æternum.* Nam etiam in rebus corporalibus argumentum non valeret; Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non possunt. Non valet, quia non solum vinum, sed multa etiam alia nutriunt.

SECUNDO; Sanguis Domini non dat in corruptionem, quia bibendo sumitur, sed quia sumitur. Vis enim in ipso sanguine est, non in modo bibendi; sanguinem autem verè sumunt, qui sub vna specie communicant, vt supra diximus.

Eadem solutio valet ad locū TERTVLLIANI, qui QVARTVS numerari potest. Ex lib. de resurrectione citat Caluinus illud: *Caro corpore, Et sanguine Christi vescitur, et anima de Deo sanguinetur.* Sed præter communem solutionem, non est prætereundum Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non, bibere sanguinem; vescimur autem sanguine, cum eum sumimus per modum cibi sub specie panis.

QVINTO proferunt ORIGENEM homil. 16. in Numer. *Populus Christianus in vsu habet sanguinem bibere.*

Respondeo PRIMO; Habet in vsu, non in præcepto. SECUNDO; Vt eum vsu habeat populus Christianus, non necesse est, vt singuli de populo bibant, sed satis est, si in Ecclesia aliqui sint, qui id faciant: multa enim sunt in vsu populi Christiani, quæ tamen non à singulis fiunt.

SEXTVS est S. CYPRIANVS, ex quo tria loca producant. PRIMVS est in epist. 2. li. I. vbi dicit, sanguinem Domini dandum esse fidelibus, vt roboventur ad martyrium. SED ad hunc locum respondimus supra cap. 22.

Vrgent porrò illa verba eiusdem epist. *Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in*

Ecclesia poculum Domini iure Communicationis admittant
Hinc enim colligi videtur, ius habere laicos ad sanguinem Domini petendum, ac proinde iuste non posse eis denegari.

RESPONDEO; Hoc loco confirmatur potius, quam infirmatur sententia nostra. Cyprianus enim loquitur in epistola de lapsis, quibus ab Episcopis ablatum erat ius Communionis: ac hortatur Cornelium Papam, ut lapsis imminente nona persecutione restituatur ius communicandi, si nimirum ad poenitentiam redierint, ne inermes ad prelium profide inueniantur. Ius ergo laicorum ad communicandum a sacerdotibus datur, & a sacerdotibus tollitur: & sicut possunt Prælati ob crimina tollere ius communicandi, ita possunt ob alias iustas causas disponere, & ordinare de modo communicandi, sub vna specie, vel altera. Præterea si tempore Cypriani habuissent laici ius petendi calicem, certe habuissent et consuetudine illius temporis: ergo cum sit hoc tempore contraria consuetudo introducta, & lex præterea in generalibus Conciliis promulgata, non habent amplius ius illud laici, nisi forte probare possint, quod hæcenus non fecerunt, expresso Dei mandato se ius illud habere.

SECUNDVS locus est in lib. 2. epist. 3. vbi sic loquitur Cyprianus: *Quidam vel ignoranter, vel simpliciter in calice Domini sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod Christus fecit, & docuit.* Hinc colligunt Christum docuisse, ut calix plebi ministraretur. Et auget difficultatem Kemnitius; nam si illi reprehenduntur, qui loco vini aquam ministrabant, cum tamen & calicem, & verba retinerent, quando magis reprehendendi sunt, qui totum calicem sustulerunt?

RESPONDEO; Non agit eo loco Cyprianus, oportetne calicem populo præbere, an non: sed tantum, ut si ministraretur, ex vino misto, non ex aqua sola constet, & hoc dicit Dominum docuisse, ut calix Eucharistiæ ex vino misto, non ex aqua sola constet.

Quod autem Kemnitius addit, omnino absurdissimum est, nimirum grauius, & reprehensibilius esse non dare plebi calicem, quam dare in sola aqua consecratum. Nam qui daret in sola aqua consecratum, corrumpunt Sacramentum Christi, quia mutant materiam; & populum decipiunt, cui pro sanguine Domini meram aquam tribuunt, quæ grauisima sacrilegia esse, non dubium est: & denique pugnant cum Domini præte,

præcepto, quod semper vrget Cyprianus, quia Dominus iussit fieri, quod ipse fecit, dum ait: *Hoc facite*; ipse autem calicem vini misti consecrauit, non calicem aquæ. At præbere populo Eucharistiam sub vna specie, nullum sacrilegium, nullam fraudem, nullius præcepti præuaricationem continet.

Et sanè mirum est, aduersarios tantoperè vrgerè testimonium huius epistolæ, cum in disputatione de sacrificio, & de miscenda aqua vino in calice, hanc epistolam contemnant: & argumenta, quæ in ea habentur pro mitione aquæ, refutate non vereantur.

TERTIVS locus est in serm. de cœna Domini, vbi sic loquitur auctor: *Lex esum sanguinis prohibet, Euangelium præcipit, & bibatur.*

Respondeo PRIMVM, nõ dicit auctor sermonis (nec enim Cyprianus est, sed aliquis posterior) Euangelium præcipere, vt bibatur sanguis ab omnibus, sed tantum vt bibatur. Hoc enim ipso, quod Dominus instituit Sacramentum hoc sub specie cibi, & potus, iussit manducari, & bibi, sed ad hoc satis est, si ab aliquibus bibatur, vt in Ecclesia fit.

DEINDE Cyprianus non facit vim in bibendo, sed in sumendo sanguinem: promiscuè enim loquitur de esu, vel potu sanguinis. Nam in loco citato: *Lex, inquit, prohibet esum sanguinis, Euangelium præcipit, & bibatur.* Vbi cum opponat tanquam contraria, bibere sanguinem, & non edere sanguinem, apertè significat se pro eodem accipere esum, & potum. Et in eodem sermone idem auctor paulò pòst dicit: *Potus, & esus ad eandem pertinent rationem.* Accipiunt autem Catholici laici verè sanguinem Domini cum corpore sub specie panis: id quod iste auctor nõ solum fatetur, sed etiam dicit propter eam causam in sola specie panis esse cibum & potum. Sic enim ait initio sermonis: *Manducauerant, & biberant de eodem pane secundum formam visibilem, &c.*

SEPTIMO proferunt AMBROSIVM ex lib. de initiandis mysteriis, cap. 9. *Illis aqua fluxit è petra, tibi sanguis è Christo.* Item citat Calvinus verba Ambrosij ad Theodosium teste Theodoro to lib. 5. hist. cap. 18. *Qua audacia poculum sanguinis precioso, ore tuo participabis?* SED hæc nihil ad rem faciunt. Fatemur enim datam aliquando vtramque speciem laicis, sed negamus id iure diuino mandatum.

OCTAVO profert Calvinus HIERONYMVM in cap. 2. Malach. *Sacerdotes, qui Eucharistiam conficiunt, & sanguinem Domini populo distribuunt.* RESPONDEO; Nihil noui audimus

NON O proferunt CHRYSOSTOMVM homil. 18. in 2. ad Cor. *Est autem, inquit, & ubi nihil differt sacerdos à subdiacono, ut quando fruendum est horrendis mysteriis: similiter enim ut illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quaedam sacerdos comedebat, partem vero populus: verum omnibus unum corpus proponitur, & poculum unum.* RESPONDEO; Vim facit in re, quae sumitur, non in speciebus, vel in modo sumendi; alioqui falsum esset discrimen, quod ipse ponit inter nouam, & veterem legem. Nam si agatur de speciebus, etiam nunc partem sumit sacerdos, partem populus: nemo enim sumit integrum panem. Hoc igitur est discrimen inter veteris, & noui Testamenti sacrificium, quod illud diuidebatur per partes, nec poterat ab vno sumi totum: & inde fiebat, ut alij maiorem partem, alij minorem haberent; & sacerdotum ordinariè erat pars potissima. At hoc nostrum totum, & integrum datur singulis: nec plus habet sacerdos, quam laicus; licet symbola sint maiora vel plura in Communione sacerdotum. Fuisse autem Chrysostomi aetate, & in ipsa Chrysostomi Ecclesia liberum communicare sub vna specie, manifestè patet ex eo exemplo, quod supra citauimus ex Sozomeno, & Nicephoro.

DECIMO loco proferunt AVGVSTINVM. Ac PRIMVM citant illud lib. quaestionum in Leuiticum, quaest. 57. *Ad bibendum sanguinem, omnes exhortantur qui solunt habere vitam.* RESPONDEO; Augustinus eodem modo loquitur de potu sanguinis, quo supra diximus loquutum esse Cyprianum, seu quisquis fuit auctor in sermone de coena Domini non enim vim facit in modo bibendi, sed in ipsa sumptione sanguinis, qui idem efficit, siue sumatur per modum cibi, siue per modum potus. Nam idem Augustinus ibidem, sicut antea Cyprianus, opponit ut contraria, non comedere sanguinem, & bibere sanguinem: *A cuius, inquit, sacrificij sanguine in alimentum sumendo non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum exhortantur omnes.* &c.

SECUNDO proferunt ex eodem Augustino illa verba in sermone de Sacramentis apud Bedam in 10. cap. prioris ad Cor. *Simul hoc sumimus, simul bibimus, quia simul sumimus.* RESPON-

RESPONDEO; Nulla concluditur hinc necessitas sumendi sanguinis Domini per modum potus. Nam etiam si sanguis Domini sub specie vini sit signum, & causa vitæ spiritualis, & idè rectè dicatur: *Simul bibimus, quia simul & uiuimus*, tamen non sequitur negatiua, Non simul bibimus, ergo non simul uiuimus. Nam possumus simul uiuere comedendo: est enim cibus Eucharistiæ eodem modo signum, & causa vitæ, quo est calix.

TERTIO proferunt illud: *Nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur*. Quam sententiam ex Augustino citat Algerus lib. 2. cap. 8. RESPONDEO; Ea sententia non Augustini, sed Paschalis est, libro de corpore Domini, cap. 19. neque nobis vlla ratione aduersatur. Non enim PASCASIVS loquitur de speciebus Sacramenti, sed de re contenta, ac docet non posse sumi carnem exanguem, neque sanguinem, nisi cum suo corpore: & illum non iure communicare, qui sentit vnū accipi sine altero. Eodem sensu dixit idem Paschasius, cap. 17. *Non rectè caro Christi sine diuinitate sumitur, nec diuinitas sine carne præstatur*.

VNDECIMO proferunt GELASIVM, cuius ea verba recitantur à Gratiano, canon. Comperimus, de consecrat. dist. 2. *Comperimus quod quidam sumpta tantummodò corporis sacriportione, à calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius, & eiusdem mysterij sine grandi sacrilegio nõ potest prouenire*.

RESPONDEO; Duplex ad hunc locum dari solet solutio. VNA est, quòd loquatur Gelasius de solis sacerdotibus sacrificantibus, qui nullo modo debent vnã speciem sine altera sumere, cum ipsorum sit, holocaustum consumere. Hæc solutio ex eo probabilis redditur, quod Gratianus, qui ex epistola Gelasij, quæ modò fortasse non exstat, capitulum illud desumpsit, hunc ei præfixit titulum: *Corpus Christi sine eius sanguine sacerdos non debet accipere*.

ALTERA solutio est, Gelasium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum à calice abstinebant, quales erant tum ipsi Manichæi, tum Priscillianistæ. Isti enim idè à calice abstinebant, tum quia abhorrebant à vino, tum quia existimabant Christum non habuisse verum sanguinem.

Nnn 5 Quare

Quare Gelasius non damnat eos, qui iusta de causa à calice abstinent, sed qui ex superstitione, ut verba ipsius indicant *Quoniam*; inquit, *nescio qua superstitione docentur obstruere*. Isti enim magno sacrilegio Sacramentum diuidebant, qui soluebant Iesum opinione sua, & idè rectè iubebantur accipere integra Sacramenta, & quidem sub vtraque specie sumere in signum correcti erroris, aut simpliciter à Sacramento arceri. Vnde (vt suprà diximus) S. Leo sermon. 4. de Quadragesima, ad Manichæos detegendos iubebat obseruari, non eos, qui modò sub vna, modò sub vtraque specie communicabant, sed eos tantùm, qui nunquam sub vtraque communicabant. Illud enim eo tempore signum erat Manichæismi: errore autem illo sublato, ordinariè omnes sub vna communicabant, vter Ordine Romano suprà ostendimus.

DE VODECIMO proferunt GREGORIVM Papam, qui lib. 4. Dialog. cap. 58. dicit Christi sanguinem iam non in manibus infidelium, sed in ora fidelium fundi: & homil. 22. in Euangelio dicit ore corporis, & ore cordis Christi sanguinem hauriendum esse.

DECIMO TERTIO proferunt BEDAM, qui similia verba habet in homilia festi Epiphaniæ. RESPONDEO; Sancti Patres sumi dicunt Christi sanguinem ore corporis, quod non negamus esse faciendum; bibi autem debere ore corporis, aut sub specie vini sumi, ipsi non dicunt.

DECIMO QUARTO proferunt HAYMONEM, qui in cap. 10. 1. ad Corinth. exponens illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* dicit eum calicem vocari participationem, seu cõmunionem, quia omnes ex illo vno participant. RESPONDEO; Loquitur iste auctor, vt suprà loqui diximus Ignatium, & Chrysostomum de vnitatem calicis: significat enim eos, qui sanguinem Domini sumunt, ex vno calice sumere.

DECIMO QUINTO proferunt THEOPHYLACTVM, qui sic ait in cap. II. prioris ad Corinth. *Tremendus hic calix cunctis, pari conditione est traditus*. RESPONDEO; Loquitur Theophylactus de eo tempore, quo scripta est epistola ad Corinth. edisserit enim Pauli sententiam, atque id loquitur, quod Paulus in summa, & breuissimè dixerat. Paulus arguebat diuites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Ecclesia, non dignabantur communicare epulas suas lautiores cum

pauperibus. Hos ergo arguit, quasi Pauli nomine Theophylactus, & inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos abhorreere à pauperibus, quando calicem suum Christus ex æquo omnibus dederit, id est, tam pauperibus, quàm diuitibus. Hæc autem sententia etiam si tunc maximè locum habuit, cum Communio sub vtraque specie erat omnibus liberata: tamen etiam nunc locum habet. Nam & nunc pari conditione calix iste cunctis, id est, tam diuitibus, quàm pauperibus conuenit: sumunt enim ex calice cuncti sacerdotes, siue diuites sint, siue pauperes; laici non sumunt, siue diuites, siue pauperes sint.

DECIMO SEXTO proferunt PASCASIVM, qui in libro de corpore Christi, cap. 15. sic exponit illud: *Bibite ex hoc omnes; Id est, inquit, tam ministri, quàm reliqui credentes.* RESPONDEO, tria sunt hic breuiter obseruanda. PRIMVM est, locum istum videri omninò corruptum, & pro illa voce, *Bibite*, debere esse, *Edite*; vt Ioannes à Louanio non sine caussa suspicatur. Nam hæc verba præcedunt: *Hic solus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens; Accipite, & bibite ex hoc omnes, &c.*

SECUNDO obseruandum est, non exponere Paschasium verba Domini, vt sunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, sed vt videntur dici à Christo, dum in Ecclesia distribuitur Sacramentum. Nam ipse ait Christum hoc dicere, cum per manus ministrorum Sacramentum distribuit credentibus: verba autem illa Domini Matth. 26. dicta sunt, cum Dominus per se, non per ministros, Sacramentum distribueret. Et præterea verba illa, vt dicta sunt in prima institutione Sacramenti, nullo modo admittunt illam explicationem; *Bibite omnes, tam ministri, quàm reliqui credentes*: nulli enim tunc erant ministri à credentibus distincti in mensa Domini.

TERTIO obseruandum est, verba Paschasij, vt iam se habent, nostræ sententiæ plurimum fauere: significant enim bibendum esse Domini sanguinem, sed in specie panis, non in specie vini; quomodo etiam Cyprianus serm. de cæna Domini dixit, panem manducari & bibi. Vnde Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 93. ex hoc loco Paschasij colligit sanguinem bibi posse sub specie panis.

DECIMO SEPTIMO proferunt BERNARDVM, qui serm. 3. in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, & sanguinis

guinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

RESPONDEO; Sub specie panis integra alimonia est corporis, & sanguinis Domini, ut supra ostendimus: quare Dominus iussit frequentari istam alimonia, sed non præcepit, an sub vna, vel sub vtraque specie id fieri deberet.

DECIMO OCTAVO proferunt Concilium TVRONICVM, quod Burchardo referente lib. 5. cap. 9. decreuit, dandam esse ægrotis Eucharistiam intinctam sanguine Domini, ut presbyter verè possit dicere: *Corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi.*

RESPONDEO; Locus hic nihil iuuat aduersarios: nam panem intinctum comedere, præsertim exsiccatum, & in pixide diu retentum, ut in eo Concilio habetur, non est bibere, ipsi autem potum requirunt. Deinde decretum illud emendatum fuit: damnatur enim illa intinctio panis in Concilio BRACARENSE III. can. 1. & rectè. Nam intinctio vel fit ut habeatur sanguis Domini, vel ut habeatur per modum potus. Si ut habeatur, frustra intingitur panis, quia in specie panis nõ deest sanguis cum corpore. Si ut habeatur in specie potus, frustra etiam intingitur, quia (ut dixi) non bibitur ille panis sic intinctus, sed solum editur.

DECIMO NONO proferunt Concilium III. BRACARENSE, citatum can. 1. sed ut plurimum nomine Iulij Papæ, quomodo citatur istud decretum etiam à Burchardo lib. 5. cap. 1. à Gratiano dist. 2. de consecrat. can. Cùm omne, & à Micrologo de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 19. Proferunt igitur testimonium huius decreti, vbi habetur non esse dandum populo panem intinctum in sanguine, quia Dominus legitur dedisse vtramque speciem seorsim, id est, primò speciem panis, postea speciem vini.

RESPONDEO; Concilium prohibet quidem rectè illam intinctionem ex eo, quod Dominus non intinctum panem dedit, nec poterat probari illa intinctio vllto testimonio, vel exemplo Scripturarum, non tamen Concilium addit, debere dari vtramque speciem. Præterea si hoc etiam Concilium diceret, responderemus Concilium loqui de eo tempore, quo libera erat Communio sub vtraque specie: tunc enim is, qui vtramque speciem cupiebant, Concilium iubet dari vtramque speciem, non autem panem intinctum.

VICESIMO proferunt impudentissima tria mendacia sub nomine generalium Conciliorum. Lutherus in disputatione contra Concilium CONSTANTIENSE, dicit Concilium in hæc verba loquutum in suo decreto: *Licet Christus instituerit, et omnes communicent sub vtraque; tamen hoc non obstante, nos solumus, et omnes communicent sub vna.* Ex quibus verbis habemus Concilium agnouisse, & docuisse veritatem, quod sit de iure diuino Communio sub vtraque: licet idem Concilium contrarium statuerit. Vnde Lutherus ibidem dicit, Concilium damnasse Christi doctrinam, & ipsum Christum pro Hæresiarcha habuisse. SED est mendacium intolerabile: nam nihil eiusmodi habet Concilium, immò è contrario definit, non esse de iure diuino, sumere vtramque speciem. Verba autem vnde Lutherus mendacium fabricauit, sunt ista in sess. 13. *Licet Christus instituerit, et dederit Sacramentum post cœnam sub vtraque, specie discipulis; hoc non obstante obseruanda est Ecclesie consuetudo, et non sumatur nisi à ieiunis.* Vbi Concilium non loquitur de vtraque specie, cum ait: *Hoc non obstante;* sed tantum de tempore communicandi. Neque dicit seruandum Ecclesie morem, non obstante Christi præcepto, sed non obstante Christi exemplo: ille enim dedit post cœnâ ex peculiari causâ, quæ modò non habet locum.

Quamuis autem hoc mendacium iam dudum in Luthero à Catholicis detectum, & confutatum fuerit: tamen discipuli eius semper illud vrgent, vt apertissimè indicent, se ex electione, & ex pura malitia mentiri velle. Idem enim mendacium non ante multos annos repetiuit Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 14. vbi expressè dicit, Concilium agnouisse Christum instituisse, vt daretur Sacramentum sub vtraque. Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 570. temperat non nihil hoc mendacium, tamen ipse quoque mentitur, illud *non obstante*, quam vocat sceleratam clausulam, referri ad Communionem sub vtraque specie,

SECUNDO idem Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, dicit Concilium BASILEENSE declarasse, licere Bohemis vtramque speciem sumere, contra id, quod antè statuerat Concilium Constantiense. SED hæc est mera impostura. Concilium enim Basileense idem docet sess. 30 quod Constantiense sess. 13. Neque vsquam declarauit licere Bohemis

mis

mis Communionem sub vtraque sine Ecclesie dispensatione; sed concessit eam facultatem (teste Ænea Syluio in historia Bohemica, cap. 52.) cum ea conditione, vt crederent Communionem sub vna esse licitam, & proinde non esse contra ius diuinum.

TERTIO incredibilem impudentiam Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 14. dicit Concilium TRIDENTINUM conuictum fulgore verbi Dei, tandem agnouisse suum errorem, & permisisse Communionem sub vtraque; legantur sess. 21. & 22. Concilij, & mendacium euanescat.

CAPVT XXVII.

Refelluntur obiectiones ex ratione.

RATEM testimonia Scripturæ, & Patrum, obiciunt aduersarij aliquot rationes ex Scripturis depromptas, quas breuiter diluemus. PRIMATIO à figura. Hebræi omnes in deserto biberunt aquam de petra, dicente Paulo i. Corint. 10. *Et omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Ergo in deserto huius videntur omnes bibere sanguinem Domini: illa enim in figura contigerunt illis.

RESPONDEO; Non biberunt illi aquam de petra simul cum cibo spirituali, vt supra ostendimus, sed diuerso loco & tempore: quare tam cibus ille, quam potus signum fuit Eucharistiæ sub vna specie sumendæ.

SECUNDA ratio ab institutione. Christus instituit cœnam sub duplici specie: ergo sub duplici sumenda est, alioquin non erit cœna Domini, sed pars eius.

RESPONDEO; Si propriè, & secundum Euangelium locuti velimus, cœna Domini non constat nisi ex vna specie. Nam Luc. 22. sic legimus: *Cœnantibus illis, accepit Iesus panem, et* Et postmodum multis interiectis: *Similiter & calicem postquam* *quam cœnauit.* Et i. Cor. 11. *Similiter & calicem postquam cœnauit.* Itaque in cœna non dedit nisi Eucharistiam, sub specie panis, quæ propriè responderet cœnæ Iudaicæ, & agno Pascha: post cœnam autem dedit calicem. Vnde etiam Cyrillus in serm. 5. de lapsis dicit, calicem offerri solere præsentibus potum expleta solennia, id est, finita iam Missa. Deinde etiam cœna Domini vtraque specie constaret: tamen quia quilibet species

Species continet rem vtriusque speciei, tam esset integra cœna ex vna specie, quam ex duabus; sola enim differentia esset in vasis, quibus inferuntur cibi. Pertinent tamen duæ species ad sacrificij perfectionem, vt sæpe diximus, sed nõ est necesse, vt sacrificium, quoad omnia signa, sumatur ab omnibus: satis enim est, si pro omnibus offeratur.

TERTIA ratio ab exemplo Domini, & Apostolorum. Dominus calicem omnibus præsentibus dedit: Apostoli quoque omnibus dabant. Vnde 1. Corinth. 10. *Non potestis bibere calicem Domini, & calicem demoniorum.* Et 1. Corinth. 12. *Omnes in vno Spiritu potati sumus.*

RESPONDEO; Exempla probant rem non esse illicitam in re diuina, nõ autem esse præceptam, vel necessariam; alioquin teneremur sumere Eucharistiã post alios cibos, & noctu, & post lotionem pedum: hæc enim omnia Dominus fecit. Locutus autem ille: *Omnes in vno Spiritu potati sumus*, perperam adducitur, & sæpius in dicitur à Remittio: non enim ibi agitur de potu sanguinis Domini, sed de potu Spiritus, quem haurimus in Baptismo.

QUARTA ratio à Testamento. Christus proximus mortis, Testamentum condidit, & eo legauit omnibus filiis suis corpus, & sanguinem suum, vt patet Luca 22. & 1. Corinth. 11. Ergo Testamentum corrumpunt, & iniuste filios Dei fraudant paterna hæreditate, qui laicis negant sanguinem Domini.

RESPONDEO; Hæreditas nobis relicta, non est panis, neque vinum, sed corpus, & sanguis Domini, quæ duo dantur tam sub vna, quam sub duplici specie; hoc solũ interest, quod qui bibunt ex calice, accipiunt hæreditatem in duabus tabulis; qui non bibunt, accipiunt illud idem in vna tabula. Sed hæc differentia nullius momenti est, quod attinet ad participandam hæreditatem.

QUINTA ratio à fine huius Sacramenti. Finis est Sacramenti huius, vt commemoremus Christi mortem. Sed non significatur Christi mors integrè per vnã speciem; ergo debent vtramque sumere, qui volunt Christi mortem per hoc Sacramentum commemorare. Tenentur autem omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentum hoc percipiunt, teste Paulo 1. Corinth. 11. ergo tenentur omnes vtramque speciem sumere.

RESPON-

RESPONDEO; Dupliciter commemoratur in Sacramento Christi mors. VNO modo per representationem, & significationem. ALTERO modo per memoriam, & narrationem. Aliter enim commemoratur aliqua victoria in comedia, ubi omnia representantur ad viuum; alio modo cum eius victoria recordatur, & aliis narrat, & indelatur. Priore modo commemoratio mortis Domini, non fit manducando, & bibendo, sed consecrando, & offerendo Deo Eucharistiam: imitatio enim mortis Domini est illa separatio corporis à sanguine in signis sensibilibus. Vnde Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58. & alij Patres passim in immolatione constituunt representationem mortis Dominicæ: atque ad hanc representationem perfectè exprimendam fatemur requiri utramque speciem. Posteriore modo commemoratio fieri potest manducando, & bibendo: qui enim participat de hoc sacrificio, recordari debent cum gratiarum actione mortis Domini, quæ in eo sacrificio representatur. Sed ad hoc non requiritur ut utraque species sumatur. Qui enim unam speciem sumit, iam didicit ex consecratione, & oblatione per eam representari corpus ut mortuum; atque ita illam unam sumendo, in memoriam reuocare potest, & debet Christi mortem. Quare Paulus 1. Cor. II. de utraque specie seorsim dixit: *Hæc facite in meam commemorationem.*

SEXTA ratio à fructu. Dicit enim KemnitiuS dulcissimi consolationem sumi ex calice, qua necesse est priuaticos, qui sub vna tantum specie communicant. RESPONDEO; Non dubium est, quin in potu optimi vini valde dulciter palatum, & gula oblectentur: sed Catholici non quærunt in Sacramento istam corporalem palati, & gulæ consolationem. Si dicant se loqui de calice ut inuisibili, & insensibili modo sanguinem Domini continet; nos respondemus eundem sanguinem totum in specie panis contineri, & idè non priuari laicos dulcissima consolatione spiritus, quæ ex Domini sanguine percipitur.

SEPTIMA ratio à simili. Si potest laicis tolli pars Eucharistiæ, ergo & pars Baptismi, vel Pœnitentiæ. RESPONDEO; Si agatur de partibus essentialibus, nulla pars Sacramenti vilius tolli potest: non est autem pars essentialis species vini, sed materialis, & integralis tantum Eucharistiæ. Si agatur de integralibus, planè tolli potest pars aliqua, etiam in aliis Sacramentis.

mentis. Nam Baptismus olim fiebat per immersionem, nunc plerumque per aspersionem; & certè multò minus abluit aspersio, quam immersio; immò trina mersione aliquando utebantur fideles, aliquando vna duntaxat.

OCTAVA ratio. Si potest tolli calix, ergo & panis, & ita poterunt laici priuari penitus Sacramento. **RESPONDEO**; Potest tolli panis, si detur calix: vtrumq; autè simul tolli nequit, quia tenemur Sacramentum Eucharistiæ percipere.

NONA ratio à maiori. Datur laicis remissio peccatorum, ergo non potest eis negari signum illius remissionis: signum autem calix est. **RESPONDEO**; Argumentum contrario modo valeret. Datur signum remissionis, ergo remissio negari non potest, quia alioqui signum esset falsum. At remissio cur non potest sine signo dari? Præterea signum remissionis propriè non est calix, sed Baptismus, & Absolutio: calix enim signum est precij, quo peccata remissa sunt, & spiritualis potus, quo animæ nostræ reficiuntur.

DECIMA ratio, item à maiori. Datur laicis sanguis Domini, ergo negari non debet symbolum eius sanguinis, quod est longè vilius. **RESPONDEO**; Si habent ipsum Domini sanguinem, cur tantoperè litigant pro signo? certè qui pecunias per schedulam promissas iam accepit, non multum laborat de schedula. Deinde negatur symbolum, quia tutius datur res illa preciosissima sub vno, quàm sub duobus symbolis. Et hæc de ratiunculis Lutheri, & sectatorum eius: ex quibus manifestè colligitur nihil eos habere iustæ causæ, cur tantoperè de Ecclesia querantur ob calicis ablationem.

CAPVT XXVIII.

*Ecclesiam iustis de causis præcepisse Communio-
nem sub vna specie.*

SEQUITUR iam illa quæstio; Vtrum iustè Ecclesia præscripserit modum cõmunicandi sub vna tantum specie: quæ sanè quæstio, si vera sint quæ hæcenus diximus, facili negotio explicari potest. Demonstrabimus autem Ecclesiam rectè id fecisse, si breuiter probauerimus Ecclesiam potuisse id facere, & iustissimas causas habuisse, cur id faceret.

AC PRIMVM quidem illud ita demonstratur. Ecclesia potest ordinare, & prescribere ea, quæ ad substantiã Sacramentorum non pertinent, nec sunt iure diuino ordinata. Sed ritus communicandi sub vna, vel sub duabus speciebus eiusmodi est: potest igitur ab Ecclesia ordinari, & prescribi. Propositio certissima est, nam cum à Deo nulla regula data sit, aut nulla erit regula, nullus ordo, aut is ab Ecclesia statui debet. Præterea patet exemplis. Nam aliquando Ecclesia iussu baptizari homines sub trina mersione, quando causa id requirebat, vt patet ex canone quadragesimo nono Apostolorum, & Tertulliano libro de corona militis: & tamen eadem Ecclesia, postulante certa causa contrarium ritum, contrarium statuit, nimirum, vt tantum vna mersione daretur Baptisma, vt patet ex Concilio IV. Toletano, capite quinto. Denique id expressè docet Augustinus in epistola 118. & probat ex illo 1. Corinth. 11. *Cetera cum Senero, disponam*. Assumptio autem probatur. Nam non esse iure diuino mandatum Communionem sub vtraque, tota disputatione superiorum probatum est: non pertinere autem ad Sacramenti substantiam, patet, quia vsus rei nunquam est de essentia rei permanentis, cum sit re ipsa posterior. Communio autem est vsus Sacramenti, & Sacramenti, vt supra probauimus, quod est res permanens, non actio transiens; non igitur est de essentia eius.

IAM verò habuisse Ecclesiam legitimas causas id prescribendi, probatur. Nam PRIMO mouit Ecclesiam consuetudinem recepta, & approbata consensu gentium, & populorum: non enim Concilium Constantiense primum instituit illum vsus, sed prohibuit tolli, & abrogari.

SECUNDO mouit Ecclesiam ad hunc vsus stabilendum, & lege firmandum, quod videret ab hæreticis & ex errore oppugnari. Nam primus, qui cœpit oppugnare vsus receptam Communionis sub vna specie, fuit Petrus Dresdensis, vt initio docuimus ex Ænea Syluio; ille autem infectus erat leprosa VValdensium, & proinde erat Sacramentarius, vel ipso teste Luthero, qui librum de Eucharistia ad VValdenses scripsit. Sacramentarij autem non credunt concomitantiam sanguinis Domini cum corpore in specie panis; vnde etiã ij Lutheranorum maximè vrgent vtramque speciem, qui cum Sacramentariis rident concomitantiam, vt Illyricus, Hamelmannus,

nus, & Helhusius. Ceteri autem Lutherani qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioso errore petunt utramque speciem, quia nimirum existimant iure diuino esse præcepta, & propterea totam Ecclesiam à longo tempore in hac re turpiter errasse; quod nullo modo fieri potest. Cùm igitur Ecclesia certa fide teneret in qualibet specie totum esse Christum, & usum eiusdem Ecclesie non posse esse erroneum, merito ob huius grauiissimi erroris detestationem non permittit abrogationi consuetudinem vnius speciei.

TERTIO mouit Ecclesiam vniformitas, & concordia populi Christiani in Sacramento hoc percipiendo, quod est Sacramentum pacis, & vnitaris. Nam si in vna specie detur Communio, in toto orbe terrarum poterit esse idem vsus, vt modò videmus in Ecclesia Catholica toto orbe dispersa: at si libera esset Communio, vel sub vtraque specie imperaretur, non posset vilo modo seruari vniformitas. Nam qui vinum non ferunt, vt abstemij, & qui vinum comparare non possunt, nisi difficulte, cogentur aut nunquam, aut rarissimè communicare, aut vniam speciem vel inuiti accipere, cùm interim alij sub vtraque frequentissimè communicarent, quæ certè magna inæqualitas esset. Ex quo etiam nonnulli rectè colligunt, quòd si Dominus voluisset Communionem sub vtraque esse necessariam omnibus, non instituisset Sacramentum in pane, & vino, sed in pane, & aqua; vt esset materia facilis, & in promptu in qualibet regione. Nam alioqui possent Boreales prouinciæ, & aliæ, vbi vinum non inuenitur, existimare, se Christo curæ non fuisse, aut non ita, vt alias prouinciæ, quando Sacramentum instituit.

QUARTO mouit, & quidem vehementer, irreuerentia, & prophanationes tanti Sacramenti, quæ vix euitari possent in tanta fidelium multitudine, si omnibus daretur vtraque species, vt supra demonstrauius.

CAPVT XXIX.

De veneratione huius Sacramenti.

POSTREMA controuersia restat de veneratione sanctissimi Sacramenti; quæ quidem breuissimè disputabitur, quòd magna ex parte dependeat ab his, quæ iam dicta sunt.

Ooo 2 Quod

Quod igitur ad adorationem attinet, Sacramentarii omnes negant, Sacramentum adorandum, & idololatricam appellant eiusmodi adorationem, ut patet ex Caluino lib. 4. Institut. cap. 17. §. 35. & alibi. Neque id mirum videri debet, cum ipsi non credant Christum reipsa esse presentem, & panem Eucharistiae reipsa nihil esse nisi panem ex furno. Quare Clebitius in lib. de victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici 3. parte, arguit, docet, ex Lutheranorum sententia, qui agnoscunt in Eucharistia verum Christi corpus, necessarium sequi adorationem esse concedendam. Et Ministri Tigurini in Apologia, edita anno M. D. XLV. contra ultimam Lutheri Confessionem, aperte fatentur, se cum Catholicis fideliter adoratos Sacramentum, si crederent ibi esse verum Domini corpus.

Porro Lutherani distinguunt de adoratione; vel enim fit adoratio in usu Cœnæ Domini, vel extra eum, ut cum deferatur Eucharistia honoris gratia per plateas cum facibus, & hymnis. Et quidem extra usum, omnes ferè clamant idololatricam esse illam adorationem. Vnde Lutherus in lib. ad VValdenses vehementer agit contra processionem, quæ fit in festo corporis Domini.

De adoratione autem in usu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alij simpliciter damnant eam adorationem, etiam si credant ibi esse corpus Domini verè, ut Lutherus in libro de Eucharistia ad VValdenses, Philippus in iudicio suo de Cœna Domini, quod edidit anno M. D. LIX. quando iam Sacramentarius magna ex parte factus erat. Itè Illyricus in Confess. Antuerpiensi, & Apolog. eiusdem Confessionis, cap. 14.

Alij tamen in usu Cœnæ contendunt Christi corpus esse adorandum, ut idem Lutherus in formula Missæ; & in libro de verbis: *Hoc est corpus meum*, & alibi. Bucerus in actis colloquij Ratisponensis, Ioan. Brentius in Apologia pro Confessione VVirtembergensi pericope 2. Kemnitius in 2. parte Exam. Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 5. vbi tamen more suo inligentem mendacium admiscet, nullum esse, qui dubitet an Christi corpus in Cœna sit adorandum, nisi qui cum Sacramentariis aut neget, aut dubitet in Cœna verè Christum esse presentem. Sed hoc mendacium redarguit abundè Illyricus cum aliis, qui cum Sacramentarios acerrimè oppugnent, negant tamen Christum in Eucharistia esse adorandum.

Tametsi autem posteriores isti auctores concedant Christi

stum in Eucharistia esse adorandum: vt tamen à Catholicis, saltem in modo loquendi dissentiant, negant Sacramentum Eucharistiae esse adorandum, & eo nomine Catholicos reprehendunt, quasi ἀετολατρείαμ doceant, quia Sacramentum ipsum absolutè dicimus adorandum. Vide Kemnitium, & Brencium, loco citato, & Tilmannum Heshusium in lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 21. & 22.

Sed hæc mera calumnia est. Catholici enim cùm negent panem in Sacramento remanere, quomodo possent asserere ἀετολατρείαμ, id est, panis adorationē? Neq; vllus Catholicus est, qui doceat ipsa symbola externa per se, & propriè esse adoranda cultu latriæ, sed solùm veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis conuenit, cultu autem latriæ dicimus per se, & propriè Christum esse adorandum, & eam adorationem ad symbola etiam panis, & vini pertinere, quatenus apprehenduntur vt quid vnum cum ipso Christo, quem continent. Quemadmodum, qui Christum in terris vestitum adorabant, non ipsum solùm, sed etiam vestes quodammodò adorabant, neq; enim iubebant eum vestibus nudari, antequam adorarent, aut animo, & cogitatione separabant a vestibus, cùm adorarent: sed simpliciter Christum, vt tunc se habebat, adorabant; tamen ratio adorandi nõ erant vestes, immò nec ipsa humanitas, sed sola diuinitas.

De modo autem loquendi, fatemur Sacramentum ipsum dici adorandum, vt Concilium Tridentinum loquitur: sed hoc exponitur dupliciter. Qui enim sentiunt Sacramentum Eucharistiae formaliter esse corpus Christi, vt est sub illis speciebus, concedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorandum: qui autem docent Sacramentum Eucharistiae formaliter esse species panis, & vini, vt Christum continent, illi docent consequenter Sacramentum Eucharistiae materialiter adorandum. Sed quidquid sit de modo loquendi, status quæstionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus cultu latriæ.

His præmissis, probatur Christum in Eucharistia esse adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuter. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* Christus autem vt est in Eucharistia, siue in vsu, siue extra, est Deus verus, vt omnes fatentur; igitur adorandus est cultu latriæ.

Ad hoc argumentum respondent Lutherus, Illyricus, & Calvinus. PRIMO, negando consequentiam; quia Christus adorandus quidem est, sed ubi ipse iubet se adorari, siue ubi est, ut adoretur, nimirum in cælo. In Eucharistia autem non est, ut adoretur, sed ut manducetur; non enim ait, Accipite, & adorate: Sed, Accipite, & manducate.

SECUNDO respondent, Christum quidem esse adorandum, sed non esse in Eucharistia Christum, sed corpus Christi, nec esse idem corpus Christi, & Christum.

SED ista friuola sunt. Nam INPRIMIS adoratio Dei non est alligata certo loco, ut patet Ioan. 4. sed ubique Christus adorari potest, & debet, quando cum eo tractare debemus: non enim conuenit illi adoratio, quia in cælo est, vel in alio loco, sed quia est Deus. PRAETEREA non erat Christus quondam in præsepi, ut adoraretur, sed ut membra eius ibi requiesceret, & tamen Magi illum in præsepi adorârunt, Matth. 2. sic etiam cum ambularet in terris, non ambulabat, ut adoraretur, sed ut doceret, & tamen passim adorabatur, ut Matth. 8. 9. 14. 15. 20. Ioan. 9. & alibi. Et quando hîc in terris Principes aliqui proficiscuntur, non eunt ad eum finem, ut ab occurrentibus salutentur, & tamen nemo illis occurrit, quin se eis prosternat, ac reuerenter salutet. Quare aduersarij pluris faciunt Principem terrenum, immò quemlibet amicum suum, quam Christum, cum solum Christum sine ullo honore excipiant, nec dignentur ei assurgere, nisi expressè id eis præcipiatur. ADDE, quòd licet non sit primaria ratio institutionis Sacramenti, ut Christus sibi adoretur, tamen etiam ista ratio quædam fuit, ut haberemus Christum magis præsentem, & ut præsentem honoraremus: vnde Eusebius Emisenus homil. 4. de Paschate, dicit institutum esse Sacramentum hoc, ut coleretur Christus iugiter per mysterium.

ALTERA solutio planè est impia, & Nestoriana. Nam etiam si non esset nisi corpus Christi in Eucharistia, tamen adhuc adorari deberet ab iis, qui recipiunt mysterium Incarnationis: illud enim corpus unitum esset diuinitati hypostaticè, etiam si ab anima, & sanguine diuulsum esset, ut fuit, quando iacuit in sepulchro. Adde, quòd satis probauimus supra totum Christum esse in quauis Eucharistiæ specie.

SECUNDO, probatur adoratio ex traditione Patrum: & quoniam loca plurima in 2. libro adducta, & expensa sunt, hic

satis erit loca ipsa annotare. Vide Dionysium de Ecclesiastica hierarchia, cap. 3. part. 3. Clementem lib. 2. constitut. Apostol. cap. 61. Origenem homil. 5. in diuersa loca Euangelij; Cyrill. Hierosolymit. Catechesi 5. mystagogica; Ambrosium lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. Eusebium Emissemum homil. 5. de Paschate; Theodoretum in 2. Dialogo; Nazianzenum in oratione de sancta Gorgonia; sed duos pro omnibus audiamus. Sanctus Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 61. ad populū Antiochenum: *Si pura sunt vestimenta, inquit, adora, & communica.* Vide eundem homil. 83. in Matth. homil. 24. in 1. ad Corinth. homil. 3. in epist. ad Ephes. & in homil. de enceniis, & in altera de S. Philogonio. AVGVSTINVS in Psalm. 98. *Nemo, inquit, illam carnem manducat, nisi prius adorauerit.* Vide eundem epist. 118. cap. 3. epist. 120. cap. 27. in Psalm. 21. conuersione prima.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones.

SUPEREST vt obiectiones aduersariorum diluamus. PRIMO, Lutherus in libro ad VValdenses obiicit, in Sacramentis præcipuè ad verba Sacramentalia attendere oportere: & inde colligit, nõ debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intenti obliuiscantur verborum.

RESPONDEO, Nititur hoc argumentum fundamento illo putrido, quòd Sacramenta sint instituta ad instruendum animum, & excitandam fidem, quod millies iam refutatum est. Deinde adoratio ex verbis oritur: inde enim mouemur ad adorandum, quia audimus illud esse corpus Domini. Vnde vnum iuuatur ex altero, tantum abest, vt vnum alterum impediatur.

SECUNDO, obiicit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Christum in Eucharistia esse adorandum.

RESPONDEO, Verbum Dei satis monet, & præcipit, Christum adorari debere in Eucharistia, cum docet illum verè esse Deum, & esse in Eucharistia: & alibi iubet Deum adorari.

TERTIO, obiicit Caluinus. Apostoli cum primùm communicarent, non leguntur prostrati in terram adorasse Sacramentum.

RESPONDEO; Apostoli non debuerunt maiorem honorem exhibere Christo in specie panis latentis, quam in forma humana visibiliter presentis: non autem poterant semper profecti cum Christo agere, & praesertim in cena, quando recumbere cum eo illis necesse erat. Itaque certis vicibus illum prout adorabant, alias autem mente, & animo venerabantur agnoscendo verum Dei Filium. Reliqua Caluini argumenta ex Nicæna Synodo, & ex illa praefatione, *Sursum corda*, & ex aliis quibusdam locis, supra soluta sunt in 2. libro.

QUARTO, argumentatur alij. Si ideo Sacramentum Eucharistiae adorandum est, quia ibi Christus est: igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus est.

RESPONDEO; Longè aliter est Christus in Eucharistia, & in aliis rebus Deus. Nam in Eucharistia vnum tantum suppositum est, idque diuinum; cetera omnia ad aliud pertinent, & cum illo vnum quid faciunt, licet non eodem modo: ideo rectè totum illud simul adoratur, ut antè diximus de Christo vestito. At in aliis rebus Deus quidem est, sed non est vnum suppositum cum illis; neque dici possunt vnum quid, Deus, & creatura in qua est Deus.

QUINTO; Ista adoratio exposita est manifesto periculo idololatriæ; fieri enim potest, ut impius Sacerdos lingua se consecrare, nec tamen re ipsa consecret: igitur omittenda est.

RESPONDEO; Si argumentum valeret, omittenda esset non solum adoratio, sed etiam Communio. Nam Communio exposita est periculo accipiendi merum panem pro corpore Christi. Sed nullum est periculum idololatriæ in eo, qui simpliciter, & bona fide Sacramentum adorat: adoratio enim ex intentione potissimum pendet. Quare sicut is, qui panem non consecratum iniuria afficeret, putans consecratum esse, grauissimè peccasset in Christum: sic etiam contra, qui panem eundem adorat, quod certò credat non esse panem, sed Christum, is proprie, & formaliter Christum adorat, non panem.

SEXTO, Honorius III. instituit, ut Sacramentum adoraretur, & paulò post Urbanus IV. addidit festum diem, & solennem processionem: ergo totus iste ritus nouus est, & ab humano ingenio excogitatus.

RESPONDEO; Honorius, ut ex cap. Sanè, de celebratione Missarum, intelligi potest, non instituit primus Sacramenti huius

huius adoratio nem, sed monuit solùm, vt præsidet Ecclesiæ operam darent, ne tantum Sacramentū debito honore fraudaretur. Urbanus autem IV. instituit quidem primus festum corporis Domini, & solennem illam processionem, & eius decretum confirmavit Clemens V. cum vniuerso Concilio Viennensi, vt habetur in Clementina vnica, de reliquiis, & veneratione Sanctorum; sed ea institutio nullo modo reprehendi potest. Nam aut reprehendenda esset, quia noua, & sine Dei mandato, vel quia sine iusta causa introducta. Nouitas non potest reprehendi: omnia enim festa aliquando fuerunt noua, nec vlla inueniuntur in Testamento nouo ab ipso Christo instituta, vel imperata. Exstant etiã exempla legis veteris. Nam festum sortiu à Mardocheo & Ester, sine vlllo Dei mandato institutum fuit, & ab omni Synagoga receptum, vt patet Ester 9. Festum item victoriae Iudith, institutum fuit ab Hebraeis sine vlllo Dei præcepto, Iud. 16. Denique festum Enceniorum, institutum à Machabæis, 1. Machab. 4. ipse etiam Dominus celebrare de more Iudæorum voluit, Ioan. 10. vt intelligeremus licere Ecclesiæ noua festa introducere.

Fuisse autem optimas rationes eius festi introducendi, patet ex Clementina supra citata; sed duæ videntur præcipuæ. PRIMA est, vt populus Christianus Deo gratias ageret, ob tantum & tam singulare beneficium nobis impensum; quæ ratio est omnium festorum, tum in veteri Testamento, tum in nouo institutorum. Quare nisi quis neget, in hoc Sacramento singulare beneficium à Deo nobis præstitum, aut certe non putet, Deo pro beneficiis gratias esse agendas, non video qua ratione possit hoc festum reprehendere.

ALTERA causa est, vt populus instruaturn circa mysteria fidei nostræ, & eorum assidue recordetur, ac præsertim, quando ea mysteria ab hæreticis oppugnantur: facilius enim rudiores discunt, & retinent mysteria Incarnationis Domini, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, & similia, ex celebratione festorum, quæ singulis annis recurrunt, quàm ex libris, vel concionibus. Pari ratione melius discunt rudiores in Eucharistiæ Sacramento verè esse Christum præsentem, & proinde falsam esse hæreticorum doctrinam, ex publica adoratione totius Ecclesiæ, & honore illo eximio, qui huic Sacramento exhibetur, quàm ex multis concionibus. Quare si hoc festum nondum institutum esset, expediret planè, vt hoc

tempore institueretur, tum vt fideles instrueretur, tum etiam vt re ipsa hæresim confutarent, & fidem veram facto proceharentur.

SEPTIMO, obiicit Kemnitiu argumentum (vt ipse putat) insolubile, contra processionem, & circumgestationem venerabilis Sacramenti. Nam 1. Reg. 4. legimus, filios Israël bona quidem intentione, sed absque Dei mandato, adduxisse arcam Dei in castra, existimantes per eam arcæ circumgestationem se victoriam de hostibus relatuuros. Sed contra accidit; nam & exercitus fusus est, & Sacerdotes occisi, qui arcam adduxerant, & ipsa arca ab hostibus capta fuit.

RESPONDEO; Causa tot malorum non fuit arcæ adductio ad castra, sed peccata præterita Israëlitarum, & præcipuus Sacerdotum Ophni, & Phinees filiorum Heli, vt Deus ipse testatur, 1. Reg. 2. & 3. Nam alioqui arca erat in castris, quando insignem victoriam rerulit Saul 1. Reg. 14. & rursus erat in castris, quando Ioab superauit filios Ammon, 2. Reg. 11. Et cum Israëlita, Numer. 14. ab Amalecitis victi sunt, Scriptura monendum putauit, nõ fuisse tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Deniq; placuisse Deo, honorem arcæ impensum in solenni processione, & circumgestatione, siue ipse id mandasset, siue non, perspicuum est ex variis Scripturæ diuinæ testimoniis. Iosue 6. solennis circumgestatio arcæ septem diebus celebrata, effecit, vt Hiericho sine sanguine Hebræorum caperetur, & illa quidem processio à Deo mandata fuit. Sed 2. Reg. 6. & 7. & 3. Reg. 8. solennissimæ, & Deo gratissimæ leguntur processionem, cum arca Domini deferretur de loco in locum, quam tamen Dominus minimè fieri iusserat. Atque hæc de tota controuersia pro instituta breuitate sufficiant.

